גליון חג מוגדל

יו"ט **פסח** תשפ"ו לפ"ק | גליון א'תמה שנה ל'

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

תוכן העניינים

א — מדור **אמרין טבין**
- לקח טוב
- דבש תמרים
- קדו"ש י'א'מר ל'ו'
- פרפראות לחכמה
- דבר בעתו
- דברות קודש

ב — מדור **כהלכות הפסח**
- חוקים להורותם
- משיב כהלכה
- הגעלת כלים
- לשכת הסת"ם

ג — מדור **למען תדע**
- פינת יקרת
- יציאת מצרים
- מעניינא דיומא
- יו"ש בפסח

ד — מדור **למען תספר**
- משולחן מלכים
- שיחת קודש

מדור **שביעי של פסח**

וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל

באותות הזקרה וחיכה, נשגר בזה ברכת מזל טבא, קדם מעלת כבוד ידידינו ומכובדינו האי גברא יקירא, רוזדף צדקה וחסד תדירא, לבו ער וחם לכל דבר שבקדושה, ביד רחבה ובמידה גדושה, מסור בלב ונפש חפיצה למענינו, מריחוק מקום מצודתו פרוסה עלינו, בכואו תמיד לעזרת מוסדותינו וקהילותינו הק' פה בני ברק, עומד לימין קדשו של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א, וה' ברך את אברה"ם בכל, על כל מכיריו נערץ ומהולל, נדיב ושוע לפרט ולכלל, איש חמודות רב תכונות, שמו הטוב מהללים בשפתי רננות, הלא הוא

הרבני הנעים הנכבד והמפואר, מיוחד בכל יקר

מז"ה

אברהם יהושע גלאנץ

הי"ו

מציוחנו פרוסה לימין קהילותינו ומוסדותינו פה בני ברק

תבר הנחלת קהילתינו הק' בקרית יואל יע"א

לרגל אירוסי בתו החשובה והמהוללה שתחי' למזל טוב בשעטו"מ

עכ"ג החתן החשוב המופלג בתוי"ש כמר **משה** הי"ו

בן ידידינו החשוב והנעלה מוה"ר **יואל לאוב** הי"ו אב"י בקרית יואל יע"א

והכרכה אהת ביזתרת הכבוד, לברך ברכת מז"ט בהדר והוד, לעטרת זקנים בני בנים

אביו הרה"ג ר' **ישכר דוב הכהן גלאנץ** שליט"א, מבארדיזוב חותנו הרה"ח ר' **שמואל הכהן פריעדמאן** שליט"א, משב"ק

זואת הכרכה, יוסף ה' עליכם אלף פעמים ככה, זוכות פעליכם
הכבירים לפרט ולכלל, יעמוד לך על כל צעד ושעל,
ותזכה לראות ולרווות מכל יו"ח רב תענוג ונחת,
בנים ובני בנים כגפן פוריה, ויתאחדו
אצלך תורה וגדולה במקום אחת,
וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי ששון ושמחה, אסירי התודה וההערכה

הנהלת הקהלה - הנהלת המוסדות
ועד קרן הבנין בית חינוך לבנות
ועד קרן הבנין ביהמ"ד הגדול
פה בני ברק יצ"ו

מדור

אמרין טבין

א לקח טוב

ב דבש תמרים

ג קדו"ש י'א'מרו ל'ו'

ד פרפראות לחכמה

ה דבר בעתו

ו דברות קודש

וכאן הבן שואל...

כבוד ושררה, תפארת וגדולה, היתה מנת חלקו של השר המהולל, ומאז שהמלך הגדול הכיר בכשרונותיו הברוכים נשאו מעל כל השרים ומקורביו, וכך עלה ונתעלה אל- על, עד שפעם אחת פגע בכבודו של המלך, והוא בחמתו גירשו מעל פניו, ובין לילה אחת נפל מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, ונדד לכפר עלוב ובמו כפיו הוכרח לעמול קשות להביא טרף לביתו.

ויהי היום, ומצא הזדמנות לפניו לבוא אל המלך, אמנם מרוב בושה לא היה לו פתחון פה איך לבקש על נפשו ולהזכיר להמלך את גודל הכבוד והגדולה שהיתה מנת חלקו, אמנם הוא בפקחותו לקח את בניו הקטנים עמו, ובהגיע תורם להפגש עם הוד מלכותו, לבש בגדי יקר ותפארת, ובנו הקטן אשר כבר נולד לאביו בימי גלותו, תמה בקול בפני המלך ושאל את אביו אבא אבא! מה לך ולבגדי שרד האלו השייכים לבני מלכים, הרי בני כפרים אנחנו ובלויי סחבות לבושינו, ענה לו האב וסיפר לו כל מעשי תקפו וגבורתו אשר גדלו המלך בשנים קדמוניות, ואף שעתה הוא מגורש ומנודה מלהמנות בחצר מלכותו, אמנם הוא מתחזק שעוד יבא יומו שישיב על כנו, וכבודו ישגשג ויפריח כבראשונה, וכאשר המלך שמע שיחתם של האב ובנו, נכמרו רחמיו עליו, וקידבו ואימצו באותות אהבה כבראשונה.

הנמשל מובן ומכוון מאליו, שאנו בני ישראל עם קרובו זכינו לחיבה יתירה מאת מלכו של עולם ובחר בנו מכל העמים, אך מפני חטאינו גלינו מארצינו ונתרחקנו מעל שולחן מלכים, ומני אז גולה אחר גולה הגלנו, וברעות שבעה נפשינו, עד שפנינו הושחרו מרוב טירדות ותלאות הזמן.

אך בהגיע ימים הנעלים והנשגבים- ימי החג הקדוש הבעל"ט שלכאו"א מזדמן לידו לשחר פני המלך הקב"ה, ולכן לב מי לא יהמה לבוא אל המלך ולהתחנן לו ולעורר אהבתו הישנה, אך דא עקא, מי יורה דעה ומי יבין שמועה איך לרצות פני האדון ה', אשר לפניו חנף לא יבוא.

על כן תיקנו חכמינו ז"ל שבהגיע ליל התקדש חג ינהגו מנהג בני מלכים, ואז מתעורר העלם הצעיר ושואל בתמהון אבא אבא!! מה לנו ולחירות הזאת, הרי עבדי אנן ובחשוכי שרינן בגו גלותא, והאב משיב לעומתו ומתאר לפניו שמקודם עבדים היינו וכו' ויוציאינו ה' אלוקינו ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה, והראה לנו אהבה גלויה וקירבה יתירה, ומסיימים באמונת אומן - אשר גאלנו ממצרים - כן יגיענו למועדים ולרגלים אחרים שמחים בבנין עירך, נמצא איפוא, שכל ענין סיפור יציאת מצרים הוא לעורר את האהבה עד שתחפץ.

השי"ת יהא בעזרינו שנשאוב ממעינות השפע הנשפעים באלו ימים הנעלים, ושנזכה לעורר אהבת קדומים, להחיות נרדמים, ולקרב הימים, בבנין בית עולמים, ומלכינו מרן רבינו הגה"ק שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

הברכת חג כשר ושמח

מערכת קול התמימות

מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבלך. על ידי אכילת מצה בשבעת ימי החג זוכים להתרחק מפיתויי היצר לתאוה בכל השנה "מצות יאכל את שבעת הימים" אכילת מצה זו בכחה היא ש"לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור".

(תפארת שלמה)

טעם לשבח למ"ש האר"י ז"ל מי שנזהר ממשהו חמץ מובטח לו שלא יחטא כל השנה, דהנה ידוע שמצה מרמז על ענווה וחמץ מרמז על גיאות, ומי שמתגאה חס ושלום, שכינה מה אומרת אין אני והוא יכולין לדור בשכונה אחת וגבה עיניים ורחב לבב אותו לא אוכל אמר ה' צבאות, והשכינה מסתלק ממנו ואין לו מי שישמור אותו מלחטוא, אבל מי שנזהר "ממשהו חמץ" שאין לו גיאות אפילו שמינית שבשמינית, אזי השכינה הקדושה שומר אותו מכל רעה, ולא יחטא, ובזה יש ליישב ג"כ קושי' העולם שמקשין על ר' ישמעאל שקרא והטה הא בודאי הי' נזהר מזה, ואיך בא תקלה זה על ידו, אבל במה שאמרנו ניחא שר' ישמעאל אמר אני אקרא ולא אטה, והי' לו קצת התנשאות ועי"ז בא חטא זה לידו כנ"ל ודו"ק היטיב כי נכון הוא מאוד בסייעתא דשמיא.

(באר המים)

והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי וכו'. פרש"י לשאינו יודע לשאול ורמז ג"כ תשובה לרשע לי ולא לו וכן אמר בהגדה אלו היה שם לא היה נגאל ולכאורה קשה ממ"נ בתשובה לרשע היה לו לומר לשון נוכח לי ולא לך ומה ענין התכללות תשובה באמירתו לשאינו יודע לשאול, אמנם בודאי האמת כי מוכיח לרשע מומו וכתיב אל תוכח ליץ אבל התורה צותה להגיד לזה ולהוכיח את הרשע בדרך נסתר אלו היה שם לא היה נגאל וכבר אמרתי בדרך הלצה על הנוסח ואף אתה הקהה את שיניו מאי ענין נקיון שינים לשאלה זאת, ואפשר כי יש רשעים מוסתרים אשר הם מודים במקצת כי יש לעבוד הבורא בתורה ובתפלה ובשאר מצות אבל אינם מאמינים כי יש עבודה אפי' באכילה ושתי' וכל דבר גשמי להרים הניצוצות ולדבקם בו ית' וזה השאלה מה העבודה הזאת לכם כי לכם לכל צרכיכם פי' שאתם אומרים כי גם בזה אתם עובדים את הש"י והרשע מלעיג ע"ז ולכן אף אתה הקהה את שיניו כלומר כיון שאינך מאמין כי האכילה ושתיה נבראו ג"כ לעבוד השי"ת ולעבדו למה תשחית בחנם את הלחם כי האדם כשאוכל כמו הבהמה הוא מוריד את הניצוצין ח"ו להשפילם יותר ולכן יותר טוב לו נקיון שניים כי כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו והצדיקים מנשאים התאוות וכל דבר גשמיי השמימה לעשות נח"ר ויחודים נפלאים.

(עבודת ישראל)

וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם. שיירי מצוה ומרור שהיו מחבבין המצוות וכו' דאיתא שיירי מצוה מעכבין את הפורעניות כי הנה שורש המצוה היא למעלה בשמים אבל ע"י התוספות שמחה והכנה של המצוה יכולין להיות נוושע גם בעוה"ז ולכן מצינו בארץ מצרים שהיה בפסח מקחו מבעשור והאמירה הי' עוד בר"ח וכדאיתא בגמ' שואלין ודורשין קודם הפסח וכו' והענין ע"י שהיו עדיין בגלות ולא היו יכולין להתדבק בעיקר המצות הקדושים רק ע"י הכנה הנ"ל וכן הענין גם עתה שהי' שמחה של מצוות יכולין להתקרב וידוע כי גוף האדם הוא רק מלבוש לנשמה ונפש הפנימי וז"ש משארותם צרורות בשמלותם ששיירי המצוה יכולין ביותר להתדבק בגוף האדם וללמוד לנו דרך מחכמת אבותינו שרצו להיות נוושע ע"י שיירי המצוה שהכירו את מדריגתם וגודל רוממות האל ית' ומצות וכן ג"כ ניתן לדורות ז' ימים תאכל עליו מצות וששה רשות הם והוא ענין שיירי מצוה וז"ש למען תזכור וכו' כל ימי חייך שעל ידי השיריי' יש אחיזה גם ליומי הירידה כמ"ש לרבות הלילות והנה שיריים אלו הי' להם הכנה למאכל המן שניתן להם אח"כ לחם מן השמים שמלאכי השרת אוכלין אותו.

(שפת אמת)

את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתיך למועד חודש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם. י"ל הלשון תשמור היה לכתוב את חג המצות שמור ותשמור משמע כאילו ממילא תשמור, וכן כאשר צויתיך מיותר, וגם הלשון למועד חודש האביב הוי לי' למיכתב במועד, וגם לא יראו פני ריקם אינו ענין לזה, אך הנה אי' בשם האר"י ז"ל אם אדם נזהר כראוי בפסח הוא מובטח שלא יחטא כל השנה, ובזה י"ל את חג המצות תשמור, דע"י חג המצות תשמור את התורה, ומפרש האיך זה וקאמר שבעת ימים תאכל מצות ועל ידי זה מקיים כאשר צויתיך כל התורה, ועד איזה זמן הוא תועלת, על זה קאמר למועד חודש האביב פי' עד פסח הבעל"ט, ומפרש הטעם כי בו יצאת ממצרים פי' בחג המצות, וכיון שהועיל לצאת ממצרים ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי בינה, ע"כ גם בכל שנה הוא תועלת שלא לחטוא אעפ"כ צריך לראות לקיים כל המצוות מעשיות כי לא די שלא יחטא, וזה אומרו לא יראו פני ריקם כ"א גם להתקדש.

(זכרון זאת)

ונצעק אל ה' אלקי אבותינו כמה שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה. עיי רשיי שפיי וימת מלך שנצטרע והיה שוחט תינוקות של ישראל ורוחץ בדמן, והקשה המזרחי דא"כ ויאנחו סתמא מיבעיי ליה למיכתב, ואיך נאמר ויאנחו מן העבודה, והתירוץ דהנה הקב"ה אמר לאברהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ולא היה רק רדיו, וכתבו המפרשים דמחמת שישראל פרו ורבו מאד היו עובדין ברדיו שנה כמו בארבע מאות שנה, דריבוי העם השלים הזמן, ואיתא נמי דקושי השיעבוד השלים, וא"כ כשפיחת ומיעט ריי"ל ששחט את ילדי ישראל כנ"ל נתבטל התירוץ דריבוי העם השלים, ממילא צריך להיות קושי השיעבוד שישלים, וזה שאמר ויומת מלך מצרים שנצטרע וע"כ הרג את ילדי ישראל, והוצרכו לקושי השיעבוד להשלים, וז"ש ויאנחו בני ישראל מן העבודה.

(ישמח משה)

☆

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. אפי"ל ע"ד שפיי הרהי"ק מרימנוב זללה"ה ויאמרו איש אל אחיו מן הוא, כי המן הוא לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו כדכתיב לחם אבירים, והיה מזכך את גופם ומטהר ומקדש נפשם רוחם ונשמתם, עד שהיו מוסיפין והולכין יום יום במדריגה יותר גבוה, ע"כ ויאמרו איש אל אחיו מן הוא היינו אחיו, כי לא ידעו מה הוא, כלומר באיזה מדריגה הוא כי איננו כתמול שלשום כי אם גבוה מעל גבוה ע"ש, והנה אחז"ל עונות שהוציא ממצרים טעמו בהן טעם מן, דאכילת מצה נקרא בזוה"ק מיכלא דאסוותא מיכלא דמהימנותא, והיה מזכך אותן ביתר שאת, עד שבאו בלילה ההוא לגדלות המוחין, והיינו בחינת מן שהיו שואלים זה על זה מה הוא, וא"כ גם עתה מי שמקיים חובת היום כראוי בכוונה רצויה, עולה ונתעלה ששואלים עליו מה נשתנה היינו האדם, הלילה הזה מכל הלילות וכו' הלילה הזה כולו מצה, שגורמים להשתנות למעליותא ע"י אכילת מצה.

(ויטב פנים)

☆

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו', ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר. הנראה לי בזה עפימ"ש האלשיך ענין נתינת מחצית השקל להורות את בניי יחוס האחדות שבל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחבירו, כי"א כל אחד חצי ובהתחברו עם כאו"א מישראל נעשה שלם, ע"כ כל אחד יתן מחצית ע"כ, וזה שדברה תורה נגד שאלת הרשע ששואל מה העבודה הזאת לכ"ם דייקא ולא סגי גם לשחוט את הקרבן פסח על היחיד, כי הרשע מתנאה ומתנשא הוא שואל על הצורך להכלל עם אנשים אחרים, כי ידמה לו שאני ואפסי ולמה יצטרך כלל וכלל לאנשים אחרים, והיה כמשיב ואמרתם זבח פסח הוא לה', ר"ל לשם הוי"ה ב"ה המורה על ענוה יתירה, דמבואר בספהי"ק דהשם הוי"ה הוא הגדול מכל שמות הקי ומי"מ מספר אותיותיו הם המועט מאותיות של שארי השמות, ועל המתנאה כבר אחז"ל כל המתנאה כאילו עע"ז וכאילו כפר בעיקר, וז"ש המגיד ולפי שהוציא עצמו מן הכלל שאינו רוצה להיות בהכלל אך לבדו מתנאה בעיניו כ"כ, א"כ ממילא כפר בעיקר כמו שאמרו חז"ל הנ"ל.

(קדושת יו"ט)

☆

מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח הוא לה'. יובן עפי"ד המפרשים דע"כ נתקן לומר לשם יחוד שזה תקנה שלא יחטפו הס"א המצות, שאומר אני עושה מצוה זו רק על מנת לשם יחוד קוב"ה, אבל אם עונות גברו לבלי לנרום יחוד אינו רוצה לצאת בו כלל וממילא אין להם מה לחטוף, ובזה פי' בתפלה למשה רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך, כלומר באופן שמעשי יגיעו לממ"ה, ולא זולת ע"כ, ויתבאר הכתוב מה העבודה הזאת לכם, דהבן שואל האיך העבודה הוא לכ"ם שלכם שלא יחטפו אותו הס"א, ובזה הוא דייקא לכם לכל צרכיכם, אבל באופן אחר לא מיקרי שלו דהא לא לצורכו הוא, ואמר הכתוב ואמרתם זבח פסח הוא לה', היינו שיאמר בפה מלא שהוא עושה הזבח פסח רק לה' ולא לזולתו, ואז אין רשות אחרים לנגוע ולחטוף המצות ועולה למעלה כולה לגבוה סלקא, ובזה הוא לכם שלכם תהא.

(עצי חיים)

☆

זכר למקדש כהלל וכו'. אפי"ל ידוע מה שהקשו המפרשים על מה שבליל התקדש חג הפסח אוכלים מצה קודם למרור, הלא מרור רומז על קושי השיעבוד, ומצה רומז כבר על מה שיצאו לחירות, ואם כן לכאורה יש לאכול קודם מרור המורה על השיעבוד, ואחר כך מצה המורה על הגאולה, ותירצו דמהאי טעמא אוכלים המרור אחר המצה כדי שישאר טעם המרור בפיו, לרמז על שאר הגליות שיגלו בני ישראל, ובזה אפי"ל המדרש

השביענו במרורים זה לילי פסח, הרוני לענה זה לילי תשעה באב, ויבואר דיש פוסקים דאין מברכים ברכת המזון רק על כביצה כיון דכתיב ושבעת, וכזית אחת אינו בכלל שביעה ולכן צריכים לאכול יותר מכזית, וזהו השביעניי במרוריים זה לילי פסח, שאוכלים הכזית מרור אחר אכילת הכזית מצה, ונמצא שהמרור שהוא הכזית השני הוי בגדר שביעה, והרי יש לאכול המרור לפני המצה, ומשיב הרוני לענה זה לילי תשעה באב, שעתידים בני ישראל לגלות מארצם לבין האומות, ולכן אוכלים המרור באחרונה שישאר טעם המרור בפיו, והנה הלל הבין בחכמתו הטעם שהקדימו המצה למרור שיתכן שיהיה עוד גליות, אבל לא ידע מה לעשות אז כיון שעדיין היתה ביהמ"ק במקומו, ולא רצה לעשות דבר שהוא סימן רע לבניי, ומאידך גיסא הרי הקדימה התורה מצה למרור שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו, לכן שת עצה לאכלם ביחד לקיים מה שנאמר בתורה, ועם כל זה לא נעשה בזה שום סימן רע לבני ישראל, וזה מה שמדקדק בעל ההגדה כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים, שאז היתה לו מבוכה כדת מה לשעות, ולכן היה כורך מצה ומרור לקיים שניהם.

(דברי יואל)

☆

כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח. הנה בפורים מצינו כל הפושט יד נותנין לו, ויש להבין טעם השינוי דבפסח בעהי"ב פושט יד תחילה וקורא לעניים, ובפורים פושט העני יד תחלה, ואפי"ל עפי"ד האריי עה"כ והיה מעשה הצדקה שלום, כי במעשה הצדקה גורם יחוד שם הוי"ה ב"ה, כי הפרוטה הוא י' וחמשה אצבעות הנותנות הי, וזרוע אדם הנותן הוא צורת ו, והי אצבעות המקבלות הי, וזה סוד הוי"ה מעשה הצדקה שלום ע"כ, והנה שם הוי"ה כשהוא מהופך מורה על דין, ומעתה בפורים שאחז"ל שאכתי עבדי אחשורוש אנן מן ההכרח לעורר גבורות ודינים על אומות העולם, ומפני כן אמרו כל הפושט יד נותנין לו, שע"י שהעני פושט ידו תחלה יוצא שם הוי"ה כשהוא מהופך שהוא דין, להשפיע על שונאי ישראל, אבל בפסח אשר יצאו ממצרים לחרות עולם, והללו עבדי הי ולא עבדי פרעה, אין צריכים לעורר דינים אלא רחמים וחסדים לכל בית ישראל, ולכן אמרו כל דכפין ייתי וייכול שיקדים בעל הבית ויפשוט את ידו לעני, כדי שיצא שם הוי"ה ביושר לעורר רחמים וחסדים.

(ברך משה)

☆

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי וגו' שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל. ונראה דהנה מצינו שאמר בלק לבלעם אפס קצהו תראה וכולו לא תראה והכוונה דידוע שכוחו של בלעם הי' לקלל ברגע שהקב"ה כועס, אכן כבר הבטיחנו יוצרינו שלא יעשה כליה בישראל ככתוב כי אני הי' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כיליתם, וידע בלק שקללה זו לא תחול על ישראל ולבן הערים להראותו רק קצתם כדי שתחול עליהם הקללה, ובזה פי' הברוך טעם מאמר המגיד שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל, ולבאורה תמוה שהרי בדברים האלו מקטין הנס דיציאת מצרים באמרו שגזרותיו של לבן היתה קשה משל פרעה, אכן לדרכינו יתבאר כוונת המגיד צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שהוא ביקש לעקור את הכל ודבר זה אי אפשר שתתקיים ואינו נם גדול כל כך, אבל פרעה לא גזר אלא על הזכרים וגזירה זו יכולה להתקיים לולי הי שהיי לנו, עכ"ד, ובלכתך בדרך זה יתבאר מקראי קודש (בפי ויגש) דהנה השבטים אמרו מקודם הננו עבדים לאדוני כי על ידי שיהיו כולם בשבי, לא יוכל להרע להם כי כבר הובטחו בני ישראל לבל יעשה עמהם כליה בגוים, אולם כאשר אמר יוסף שרק בנימין לבדו יהיה עבד, אם כן הרי יוכל לעשות בו כחפץ לבו אם חרב אם למות מאחר שאין הגזירה אלא על קצתם, על כן ויגש אליו יהודה לדבר אתו קשות, ולזה אמר כי כמוך כפרעה אשר גם הוא לא גזר אלא על הזכרים כדי שתוכל הגזירה להתקיים על קצתם.

(יד יקותיאל)

☆

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא וכו'. יש לפרש עפי"ד מרן דוי"ז זללה"ה בדברי יואל כי כשם שאפשר לצאת ידי חובת קרבן ע"י עסק התורה בפרשת הקרבנות כדכתיב ונשלמה פרים שפתינו, הי"נ אם זוכה האדם אף אם נגזר עליו מלמעלה יסורים וצער יכול הוא לצאת ידי חובתו ע"י שלומד בתורה בפרשת נגעים ויסורים ע"כ, ואי' במדרש אמר הקב"ה כתבתי בתורה וכי יכה איש את עין עבדו לחפשי ישלחנו, אני שסמיתי בי עיניהם אינו בדין שיצאו לחפשי, מבואר דבעבור היסורים שסובלים בנ"י יהיו נגאלים, ולפי"ז כאשר לומד האדם פרי יסורים הרי נחשב לו כאילו באו עליו בפועל, ובזה נתקרב הגאולה שישלח אותנו הקב"ה לחפשי, וכמו"כ י"ל בזה שאנחנו מספרים מה שסבלו אבותינו במצרים, כשם שלימוד פרשיות יסורים נחשב לו כאילו הוא בעצמו סבל היסורים, כן נמי נחשב אמירה זו כאילו סבלנו בעצמינו על שכמנו כל אותן הצרות, ובדין הוא שיחיש הקב"ה פדותינו, וזהו הכוונה הא לחמא עניא, הוא לחם עני ודרשיי בגי לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, הכוונה סיפור קושי השיעבוד והניסים, וקאמר כל דכפין ייתי ויפסח, דאפי' בזמנינו שאין לנו כהן בעבודתו מ"מ שיח שפתותינו חשוב כאילו הקרבנו אותו במועדו, כענין כל העוסק בתורת עולה וכו', א"כ כל הדיבורים מהיסורים נחשב כאילו נעשה עכשיו עמנו וזה משלים השיעבוד, וזהו השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, וטעם הדבר דהשתא עבדיי שנחשב כאילו סבלנו קושי השיעבוד, לכן לשנה הבאה בני חורין, דעי"ז הגיע זמן הגאולה.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם,
והשב ישראל לנויהם ושם נעלה ונראה
ונשתחוה לפניך בשלוש פעמי רגלינו

ובהם נהגה יומם ולילה

התאחדות אברכים

ש"י קהל יטב לב ד'סאטמאר

קרית יואל

בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה!

בשמחת החג ובשב"ב הננו מודיעים בזה לכל קהל עדתינו, זקנים עם נערים,
בעלי בתים אברכים ובחורי חמד די בכל אתר ואתר הע"י
אשר בעז"ה נזכה בפועד בהג בבוא כל ישראל לראות

מעמד נהדר ומרומם בקיום מצוה הנדירה

מסירת מתנות כהונה

זרוע, הלחיים, והקיבה

קיום מצות עשה דאורייתא בכל פרטי ודיוקדוקי ברוב עם הדרת מלך ע"י עטרת ראשינו

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

שיתקיים בעז"ה בשמחה של מצוה במעמד אלפי אנשי שלומינו
זקנים עם נערים מכל רחבי ניו יארק רבתי והסביבה

מאנטאג, ג' דחול המועד פסח הבעל"ט

בשעה 2:30 אחצ"ה

בהיכלי וסניפי ואנפי

בבית המדרש הגדול

פה קרית מלך רב ק"ק קרית יואל יצ"ו

גדול יהי' כבוד המעמד הזה!

רבנים ומורי הוראה, זקנים עם נערים,
בעלי בתים נכבדים, אברכים יקרים, בחורי חמד,

כולכם מזומנים!

רזה יהיה משפט הכהנים וכרי ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה

היכלי וסניפי ואנפי
הבית המדרש
הגדול יהיו מוכנים
באלפי מקומות
להכיל בקרבו ציבור
הגדול קהל אנשי
חברי אהבת קדומים
ובעלי בתים נכבדים,
ופארעטשעס
לאלפי אברכים
היקרים ובחורי חמד
וילדי תשב"ר

מרדעה משמחת

שמחים אנו להודיע

שאצל מעמד הנשגב מסירת מתנות כהונה

יתקיים בעזהשי"ת ברוב עם הדרת מלך

מעמד

הפייסות

עפ"י גורל הפיסות שנערך ביבות בעבודת בית המקדש
(כמבואר במס' יומא פ"ב)

שבו יבחרו הכהנים שיזכו במתנות כהונה
מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

הזוכים להיכנס בהפייס

כל הכהנים חברי 'אהבת קדומים' דקהלתינו הק' לאיטו"א	הכהנים החשובים יושבי אוהלה של תורה דקהלתינו הק'

פרטי וסדר הפייסות יתפרסם בעזהשי"ת

בברכת חג כשר ושמח ונזכה לעליות פדויים לציון ברנה בשמחת עולם על ראשינו, כב"א.
הנהלת התאחדות אברכים דקהל יטב לב ד'סאטמאר קרית יואל

מאמר "זבח פסח"

א

חיובא רמיא להתפלל בכל שנה שנזכה להקריב הפסח במועדו

בפ' בא (יב, ג) **דברו אל כל עדת בני ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית.** ויש לדקדק מכיון שהתחיל לומר 'דברו אל כל עדת בני ישראל', מדוע בכל פעם שונו וסיים בתיבת 'לאמר'. ויש לומר כי בא לרמז שיתפללו ישראל בכל שנה ושנה על גאולה העתידה, שעוד בשנה זו יזכו לבחינת משיח לדקינו, ויוכלו להקריב הפסח במועדו ובמקומו וכהלכתו. וזה שאמר **'לאמר' בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות,** כלומר שיתפללו שיזכו ליקח קרבן פסח עוד בשנה ההוא ביום העשור לחודש.

(הגש"פ דבר"י עמוד סט)

ב

בזמן הגלות מקיימים מצות הפסח באמירה לחוד

בפ' בא (יב, ג) **דברו אל כל עדת בני ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית.** ויש לדקדק מכיון שהתחיל לומר 'דברו אל כל עדת בני ישראל', מדוע בכל פעם שונו וסיים בתיבת 'לאמר'. ויש לומר שבא לרמז על זמן גלותינו, שמקיימים מצות הפסח בחמירה לחוד, ועל דרך שאמר הכתוב (הושע יד, ג) 'ונשלמה פרים שפתינו', כיון שאין ביכלתינו להקריבו עכשיו בפועל ממש.

(הגש"פ דבר"י עמוד סט)

ג

בשורת הבנים היינו שבכל דור יעמדו צדיקים אשר יפה כוחם להחשיב נשמות הנדחות

בפ' בא (יב, כו-כז) **והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים וגו', ויקוד העם וישתחוו.** פירש"י על בשורת הגאולה ובניית המקדש ובשורת הבנים שיהיו להם. ונראה לפרש שאלה זו הוא שאלת הרשע, אם כן מיזה בשורה טובה יש בזה, שיהיו להם בנים שיעמדו נגד התורה, ויאמרו מה העבודה הזאת לכם.

ואפשר לפרש לכוונת הפסוק היא, על המשובה שמשיבין אליו, **זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים,** כלומר שבשורה טובה נתבשר בזו, שבכל עת יהיו בנו לדיקים מפשיעים, שישיבו תשובות לשאלות הרשעים, ועל ידי זה יחזירו אותם מדרכם הרעה.

(הרה"ג ר' חיים קופמאן ז"ל רמת יהודה גשיטסהעד)

ד

נתבשרו שיזכו לבנים כאלה שע"י סיפור יציאת מצרים יושרש האמונה הטהורה בלבם

איתא במכילתא (בא פי"ג) 'והיה כי יאמרו אליכם בניכם' (שמות יב, כו), בשורה טובה נתבשרו ישראל בזותה שעה שהן עתידין לשאול בנים ובני בנים להם. ויש לדקדק למיזה בשורה טובה נתבשרו

הכא דעתידין לרחוץ לאחריהם, הלא חומה שאין לה בנים הרי זה בליון החומה, וכבר הבטיח הקב"ה שלא יכלה זרעו של אברהם לעולם (ירמיה מו, כח).

ויש לומר שהכתוב בא לבשר כאן, שיזכו לבנים כשרים שיהיו מוכנים להטות אוזן לשמוע לדברי אבותיהם, ויגליהו החבות להשריש בלבם אמונה הטהורה והברורה, ואת הנפים אשר עשה הקב"ה במצרים.

(ס"ג בא תשכ"ו)

ה

מרור רומז לגלות החל הזה והוא בא אחר המצה הרומז לגאולת מצרים

איתא במדרש (שיה"ש רבה פתיחתא, יח) 'השביעני במרורים' (שיה"ש ג, טו), בליל הפסח של יום טוב הראשון, 'הרוני לעגה', בתשעה באב. ולריך ביאור להבין שייכות הענינים זה לזה.

ונראה בהקדם לתרץ קושית המפרשים (עי"ש פסחים קטז, ב) על מנהגינו שמקדימים לאכול בליל הפסח הכזית מלה קודם שאוכלים הכזית מרור, וקשה להם תנן (פסחים פ"י מ"ה) מלה אוכלים על שום שנגלו אבותינו במצרים, ומרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. נמצא מזה למדה רומז על החירות ומרור רומז על השעבוד, אם כן הלא הדעת נותן להפך הסדר, ולהתחיל בליכלת מרור שהוא רומז על השעבוד, ואחר כך להמשיך בליכלת המלה הרומז לחירות מן השעבוד, וכסדר המאורעות לאבותינו כאשר היו בארץ מצרים.

ויש לומר כי מרור זה שאנו אוכלים בא לרמז על גלות האל הזה שאנחנו נמצאים בו עכשיו, ולכן מקדימים בליכלת המלה הרומז לחירות, כדי לרמז מה שזכו אבותינו להגאל ממצרים, ואחר כך ממשיכים בליכלת המרור הרומז לגלותינו, מאחר שגאולת מצרים קדמה לגלות הזה.

וזהו ביאור המדרש, דהנה מצינו בדבריהם ז"ל (ברכות מט, ב) לאכילה הוא בכזית ושביעה בכביצה, ושיעורו כשני זיתים. ולזה דרשו **'השביעני במרורים בלילי הפסח של יום טוב הראשון'**, ולא לומר בלילי הפסח נעשים שבעים בכזית מרור, לפי שהוא כזית השני שאוכלים בלילה הזה, כי מקודם לו אוכלים כזית מלה, ולכאורה יקשה למה מקדימים המלה קודם אכילת מרור, הא בארץ מצרים הקדימו הגרות לחירות ישראל, לזה בא כמשיב בפיפע דקרא **הרוני לעגה זה תשעה באב**, רלה לומר כיון דהמרור רומז על גלות הזה, והלא לשעבוד זה בחמת קדמה גאולת מצרים.

(פ' תולדות תרל"ט)

מאמר "תפילת טל"

א

בבנין ציון וירושלים תלוי שפע הברכה לכל העולם

בתפלת טל, **קומס עיר זה חפנך נטל.** יש לדקדק למה מתפללים רק על ירושלים שיהיה זה טל, הלא טל הוא דבר שלריכים בכל העולם.

ויש לפרש על פי מאמרם (סוטה מח, ב) העיד רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה וכו'. נמצא שהטל היורד בכל העולם כולו לברכה תלוי בבנין ציון וירושלים.

ועל פי זה אפשר לבאר מה דאיתא בגמרא (תענית ד, ב) אמר רבי ברכיה בשם ישראל שלה

שלא כהוגן והקב"ה הסיבה כהוגן, שנאמר (הושע ו, ג) 'ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו', אמר לה הקב"ה בתי, את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש (פירש"י, שגשם סימן קללה בקיץ), אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם, שנאמר (שם יד, ו) 'אהיה כטל לישראל'. ויש להבין מדוע לא שאלה כנסת ישראל בעצת את הטובה העולה על כולנה, וכי לא ידעה שירידת הטל מתבקשת תמיד. אבל לפי המבואר יובן, דמשום הכי לא התפללה כנסת ישראל על הטל, כיון שאחר החורבן לא ירד עוד הטל לברכה, על כן בחרו יותר להתפלל על הגשם.

ועל כן מתפללים **קומם עיר מה תפנך**, שיבנה חומותיה ועריה, ועל ידי זה יתברך ממילא כל העולם כולו **בטל.**

(סעודת לפסח תשע"ו)

ב

תפילתינו שיבא הטל מעיקרא לברכה, ולא שנצטרך להפכו מקללה לברכה

בתפלת טל, **לברכה ולא לקללה.** יש לדקדק בכפל הלשון, כי מאחר שמתפללין שיהיה 'לברכה', בודאי הכוונה שלא תהיה לקללה, אם כן מדוע מוזכרים ואומרים 'ולא לקללה'.

ונראה בהקדם לשאר דברי הגמרא (סוטה מח, ב) העיד רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה וכו'. ודבריהם ז"ל תמוהים, וכי אפשר לומר שכל התפלות שהתפללו ישראל בכל הדורות על ירידת הטל, כלא היו ולא פעלו כלום.

ויש לתרץ על פי מאמרם (רש"י תענית טז, ב) תניא ע"ר יהודה משום רבי עקיבא מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא (פירש"י, זמן שהתבואה גידולת בו), אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. מבואר מזה כי על ידי הבאת העומר בחג הפסח, מתברכת התבואה שבכל השנה.

ולפי זה יש לומר כי מה שאמרו **מיום שחרב בית המקדש לא ירד הטל לברכה**, כוונתם לירידת הטל בפועל, לפי שאורגן הבית קלקל הפעמת הטל, אבל כשמגיע יום שני של פסח, בחותו יום שהקריבו ישראל את העומר במקדש, אשר הקריבתו גרמה ברכה בתוך השדות, אז מתברך עמהן אף הטל, וגם זה מתפלל להיות טוב ולברכה בכח התפילות שמתפללים על כך.

או יאמר לפרש הגמרא, כי מה שאמרו שלא ירד הטל לברכה, זה נאמר על זמן חכמי הגמרא, כיון שהיו בידם עצות אחרות אין להוריד הטל שיתברך השדות, אבל בדורות האחרונים דמחמת גודל הפשלות אין אנו יכולים לעשות עצות בנפשינו להוריד הטל לברכה, על כן בזמינו מהני בשאת תפלות להוריד הטל.

ועל פי זה יובן מה שכופלים בתפלתינו 'לברכה ולא לקללה', כיון שאפשר שירד הטל לקללה ורק אחר זמן יתהפך לטובה, על כן אנו מתפללין **לברכה**, פירוש שתיקף כשיצא מן השמים בפעם הראשון ירד לטובה ולברכה, ועל זה ממשיכין ואומרין **ולא לקללה**, פי' שלא ירד מתחלה לקללה ורק אחר כך יתהפך לברכה, אלא יגיע אלינו מראשיתו על דרך טובה וברכה.

(סעודת לפסח תשע"ו)

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש על מצות ומרורים יאכלוהו. איתא בילקוט (משלי תתקס"ג) שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים, שלשה המה, פסח, מצה ומרור. וארבעה לא ידעתים אלו ארבעה מינין (שבלולב) שבקש לעמוד עליהם, והיא פלאי. והנראה לפרש על פי מה דאיתא במדרש (שמו"ר ט"ו י"ב) צלי אש בשביל אברהם שהצלתיו מכבשן האש, ומצות בשביל שרה שעשתה למלאכי השרת עוגות ולא טעמו להם, מרורים בשביל יעקב שכשם שנרדפו בניו במצרים כך רדפו עשו, ואיתא (ויק"ר ל' י') פרי עץ הדר זה אברהם שהדרו הקב"ה בשיבה טובה וכו' וכפות תמרים זה יצחק שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח וענף עץ עבות זה יעקב וכו' וערבי נחל זה יוסף וכו', לפי"ז כך פר' המדרש "שלשה המה" זה פסח מצה ומרור כנגד אברהם שרה ויעקב "נפלאו ממני" למה לא צוה מצוה כנגד יצחק ושמא תאמר משום שיצחק לא היה במצרים "וארבעה לא ידעתי" זה ארבע מינים והם גם זכר ליציאת מצרים ויש מצוה גם כנגד יצחק אע"פ שלא היה במצרים.

(אשל אברהם)

☆

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם. איתא במכילתא באותה שעה בשורה רעה נתבשר לישראל שעתידה תורה להשתכח מישראל, וי"ל דהנה כתיב "והגדת לבנך" והכוונה אפי' שאינו יודע לשאול את פתח לו וכיון שהאב מחויב להגיד לבנו קטן אפי' כשהוא אינו יודע לשאול אם כן למה שואל הבן בשנה הבאה כשהוא כבר גדול הלא הוא יודע מה שאמר לו אביו עוד כשלא ידע לשאול אלא לאו שהוא שכח משנה העברה, וז"ש "והי' כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" וקשה לו למכילתא מדוע הוא שואל הלא בשנה שעברה הגיד לו אביו ע"ז תירץ באותה שעה בשורה רעה נתבשר לישראל שעתידה תורה להשתכח מישראל.

(חתם סופר)

☆

ואמרתם זבח פסח. במדרש איתא מכאן שדורשים בהלכות פסח קודם פסח שלושים יום, ויש לבאר דהנה הגימטריא של חצי האות פ' הוא אות מ' והגימטריא של חצי האות ס' הוא ל' והגימטריא של חצי האות ח' הוא ד' וביחד הוא ל' וזה שאמר "ואמרתם" הלכות הפסח "זבח פסח" כשתחתוך תיבת פסח לחצי ויהיה למ"ד היינו שלושים יום.

(לחם עוני)

☆

שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג וכו' מצות יאכל את שבעת הימים. וקשה למה כפלו הכתוב לחזור ולומר מצות יאכל, ועוד דתחילה כתיב תאכל ואח"כ יאכל, גם יש לדייק מה שאמר מתחילה מצות חסר האות ו' והשני מצות מלא עם ו', וי"ל עפי"מ שכתב הרמ"א (או"ח תכ"ט) המנהג לקנות חטים ולחלקם לעניים, והמקור הוא בירושלמי (ב"ב א' ד'), והשתא י"ל דבראשונה צוה הכתוב שבעת ימים "תאכל" אתה בעצמך "מצת" חסר, ועל עצמך אתה יכול לדקדק ולצמצם האכילה עד כזית, ולכן כתיב מצת חסר, אולם אח"כ צוה "מצות יֵאָכֵל" ע"י אחרים העניים, ולהם תתן מצות מלא היינו כדי שביעה.

(הגר"א)

☆

לא תוציא מן הבית וכו' ועצם לא תשברו בו. וקשה למה באיסור הוצאה נקט לשון יחיד "לא תוציא" ובאיסור שבירה כתיב לשון רבים "לא תשברו", וי"ל דהנה הרמב"ם פסק (קרבן פסח ט' א') אין מוציא אחר מוציא שאם הוציא אחד אל מחוץ לבית מבשר קרבן הפסח עבר על הלאו של "לא תוציא" ואם אח"כ בא שני והוציא גם הוא אותו חתיכת בשר השני אינו חייב, אבל באיסור שבירה יש שובר אחר שובר שאם אחד שובר עצם של הקרבן פסח עבר על הלאו של "ועצם לא תשברו בו" ואם בא אחר ועשה עוד שבר באותו עצם גם השני חייב, וכל זה מדויק בקרא "לא תוציא מן הבית" בלשון יחיד שאין מוציא אחר מוציא ורק המוציא הראשון חייב, אבל "ועצם לא תשברו בו" לשון רבים משום יש שובר אחר שובר וגם השני חייב.

(מהר"ם חאגיז)

☆

וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. בספר פר"ד (דרוש ה') פירש שהכוונה היא שבדיני שמים לא אמרינן קם ליה בדרבה מיניה וז"ש "דן אנכי" היינו בדיני שמים ולפיכך אע"פ שילקו במיתה מ"מ גם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", והנה רש"י סובר (ע"ז ע"א.) שגם בעכו"ם אמרינן קלב"מ והתוס' סוברים שבעכו"ם לא אמרינן קלב"מ, ולשיטתם י"ל לפרש פסוק זה, דלדעת רש"י הכי פירושו "וגם את הגוי אשר יעבודו" זה שהם לוקים ומשלמים הוא לא בגלל שאין אומרים לעכו"ם קלב"מ, אלא משום "דן אנכי" בדיני שמים ולכן "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", ולדעת התוס' שבעכו"ם אין אומרים קלב"מ י"ל דהכי פירושו דבגלל שני טעמים המצרים לוקים ומשלמים חדא "וגם את הגוי אשר יעבודו" בגלל שהם גוים, ואת ועוד, בגלל "דן אנכי" שדן בדיני שמים ומשום ב' טעמים הללו "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

(שמחת הרגל)

☆

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים וכו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום וכו'. וקשה בתחילה אמר "בני ישראל" ובהם כתיב "וישאלו" ולבסוף אמר "עם" וכתיב "וישאילו". ואפ"ל דהנה צווי ה' שישאלו כלים מהמצרים היה נגד ההגיון האנושי, כי דווקא בעת הזאת שכל המצריים מבכים בכוריהם, איך ינדבו לבם ליתן כליהם לבנ"י, אמנם הכשרים שבעם עשו כאשר נצטוו אף שפליאתם גברה, ורק הפחותים שבעם לא הרהיבו עוז בנפשם לקיים מאמר ה' ללכת לבקש מהמצריים. וע"ז מרמז הכתוב שהכשרים ששמם מרומז בבני ישראל כידוע,

האמינו במשה, וזהו אמרו "ובנ"י" שמע אל משה "וישאלו" דהיינו שהלכו לשאול מהמצריים, אך אלו אשר בשם "עם" יכונה לא הלכו לשאול, והקב"ה מחמת שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם וכו' – נתן את חן "העם" וכו' "וישאילום" – פי' שמבלי שהם ישאלו השאילו המצריים להם.

(אלשיך הק)

☆

שלח העז את מקנך. השפתי חכמים הקשה למה אמר משה לפרעה דייקא במכת ברד שהירא את ה' יניס בהמתו לביתם שלא יפגעו בברד, ולמה במכת דבר לא אמר כן. ואפ"ל דאם הי' מתרה במכת דבר שכ"א יכניס בהמתו ובכך ינצלו ממכת דבר, א"כ אם כולם ישמעו ויפחדו ויכניסו בהמתם, לא יהי' מי להכות במכת דבר, משא"כ במכת ברד שהזרעים והאילנות ממילא ישארו תחת השמים, ע"כ אפי' אם יכניסו כל הבהמות, ישארו הצמחים להכות במכת ברד, ודפח"ח.

(גרש כרמל)

☆

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים. איתא במדרש בשכר שלוה פרעה לאברהם ד' אמות נשתעבדו בני ישראל אצלו, ונראה דהנה אחז"ל בשכר ד' אמות שהלך נבוכדנצר ליקח את האגרת ששלח אויל מרודך לחזקיהו המלך זכה שנתשעבדו ישראל אצלו, וי"ל עפי"מ שאחז"ל דפסיעה של אדם בינוני הוא אמה, ופירשו התוס' שליש קומתו, וקומתו של אדם בינוני הוא ג' אמות, לכן פסיעה שלו היא אמה, עוד אחז"ל שקומתו של פרעה היה אמה, וא"כ פסיעה שלו היא שליש אמה, נמצא הד' אמות שהלך נבוכדנצר בד' פסיעות הלך פרעה בשנים עשר פסיעות, ועכשיו החשבון פשוט דכיון שבשכר הד' פסיעות שהלך נבוכדנצר נשתעבדו ישראל אצלו שבעים שנה, א"כ פרעה שהלך י"ב פסיעות שהם ג' פעמים ד' פסיעות, לפיכך נשתעבדו ישראל אצלו ג' פעמים שבעים שנה שהם רד"ו שנים.

(בית שמואל)

☆

כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים. ופרש"י לא אמר בחצות שמא יטעו איצטגניני פרעה ויאמר משה בדאי הוא וכו', וי"ל דאיתא בזוהר הק' (חלק ב' ל"ח) שאותה הלילה שבו יצאו ממצרים היום התחיל להאיר בחצי הלילה, ולפי"ז מתורץ קושיית התוס' (ברכות ט'.) שהקשה היכי מצי למימר רבי אלעזר בן עזריה עד חצות והכתיב לא תותירו ממנו עד בוקר דמשמע עד בקר מיהא מצי לאכלו, אכן לפי הנ"ל י"ל שהכתוב הזה נאמר בפסח מצרים ושם התחיל הבוקר מחצות, ולפי"ז מדויק גם לשון הכתוב "כחצות" שבאמת לא היה אז חצות לילה רק סוף הלילה רק כחצות של הלילה הקודם או הלילה שלאחריו.

(ישועות מלכו)

☆

כי אין בית אשר אין שם מת. ופרש"י יש שם בכור הוא מת, אין שם בכור גדול שבבית אף הוא קרוי בכור ומת. וקשה למה לא התרה בהם משה על זה שהגדול שבבית ימות, וי"ל ע"פ המדרש (שמו"ר י"ח ב') שהמצרים נטלו הבכורים שלהם וזרקו אותם לבית ישראל, שחשבו שבכך הם ניצולים, ולפי זה אם משה יתרה שאם אין בכור אז הגדול שבבית ימות, אז לא יזרקו את הבכורים לבית ישראל כי הגדול שבבית ירצה להציל עצמו ואז ימותו רק הבכורים, לכן שתק משה ולא התרה על זה, בכדי שיזרקו הבכורים לבית ישראל, ואז יהרגו שניהם גם הבכורים וגם הגדול שבבית.

(עדות ביהוסף)

☆

בגמ' איתא (ברכות ט.) **דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו אין נא אלא לשון בקשה בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינוי אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם,** וצ"ב, והנראה בהקדם לפרש מאמה"כ וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד, דהנה הרכוש הגדול הלזה "צאן ובקר מקנה כבד מאד" שהוציאו ממצרים כל זה היה משלהם שהרי לא שאלו ממצרים כי אם כלי כסף וכלי זהב ושמלות ויש לברר אם כן, מדוע לא לקח פרעה מאתם את רכושם כי רב במשך כל שנות השיעבוד, ונראה, שגם זה היה מרצונו לענותם, כי העינוי שיש לאיש עשיר אשר רכושו רב שצריך לעבוד עבודת פרך, הוא גדול בחרבה יותר מאיש עני, שאין לו מה לאכול, וצריך לעבודת עבודה כזו, כי זה העני אין נפשו עגומה עליו כל כך בזאת, הרי בלאו הכי העניות משברת את גופו ומכניעו, והיינו דכתיב ועבדום וענו אותם, עבדות מתוך עינוי שיעבדו עבודת פרך כשכל רכושם ברשותם, ובזה יש לפרש מאמרם ז"ל דבר נא באזני העם וגו' שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, דלכאורה אינו מובן כי יתכן שבאמת היתה כוונת ההבטחה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול על רכושם שלהם היינו שפרעה לא יקח מהם ואם כן שפיר קיים הבטחתו בזה, אמנם לדברינו מה שלא לקח מהם פרעה את רכושם, הרי זה לרעה היתה להם, וזהו ועבדום וענו אותם קיים בהם, וממילא על כרחך ואחרי כן יצאו ברכוש גדול מוסב על של פרעה מה שיוסיף ויתן להם אחר כך.

(כתב סופר)

☆

בגמ' איתא (ברכות ט.) דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו אין נא אלא לשון בקשה בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינוי אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, וצ"ב הלא בלא"ה נמי הי' להם רכוש גדול בביזת הים ולמה הי' צריך להזהירם על כך כדי שלא יאמר אותו צדיק, לכן נל"פ עפי"מ דאיתא בגמ' (שבת סח.) כל היכא דבעי למיתני כלל אחר הקטן ממנו תנא כלל גדול, אבל היכא דלא בעי למיתני כלל אחר הקטן ממנו לא תנא כלל גדול, ולפי"ז א"ש הא דקאמר ליה הקב"ה לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול דלכאורה מי איכא גדלות לפני הקב"ה שהכל כאין וכאפס לפניו, אלא נראה דקאמר רכוש גדול על ביזת הים שהיתה יתירה וגדולה הרבה מביזת מצרים, כידוע ממ"ש תורי זהב וכו' עם נקודות הכסף, ויתכן לומר על ביזת הים ברכוש גדול יותר מביזת מצרים כמו ששנו חז"ל במסכת שבת בלשון המשנה דכלל גדול הנ"ל, נמצינו למדים דואחרי כן יצאו ברכוש גדול קאי אביזת הים אלא דממילא משתמע נמי ביזת מצרים דאי לאו ביזת מצרים לא הוי א"ש בביזת הים לשון רכוש גדול, ומעתה באו הדברים על נכון שאמר הקב"ה בבקשה מכם שאלו איש מאת רעהו וכו' שאם לא יטלו בצאתם שום רכוש, יאמר אותו צדיק ואח"כ יצאו ברכוש גדו"ל לא קיים בהם אע"פ שנטלו ביזת הים מ"מ לא יתכן לקרותו גדול אלא א"כ יש להם גם ביזת מצרים.

(בנין אריאל)

קדושת ליל הסדר

הלילה הזה כולו מצה מפני שכל הדינים והגבורות נמתקין ונתבטלין ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור שמורים על הדינים וכולו מצה בחי' החסדים שנכלל שמאלא בימינא, וע"כ הלילה הזה שמורים לכל בני ישראל לדורותם לקבצם מבין העמים ולגאלם גאולת עולמים.

(באר מים חיים)

*

שמעתי מא"א אדומו"ר זצ"ל שמטעם זה נקרא סיפור הגדה סדר, כי זהו סדר על כל השנה, כי כל המצות תלוים ביצי"מ וקבלת התורה ואמר ג"כ אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי אז היה גלוי אלקותו ית' וזהו סדר בכל העולמות.

(בית אהרן)

*

בפסח דשנת תר"ד בשעת הסדר אמר אבי זצוק"ל, כאן הבן שואל פי' שואל הוא ל' שאלה ובקשה ר"ל כאן יכול הבר ישראל לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך ולקבל חיות על כל הדברים בלילה הזה ולהשיג מה שלא עמל ויגע על זאת.

(בית אהרן)

*

השיר יהיה לכם, שיר הוא לעתיד כליל התקדש חג כדרך הסדר שיש לו כך הוא העוה"ב שיהיה לו.

(בית אהרן)

*

שאף שיהי' בשפל המצב בבחינת רשע עכ"ז בקדושת ליל הסדר קדושת המצות מלילה זו יעורר בו הניצוץ אלקי ויחזור בתשובה ויוכל האב להחזירו שיכנסו הדברים באזניו.

(ישמח ישראל)

*

הלילה הזה כולו מצה שאין שולט בנו יצה"ר כ"כ וכו' ומדובקים אנו באדונינו מלכינו.

(מהר"י מבעלזא)

*

שמורים הוא לד' פי' הלילה הזאת יש בה כח לתת שמירה על כל לילות השנה וזה לשון רבים שמורים שקאי על כל הלילות.

(תפארת שלמה)

*

בלילה זה שכל השערים פתוחים ואנו זוכים לקדושה מהשי"ת עצמו בלי שום ממוצע ושליח.

(מהרי"ד מבעלזא)

*

שהלילה הזה מסוגל להכניס בלבות בנ"י אמונת ה' ואמונת חכמים אהבת ויראת הבורא ואהבת התורה.

(מהרי"ד מבעלזא)

*

וזהו שאלת חכם באותו הלילה שהגיע למעלה גדולה כמו שידוע דסגולת הלילה הזה שמורים הוא לדורות עולם לעלות במעלות על מזבח ד' להבין ולהשכיל אמרי בינה בלי שום ערוך אליו בשאר ימות השנה וכיון שהגיע למעלה גדולה כ"כ ע"כ שאל ג"כ מה המדות אשר צוה ה' פי' אפי' מבלי שום צווי נוכל להשיג כל התורה מעצמינו וכמו במעמד הר סיני שפסקה זוהמתן והשיגו כל התורה מעצמם בלי שום ציווי,

(עצי חיים)

*

בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, אפי' אם עברו עליך כל הזמנים ריקם, עדיין יש לך תקנה גם בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, לקבל עליך עול מלכות שמים ועול תורתו ית' בקבלה אמיתית ובלב שלם,

ולפרוש מכל טומאה ונדנוד ע"ז ומינות, וקדושת לילה זו גדולה מאוד עד אין חקר, ע"כ מי שרוצה להתדבק בקדושתו ית' באמת אף שלא הכין עצמו במוקדם יוכל לזכות אליה עכשיו דקימא לי' שעתא.

(מהר"י ט"ב)

אכילת מצה וד' כוסות ושאר המצות

את חג המצות תשמור את התורה ומפרש האיך זה וקאמר שבעת ימים תאכל מצות עי"ד זה מקיים כאשר צויתיך כל התורה ועד איזה זמן הוא תועלת על זה קאמר למועד חדש האביב פי' עד הפסח הבעל"ט.

(זכרון זאת)

*

כאשר האדם מכין עצמו לקיים מצות עשה דאורייתא ודרבנן אשר צריך לקיים בליל פסח בקדושה ובטהרה יוכל להרגיש קדושת פסח מצרים ופסח דלעתיד.

(מהר"י מבעלזא)

*

ע"י חג המצות אתה זוכה לתקון ותזכה להיות עבד עברי היינו עבד להשי"ת.

(חסד לאברהם)

*

מצ"ה מר"ר בגימטריא יצ"ר הר"ע, מצה הוא מריבה, היינו ע"י אכילת מצה יוכל האדם להיות לו מלחמה ומריבה נגד היצה"ר.

(חסד לאברהם)

*

צ'א מ'ן ה'תבה ר"ת מצ"ה התיבה ל' תשובה כי ע"י מצות מצה זוכה האדם לעשות תשובה.

(חסד לאברהם)

*

מצות אכילת מצה מכנסת קדושה בלב ככל המצות שמברכין אקב"ו ונאמר קדשינו במצותיך ובכל מצוה קדושה מיוחדת ומצה הוא להכניס קדושה בכל אכילות האדם כד"ש במן שהי' מפיג גם מה שתגרי או"ה מוכרים והוא הכנה לקבלת התורה.

(פרי צדיק)

*

מסגולת אכילת מצה ושאר מצות הפסח להמשיך עשירות וכל מיני ישועות דע"י שאנו מקיימים מצות שהשפעת קדושת לילה זו גורמת שיוכל האדם לפסוח ולהגביה עצמו בפ"א אל הקדושה שלא בסדר המדריגות כמו שהי' בעת יציאת מצרים וזהו כוונת ייתי ויפסח.

(ברך משה)

מצה בימי עניותינו בגלות מסגולת המצות להמשיך עלינו עשירות והשפעת כל מיני ישועות דבזה שאנו עושים זכר לנס יומשך עלינו הארת הנס בימים ההם כבזמן ההוא, וכמו שאז נמשכה הישועה ע"י המצה גם עתה יהי' סגולתה להוציא אותנו מאפילה לאור גדול.

(מהר"י ט"ב)

*

אפ"ל מה שתיקנו חכז"ל ד' כוסות בליל פסח דהנה אחכז"ל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין כי היין עליל להביא לידי קלקול פגם הברית, אמנם מי שזוכה לתקן פגמי חטאי ועובד עבודתו להוציא ניצה"ק ולהעלותם מעמקי הקליפות מותר לו לשתות יין למצוה ובבחי' הקדושה ואדרבה יין של קדושה מועיל להעלות הניצה"ק דאמרו חכז"ל נכנס יין יצא סוד דידוע דניצוצות הקדושה נקראים סוד וכמו שרמזו ז"ל בפסוק בסודם אל תבוא נפשי זה מעשה זמרי שהי' החטא בענין זה ופגמו בענין הסוד שהכניסו הניצה"ק לקליפה וע"י שתיית היין באופן של קדושה מוציאין הניצה"ק ויצא סוד ולכן תקנו חז"ל ד' כוסות כנגד והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי להוציא הניצה"ק ולהעלותם שע"ז מרמזין גם הד' לשונות של גאולה כנ"ל.

(דברי יואל)

*

מוציא מצה ותזכה להוציא מאכילת מצה איך לאכול כל השנה בקו"ט.

(ישמח ישראל)

*

ולזה צוה הקב"ה לישראל בהוציאם אותם מארץ מצרים לאכול קרבן פסח ומצות מצה שעל ידי אכילת מצוה יתקנו חטא האכילה של אדם הראשון.

(ברך משה)

סיפור יציאת מצרים

ואפשר עוד שירמוז באומרו והגדת לבנך שאם יגיד הגדה האמורה בענין יזכה ה' שיגיד לבנו וכדי שלא תטעה לומר דוקא לזה אמר לאמר.

(אור החיים)

*

בליל פסח שאז מתגלין הארת המוחין אשר רומזין לזה המצה והמרור, ובזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה, וחופף בלילה הזה על כל זרע ישראל ואז כשתשיב לבנך תשובה זו ותגיד לפניו כל הסיפור הלז אז בודאי יכנסו דברי האב באזני הבן ויאמין באמת ביציאת מצרים, משא"כ בשאר ימות השנה שאז החשכות גובר בעולם עי"ז לא יוכל הבן לקבל דברי אביו ולהאמין בהם,

(אוהב ישראל)

*

בכל שנה ושנה בעת הזאת הסיפור הזה מועיל לטהר דיבורו ולהוציאו מתחת הסט"א ולהביאו אל הקדושה כמו שהיה אז בצאתם ממצרים שנגאל הדיבור.

(מאור ושמש)

*

והגדת לבנך ביום ההוא הגדה הוא לשון המשכה לבנך לדורות עולם מהנס שנעשה ביום ההוא וע"ז הוא שנאמר כי עושה ניסים ונפלאות עד אין מספר כי מהנס הזה נעשה ממנו ג"כ אח"כ ניסים ונפלאות אין מספר כנ"ל.

(תפארת שלמה)

*

וכל המרבה לספר ביצ"מ גורם לתקן נפשו ולהעלות נה"ק כמו בעת יצי"מ ע"כ ה"ז משובח אותיותיו ש"ם חב"ו שזוכה לשמות העולם ש"ם בכח חב"ו המסוגל לזה כנודע.

(ייטב פנים)

*

כל המרבה לספר ביצ"מ ה"ז משובח, ונתעלה ממדריגה למדריגה וישנו בחי' בקדושה זו למעלה מזו עד אין חקר, וע"י הסיפור ביצ"מ יזכה למדריגה והארה שלא הי' זוכה אלי' זולתו.

(מהר"י ט"ב)

*

לכן תקנו ענין סיפור יציאת מצרים שהוא בהדיבור כי זהו תשובת המשקל לתקן העון לשון הרע שגרם הגלות מצרים וכדאיתא בספה"ק דפסח נוטריקון פה סח כי מתקנים בזה ענין לשון הרע.

(ברך משה)

*

ע"י הסיפור הזה זוכים לידיעת ה', וזה הוא דבר שנראה בעינים כמבואר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכ"א מראה באצבעו הנה אלוקינו זה וכו' וע"י ריבוי הסיפור זוכה כ"א לראות בחוש ובעין התגלות אלקות בכל מקום.

(ישמח ישראל)

*

סיפור יצ"מ הכנה אח"כ לקבלת התורה.

(חסד לאברהם)

*

וחכ"א ימי חייך העוה"ז סיפור יצי"מ היא סגולה נפלאה לצרכי עוה"ז לפרנסה ולהשפעות טובות כאז"ל בפסח נדון על התבואה כל ימי חייך להביא לימות המשיח אף לעניני רוחניות.

(תפארת שמואל)

ימי חג הפסח

בכל מועד הקדושה אינה באה לאדם בפעם אחת רק צריך להמשיך עליו הקדושה בתפלת ערבית ושחרית ומנחה אבל בפסח בא הקדושה לאדם בפ"א כלשון פסח.

(עבודת ישראל)

*

החג הזה נקרא פסח מלשון דילוג ופסיחה שהקב"ה מעביר על מדותיו ואיננו מסתכל על כובד הפשעים ומעללים רעים של בני ישראל ומעביר עיניו מראות ברע.

(תפארת שלמה)

*

חג הפסח הוא המוח של כל המועדים מחמת שהוא מועד ראשון תיכף בעת יצי"מ.

(אוהב ישראל)

*

איתא בשם אא"ז הרה"ק החידושי הרי"מ זצ"ל שאמר: פסח מסוגל לפרנסה. והטעם כי בעת הזאת יצאו ישראל למדבר שממה, מקום שאין שם מזון, ובטחו בה' שיספיק להם צרכם, ומהאי טעמא בפסח נידונים על התבואה (ר"ה ט"ז ע"א). עוד אמר טעם מפני שאיתא בגמ' (פסחים קי"ח ע"א) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף.

(ליקוטי יהודה)

*

אמר הקדוש מו"ה פנחס מקאריץ טעם למה בפסח נידונין על התבואה, לפי שכל הרודף אחר הכבוד וכו' וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודפו, כן הוא מי שרוצה להרבות במאכלים ואוכל מטעמים ותבשילים מבושמים כדי שיהי' רווחא לבסומי אז המאכלים בורחים ממנו ומתמעט ח"ו פרנסתו. ובהיפוך כשאוכל מאכלים בלא מטעמים בכדי שיספיק לו מעט מן המזון אז המזון רודף אחריו. והנה מאכל המצה אין בה טעם על כן בפסח דנין על התבואה להרבות מזונות לישראל עכד"ק וש"י.

(בני יששכר)

*

בפסח נידונים על התבואה אין הכוונה על התבואה בלבד, אלא גם על כל אשר יחסר להאדם יוכל להמשיך לו השפעות כאוות נפשו, ועל כן כל דיכפין ייתי וייכול, ולא זו בלבד אלא גם כל דצריך כל הצטרכותו ייתי ויפסח, שיפתח לו ה' את אוצרו הטוב.

(מנחם ציון)

*

ושמרתם את הדבר לחק לך ולבניך עד עולם. רומז בכאן בני חיי ומזוני, כי לח"ק ל"ך הוא מזוני, כי ח"ק לישנא דמזוני כדאיתא בגמרא (ביצה טז.) ולבני"ך הוא בני, עד עולם הוא חיי כטעם חיי עולם, ור"ל כי עי"ז שתשמרו הדבר הזה יומשך לכם בני חיי ומזוני ולכל ישראל.

(אמרי יוסף)

*

איתא בשם אא"ז החידושי הרי"ם ז"ל שאמר, פסח נותן חיות בכל יהודי, והטעם כי פסח ומילה הם שני מצוות עשה שבאם עוברים עליהם מחוייבים כרת, ומדה טובה מרובה, שאם מקיימים אותם הם נותנים חיות ואריכות ימים שהיא ההיפך מן הכרת.

(ליקוטי יהודה)

*

ח"ג המצו"ת בגימטריא שמור"ה עה"כ. והרמז בזה כי בחג המצות זוכה האדם לשמירה על כל השנה כמאמר הכתוב שמורים הוא וכו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם.

(חסד לאברהם)

*

לחם עוני, שעונין עליו דברים הרבה. כי על ידי הלחם הזה מיכלא דמהימנותא עונין דברים הרבה, היינו כל התפילות ובקשות לבקש רחמים מעל היכולת המשגיח בפרטים.

(בני יששכר)

*

היום אתם יוצאים בחודש האביב. איתא בזוה"ק (פר' תצוה דף קפ"ג ע"ב) דבזכות מה שישראל אוכלים מצות בפסח הם ניצולים בדין בראש השנה, ויש לרמז זאת בפסוק הזה, היום, נקרא ראש השנה כמ"ש בזוה"ק (פר' בא דף ל"ב ע"ב), וז"ש היום אתם יוצאים, בר"ה אתם יוצאים בדימוס, בחודש האביב, בזכות המצות שאוכלים בחודש ניסן בפסח.

(דברי יחזקאל)

*

פוסקים מלומר גשם בחג הפסח, דהנה גשם הוא פרנסה, והנה אכילת מצה לחם עוני הוא סגולה לפרנסה, כי מאכילת מצוה הלזו נמשך פרנסה לכל השנה, על כן בפסח נידונין על התבואה, על כן מצה לחם עני בגימטריא גשם.

(בני יששכר)

ליל התקדש חג הפסח תשפ"ה לפ"ק

אשר בחר בנו מכל עם.

יתבאר על פי מה שכתב האלשיך הקדוש (פ' עקב) לפרש הפסוק רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם, פי' לגודל קדושת האבות חשק ה' לאהבה אותם מצד עצמם, אבל מה שרצה בכם לא מצד עצמיכם אתם כדאים, רק ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכ"ל העמי"ם, כלומר מכח שהעריך אתכם נגד העמים וראה אשר בערכם אתם טובים מהם, עכ"ד.

וזהו אשר בחר בנו מכל עם, כי הקב"ה בחר בנו מכל עם, בהעריך אותנו נגד האומות עולם, וראה אשר בערכם אנו טובים מהם, ועל כן בחר בנו להיות לו לעם סגולה.

כרפס יחץ

יש לומר דהנה מצה משפיע יראה, וכמו שכתב באמרי נועם (הגדה אות ח) ה"א לחמ"א עני"א בגימטריא ירא"ה. אך כתב במאור ושמש (פ' אמור) שאי אפשר לו לאדם שישיג תכלית יראת ה' אלא אם נזהר בטבילת עזרא, ואם לומד או מתפלל ואינו נזהר בטבילה זו, אי אפשר בשום אופן להגיע לגופי תורה ומצות, עי"ש בדבה"ק.

ונודע דברי הרה"ק מהר"ש מבעלזא זללה"ה בטעם שטובלין כרפס במי מלח, שהוא רמז על מה שטבלו בני ישראל במקוה בלילה לפני שהקריבו הקרבן פסח.

וזהו כרפס, שטובלין במי מלח שהוא רמז לטבילה במקוה, ואחר כך יחץ, לקיים לחם עני בפרוסה שהוא משפיע יראה, שעל ידי טבילה במקוה זוכים ליראת ה'.

יחץ

כתב בזרע קודש (לפסח) יח"ץ בגימטריא ח"ק, שהוא לישנא דמזוני (ביצה טז).

ואפשר לומר כי האדם שיש לו כל צרכו בשלימות ולא תחסר כל בה והוא מאמין בה', לא ישובח אמונתו, אבל בזמן אשר עולם חשך בעדו, ואין לו די מחסורו אשר יחסר לו, ועם כל זה הוא מתחזק באמונה שלימה בבחינת (תהלים צב ג) ואמונתך בלילות, ואין לו קושיות על הנהגת הבורא, אז הוי זה אות ומופת על גודל מדת האמונה בה'.

ועל כן פורסים את המצה, הנקרא בזוה"ק (תצוה דף קפג:) מיכלא דמהימנותא, להורות כי גם בשעת השבירה והסתר פנים כאשר נעלמו דרכי ה' לא פג אמונתינו, וגם אז אכתי הוי מיכלא דמהימנותא, וזהו מדריגה באמונת ה'. (וע"ע בדבריו בביאור ההגדה אות נא).

ועל כן יח"ץ בגימטריא ח"ק שהוא לישנא דמזוני, כי אין ישראל ניזונין אלא בזכות אמונה (עיין שמו"ר פכ"ג ס"ה וביפ"ת שם), וכאשר יש לו לאדם אמונה שלימה גם בזמן חושך והסתר, אז זוכה לפרנסה, ולכן הוי לישנא דמזוני.

יחץ

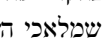
כתב בזרע קודש (לפסח) יח"ץ בגימטריא ח"ק, שהוא לישנא דמזוני (ביצה טז).

ואפ"ל בהקדם דברי הרה"ק המגיד מקאזניץ זללה"ה (הובא באמרי נועם פ' בראשית) לפרש הכתוב (תהלים לג יח) הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו, להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב,

דהנה איתא במס' תענית (דף ח:) בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא, אמרי היכי נעביד, נבעי רחמי אתרתי, אתרתי לא אפשר, אמר להו רבי שמואל בר נחמני נבעי רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב. ביאור הענין כי הגזירה היתה מות וגם רעב, וכדי להמתיק הגזירה צריך הצדיק ליקח את האות עי"ן שבתיבת רעב ולתת אותה בתוך תיבת מות, ולעשות צירוף מעות רב, וממילא כאשר מתפללין להסיר הרעב סר גם המות, שנעשה צירוף מעות רב, ונשפע חיי ומזוני רוויחי. וזה שאמר הנה עין ה' אל יראיו, כי השי"ת נותן ליראיו הכח להפוך הצירופים, ולהשים העי"ן במקום אחר כפי רצונם, וזה הגורם להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב, שיהיה להם כל טוב, כי מרעב נעשה תיבת רב, וממות נעשה תיבת מעות, שיהיה מעות רב, עכ"ד.

והנה כתב האריז"ל (פרע"ח שכ"א פ"ו) כי מצה רומז על שם י"ה (וכ"כ מהרש"א פסחים קטז:). וכתב בטיול בפרדס (קמא מערכת ע אות ט"ז) שיש חשבון אותיות הנקרא חשבון הקדמי, והיינו שמקדימין מספר כל האותיות הקודמות לאותיות של המלה באלפא ביתא בזה הדרך, אב"ג, א' עולה אחד, וב' עם א' עולה שלשה, וג' עם א' ב' שלפניה עולה ששה, וכן כל האלפא ביתא. ולפי זה שם י"ה מספרו שבעים, כיצד, היו"ד הוא מספר נ"ה עם צירוף האותיות הקודמין, ואות ה' היא ט"ו, ס"ה שבעים, והוא אות עין, עכ"ד.

ולפי זה נמצא כי מצה שהוא שם י"ה רומז על אות ע', והיינו שבכח של מצות מצה הוא להפוך הצירוף של מו"ת רע"ב לעשות מעו"ת ר"ב. ועל כן יח"ץ בגימטריא ח"ק שהוא לישנא דמזוני, שעל ידי זה נשפע מעות רב.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבא בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, ויש להבין הקישור.

ויתבאר על פי מה שכתב בצבי לצדיק (ניסן מאמר ד אות יז) ליישב מה שהקשה הר"ן ז"ל בערבי פסחים על המשנה שצריך לומר מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, דהא בלא זה נצטוו מעיקרא על מצות מצה, ומוכרחין היו לאפות מצה ולא חמץ גם מקודם. אכן עיקר הענין הוא לקבוע אמונת השי"ת בלבינו לדורות עולם שהגאולה העתידה במהרה בימינו תהיה גם כן בדרך זה בזכו מצות מצה, שבשעה שיבא הזמן בקרב לגאלינו גאולת עולם ונצחית, לא ישהה השי"ת ישועתינו אף רגע, והגאולה יהיה בדרך כזה שלא יספיקו בציקם להחמיץ מרוב מהירות הגאולה, בזכות מצות מצה שהיו מקיימים מעיקרא, כמו כן עתידין אנחנו להוושע בגאולה העתידה במהרה בימינו, עכ"ד.

וזה שאמר הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא, על שם כי גורשו ממצרים ולא הספיק בציקם להחמיץ, וכמו כן השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל בלי להשהות אפילו רגע אחד.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבא בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, ויש להבין הקישור.

ויתבאר בהקדם מה שכתב בחן טוב (פ' תצוה) בביאור הגמרא (שבת פח:) שמלאכי השרת בקשו שתנתן להם התורה ולא לישראל, השיב להם משה רבינו כלום יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה. הכוונה, כי יותר מתרבה כבוד שמים אם העובד לה' הוא בעל גשם, ולכן ניתנה תורה דוקא לבני אדם שהם בעלי גשם ולא להמלאכים, כי המלאכים הם כולם מלאים שכל וכח הרוחניי, ולא תתרבה כל כך כבוד שמים בעבודתם כמו בעבודת בני אדם, עכ"ד.

ובזה כתב א"ז זללה"ה בעצי חיים (לשבה"ג אות כ) לבאר הא דאמרינן (פסחים לה.) דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אינו יוצא בהן ידי חובתו במצה. ולכאורה הסברא נותנת להיפך, דאם אין שייך בו משום חמץ, יותר מסתבר וראוי לקיים בו המצוה, דהא בודאי אין בו משום חמץ משהו כלל והוא שמור למצה. אך יש לומר כי בעבור אותו המין עלול להיות חמץ, לכן בזה דייקא אם נשמור אותו שלא יהיה חמץ, הוא חידוש וקדוש הוא לקיים מצות הקב"ה, אבל מה שאינו בבל תאכל חמץ, שאינו בא לכלל חימוץ, אינו חידוש שלא נתחמץ, ולכן אינו מקיים בזה המצוה של מצה, עכ"ד.

והנה כי כן נאמר על מצה עשירה שאינו יוצא בזה ידי חובתו, כי צריך שיהיה לחם עוני, והטעם כי מי פירות אינם מחמיצין,

ועל כן אין בזה חשיבות, כיון שהוא דבר שאינו יכול להתחמץ.

וממוצא דברים אלו יש חיזוק לאנשים פשוטים בעלי גשם הטרודים על המחיה ועל הכלכלה, ואינם זוכים לשבת באהלה של תורה, כי יותר יש חשיבות לעבודתם, וכמו כן עבודת בני ישראל עכשיו בגלות שיש מניעות ועיכובים לעבוד את ה', הוי חשוב יותר מן העבודה שיהיה לעתיד כאשר יהיו חירות מיצה"ר.

וזה שאמר הא לחמא עניא, היינו לחם עוני ולא מצה עשירה, וזה נותן חיזוק לכל דכפין ייתי ויכול לעבוד את ה', ואפילו אנשים פשוטים מאד, השתא הכא בגלות שיש לנו מניעות חשוב מאד העבודה לפני הקב"ה, אבל לשנה הבאה בני חורין מיצר הרע וממניעות, אז לא יהיה עוד חשוב כל כך העבודה שאין בו מניעות.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבא בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, ויש להבין הקישור.

ויתבאר על פי מה שכתב החתם סופר בדרשותיו (לז: אב דף שו:) בטעם שפורסים המצה בליל פסח לשתים, לרמז שנחלק הלילה לחצאין, חציה הראשונה לגאולת מצרים, והיא לא היתה גאולה שלימה, אמנם תהיה אחריה גאולה אמיתית הרמוזה בחצי אפיקומן הצפון תחת המפה, כי יום ההוא טמון ומכוסה, לבא לפומיה לא מגלה (סנהדרין צט.), עכ"ד.

ועל כן אחר שפורסין המצה האמצעית הרומז לגאולה העתידה אומרים הא לחמא עניא, היינו לחם עני, שדרכו של עני בפרוסה, כל דכפין ייתי ויכול, היינו מצות אכילת מצה, כל דצריך ייתי ויפסח, היינו האפיקומן, והטעם כי השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, ועל כן מצפינין חלק של המצה לרמז על גאולה העתידה שתהיה במהרה.

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. וצ"ב מה ענין קבלת התורה לנסי יציאת מצרים.

ואפ"ל בהקדם מה שכתב בבית שמואל אחרון (פ' מצורע) על אמרם ז"ל (ערכין טז:) מפני מה אמרה תורה מצורע בדד ישב, הוא הבדיל בין איש לאשתו לפיכך אמרה תורה בדד ישב. כי אמרו חכמי הרופאים דצרעת בא מתגבורת מרה שחורה, ומרה שחורה בא מהתבודדות, ורפואתו שילך בין בני אדם, ואם כן היה לו להמצורע לישב בין בני אדם, אלא שכתב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ב פכ"ט) במאמר המדרש (ב"ר פ"ה ס"ה) וישב הים לאיתנו, תנאי התנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני ישראל, כי השי"ת לא רצה שיהיה אחר בריאת עולם שינוי טבע, ולכך התנה עם הים בשעת הבריאה שיקרע ולא יהיה שינוי טבע. ולזה אמרו בגמרא (פסחים נד.) שהתורה קדמה לעולם, כי התורה אמרה דברים שהן שלא כדרך הטבע, כמו במצורע שאמרה בדד ישב, והשי"ת לא רצה שיהיה שינוי הטבע אחר הבריאה, לכך קדם התורה לעולם, ואם כן הרי כך דרך הטבע בבריאה, מאחר שכך מבואר בתורה הקודמת לבריאה. וזה פירוש הגמרא מפני מה אמרה תורה בדד ישב, הלא זהו שלא כדרך הטבע, לזה השיב לפיכך אמרה תור"ה, דכיון שנכתב בתורה אשר קדמה לבריאה, הרי דרך הטבע היא כך, עכ"ד.

ועל פי זה ביאר מרן דו"ז זללה"ה בהגדה מהר"י ט"ב (מאמר זכר ליציע"מ) בטעם שאין מברכין שעשה נסים בליל פסח, דכיון שכבר כתובה בתורה, אם כן אין זה נס היוצא מגדר היקש הטבעי, ואיפסקא הלכתא (או"ח סימן רי"ט ס"א) דאין מברכין ברכת שעשה לי נס אלא על דבר היוצא מגדר היקש הטבעי, עכ"ד.

ומעתה יש לומר, כי המגיד בא לתרץ קושיא זו, למה אין מברכין ברכת שעשה נסים, ולזה אמר ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ובתורה הקדושה שקדמה לעולם כתוב הדר הוא כל הנסים ונפלאות של יציאת מצרים, נמצא דלא הוי שינוי הטבע, ועל כן אין מברכין ברכת שעשה נסים.

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. וצ"ב מה ענין קבלת התורה לנסי יציאת מצרים.

ואפשר לומר על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' תשא) אהא דמצינו (יורה דעה סימן קנ"ז) מחלוקת הראשונים אם אדם רשאי להחמיר על עצמו ולמסור את נפשו בכל מצות התורה חוץ משלש עבירות החמורות, הרמב"ם סובר דאינו רשאי ומתחייב בנפשו, ורבינו ירוחם וסייעתו סוברים דרשאי להחמיר על עצמו, אמנם מבואר בש"ך (סק"ב) דאם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים, אף הרמב"ם מודה דרשאי למסור

עצמו על קידוש ה' אפילו על מצוה קלה. ולכאורה יש להפליא וכי בשביל שהוא חסיד וירא שמים ישתנה דינו, והלא כתיב (ויקרא יח ה) וחי בהם, ודרשו חז"ל (יומא פה:) ולא שימות בהם. אך ביאור הדבר כי אצל ההמון עם פירוש הפסוק כפשוטו וחי בהם ולא שימות בהם, אבל אצל הצדיקים פירוש הפסוק וחי בהם שכל חיותו יהיה בהם, וזולת תורה ומצות לא יהיה לו שום חיות בעולם, ולכן מוסרים נפשם על כל דבר, כי הן המה חיותם ממש, ואם כן רשאי ומצוה למסור נפשו, עכ"ד.

ועל פי זה כתב א"ז זללה"ה בעצי חיים (לשבועות אות ג) לפרש דברי הגמרא (שבת פח.) דבשעת מתן תורה כפה הקב"ה על ישראל את ההר כגיגית ואמר אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. והקשה התוספות (ד"ה כפה) למה היה הכפיה, הא כבר קבלו ברצון ואמרו נעשה ונשמע. אך פירוש הגמרא הוא כך, דהקב"ה למדם האיך יקבלו התורה עליהם על דרך זה שיהיה כל עשייתם ותנועתם בהשתוקקות לתכלית האמיתי באהבה עזה ונפלאה, עד שעיקר חיותם הוא רק בתורה הקדושה. וזה שאמר אם אתם מקבלים התורה מוטב, ר"ל אז יהיה טוב וניחא להם בהחיות אשר המה חיים על האדמה, ואם לאו שם תהא קבורתכם, ר"ל כך יחשבו בדעתם כי למה להם חיים אם אינם מקבלים התורה, דממילא יופסק חיותם בתורה, עכ"ד.

ובזה יש ליישב מה דאיתא במדרש (ויק"ר פ"ד ס"ו) גוי אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה כתיב בתורתכם (שמות ג ב) אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בעבודה זרה. ולדרכינו יש לומר דטענתו אינו טענה, כיון שהתורה והמצות הוא מקור חיותו של האדם, ובלא זה אין לנו חיות, אם כן לא שייך לומר דניזל בתר רובא, דקי"ל (יומא פד:) אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב.

והנה מרן דו"ז זללה"ה בהגדה מהר"י ט"ב (אות עג) מפרש ענין הארבעה בנים, כי הרשע בחלקלקות לשונו בודאי מושך אצלו גם התם והשאינו יודע לשאול, ונמצא שהחכם נשאר לבדו, ומעתה מקום יש לומר דניזל בתר רובא, והחכם שהוא יחיד יתבטל דעתו נגד הרוב, עי"ש. ולזה אמר ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בכפיית ההר, להורות כי כל חיותו של אדם תלוי בתורה ומצות, ומעתה שוב לא שייך לומר ניזל בתר רובא, משום דאין הולכין פיקוח נפש אחר הרוב.

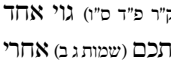

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. וצ"ב מה ענין קבלת התורה לנסי יציאת מצרים.

יתפרש על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' בשלח) בשם שבט מישראל (מזמור כז) חילוק בין מי שניצול בזכות עצמו או שניצול בזכות אחרים, כי מי שניצול בזכות עצמו אומר שירה, אבל מי שניצל בזכות אחרים אינו אומר שירה, עכ"ד.

והנה איתא במדרש (שמו"ר פ"א סל"ו) שיציאת מצרים היתה בזכות שעתידין לקבל התורה, כמ"ש (שמות ג יב) וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, ופירש"י ששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה.

וזה שאמר ברוך המקום ברוך הוא, על נסי יציאת מצרים, וקשה אם לא היה להם זכות להגאל רק מכח זכות אבות, איך אומר ברוך המקום על הנסים, הא מי שניצל בזכות אחרים אינו אומר שירה, לזה אמר ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ועל ידי מתן תורה היה לנו זכות להגאל בזכות עצמינו, ולפיכך אנחנו חייבים להודות ולהלל ולשבח לשמו יתברך.

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, וצ"ב אומרו לאמר.

ויש לומר דהנה שיטת הרשב"א (הובא באבודרהם בסדר שחרית של חול) דבדיבור אחד גרידא יוצאים ידי חובת המצוה, אך בהגדה מעשה נסים (בהקדמה) הרבה להשיב עליו, דדיבור אחד בכלל זכירה הוא, וזכירה בכל לילה ולילה נצטוינו (ברכות יב:), ומה חידשה התורה בלילה הזה יותר, אלא ודאי דבלילה זה סיפור מעליא בעינן, וזהו הלשון והגדת לבנך, שמורה על המשכת הדיבור והסיפור, כי הגדה מלשון המשכה הוא, עכ"ד.

ועל פי זה יתפרש אומרו ביום ההוא לאמר, להשמיענו כי מצות סיפור יציאת מצרים בעי אמירה מעליותא באריכות הסיפור, ולא סגי בדיבור אחד לבד.

נמסר לנו ע"י ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן רבינו שליט"א ותשוח"ח להם

וכתם נהגה יומם ולילה

התאחדות אברכים

ש"י קהל יטב לב ד'סאטמאר

קריית יואל

סדר המעמד האדיר

קיום המצוה

מסירת מתנת כהונה

ע"י כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מאטאג ג דחוה"מ • בביהמ"ד הגדול • בשעה 3:00 אחה"צ

דברי פתיחה והדרכה נפלאה

סדר הפייסות לעבודת ביהמ"ק בכל יום

מהנגיד **שלמה שבתי קעסטענבוים** שליט"א

מרביץ תורה בקהלתינו הק' וויליאמסבורג

המעמד אומר להם הצביעו:

מעמד הפייסות לזכות בהמתנת כהונה

להכהנים חברי אהבת קדומים

וליושבי אוהל לומדי הכוללים דקהלתינו הק'

מעמד הפייסות יתנהל ע"י כהן שרעותו יפה שיבחר ע"י כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם זובחי הזבח

מעמד נתינת מתנת כהונה

ע"י כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בשירה ובזמרה בתופים ובמחולות בשמחה של מצוה

דברות קודש

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בגדרי קיום המצוה, וחביבות המצוה וגודל החשיפעה

ויהי רצון שמתנה זו יספע שפע רב לנו ולכל ישראל!

בברכת חג כשר ושמח

הנהלת התאחדות אברכים

מדור
כהלכות הפסח

א חוקים להורותם

ב הגעלת כלים

ג משיב כהלכה

ד לשבת הסת"ם

חוקים להורותם
הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים
נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

דיני "ברכות" המצויים בימי הפסח

ברכת שטרודל, בלינצע'ס ממולא

שטרודל בפסח שנעשית מעיסת קמח תפו"א או ביצים וממולאת בתפוחים, אם הרוב הוא התפוחים ברכתה העץ, ואם הרוב הוא הקמח ברכתה שהכל, וכן בלינצע'ס ממולא במין אדמה.

דבכל השנה שהקמח נעשית ממין דגן ברכתה מזונות אף כשהקמח מעט, מדין "כל שיש בו ה' מיני דגן", אבל בפסח שנעשית משאר דברים הולכים אחר הרוב, וכן צידד הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, וציין לדברי השועה"ר (סדר ברכה"נ פ"ב ה"ז) שכתב לגבי מזונות ממולא שברכתה מזונות, דאף שעיקר עשייתה אינה למזון אלא לעידון ותענוג, ומזון העיסה טפל למילוי, והיה ראוי לברך על המילוי ולפטור העיסה, עכ"ז מברך מזונות כיון שהעיסה היא מה' המינים, ומבואר דאם העיסה אינה מה' המינים מברך על המילוי, אולם צריך לומר דזהו דוקא כשהמילוי הוא הרוב, אבל כשהמילוי הוא המיעוט מברכים כמין הרוב שברכתו שהכל, דכיון שהוא הרוב הוא העיקר.

בירך מזונות על עוגה בפסח

עוגות הפסח שברכתם שהכל, אם טעה ובירך מזונות יצא.

בכס"מ (פ"ד מהל' ברכות הל' ו) כתב דעל הכל אם בירך מזונות יצא חוץ ממים ומלח, וכן בא"ר (סי' קס"ח סקט"ז) בשם הדרישה, ומובא בברכ"י (שם), ובכה"ח (סי' ר"ב סק"ט, סי' ר"ו סק"ו, סי' ר"ח סקע"ח), ופסק כן בח"א (כלל נ"ח ס"ג), ומובא בבא"ח (בלק י"ג), וכן בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ו' סי' נ"ח) הביא דברי הכס"מ, וסברתם כיון דבלשון תורה כל המאכלים נקראים מזון דמשביעים חוץ ממים ומלח שאינם משביעים, וכן הוא במשנ"ב (ביאוה"ל סי' קס"ז סע' י' ד"ה במקום, סי' ר"ח סע' ז' סוד"ה עד, ובשעה"צ סי' ר"ח סקל"א), אולם כמה אחרונים סוברים דלא יצא, ערוה"ש (סי' קס"ז סי"ט), שד"ח (אסי"ד ברכות סי' א' אות ל"ו) בשם הרב בית עובד, וכן משמע בט"ז (סי' קס"ח סק"ו) דכתב דמזונות פוטרת פת כיון דזיין, ומשמע דוקא פת, וכן מבואר בגיליון הש"ס (ברכות ל"ו:) ולכן טוב לצאת ידי ספק ולברך שהכל על מין אחר, לאחר שטעם מעט מהעוגה.

יין ומיץ תפוזים

יש לדון במי שבירך על היין, והיה לפניו תפוז שלם, ולאחר הברכה סחטוהו, האם היין פטר את המיץ כשלא היה בדעתו לשתות.

בדין יין פוטר משקין מבואר (סי' קע"ד סעי' ב' בשו"ע ואחרונים) דלכתחילה בעינן שהמשקין יהיו לפניו בשעת הברכה, ובמשנ"ב דבדיעבד מועיל דעתו לחוד אף שלא היו לפניו, ויש לדון כשבשעת הברכה היה אוכל ואח"כ נעשה משקה, האם נחשב כהיה לפניו, ויש לומר דכיון דלדיעה דבעינן לפניו, הוא תנאי בכדי שהמשקין יתבטלו לגבי היין, ואינו תנאי בדעתו לפטור, ולכן אינו מועיל דעתו, אלא בעינן דוקא שיהיו לפניו, א"כ לא מהני כשהיה עדיין אוכל, דדוקא כשהם משקין הם מתבטלים להיין, והא דאינו מברך על הצוקע"ר שממתקו בפה בעת שתיית קאוו"ע לאחר שתיית יין כדמבואר בשו"ת חת"ס (סי' מ"ז) המובא בביאוה"ל (סעי' ב') אף שהצוקע"ר עדיין אוכל בשעת ברכת היין, אין להביא ראיה דמועיל אף כשהוא אוכל, דהצוקע"ר אינו נטפל ליין אלא להקאוו"ע ורק הקאוו"ע נטפל ליין, ועי' בס' בר אלמוגים שנסתפק בזה.

דיני קרימה המצויים במצה

שני מיני מצות המונחים לפניו וברצונו לאכול משניהם - יברך על החשוב.

כדלהלן, ובמשנ"ב (סק"ה) דאם ברצונו שוה לאכול מזה ומזה, אפי' אין בדעתו לאכול אלא אחד מהם, מצוה מן המובחר לברך על החשוב.

אחד שלם ואחד אינו שלם - מברך על השלם.

שו"ע (סי' קס"ח סעי' א) ובאחרונים שם, ואפי' אם חסר מעט יברך על השלם, עי' הערה הבאה.

מצה שחסר בה מעט ומצה שחסר בה הרבה - יברך על החסר מעט.

נחלקו האחרונים לגבי לחם משנה כשחסר מעט, דדעת החכם צבי (סי' ס"ב, ומובא במחצה"ש סי' רע"ד) דנחשב שלם כשחסר ממנו כשיעור חלה [אחד ממ"ח], וראייתו דמצינו (עירובין פ:) דנחשב שלם ויוצאים בה עירובי חצירות, אולם הא"ר (סי' קס"ז) ובא"ז (סי' ג) והביאו התו"ש (סי' רע"ד) והלך בדרכו חולקים ודעתם דרק בעירובין מהני דהתם הטעם דבעי' שלם הוא משום איבה שלא יאמר אחד שהביא שלם והשני הביא חסר, ולכן מהני שחסר מעט דנחשב עדיין שלם, משא"כ לגבי לחם משנה דזהו משום חשיבות בעינן שלם לגמרי, ובקרבן נתנאל (עירובין, פ"ז סי' יב) מחלק בין היכא שחסר מחמת הפרשת חלה דבזה מהני, לבין היכא שחסר שלא לשם חלה דלא מהני, וכן במנח"י (בסוף ספר תו"ח סי' יב) דעתו דמהני, ובשו"ת הר הכרמל (סי' ב') חולק, ולכן היכא שחסר מעט לכמה פוסקים נחשב שלם, ובפרט כשחסר מעט שאינו ניכר דאפשר דמהני לכו"ע דנראה כשלם, והנידון הוא כשחסר באופן שניכר אלא שחסר מעט כשיעור הפרשת חלה.

נטל פרוסה לברך, ובתוך כך הביאו לו שלימה, מניח הפרוסה תוך השלימה ומברך עליהם.

משנ"ב (שם, סק"א) ועי' כה"ח (סק"ב), ובאה"ט (סי' תרע"ג סק"א).

שניהם שלימים או פרוסים - מברך על החביב [מצוי במצות כשהם משני בתי מאפה].

שם בפוסקים, וכשהחביב עשוי מקמח מלא, ובסעי' ד' איתא דפת נקי ופת קיבר [דהיינו פת שלא הפרידו ממנו הסובין] יברך על הנקי, ואפילו אם הקיבר חביב עליו, ולפי"ז היה צריך לברך על הפת הרגיל, דפת מקמח מלא הוא פת שאינו נקי עם תערובת סובין, אולם בזמנינו שנשתנה דרך עשיית לחם מקמח מלא, שיש לה טעם טוב, והרבה אנשים רגילים לאוכלה, ואינו מאכל עניים כבזמניהם, אפשר דשוה ללחם רגיל, ולפחות לאלו שנוהגים לאוכלה, ולכן מסתבר דיברך על איזה החביב.

שניהם חביבים בשוה - מברך על הגדול.

שו"ע (סעי' ב'), ומובא בהגדה של פסח מבית לוי (ברוסק, עמ' קצ"ג) דבכל שבת ויו"ט כשהיה הגרי"ז בוצע הלח"מ, היה קודם תופס כל אחד בידו ובודק איזה מהם כבד יותר, וממנו היה בוצע.

מצה רגילה ומצה שהיא חביב יותר אלא שאינו אוכלה מחמת איזה חומרא [כגון שנפלה לארץ או שאינה בהשגחה מהודרת] - מסתבר דבשעת הברכה יסלק מלפניו את החביב.

דיש לדמותו לדין המובא בסעי' ה' דאם יש לפניו פת ישראל קיבר ופת עכו"ם נקי, והוא נזהר מפת עכו"ם, דיסלק הפת עכו"ם מלפניו, כיון דאפשר שיצטרך לברך עליה מפני שהיא חביבה עליו, ובמשנ"ב (סק"ט) הביא מפקפקין בזה, ומ"מ מסיק דלכתחילה טוב לחוש לדברי השו"ע ולסלק.

מצה הראויה כולה ומצה שנשרפה מקצתה [כדמצוי במצות] - ראוי לברך על המצה שראויה לאוכלה כולה.

בא"ר (סי' קס"ז סק"ב) כתב דפת שנשרפה מקצתה אין דרך כבוד לברך עליה, ואם אין פת אחר שלם, טוב יותר שיחתוך הנשרף ממנו, [וצ"ל דדעתו דכהשרוף מחובר לפת, זהו יותר גנאי מפת חתוך], אלא דכתב דמצא בשו"ת שער אפרים (סי' א') דכל כמה דלא נחתך ממנו הנשרף נקרא לחם שלם לענין לחם משנה, ובא"א (סי' קס"ז בגליון השו"ע) כתב דנחשב שלם, ובשו"ת בנין עולם (סי' ט') האריך בזה, ומחלק בין היכא שראוי לאוכלו ע"י הדחק או שאינו ראוי כלל, ובכה"ח (סק"ח) הביא מי שמחמיר דאינו נחשב שלם מטעם דכל העומד לקוץ, ועדיף לברך על אינו שרוף, ועי' במחצה"ש ושע"ת (סי' רע"ד), ולכן כתבנו דעדיף לברך על אינו שרוף, ואפשר דזהו אפילו כשאין בדעתו לאכול משניהם, דאין זה דרך כבוד, ולפי ההו"א בא"ר עדיף לחתכו ולברך.

פת ומצה [מצוי לאחר הפסח] - לכאורה יברך על הפת.

עפ"י הפמ"ג (סי' קס"ח משב"ז סק"ז), דפת שהיא המוציא קודמת למזונות אפילו כשקובע על המזונות, דפת חשובה דברכתה המוציא אף בלא קביעות, והביא כן בשם א"ר (אות ז) שכתב בשם שכנה"ג, ובס' תורת חיים (סק"ט) הוסיף ביאור דפת שמעורב בו שמן יש לו שם לויי "פת הבאה בכיסנין", ולכן פת רגיל קודם ע"כ, והנה מצה מעיקר הדין ברכתה מזונות דכוססין אותה, ואף שאנו נוהגים לברך המוציא יש בזה כמה טעמים, ועדיין ספק הוא, ונקטו כמה פוסקים דיש לאוכלם רק בקביעות סעודה, ונמצא דהפת שהיא ודאי המוציא חשובה יותר.

כמה אנשים האוכלים ממצה שלימה

כמה אנשים שנטלו ידיהם לסעודה, ויש להם מצה אחת שלימה, מסתבר דנכון שהראשון המברך על השלם ימתין שיברכו גם האחרים על השלם, ובתנאי שלא יהא הפסק גדול.

דהענין לברך על השלם הוא חיוב על כל אחד, וכמו דמצינו בלחם משנה, דיש מקומות שהבוצע הראשון ממתין לאחרים, עי' בסי' קס"ז ובסי' רע"ד, והיה מקום לומר דזהו דוקא לגבי לחם משנה שחיובו על כל אחד, משא"כ לגבי ברכה על שלם או שאר דיני קדימה אפשר שהחיוב רק על הראשון, דלאחר שהראשון כבר בצע ממנו, שוב ליכא חיוב על האחרים, אולם בערוה"ש (סי' קס"ז סעי' ג) כתב לגבי ב' אנשים שיש להם חטה ושעורה, שאחד יברך על החטה וימתין לשני, ולכאו' ה"ה לגבי שלם, וכן משמע קצת בשועה"ר (סי' קס"ז סעי' כ') דכתב היכא שהמסובין יוצאים ברכת המוציא מהמברך, דצריך להיות לפניהם ככר שלם כמו לפני הבוצע שאל"כ זקוקים הם לככר שלם שלפני הבוצע, שכיון שיש על השולחן פת שלימה אסור לבצוע על הפרוסה ע"כ, ומבואר דכולם צריכים לברך על השלימה, אלא דהתם איירי שכולם יוצאים הברכה מהמברך, ואפשר דלכן יש להקפיד, [וכמובן שזהו דוקא כשהשלימה אינה שייכת להראשון לחוד].

זהירות בשינוי מקום בימי הפסח

מצוי בימים הסמוכים לפסח שמקפידים שלא ליכנס לחדרים שהוכשרו לפסח, וכן מצוי בפסח שאין נכנסים בדרך קבע לחדר שנמצא שם החמץ שנמכר לגוי, יש ליזהר לכתחילה שלא ליכנס לשם באמצע שתיה או אכילה שלא בתוך הסעודה, אלא אם כן היה דעתו לכך.

עפ"י המבואר בשו"ע ורמ"א ומסקנת הביאוה"ל (סי' קע"ח סעי' א - ב) דמחדר לחדר באותו בית שייך שינוי מקום באכילה שלא בתוך הסעודה [וכן בסעודה כשעדיין לא אכל כזית פת] אלא אם כן היה דעתו, ובלא דעתו לכתחילה אין לשנות מקומו, ובזמנינו נקטו הפוסקים דכל הבית נחשב דעתו, כיון דהדרך לילך באמצע האכילה, ויכול לכתחילה לילך שם, אולם כשיש חדרים שאין הדרך לילך שם כמו בימי הפסח, חזר דינו כבראשונה, דלכתחילה יש ליזהר שלא לשנות מקומו.

ואם יש חדרים שהדרך לילך ויש חדרים שאין הדרך לילך, אפשר דיהא תלוי בסברות בתועלת דעתו, דאם הסברא הוא דכל המקומות שחשב עליהם נחשב כחדר אחד, זהו שייך רק במקומות שחשב עליהם, ואם הסברא הוא דבזה שהיה בדעתו לילך לחדר אחר נמצא דלא קבע אכילתו במקום אחד, וכל הבית דומה להולכי דרכים, אם כן אין חילוק לאיזה מקום הוא הולך, וכן משמע קצת בערוה"ש (סי"א) וז"ל הרוצה לשתות חמין בכמה חדרים יהיה דעתו בעת הברכה שלא ישתה במקום אחד רק ישתה כאן מעט וכאן מעט ואז יכול לשתות על סמך ברכה זו בכל חלקי הבית שתחת גג זה ע"כ, ומשמע דבזה שחושב על שתי מקומות ביכלתו לשתות בכל הבית, ומהגאון רבי משה שאול קליין שליט"א שמעתי כפי מהלך הראשון, ולפי"ז יש להחמיר שלא לילך לחדר שאין הדרך ליכנס שם.

ברכת מי פירות "קאמפאט"

מים שבישלו בהם מיני פירות [קאמפאט] כששותה המים לחוד מברך שהכל, ובדיעבד אם בירך בורא פרי העץ יצא.

בשו"ע (סי' ר"ב סעי' י') מובא דעת הרשב"א (ברכות ל"ח.) דברכתם שהכל דאינו דומה לירקות, כין דפירות אין הדרך לבשלם, ודעת הרא"ש (פ"ו סי' י"ח) דאם נכנס טעם הפרי במים מברך העץ, ובמשנ"ב (סקנ"ג) הביא האחרונים לברך שהכל.

ולכאו' בפירות שהדרך לבשלם, בזה אף להרשב"א ברכת המים העץ, ואפשר לומר דכיון דלהרמב"ם מי ירקות ברכתם האדמה, רק בתנאי שבישלם לצורך המים, ובקאמפא"ט בישולו אינו בשביל המים אלא לצורך הפרי, ורק אגב כיון שנשאר מהמים שותים אותו לחוד, ונמצא דחסר תנאי הרמב"ם, ולכן מברכים שהכל, ובשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ב סוסי' כ"ה) דמברכים שהכל כיון דנהנים מהם באופן שתיה, וכדברי התוס' (ברכות ל"ח. ד"ה האי) והובא בהגר"א (סי' ר"ב סעי' ד') דעל שתיה מברך שהכל, ויש לומר עוד טעם כיון דמניחים הרבה סוכר ותבלינים להוספת טעם, לכן ברכתם שהכל כמו מי ירקות כשהמים יש להם טעם בעצמם.

ברכת מי בארשט [סלק]

מי בארשט [מים שבישלו בהם סלק, צוויקל], נוהגים לברך עליהם שהכל, ואם בישלם לצורך הסלק טוב להוציאם בברכת אדמה ושהכל על מינים אחרים.

מי הבארשט יהא תלוי באופן ההנאה מהם, דבמקומות שנוהגים לאכול גם את הבארשט בעצמו, אזי לפי רוב הראשונים מברך על מימיהם אדמה כברכת הבארשט, ובמקומות שאין נוהגים לאכול הבארשט בעצמו מברך על

מימיהם שהכל לפי הרא"ש, אולם לפי מה שהבאנו בהערה הקודמת דעת אחרונים דעל שתיה מברכים שהכל, אזי בכל ענין מברך שהכל, וגם יש שמערבים בהם ביצים ושאר דברים להוספת טעם כנ"ל, וטוב דבמקומות שאוכלים הבארשט להוציאם בברכה.

ובגוף מנהג אכילת בארשט [הנקרא מחמצת] בפסח מובא מהחי' הרי"ם שאמר הטעם כדי להוציא מלבם של צדוקים האומרים שהכוונה ב'לא תאכלו כל מחמצת' היא, שאסור לאכול בפסח מאכלים חמוצים.

מי פירות באמצע הסעודה

השותה מי פירות [מים שנתבשלו בהם פירות, מי ה"קאמפא"ט] בסעודה, נוהגים שאין מברכים עליהם, ואם שותים בסוף הסעודה לקינוח יש לצדד דמברכים עליהם.

בביאוה"ל (סי' ר"ב סעי' י"א, ד"ה בתוך הסעודה) כתב דהשותה מי בישול פירות בתוך הסעודה, לכו"ע [בין להרא"ש שברכתו העץ, ובין להרשב"א דברכתו שהכל] מברך עליהם, דאינם משקה אלא רוטב פירות, ודינם כפירות באמצע הסעודה ע"כ, ובס' מלבושי מרדכי (סי' ב' הע' ל"ט) הביא מהשבה"ל וצ"ל דתמה על הביאוה"ל ודעתו דאף להרא"ש דברכתו העץ, עכ"ז שם משקה עליו ונפטר בברכת הפת, ויש להוסיף דלכאו' לפי המציאות בזמנינו ששותים מי פירות אלו לצימאון כשאר משקין [ובפרט בימי הפסח שהרבה אין שותים משקין רק מה שמייצרים בבית, ובשעת הבישול כוונתם גם לשתיית המים], א"כ דינו כמשקין דאין מברכין בסעודה, והגאון רבי משה שאול קליין שליט"א דימה לזה דין התוס' הנ"ל דעל משקין מברך שהכל, ואפשר דדין הביאוה"ל שייך במי ששותה מי פירות אלו בסוף הסעודה במקום אכילת קאמפא"ט, דבזה שייך לומר דדינו כפירות.

יין באמצע הסעודה

השותה יין באמצע הסעודה [ולא שתה לפני הסעודה] מברך בופה"ג, ויין המעורב במים, אם ברכתו הגפן מברך, ואם ברכתו שהכל אינו מברך.

ובהגדרת ברכתו, תלוי בשיעור וחוזק היין, ולמעשה אחר אריכות האחרונים, קשה לשער בזה, ואם יש מעט מים ונרגש היטב היין ברכתו הגפן, ואם יש הרבה מים ובפרט ביין הנמכר, וביותר במיץ ענבים, ואין נרגש היטב טעם היין, וכל שכן כשיש חצי מים, ברכתו שהכל, ובספק נכון לברך קודם הגפן על יין לחוד.

מצה מטוגנת [מצה בריי]

מצה מטוגנת הנקרא "מצה בריי" [בפסח, ולאחר הפסח להמחמירים בשרויה ובמי פירות], אם הם חתיכות כזית ברכתם המוציא, ואם הם פחותים מכזית, מהנכון שלא לאכלם אלא בתוך הסעודה ויפטרם בברכת הפת.

הנה פת מבושל פחות מכזית ברכתו מזונות כדמבואר בשו"ע (סי' קס"ח סעי' י), ובטיגון ספק הוא אי טיגון בכלל בישול לענין זה, ולכן מסיק במשנ"ב דנכון שיפטרם בברכת הפת, ואף דבסעי' י"ג נקט השו"ע בפשטות דטיגון כבישול, צ"ל דהתם איירי לגבי הדין דלחם אינה נעשית אלא על ידי אפיה, ולזה נקט דטיגון ג"כ אינו כאפיה אלא כבישול, משא"כ הכא איירי שיש לה כבר תורת לחם והבישול מפקיע מתורת לחם, ובזה יש להסתפק, ובחזו"א (סק"ט) כתב דטיגון אינו כבישול.

והמחמירים בכל השנה שלא לאכול מצה אלא בתוך הסעודה מספק ברכה, [חוץ אם קובעים סעודה עליהם דאז מברכים המוציא], ממילא מברכים קודם על הפת, ורק כשאוכלים לקביעות סעודה דמברכים המוציא, בזה במטוגנת יברך קודם על הפת, דאם דינו כבישול אין מועיל בהו קביעות סעודה, ונמצא דזהו בכלל הספק.

ואם יש חתיכה אחת הגדולה מכזית, יברך עליה המוציא ויפטור שאר החתיכות.

משנ"ב (סקנ"ג), ויש לדון באיזה ענין איירי, דבענין שכוונתו באמת לאכול סעודה, א"כ פשוט הוא דכיון דבירך המוציא על חתיכה שיש בה כזית דפוטר שאר החתיכות שהם באים בתוך הסעודה, ומה בא לחדש במשנ"ב, ובפשטות נראה דאיירי אף כשאין ברצונו לאכול סעודה, וזהו חידושו דאף בזה פוטר, או שבא לחדש דמחויב לברך על אותה חתיכה.

ויש לדון כשסיבת אכילתו בתחילה את החתיכה שיש בה כזית הוא רק בכדי לפטור את שאר החתיכות, האם דומה להא דהביא המשנ"ב (סי' קע"ז סק"ג) בשם המ"א (סק"א) דאם אוכל מעט פת וכוונתו הוא רק בכדי לפטור המאכלים דלא מהני לפוטרם, וכנראה לחלק דשם איירי שאין ברצונו לאכול כלל פת, משא"כ הכא דברצונו לאכול אותו הפת שנטגן, ואין לו חילוק איזה חתיכה ברצונו לאכול, וממילא אין זה נחשב כמי שאוכל רק בכדי לפטור המאכלים, וכן צ"ל במחצה"ש (סי' קס"ח סקכ"ה), ולפי דברי השועה"ר (סי' קע"ז קו"א סק"ב) דמחלק בין דברים הבאים להשביע דפת פוטרת אותם בכל ענין לבין מאכלים הבאים ללפת שבהם מסתפק המ"א, פשוט דהכא איירי בפת דמשביע.

וועד קרן הבנין

דקהל ומוסדות
יטב לב ד'סאטמאר
בעיה"ק **ירושלים** תובב"א

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ברכת ציון וירושלים

מהררי ציון קרתא קדישא, נשגר ברכותינו בנהורא נפישא, לכבוד מע"כ ידידינו האי מרגניתא טבתא, מלא מדע וחכמתא, עומד לנס עמו, מה טוב טעמו, מכבד את ה' בהונו, נודע בצדקת פזרונו, מוכתר בנימוסין, לו יאה קילוסין, מופלג בכל מדה ומעלה, כתר שם טוב על גביו עולה, נעים הליכות ורב תבונה, שמו מהללים ומעריצים בשפתי רננה, כש"ת

ה"ה הרבני הנגיד המפואר

מוה"ר

יואל בערנאטה

הי"ו

מהיושבים ראשונה במלכות
לבנות את בית ה' אשר בירושלים ת"ו

לרגל אירוסי בנו בשעטומ"צ
בסימן טוב ובמזל טוב

החתן משה צבי ני"ו

עב"ג הכלה החשובה
בת מוה"ר **משה וואלף הכהן קאהן** הי"ו

תקרב רינתינו, לפני ה' אלוקינו, שירוה מע"כ מכל יו"ח רב נחת דקדושה, במדה גדושה, עדי נזכה בקרוב הימים, לתשועת עולמים, ותחזינה עינינו, בביאת גואלינו, ומלכינו בראשינו, במהרה בימינו אמן.

המברכים בשמחה רבה

וועד קרן הבנין

פעיה"ק **ירושלים** תובב"א

דיני הגעלת כלים

מתוך שיעורי הלכה
שנאמרו ע"י הרב הגאון
אב"ד ריסקעווע שליט"א

דינים ופסקי הלכות מחודשים, בתוספת הרחבות ועיונים, בעניני הגעלת כלים, בשו"ע הלכות פסח המה כתובים, ולעניני יורה דעה מסתעפים

דיני: 'כלי ראשון ◆ כלי שני ◆ עירוי מכלי ראשון' ◆ כלי ששואבים בו מכלי ראשון ◆ דבר 'גוש'

בעניני הגעלת כלים הרי רבו פרטיה עד למאוד בסימנים תנ"א - תנ"ב, ואי אפשר לפורטם כאן בקצרה כי רבים המה [א]. רק נעורר בסייעתא דשמיא על כמה נקודות קטנות בזה ו'היכי תמצא' מחודשים בזה [ב]. חלק קטן ממה שבכתובים עמנו בעניינים הללו.

תנאי בהגעלה: שהמגעיל יהא 'בקי בדינים' היטב.

דין א) עיין בדברי מרן השולחן ערוך הרב [ג] שכותב: ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם, **לפיכך ראוי ונכון, שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים ולא כמו שנוהגין עכשיו**, עד כאן.

ומקור הדברים הללו הם מהמגן אברהם [ד] שכותב בשם הספר חסידים סימן תש"ל, שבעל תורה הבקי בהגעלה **הוא** יגעיל, עד כאן.

וכן עיין למרן המשנה ברורה [ה] דברים נחוצים וחזקים בענין זה, וגם כן מסיים שם בשם האחרונים: דנכון להעמיד אצל הגעלה, בעל תורה הבקי בדיני הגעלה [ו], עד כאן.

תנאי בהגעלה: שיהיה דייקא, "המים מעלים רתיחות".

דין ב) הגעלת כלים לא יתכן כראוי אלא באם המים **מעלים רתיחות ואבעבועות** ולא כשהמים רק **"היד סולדת בהן"**.

ועיין בלשון קדשו של השולחן ערוך הרב [ז] שכותב: וכשמכניס הכלים ליורה צריך ליזהר, שיהיו המים מעלין רתיחה דהיינו אבעבועות בשעת כניסת הכלים לתוכם, **שההגעלה אינה אלא ברותחין "שמעלין אבעבועות", אבל לא בחמין אף על פי "שהיד סולדת בו"** וכו'. ואם מכניס ליורה כלים הרבה זה אחר זה ורגילות כשמכניסין כלי אחד לתוך הרותחין מיד נחים מרתיחתם, צריך להמתין "שלא" יכניס כלי השנייה עד ישובו המים ויעלו אבעבועות וכן ימתין בהכנסת כל כלי וכלי [ח], **ומאוד צריך להזהר בזה "שאם לא נזהר בזה, הרי הפסיד ההגעלה**

א אף מרן **השולחן ערוך הרב** בסימנים תנ"א ותנ"ב, האריך את כל הדינים במדה יתירה הרבה יותר על סימנים כגון אלו.

ב ומיוסד הרבה, על דברי **רבינו הפרי מגדים זי"ע** בזה שבמקומות שונים: באורח חיים הלכות פסח. שם הלכות שבת. ביורה דעה הלכות בשר בחלב.

ג סימן תנ"ב (סעיף ל').

ד סימן תנ"ב (סוף סק"ט).

ה סימן תנ"ב (סק"ח).

ו ופלא הוא מה שכתב בחק יעקב (סימן תנ"ג סק"ז) על זה: דלא ראה נוהגין כן, רק **סומכין על הנשים שמגעילין**, ומנסה שם למצוא טעם לזה בדרך אפשר. אבל ב'חקת הפסח' לבעל הטהרת ישראל על הלכות נדה. סימן תנ"ב סעיף ז') מביא את דעת החק יעקב, ועם כל זאת הוא מסיק לפסוק: **דהמחמיר תבוא עליו ברכה.**

ז סימן תנ"ב (סעיף ג').

ח אבל **מהני** חזרתו בשנית ובשלישית וכו' **להעלות רתיחה** - דיהא מותר לחזור ולהגעיל בו שוב. ולא כיש טועים בזה, שלאחר שנח מרתיחתו כבר **אסור** להגעיל בו, (עיין בחק יעקב סימן תנ"ב סק"ז, ועל פי המהרש"ל בקו"ח סימן כ"ו).

לגמרי", אבל העולם אינן נזהרין בזה ויש שלימדו עליהם זכות וכו', אבל כלים שרוב תשמישן הוא על ידי חום כלי **ראשון**, אפילו **בדיעבד** אוסרין את החמין שנשתמשו בהם אם הגעילן בחמין **שלא** העלו רתיחה, עד כאן.

אמנם, יתכן **היכי תמצא** להתיר הגעלה גם במים **שהיד סולדת בהן** לחודיה - אף שאינם **מעלים רתיחה**. והיינו: **בסכינים**, שבדרך כלל תשמישם הוא בכלי שני, ממילא: אף על גב **דלפעמים** גם משתמשים בהם בכלי **ראשון**, הרי כבר כתב המחבר [ט], דהולכים בכל כלי אחר **רוב** תשמישו, ואם כן הרי מצד הדין היה מספיק להכשירם בכלי **שני**, ואם בכל זאת אנו מצריכים להגעילן בכלי **ראשון** (מלשון קהרכה נסרך ונלבק בו), לכל הפחות נוכל להקל בו **שאין** צריך שיהיו המים **מעלים רתיחה** [י]. אבל כלי שתשמישו בכלי **ראשון ומדינא** צריך בו הגעלה בכלי **ראשון**, בזה צריך **שיעלה רתיחה** דייקא [יא].

הגעלה בכלי ראשון "שהוסר" מהאש.

דין ג) והנה. אחד הכללים בהגעלת כלים הוא: שבאותו האופן **שנאסר ונכנס הבליעה בו**, כך באותו האופן **דייקא** - צריך להגעילו **ולהפליט הבליעה ממנו**. ומשכך: באם האיסור נבלע בו על ידי כלי ראשון, אז ההכרח להגעילו על ידי הכנסת הכלי במים חמים שבתוך כלי **ראשון** דייקא. ורק: שברגע שאכן המים הנרתחים הם בכלי **ראשון** והמה מעלים אבעבועות, אז אף שבשעת ההגעלה כבר **הוסר** הכלי ראשון **מעל האש** אבל הוא עדיין **מעלה אבעבועות ורתיחה**, דאז לית לן בה ושפיר הוי הגעלה כדת וכדין. ולא רק זו אלא אף זו: שאף אם האיסור שנבלע בתוך כלי ההיתר נכנס בו על ידי כלי ראשון **"שעל" האש**, ושאז לכאורה היינו צריכים לומר, דגם הפלטת האיסור תהיה על ידי כלי ראשון **שעל** האש דייקא, עם כל זאת **אין אנו** אומרים כן [יב].

ומאידך. באזהרות המהרש"ם לשבת הגדול [יג] פוסק מפורש: דצריך שיגעיל בכלי ראשון ממש, **ואפילו בכלי ראשון שעומד אצל האש ואין האש תחתיו, לא מהני**, "**רק בכלי שהיה השימוש גם כן כן**", וגם בכל השנה צריך ליזהר בזה. **ואותן שתשמישן "על גבי" האש, לא מהני הגעלה בכלי ראשון "שהאש מצידו"** כמ"ש בקובץ בשם הר"ן, עד כאן.

וכן מצאתי בערוך השלחן [יד] מדובר מפורש מזה באריכות גדולה. ונראה דעתו שם: דאכן, כלי שנאסר **בעודו** על האש, אז "לא" מהני הגעלה בכלי ראשון **שהוסר** מהאש, ורק בכלי שתשמישו בכלי ראשון **אחר** שסולק מהאש הכשרו גם כן **כן**, עיין שם היטב.

ואכן. עיין בדברי השולחן ערוך הרב שם בהמשך דבריו שאכן מביא את דעת הר"ן בשם 'יש אומרים' הסוברים, שכל כלי שנשתמש בו איסור על ידי חום כלי ראשון כשהיה הכלי ראשון "על" האש, **צריך להגעילו גם כן בתוך כלי ראשון העומד "אצל" האש, דכבולעו כך פוטלו**. וכותב על זה, דלכתחילה יש לחוש להחמיר ולחוש לדבריהם בשאר איסורים,

---

ט סימן תנ"א (סעיף ו').

י **ולהלכה למעשה** האם אכן עושים כן. עיין היטב לקמן (סוף ג' כל"ה לגבי להלכה), ודו"ק.

יא עיין כל זה היטב ב: מגן אברהם (סימן תנ"ג סק"ז). לבושי שרד (סימן תנ"ב סק"ט כל"ה לגבי הרב ב"י).

יב עיין כל זה ב: מחבר (סימן תנ"ג סעיפים ג' ו'). שולחן ערוך הרב (סימן תנ"ג סעיף י"ל – והוא שיגעילם וכו' ומגעילין כתוכו כל כלי לפיך הגעלה בכלי לחמין וכו'). משנה ברורה סימן תנ"א (סק"כ). שולחן ערוך הרב (שם סעיף כ"ה: ונקדים כלי לחמין לפילו וכו'. ויש לומרים, שכל כלי שנשתמש בו איסור על ידי חום כלי לחמין כשהיה הכלי לחמין "לגמרי" לפיך להגעילו גם כן וכו').

ורק: דכיון שיש מחמירים בזה וסוברים, דאם **השתמשותו** של כלי ראשון זה היה **אצל** האש, ממילא צריך **להגעילו** גם כן בתוך כלי ראשון העומד **אצל** האש **דייקא**, דכבולעו כך פוטלו. לכן נוטה השולחן ערוך הרב (שם, סוף סעיף כ"ה) להחמיר בזה **לכתחילה "בשאר איסורים"**. אבל **בחמץ** אפילו **לכתחילה** יש לסמוך על **המקילים** בזה, וכל שכן בהגעלת **כלי הבלוע מבשר וחלב, שלדברי הכל** יכול להגעילו בכלי ראשון **לאחר** שהעבירוהו מן האש, אף על פי שטעם הבשר והחלב נבלעו בו על ידי **האור**, אם **לא נבלעו בו בבת אחת** אלא בזה אחר זה (וכטעם שכיתב שם בסעיף י"ג, עיין שם).

יג בספרו תכלת מרדכי (עמוד שנ"ב בביאור הדיניים לשבת הגדול דין ל').

יד סימן תנ"א (סעיפים: ט"ו ט"ז י"ז).

אבל בחמץ, אפילו לכתחילה יש לסמוך על הסברא הראשונה וכו', עיין שם טעמו.

ומכל מקום: **"בסכינים"** שרוב תשמישו הוא לחתוך דבר רותח **שלא** על גבי האש, **בזה** היה אפשר להקל יותר, דסגי להכשירן גם במים המעלים רתיחות שבכלי ראשון אף שאינו **עתה** על האש, וכדמבואר מפורש בדעת המחבר [טו] ובדברי זקננו הגרעק"א [טז] [יז].

◆◆◆

המנהג להחמיר להגעיל "כל" הכלים, בכלי ראשון "שעל" האש דייקא.

אבל **להלכה למעשה:** ממילא נוהגים להקפיד להגעיל **הכל** בכלי ראשון **"שעל" האש דייקא** ובצירוף התנאי 'שהמים מעלים רתיחות ואבעבועות'. וכפי שכבר כתב רבינו הפרי מגדים [יח] לגבי הגעלת כלים ששימש בהן בכלי ראשון לאחר **שהוסר** מהאש, דדי בדיעבד בכך שישימם לתוך כלי ראשון **כזה** ביד סולדת בו [יט]. **דלכתחילה נוהגין להגעיל "הכל" ביורה "על גבי" האש ומעלה רתיחות ואבעבועות.** ואף כלי **שתיה** נוהגין להגעיל בכלי **ראשון**, ונכון הוא [כ]. אבל אם הגעיל כלים **שתשמישן על גבי האש** בכלי ראשון על **האש ולא** היו המים מעלים רתיחות, משמע מהרמ"א [כא], דאינו כלום אף לא דיעבד - אף על פי שכתב יש **ליזהר** [כב].

וכן נראה מפורשות מדעת זקננו הגרעק"א זי"ע [כג], שבדבר שהאיסור נכנס בו דרך כלי ראשון **שעל** האש, אז מעכב גם בהגעלתו שיהיה ממים **שעל** האש דייקא. שהרי כותב על הא דפסק המחבר שם לגבי 'כף' שמגיסין בו בקדירה, שצריך להכשירן בכלי ראשון: דהיינו **בעודו עומד על האש**, כיון דתשמישן דכף הוא להגיס בקדירה בעודו על האש, כדאיתא בטורי זהב סקי"א. וקצת קשה על המחבר **שלא** פירש בזה שההגעלה נצרכת שתהיה בכלי ראשון **"שעל גבי" האש**, לאחר **שבסכינים** הקיל מפורש דסגי במים אפילו **אינו** עתה על האש, ולא יטעו דהוא הדין כן לגבי כף.

דין ד) הגעלת כלים על ידי "עירוי" מכלי ראשון:

הגעלה על ידי עירוי מכלי ששואבין בו מהכלי ראשון.

(א) להגעיל כלי הצריך להגעילו בעירוי דכלי "ראשון" דייקא, על ידי **שמכניס כף** [כד] **אל תוך הכלי ראשון שעל האש, ושואב בתוכו המים להערותן על הכלים הצריך הגעלה,** והשאלה הוא, האם אפשר להחשיבו ככלי **ראשון** או לא.

א] הנה. ידועים דברי הטורי זהב ביורה דעה [כה] בשם המהרי"ל בהלכות פסח, שפוסק מפורש: דהמגעיל על ידי עירוי ששופך הרותחין על הכלי להגעילו, יזהר, שישפוך המים הרותחין דוקא מן הכלי שבשלו בו והוא הנקרא כלי ראשון, ואל ישאוב מן הכלי שבו הרותחין בכלי אחר ולערות ממנו להגעיל, **משום דכלי ששואב עמו - הוא כלי "שני"**, ונתבטל בו בישול הרותחין טרם שמגעילן. אכן: אם **"שוהה" את הכלי** ששואב עמו - **תוך הכלי שמבשלין בו הרותחין**, ובעוד הוא שם מעלין המים רתיחות.

טו סימן תנ"א (סעיף ג': "שהרתיחו בו מים" על הפת – "אפילו "אינו עתה" על הפת).

טז סימן תנ"א (סעיף ה' בד"ה להכשירו בכלי ראשון).

יז **ובסכינים** אף ראינו **קולא נוספת**, דסגי שמי ההגעלה הוא **'יד סולדת בו'** לחודיה אף **'שאינו מעלה רתיחה ואבעבועות'**, וכנ"ל (לות ל' בד"ה ויתכן).

ועוד **ב' היכי תמצא** להקל בהגעלה גם אם **אינו** מכלי ראשון **העומד "על גבי" האש** (וכן לף לפ "לימ" המים "מעלים רתיחות"). עיין לקמן (לין ז) לות (ב) בד"ה מיהו – בהגעלת כלי שנאסר על ידי 'בטוח'. ופס לין ה) בד"ה וכיון – בהגעלת טעלי"ל שהונח עליו 'גוף') ודו"ק.

יח סימן תנ"א (משבצות זהב סק"ט בד"ה לפלפ).

יט ועיין גם בפרי מגדים (סימן תנ"ל סק"ה בד"ה והוי יודע), שכותב שם, דכלי ראשון היינו אף **כשהוסר** מאש, וכמו שכתב המחבר וכו'. והיינו, לסכין, שרוב תשמישו בלחם חם **שהוסר** מאש וכו', עיין שם עוד.

כ דין זה דכלי שתיה הוא, שם באשל אברהם (סקי"ל).

כא סימן תנ"ב (סעיף ל').

כב הפרי מגדים (סימן תנ"ג לפתל משבצות סק"ג).

כג סימן תנ"א (סעיף ה', בד"ה להכשירן בכלי).

כד הנקרא בלשוננו: "שעפ"ף לעפי"ל" (כף שופתת).

כה סימן צ"ב (סקכ"ט בד"ה כתוב בתהרי"ן).

שפיר מתקרי גם **הוא** כלי **ראשון**, עד כאן מהמהרי"ל. והטורי זהב שם משיג על זה בטענה: שאם כששואב מכלי ראשון והוציא **רותחים** - נקרא להמהרי"ל אחר כך כלי "שני" ויש בו דין כלי שני. איך יתכן כזאת, דהא **בעודו** בכלי **ראשון**, הכלי הזה שתוחב בו, גם הוא כלי **ראשון**, דהא מגעילין בכלי ראשון כלים ומפליט מהם הבלוע וכו'. וממילא איך נאמר: **שכשמוציא** את הכלי ששואב בו מהכלי ראשון, יהא נעשה כלי **שני**, הא כיון שבא עליו שם כלי "ראשון" - מי נותן לו אחר כך שם **אחר**, והלא כלי **ראשון** שמו עליו אף אם **נעקר מאש**, הוא הדין נמי זה שנעקר מהרותחין שתוך כלי ראשון.

ועם כל זאת, אחר אריכות גדול שם בענין זה, פוסק הטורי זהב להלכה כעין פשרה: דתלוי **איך** הוא מוציא את הכף מתוך הכלי ראשון, דאם הוציאו **ריקן** משם ואין שם אלא מה שבלוע בו, בזה אכן וודאי **דאין** בו דין כלי **ראשון** [כו]. אבל אם מוציאו **מלא** עם **המאכל** או **המשקה** שבתוכו, **וודאי הוה** על הכף שם כלי **ראשון** ממש כמו על הקדירה [כז].

וממילא נפקא מינה זה - גם לענין **הגעלת כלים**, **דמותר להגעיל מכלי שהוציאו עם מים מכלי ראשון** [כח].

ב] **ולהש"ך** בנקודות הכסף על הטורי זהב שם [כט], נראה דעתו כהטורי זהב שם. ואילו בסימן ק"ז [ל] - בתוספת ביאור הפרי מגדים [לא] בדעתו -: הרי הניח הדבר בספק "דשמא" שם כלי ראשון עליו, עיין שם [לב].

ג] **ולהלכה - לענין הגעלת כלים לפסח.**

רבינו המגן אברהם [לג] פוסק כהמהרי"ל: דאי אפשר להגעיל כלים בכלי ששואב עמו מים מהקדירה ולערותו על הכלי התחתון, אלא אם כן **"משהה" את הכלי הזה תוך הקדירה שמימיו מעלין רתיחות.**

והמשנה ברורה [לד] פוסק כהמגן אברהם בדין זה, שאי אפשר להגעיל על ידי עירוי המים מכלי ששאב בו המים מהקדירה [לה], כי הכלי הזה נחשב כלי שני **"אם מגעיל בלא אבן מלובן"**, עד כאן (**והתיכות הללו הם הוספה חשובה בדין זה, ומין כמן המפקות להמריך גם בדין זה למבן מלובן** [לו]. **ועיין גם בדיוק לשון השולחן ערוך הרב שם: מבל בליעבד שבבר הגעיל וכו' "בלי מבן מלובן" וכו'**, **וזו"ק**).

וכן בערוך השלחן [לז], פסק בפשטות כהמגן אברהם, דאם נותן כלי לתוך הקדירה שבישל, ושוהה אותה

כו ובצירוף, שכבר **הוסר** מהאש, דאילו **כשעודו** על האש, וודאי **בולע** אם היד סולדת בו, (הפרי מגדים על הטורי זהב שם, משבצות זהב סק"ל בל"ה בתב עוד הט"ז).

כז ובפרי מגדים שם (משבצות זהב סק"ל בל"ה בתב עוד הט"ז), נראה כמסופק בפסקו של הטורי זהב שהחליט בפשיטות, דבלי **ריקן אין** בו דין כלי ראשון, ועיין שם דהוא גם נפקא מינה, לענין: **קדירה רותחת שהוסר מהאש והורק, ואחר כך נפל איסור שם**, דצריך עיון בזה.

כח כפשטות התחלת דברי הטורי זהב שם - עם דעת המהרי"ל בזה. וכן מסכם החוות דעת (סימן ל"ב, בימוליס ריש סקכ"ז) בדעתו.

כט בד"ה נראה להחמיר.

ל ש"ך (סק"ז).

לא יורה דעה (סימן ל"ב סק"ל בל"ה בתב עוד הט"ז).

לב ופלא: שבספרי מגדים בסימן **ק"ז** (בפתי לעת סק"ז) על הש"ך שם כותב ממש **להיפך**, והיינו: **דלהש"ך**, אם תחב כף לכלי ראשון והוציאו, דין כלי **ראשון** יש לו. **ומהטורי זהב** בסימן צ"ב אות ל' משמע, **דסיפוקי מספקא ליה** אי דין כלי ראשון יש לו או לאו, וספיקא הוה, עד כאן.

לג באורח חיים (סימן תנ"ב סק"ט).

לד סימן תנ"ב (סק"כ).

לה באם "לא" השהה אותו תוך הקדירה עד שהמים מעלין רתיחה וכו'.

לו וידוע הסתירה שבמשנה ברורה הלכות שבת גופא בסימן שי"ח. דבסקמ"ה שם בדבריו: או שלכל הפחות ישאב בכף מן הקדירה, כדי שתהיה הקערה כלי **שלישי** וכו'. דמזה מוכח, דסובר, שהכף השואב כבר נחשב **ככלי "שני"**. ואילו בדבריו שם סקפ"ז, מוכח מפורש מדבריו המפורשים: **דהכף** שהכניס אל הכלי ראשון "ובפרט כשמשהה אותו שם עד שמעלה רתיחה", וודאי נקרא **כלי "ראשון"**. וכמדומני שמתרצים בזה, דרק בענין רכי וקלי הבישול דהוי חומרא לחלק מהפוסקים, ובצירוף דבפת יש קולא נוספת שאינו וודאי דיש בישול אחר אפיה, בזה הוא דיש להקל. ועיין היטב בספר 'תבנית השלחן' (הגרמ"מ **פלענזינגער זצ"ל**. **סעיף י"ג אות (ב) ב**), ובמקור השלחן **שם** סקי"ג), וקצרתי בזה טובא.

לז סימן תנ"ב (סעיף י"ז).

שם, ורק אחר כך נוטלה משם עם מים, **נחשבת ככלי ראשון.**

וכן השולחן ערוך הרב [לח] גם כן פוסק כהמגן אברהם הנ"ל ובתוספת לשונו המזוקק והזהב, שכותב: והוא שהגעילן על ידי עירוי מכלי ראשון עצמו, או שהכניס כלי ריקן לתוך כלי ראשון רותח - ואחר שנשאבו המים לתוך הכלי ריקן **השהה מעט את הכלי ריקן בתוך הכלי ראשון**, עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בתוכו, ואחר כך הוציאו מתוך הכלי ראשון ועירה ממנו על הקערות. **שדין עירוי זה כעירוי "כלי ראשון" עצמו** (דכיון שכלי זה שהה בתוך הכלי ראשון - עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה, בוודאי נתחממו דופני כלי זה חום **גדול**, ואף לאחר **שהוציאו** עם המים שבתוכו מתוך הכלי ראשון, הרי **דפנותיו** מעמידין את חום המים שבתוכו, ולפיכך דין כלי **זה** כדין כלי **ראשון** עצמו). אבל אם **לא** שהה בתוך הכלי ראשון **כשיעור הזה, יש להסתפק בו אם דינו ככלי ראשון עצמו או לאו והולכין בו להחמיר**, כמו שנתבאר ביורה דעה סימן ק"ז. לפיכך, אם עירו מהרותחין שבתוכו על קערות שנשתמש בהן על ידי עירוי מכלי ראשון עצמו, **לא** עלתה להם הגעלה ואוסרין את החמין שנשתמשו בהן בפסח, עד כאן.

ובחק יעקב [לט] נראה דמרחיק לכת להקל **עוד יותר**, גם באם **אינם נזהרין "להשהות"** הכלי תוך הכלי ראשון עד שיעלה רתיחה, כיון דממילא מגעילין על ידי 'אבן מלובן' המחזיק את החמימות שלא יצטנן.

ד] אולם, רבינו הפרי מגדים בהלכות הגעלת כלים שבאורח חיים [מ], פוסק מפורש: דאי אפשר לשאוב בכלי קר מתוך כלי ראשון. ואף על פי **ששוהה** בתוך כלי ראשון על האש **ומעלה** תוך כלי זה **רתיחות** כשהוציא, עם כל זאת, **לחומרא לא** הוה ככלי **ראשון ממש** שהוחם דפנותיו על ידי אור ממש, עד כאן.

והמדובר בדבריו שם הוא: לגבי הגעלת כלי ראשון שנאסר **"כשהוסר" מהאש** והיד סולדת בו בחמץ, שבעצם, הרי די בהגעלתו מכלי ראשון **ואף על פי שאין מעלה רתיחות.** או כלי שנאסר רק על ידי כבוש, דגם כן סגי מכלי ראשון שאין מעלה רתיחות. ועם כל זה: להגעילו על ידי **כלי שואב מכלי ראשון**, אין הפרי מגדים מתיר. וממילא לכאורה הוא הדין להגעיל כלי שנאסר רק על ידי **עירוי** מכלי ראשון דסגי ליה הגעלה **מעירוי** דכלי **ראשון**, גם כן לא יוכלו להגעיל כלי זה מסוג כלי **כזה**, כיון דאינו נקרא עירוי מכלי **ראשון** שהוחם **על "האש"**, ודו"ק.

הגם שבדברי רבינו הפרי מגדים על המגן אברהם בסימן תנ"ב [מא], אינו ברור **דלא** יסבור כהמגן אברהם. דהרי הפרי מגדים כותב שם: דעירוי שנפסק הקילוח לא חשיב עירוי. ואם **שוהה** הכלי, מיקרי כלי **ראשון** עיין טורי זהב ביורה דעה [סימן] צ"ב וכו'. ומיהו: אם נאמר **דבשוהה** בתוכו אכן הוי הכלי ששואב בו, כלי **ראשון**. היינו לדברים דסגי להגעילו על ידי **עירוי** ומערה מזה [מב]. מה שאין כן בדברים דצריך להגעילן על ידי **כלי ראשון ממש**. אז אף כשתוחב לכלי **ראשון "שהוסר"** מאש לא מהני, כי הרי צריך "**שלא** נחו המים מרתיחתן", כך מתבאר מדברי הפרי מגדים, ודפח"ח.

שלפי זה יוצא לנו מפורש: דהפרי מגדים אכן **סובר** כהמגן אברהם **להתיר** הגעלה מכף שואב כזה, במקום שאכן מהני הגעלה על ידי **'עירוי'**. ורק שמעיר שם, דבמקום שצריך הגעלה **"ב"כלי ראשון ממש**, אז לא יועיל הגעלתו בכף השואב הלזו, ומהטעם הנ"ל **דאינו** נחשב לכלי **ראשון** שהוחם על ידי **האור ממש**, ודו"ק.

ה] **הרי לסיכום הענין יוצא** לנו פלוגתא בין: **המהרי"ל. המגן אברהם. החק יעקב. השולחן ערוך הרב. הערוך השלחן. המשנה ברורה, המקילים** להגעיל על ידי כף השואב הנ"ל כששהה בתוך הכלי ראשון עד שהמים שבתוכו העלו רתיחות. לבין **הפרי מגדים בסימן "תנ"א" שמחמיר** בזה.

ו] ושוב ראיתי כעת גם [מג] **להחוות דעת** ביורה דעה,

לח סימן תנ"א (סעיף כ"ח).

לט סימן תנ"ב (סקט"ו).

מ באורח חיים (סימן תנ"ו במקבלות זהב קהוב לסוף סק"ט בסוף ד"ה אם כלי בלוע).

מא אשל אברהם (סק"ט בד"ה ועירוי).

מב במקום לערות **מהכלי ראשון** עצמו, שבפשטות, הרי **זהו** ההיתר הפשוט "דעירוי".

מג סימן צ"ב (בילורים סקכ"ז: מכל לענין שיהיה יכול להגעיל עם כלי

שמחמיר, שאי אפשר להגעיל בכלי כזה, אף אם השהה אותו בתוך הכלי ראשון - וכך הוא מוציאו עם המים להגעיל את הכלים שרוצה להגעילם [מד].

וגם **ב'חקת הפסח'** [מה] פוסק, **דצריך עיון** לגבי הכלי שמשימין תוך הכלי ראשון - ומרתיח תוך הכלי, ושוהה הכלי שם בכלי ראשון - עד שמעלין המים הבל מרתיחתן. האם דינו ככלי ראשון שיגעיל בזה הכלי, כלים אחרים. ואילו בדבריו במקום אחר [מו] פוסק בפשטות, **דלא יגעיל בכלי ששאב בו מהקדירה, דהוי כלי "שני"** באם אינו מגעיל באבן מלובן.

ז] **ועל כל פנים מסתבר להלכה למעשה:** שאחרי שיש לנו רוב גדול של פוסקים מפורסמים כאלו **להקל דאפשר להגעיל בכהאי גוונא** את הכלים לפסח "לפי התנאים האמורים לעיל בדבריהם". הרי בעל נפש הרוצה **להחמיר** על עצמו כדעת המחמירים, מה טוב חלקו וחבלו. אבל **להחמיר** על **אחרים, אי אפשר לנו**, אחרי דברים מפורשים מפוסקים גדולים כאלו, להקל.

הגעלה בעירוי - לכלי שנאסר ע"י 'כבוש'.

(ב) כלי שנאסר על ידי "כבוש" [מז]**, לענין להגעילו על ידי עירוי:** אין די לכלי זה בהגעלה שעל ידי "עירוי", כיון דכח ה'עירוי' הוא רק כדי **קליפה**, ואילו כבוש על כל פנים כמבושל **'בכולו'** [מח]. והוא אסור אף בדיעבד [מט].

עוד טעם איכא במה **דלא** מהני בו הגעלה שעל ידי **עירוי**: מטעם דכל מה שעירוי מבשל הרי **ספק** הוא אם מבשל כדי **קליפה**, ורק **לחומרא** הוא דמחמרינן דמגיע עד כולו, ולא **לקולא** לענין הגעלה [נ].

מיהו בהגעלה על ידי **"כלי ראשון" ממש**, אף אם **"אינו" על האש "ואינו" מעלה רתיחות**, שפיר מהני [נא].

הגעלה בעירוי - לכלי שנאסר על ידי 'מליחה'.

(ג) כמו כן. כלי שנאסרה על ידי 'מליחה' שבלע כשמלחו בו, ורוצים להגעילו על ידי עירוי: גם כן **לא** מהני הגעלה כזו, אף שגם המליחה אינה מבליעה אלא כדי **קליפה** [נב], מכל מקום: **עירוי** רק **ספק** הוא **ומחמרינן** שאוסר כדי קליפה, הא **לקולא** - וכלענין דידן שרוצים להסתפק בהגעלה שעל ידי העירוי - לא. ומכל מקום עדיין צריך עיון: כי הספק שבעירוי הוא רק לענין אם "מבשל", אבל "מפליט ומבליע" כדי קליפה שפיר מפליט ומבליע [נג].

כזה, נראה למינו דשמי להגעיל וכו'. ומפילו היינו שלא מהרי"ל מתמוה לי וכו'. וכן שם בחילוקים שהקל"ב בקלמה מאוד), עיין שם היטב.

מד ושוב ראיתי כעת בשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן רי"ב בד"ה וע"ל שמלמד) משמיה דהחמודי דניאל (הלכות פסח בחלב – סוף סימן כ"ח) שמוכיח מהאיסור והיתר (כלל ל"ו דין ג') שפסק, **דבעירה תבשיל בשר על ידי כף חלב בן יומו**, אף **דהתבשיל והכף** אסורים, מכל מקום, **הקערה** מותרת אפילו בתבשיל **חריף**, דהרי אין כאן עירוי מכלי **ראשון**, ובכלי **שני** אין **בישול** לענין איסור אפילו בדבר **חריף**, עד כאן, דמזה מבואר: דגם בהוציא כף **"עם" תבשיל** דינו ככלי שני, עד כאן מהחמודי דניאל שהועתק במהרש"ם.

והוא ראיה נאה - אחרת מדעת רבינו הטורי זהב, שהוא **'קולא' לענין איסור והיתר 'וחומרא' לענין הגעלת כלים**, ודו"ק.

מה לבעל הטהרת ישראל על הלכות נדה (סימן תנ"ו סעיף ו').

מו סימן תנ"ב (סוף סעיף ג').

מז שנכבש בו איסור מעת לעת.

מה הפרי מגדים (סימן תנ"ו שלל מכריס סקי"ז) על פי המוכח כן מהמגן אברהם שם.

מט הפרי מגדים (משבצות זהב – סימן תנ"ו סק"ט ד"ה כבוש).

נ הפרי מגדים שם. ועיין עוד בעין זה, לקמן בהמשך הדברים (אות (ג)).

נא הפרי מגדים באשל אברהם שם. וכן בדבריו במשבצות זהב (סק"ט ד"ה כבוש וכד"ה עיין ביורה דעה).

וכן לענין כלים שאין תשמישן על גבי **האור ממש**, סגי בהגעלה על ידי כלי ראשון **שאינו** על האש **ואינו** מעלה רתיחות, כנ"ל דין ג'.

נב כמבואר ביורה דעה סימן צ"ח בש"ך סקי"ג - י"ד. ושממילא נאמר, דההגעלה על ידי 'עירוי' יועיל, ואף שאינו מבשל או מפליט ומבליע "יותר" מכדי קליפה, מכל מקום, הרי כל האיסור שבכלי לא נכנס מלכתחילה אלא כדי "קליפה".

נג הפרי מגדים (סוף סימן תנ"ב במשבצות זהב, בסוף שלל ליני הגעלה בקלמה: המלייגה ומעלה הציטים וכו' המין הב', כלי שבלע ליסור וכו'). וכן בקצרה בסימן תנ"א (משבצות זהב סק"ט ד"ה כבוש).

הגעלה בעירוי - לכלי שנאסר על ידי גוש חם בכלי שני.

(ד) כמו כן. כלי טעלי"ר שנאסר על ידי שמניחין גוש עליהם - לשיטות המחמירים בזה [נד], ורוצים להגעילו

נד דהיינו, שמחמירים בזה לומר, דכוחו גם בכלי "שני" כמו **כלי "ראשון"**, וכמבואר ביורה דעה סימן צ"ד (עולי זהב סקי"ל. ק"ך שם סק"ל. ובסימן ק"ה בק"ך סק"ח) וכן במגן אברהם (סימן תמ"ז סק"ט) וכן במגן אברהם הלכות שבת (סימן שי"ח סקמ"ה).

ואפשר: **שבגוש**, אף אם הניחוהו בקערה (שהוא כלי שני כמובן) ושוב העבירוהו מקערה לטעלי"ר, **רותח לעולם**, (הפרי מגדים בסימן תמ"ז לשל מכהסס סק"ט בד"ה ומה שכתב לעילוי). שהוא חידוש גדול - דכח איסור **הגוש** הוא אף בכלי **"שלישי"**.

ועיין בתשובת חתם סופר (יורה דעה סימן ל"ה), שכשמשיב להשואל על דבר דין ה'גוש' בכלי שני אי דינו ככלי ראשון וכו', כותב על זה: דבעיקור הדין ממילא **לא** נפקא מיניה כולי האי, כי ממילא אנו רגילין להחמיר **בכל** הכלים אפילו כלי **שלישי**, כל זמן שהיד סולדת בו וכו', אם לא בהפסד מרובה ויש עוד סברות להתיר, עד כאן תוכן דברי קדשו. שנראה מדעתו הגדולה, שלכתחילה מחמירים אף בכלי "שלישי" גם ללא "גוש".

אולם, הפתחי תשובה (יורה דעה סימן ל"ד סק"ז) לאחר שמעתיק את דעת החתם סופר, מעיר על זה: **דהמורים שלנו "אין" נוהגין כן**, עד כאן. אבל עיין עוד היטב, מה שהעיר על הפתחי תשובה, בדרכי תשובה (יורה דעה סימן ל"ד סוף סקל"ת, בד"ה ומה שכתב), משמיה דהערוגות הבושם.

ועל כל פנים, מדברי רבינו הפרי מגדים הנ"ל מוכח: דכשהמדובר **מגוש**, אז שפיר מחמירים אף **בכלי "שלישי"**, ודו"ק.

ונרחיב בקצת, **עיקרי** פרטי הדינים שבשולחן ערוך יורה דעה, לגבי **גוש בשר שהונח בטעלי"ר כלי שני חולבת, או שחתך בשר חם שבטעלי"ר בסכין חולבת, וכדומה.**

[א] להאיסור והיתר (כללי ל"ו לין ז', והוספת ביאור להטורי זהב סימן ל"ד שם): נאסר הבשר עד ששים נגד להב הסכין ואף על פי שהוא בכלי שני, כי בדבר יבש ליכא דפנות המקררות ומבשל כל זמן שהיד סולדת בו וכו', ובתנאי: שהבשר רותח הרבה אחר שבא מן הכלי ראשון.

אבל **אינו** "מבשל", רק **מבליע ומפליט**, ומ**מילא אינו** אסור **בהנאה**, (הפרי מגדים, יורה דעה סימן ל"ד מקצות זהב סקי"ל).

[ב] להטורי זהב שם: בגוש עם 'דוחקא דסכינא', **מבשל ממש** בכלי שני, ואף אסור בהנאה, (הפרי מגדים שם). ואף **בהפסד מרובה**, דאילו **בלא** הפסד מרובה, הרי בלאו הכי (להיינו גם בלא הגוש, שהבשר הרותח נתחך בסכין, תוך הכלי שני. אלא גם בשבר רותח שרק הונח בכלי שני) מחמיר הטורי זהב בסימן ק"ה (סק"ל) להחמיר **בכל** כלי שני וכדעת המהרש"ל בזה. (הפרי מגדים שם).

[ג] להמגן אברהם (סימן שי"ח סקמ"ה): אסור לטוח שום ושמן על הצלי, גם אם **אינו** כנגד המדורה, אלא הוא **רותח שהיד סולדת בו.** כיון דדבר 'גוש' **אפילו בכלי שני "מבשל"**, וכל שכן צלי.

[ד] להפרי מגדים (יורה דעה שם): בגוש לבד **בלא** תוספת **'דוחקא דסכינא'** (כגון בשר רותח שהונח בכלי מולבן וכדומה), הרי כיון דהרמ"א (יורה דעה סימן ל"ד סעיף ז') **לא** הביא כלל לחומרא זו ומיקל אף "באכילה", די למאן דמחמיר - להתיר על כל פנים **בהנאה.** ואילו בגוש **בתוספת 'דוחקא דסכינא'** (כגון בשר רותח שחתכו בסכין מולבן), יש לומר דמבשל ממש ואף **אסור בהנאה.**

ועיין גם בדברי רבינו הפרי מגדים באורח חיים (סימן תנ"ג מקצות זהב סקי"ז קכוב לסוף ל"ה נמצא) שכותב שם, דסכין שחתך בו בשר - אף על הטעלי"ר, **מלבד 'גוש', יש לומר, 'דוחקא'** אוסר בכלי שני - עיין טורי זהב יורה דעה צ"ד סקי"ד. **וכל שכן למאן דמחמיר שם 'גוש' בלא 'דוחקא',** עד כאן.

[ה] להפרי מגדים (אורח חיים סימן נ"ג לשל מכהסס סקל"ב): לפי שיטת המהרש"ל דמחמיר **בגוש** בכלי **שני**, ואם אכן נאמר דהגוש אף **מבש"ל** בכהאי גוונא. הרי **לא** יהיה תקנה בשבת לאכול **בכף**, משום חשש **'מגיס'** בכלי ראשון (והגוש, לף בכלי שני, נתחך בכלי ראשון). ויש לומר: דאכן רק **'מפליט ומבליע'**. זאת ועוד: כיון שהוא גם **עם "רוטב"**, הרי נתקרר **הרוטב** - ואף **הגוש** באפשר. ומכל מקום עדיין יש לעיין מה יהא עם החשש **ד'מגיס'**, אם אכן אין שם רוטב - רק יבש גוש. אלא, דאכן בכל זאת איני יודע אם שייך **"מגיס" ביבש לגמרי** שהופך בכף וממעכן, דאפשר דוקא **בלח צלול** שייך מגיס.

[ו] להפרי מגדים (אורח חיים, סימן שי"ח מקצות זהב סקל"ז): **דיעבד יש לסמוך על הרמ"א** ביורה דעה, דמשמע **דמתיר אפילו בגוש.** וגם יש לומר, דרק 'מפליט ומבליע' **ולא 'מבשל'.**

[ז] להפרי מגדים (אורח חיים, סימן תנ"ג לשל מכהסס סקל"ח): בגוש (לכאורה, גוש לבד בלא תוספת 'דוחקא דסכינא'). כיון דהרמ"א ביורה דעה סימן צ"ד, מתיר. נהי דלכתחילה יש להחמיר, מכל מקום **בהפסד מרובה יש לצדד ולהקל.**

[ח] להש"ך בהלכות בשר בחלב (שם): פסקינן להחמיר בזה וכדעת האיסור והיתר (כללי ל"ו לין ז') והמהרש"ל (איסור

על ידי עירוי: גם כן **אין** מהני הגעלה כזו, כי המים הרי מתקררין (בכלי שני), ואילו הגוש בכלי **שני** דינו ככלי **ראשון**, וצריך הגעלה מדינא דווקא בכלי ראשון [נה].

הגעלה בעירוי - לכלי שנאסר ע"י 'עירוי'.

(ה) כמו כן, כלי שכל כולו נאסר על ידי עירוי, ורוצים להגעילו על ידי עירוי: מסתבר, דבזה **שפיר** מהני ההגעלה על ידי **עירוי**, כיון שכל כולו מה שנאסר - הרי גם כן לא היה רק על **ידי עירוי**, וממה נפשך: אם תימצי לומר דאזלינן לחומרא "בעירוי" ושלכן "נאסר" הכלי, הרי הוא הדין שתאמר כן גם כשאנו באים "להגעילו" על ידי "עירוי", והבן.

שוב מצאתי מפורש כן בפרי מגדים [נו] וזה לשונו: הכלל, כתשמישו כך הכשירו. **שימש על ידי "עירוי" צריך "עירוי שלא נפסק הקילוח".** שימש בכלי ראשון על אור, צריך שיגעיל בתוך יורה גדולה ומעלה רתיחות דווקא כבסימן תל"ב אות ג'. ושימש בכלי ראשון לאחר שהוסר מאש, די דיעבד בכך שישים לתוך כלי ראשון כזה ביד סולדת בו וכו', עד כאן [נז].

ודבר חידוש תמצא במגן אברהם [נח], דעל מה שכתב המחבר [נט]: כל הכלים צריך להגעיל יודתיהן כמותן. והרמ"א הוסיף עלה, דאפילו לכתחילה יכול להגעילו **על ידי עירוי שמערה עליהן.** על זה כתב המגן אברהם שם: על ידי עירוי, **שהרי זה דומה גם כן לעירוי - שהלכה הבליעה מצד זה לצד זה,** עד כאן. הרי דהמגן אברהם מחדש בכוונת דעת הרמ"א: דלכן מהני הגעלת "ידית הכלי" על ידי "עירוי", כיון שכל איסורו של "הידית" נחשבת כנאסרה על ידי "עירוי" ותו לא. ועל כל פנים, הרי לן שוב: דבמקום שכל האיסור היה על ידי 'עירוי' ממילא גם הגעלתו סגי על ידי 'עירוי'.

והימב סימן נ"ח סק"ב). ואילו **בהלכות תערובות** (סימן ק"ה סק"מ): הניח הדבר בצריך עיון, בכתבו על זה **"ואין בידי להכריע".**

[ט] להחתם סופר (על פי דבריו: בגליון המגן אברהם, לוח חייס סימן קי"ח סקמ"ה. ובשו"ת יורה דעה סימן ל"ה, שגם הועתק בפתחי תשובה ביורה דעה סימן ל"ד סק"ז): נראה כדעת המנחת יעקב (בתשובותיו, סוף כלל ס"ח), דלכולי עלמא "אינו" מבשל לענין **בשר בחלב**, ולכאורה הוא הדין לענין **שבת**. ואשר על כן: לגבי **שבת**, עם כל זאת שפיר נקרא **בישול גמור** - דהיינו כצלי בלא רוטב, **וחייב**. ומה שאין כן **בבשר בחלב**, **פטור** בכהאי גוונא כיון שהוא טיגון ולא בישול, ואף אם לגבי שבת נקרא בישול גמור, מכל מקום לענין 'בשר בחלב' לא מחייב מן "התורה" ולית ביה אלא איסור "דרבנן". ולכן, **כשהוא הפסד מרובה** - בוודאי יש **להקל** אפילו בדבר **גוש**, כי כדאי הרמ"א לסמוך עליו, **ואפי' בבשר בחלב** דטעם כעיקר שלו חמיר טפי - מכל מקום על כל פנים הכא על כרחך **לאו בישול גמור הוא** וכדעת המנחת יעקב הנ"ל, וליכא אלא איסור דרבנן. **ומכל שכן בשאר איסורים** דלא חמיר 'טעם כעיקר' כל כך, דיש לסמוך אהנ"ל וכו'. **וכן קבלתי ממורי הגאון ז"ל "להקל בדבר גוש בעת הצורך"**, עד כאן.

וחשוב לציין דבר נחוץ, לגבי הדין אם עירו את הגוש **עם "רוטב"** לתוך הכלי שני:

א] עיין בפתחי תשובה ביורה דעה שם, שמחדש משמיה דהסולת (למנחה כלל כ"ג): דכל האיסור בגוש אינו אלא כשאכן הוי גוש רותח ממש **"בלא" רוטב**. דאילו אם עירו הגוש לתוך הכלי שני יחד **"עם" הרוטב**, אז מתקרר גם הבשר על ידי הרוטב שמקררו וסובב הבשר מכל צדדיו, עד כאן. ובעצם, כתב כן גם הפרי מגדים בהלכות שבת סימן רנ"ג הנ"ל (ס"ק לילון לוח והן).

ב] אבל בדרכי תשובה (יורה דעה סימן ל"ד סקל"ח בל"ה ומ"ש הפת"ש) מעיר על הפרי מגדים גופא, מדבריו ביורה דעה (סימן ק"ז סק"ב: בשופך כילים עם הדגים לו עם "הרוטב" וכו' למען לממהיל "בגוש"), דמשמע מיניה: דהפרי מגדים **אינו** סובר לחלק בכך, אלא, דגם אם **"יש" רוטב, לא** נתקרר הגוש בכלי שני.

ג] עיין שם עוד בדרכי תשובה בענין זה, ושנראה דעתו כהכרעת המשמרת שלום (יורה דעה סימן ל"ד בשלמת זהב סקי"ז): **להתיר בהפסד מרובה כשעירו את הגוש "עם" רוטב**, כיון דבלאו הכי יש הרבה דעות מחברים להקל **לגמרי** בהפסד מרובה בדבר **גוש** שבכלי שני אפילו **בלא** רוטב, ממילא על כל פנים בכהאי גוונא כשהוא **עם** רוטב, יש לסמוך להקל **בהפסד מרובה.**

נה הפרי מגדים במשבצות זהב (סימן תנ"ח סק"ט ל"ה והוי יודע).

נו סימן תנ"א (משבצות זהב ריש סק"ט).

נז ורק: שלכתחילה נוהגין **בהכל** להגעילן ביורה **על גבי האש ומעלה רתיחות ואבעבועות**, כמבואר בהמשך דברי הפרי מגדים שם. ואף כלי **שתיה** נוהגין להגעיל בכלי ראשון **על האש**, (הפרי מגדיים סימן תנ"ח משבצות זהב סקי"ז).

נח סימן תנ"א (סקכ"ה).

נט סימן תנ"א (סעיף י"ב).

דין ה) הגעלת קערות וטעלי"ר, שנאסרו מדבר גוש רותח.

וכיון שנתבאר לעיל [ס], **דטעלי"ר שנאסר מדבר 'גוש', דינו כנאסר מכלי ראשון.** מהאי טעמא יש להגעיל כל טעלי"ר **בכלי "ראשון" דייקא:** כי מניחין בקערות קרעפלי"ך וכדומה מכלי ראשון וגם על הטעלי"ר. והרי יש מחמירין **בגוש,** ואם כן, אף **טעלי"ר** יש להגעיל בכלי **ראשון** דווקא [סא]. אמנם, אם אכן מגעילו מכלי **ראשון,** סגי בזה אף **שאינה** מעלה רתיחות **והוסר** מהאש. וזהו **"בטעלי"ר"** [סב]. הא **"בקערה"** שהיא **לפעמים** על האש, בעינן בה הגעלה מכלי ראשון **שעל האש** דייקא **ומעלה רתיחות** [סג].

היכי תמצא לכלי "שני" שיהא דינו ככלי "ראשון".

עוד טעם אמאי בקערות בעינן הגעלה בכלי "ראשון" ממש: דכיון דלפעמים מערין עליהם בארש"ט [סד]. והרי אם שופכין בארש"ט חמץ חזק הרבה על ידי עירוי לקערה, יש לומר דדינו ככלי **ראשון,** דומיא מאי דכתב הש"ך [סה] בשם האפי רברבי, דחום כלי **שני - וחריף,** מבליע ומבשל [סו] בכולו, וממילא צריכים הקערות **מדינא** הגעלה בכלי **ראשון ממש** [סז].

האם 'טעלי"ר' צריך "ליבון" דייקא בכדי להכשירו.

אמנם. הגעלה מכלי **ראשון** וודאי דסגי **בקערה,** ואף דלפעמים כופין אותו על המחבת והרי נתבאר בסימן תנ"א סעיף י"א דיש מחמירין במחבת **ללבנו** דייקא [סח], ואכן כן הוא המנהג. מכל מקום **כולי האי** לא מחמרינן **בקערות** [סט].

ס דין ד) אות (ל).

סא כיון, דאף שבעצם הוא רק כלי "שני", הרי נחשב בשימושו הרבה פעמים לכלי "ראשון", על ידי הגוש החמץ (וכלומה) החם שבתוכו.

וכן תמצא כעין זה, במשנה ברורה (סימן תנ"ו ס"ק קי"ל) משמיה דהמהרי"ו (סימן קל"ג): דשולחנות **לא** יגעילו אותם על ידי **עירוי** מים רותחין (וכנפסק במחבר שם סעיף כ'), מפני שלפעמים משים עליו **פשטיד"א חם,** והוי כאילו נשתמש בכלי **ראשון** וכו', עיין שם עוד.

סב וכדין הגעלת כלים **שאין** תשמישן על גבי **האור ממש** - הנ"ל (דין ג' בד"ה מכל להלכה). וכן כדין הגעלת הכלי שנאסר על ידי כבוש - הנ"ל (דין ז' לות ב').

וכן אולי יש להבין כן, גם מדברי רבינו הפרי מגדים בסימן תנ"א (משבצות זהב סוף סק"ה) דכותב שם, דלהמאן דאמר דגוש "אוסר" בכלי שני, צריך עיון האי דינא וכו'. ואם כן: **אותם סכינים שחותכין בהם לחם חם בהוסר מאש, די בהגעלה.** הא "בעודו" בתנור, אף שגרוף וקטום, מיקרי על ידי "אור", עד כאן. שמזה גם כן יש להבין, דהגם שאכן צריך הגעלה, מכל מקום אינו צריך 'מעלה רתיחות' דייקא.

אבל פלא הוא, מה שמוכח מפורש מהלבושי שרד (סימן תנ"ג סק"ל בד"ה לגס הרב ב"י מולה): **דסכינים,** אף שיש מקום להקל בהגעלתם ממים **שהיד סולדת בו** לחודיה ואף **שאינו מעלה רתיחות** (וכנ"ל דין ל' בד"ה ויתכן). מכל מקום, סכינים **שחותכים בהם דברים גושים חמים,** דינם ככל דבר שתשמישו בכלי **ראשון,** למאי דקיימא לן דדבר גוש ככלי **ראשון** כל זמן שהיד סולדת בו, וממילא, בסכינים **הללו,** צריך **שהמים יעלה רתיחה** בהגעלתם ולא סגי בלאו הכי, עיין שם.

הרי מזה מוכח לכאורה, אחרת מדעת הפרי מגדים המיקל בגוש לענין הגעלה (ולפ"ז מסתבר לחלק בזה, בין "הטעלי"ר" שמניחים עליו הגוש לבין "הסכין" שחותכים בו הגוש. שם לפ"ז מלד לכסכין נוסף גוש עם "זוחקף" שבזה חמור יותר, כלריעו כן לעיל (סק"ל לות [ג]) מלברי הפרי מגדים. לכל לינו מסתבר, שהרי הלבושי שרד לינו מזכיר כלום בלכריו לחסור מלד "הזוחקף", רק מלד "הגוש", דו"ק היטב בלכריו שם ותלמה כן), ודו"ק היטב בזה.

סג הפרי מגדים (סימן תנ"ו, משבצות זהב סוף סק"ו ד"ה עוד יש לחקור).

סד עיין במגן אברהם (סימן תמ"ז סק"ל).

סה יורה דעה (סימן ס"ט סקל"ח).

סו וכן כותב רבינו הפרי מגדים (לוחת חיים סימן שי"ח משבצות זהב סק"ח), לגבי ענין זה דמלח וחומץ בכלי שני נמי מבשל, דמשמע **מבשל ממש.** ונפקא מינה, לגבי 'בשר בחלב', שאם נתן בשר לקערה רותח בארש"ט מחומץ עם חלב, אסור בהנאה. והוא הדין לענין שבת, אם מניח בצל או חומץ בקערה, יאסר. כי אף המיקל שם (היינו, שם ביולה דעה סימן ס"ט. הוא משום) 'דרבנן' הוא (להרי לס 'שמלחו', לינו לחסור מלח 'מלכענו'), מה שאין כן כאן, איסור תורה (וממילא שפיל ניזיל להחמיר). אלא דיש לומר: דבדיעבד הוי דרבנן, ולכתחלה לאו במנהג תליא מילתא, עד כאן תוכן דבריו בתוספת ביאור.

סז הפרי מגדים במשבצות זהב (סימן תנ"ו סוף סק"ט בד"ה לס שפכו).

סח וכן עיין שם (סעיף ט"ו), דכיסוי של ברזל שמשימים אותו על החררה כשנאפית על הכירה, צריך **ליבון.**

ודין זה הוא דמיקרי על ידי 'אור', הוא אף כשהתנור גרוף וקטום, ופשוט הוא, (הפרי מגדים בלחלק לחכרים סימן תנ"ו סקכ"ו).

סט הפרי מגדים (סימן תנ"ו, משבצות זהב ריש סקי"ו).

ורעיון **כעין זה,** אנו מוצאים בדברי השולחן ערוך הרב (סימן

דין ו) ולסיומא דמילתא, אעתיק מה שנשאלתי מאחד ששכח להגעיל **לפני** הפסח את הכלי החדש שקנה לכבוד **הפסח**, ופסקתי לו בס"ד להתיר להגעילו **בחול המועד** פסח, ומטעם דלהלן.

שהרי הרמ"א [ע] כותב: דאם לא הגעיל קודם זמן איסורו אז יכול להגעיל **עד הפסח**, **שאז חמץ "במשהו"** ואינו מועיל הגעלה כיון שחוזר ובולע, עד כאן. ועל זה מעיר שם הטורי זהב (בסק"ב) בכתבו: משום **"חול המועד"** הוצרך לטעם זה, דאילו **"ביום טוב" עצמו**, אפילו **בשאר** יום טוב **אסור** להגעיל כמ"ש בסימן תק"ט, עכ"ד.

ובאמת, מהו הטעם לאסור להגעיל כלים אף בחול המועד. על זה עיין במשנה ברורה [עא] שמבאר באיסור זה דהגעלה **בחול המועד** הפסח, שהוא משום דאף אם ירצה להגעילה בתוך כלי גדול שיש בה ששים במימיה נגד הכלי לבטל הכלי, ואף שהכלי "אינו" בן יומו מעת שנשתמשו בה החמץ, וגם הכלי גדול "אינו" בן יומו, דעם כל זאת אסור, כי בפסח אסור אף **נותן טעם "לפגם"** וכו'.

והא דאסרו להגעיל **ביום טוב גופא**, הוא אף אם רוצה להשתמש בהכלי אחר כך לצורך **יום טוב עצמו**. והטעם לאסור הוא: **א)** משום **'תיקון כלי' ביום טוב** [עב]. **ב)** משום דבישול מי ההגעלה הלא **לא** הוי לצורך **אוכל נפש** כי אם להכשיר הכלי להשתמש בו אחר כך, שאת זה היה אפשר לו לעשותו בערב יום טוב. ואילו מטעם **'תיקון כלי' לא** אסרינן, כי יוכל לומר, דלהדיח עושה כן, ולכן: רק מצד **בישול המים** - כשהיה אפשר להכשירו מערב יום טוב, אסרינן אותו [עג]. ולגבי אם **לא** היה אפשר להכשירו **מערב** יום טוב וכגון שנטרפה היום, עיין בשולחן ערוך הרב שם ובמשנה ברורה שם, ההלכה למעשה בזה.

ועל כל פנים, מכל זה מתבאר לן מפורש: דמצד **חול המועד** גופא **אין** עיכוב להגעיל כמו שיש עיכוב להגעיל **ביום טוב** גופא, כי משום 'בישול' המים ליכא איסור בחול המועד, וגם מצד 'תיקון הכלי' שהוא מלאכה, גם כן לא יאסר בחול המועד כשהוא **לצורך המועד**. ורק **בחול המועד "פסח"** איכא עיכוב מצד **החמץ** הבלוע בכלי הנגעל. ובפרט, שלהמשנה ברורה [עד], הרי בכלל **לית** ביה משום תיקון כלי - אף לא **ביום טוב גופא**. וממילא משמע מפורש: דהא אם מגעיל **בחול המועד "פסח" כלי "חדש"** ולא מה שהיה **בלוע "מחמץ"**, שפיר דמי, ודו"ק [עה].

ושמחתי, כשמצאתי מפורש ב'דברי הגאונים' [עו] בזה הלשון: כלי שאינו **חמץ ממש** רק נאסר **ממשהו**. **"שרי" להגעיל גם "בחול המועד" פסח**, דליכא הני חששות, (מאורי אור דף כ"ו), עד כאן דבריו. והרי: שמתיר הגעלה בחול המועד אף בכלי שנאסר מחמץ, כל שכן לנידון דידן שהמדובר **מכלי חדש ממש**, שנתיר, ודו"ק.

לעילוי נשמת
זקיני כ"ק האבד"ק ריסקעווע זצללה"ה
הלא הוא הגאון הצדיק רבי **אברהם שלמה**
בן הגאון הצדיק רבי **אליהו** כ"ץ זצללה"ה
נלב"ע ערב הפסח שנת תשל"ה לפ"ק

תנ"ת סעיף כ"ו) לגבי הדין, דכל דבר שנשתמשו בהם חמץ על ידי **עירוי** מכלי ראשון וכגון קערות, אין צריך להגעילן בתוך כלי ראשון אלא די להם **שיערו** עליהם רותחין מכלי ראשון כדרך תשמישן. על זה מעיר הרב שם: דאף על פי, שלפעמים כופין קערה על גבי אלפס שאצל האש - ועולה ההבל מהתבשיל שבאלפס ונבלע בהקערה, ונמצא שנבלע בה חמץ לפעמים על ידי חום **כלי ראשון**. מכל מקום, כיון **שרוב** תשמיש הקערות הוא **לערות** לתוכן מכלי ראשון, הרי נכשרין גם כן על ידי **עירוי** מכלי ראשון שאנו הולכים בכל כלי אחר רוב תשמישו. ויש חולקין על זה וכו', עיין שם.

ע סימן תנ"ב (סעיף ל').

עא סימן תנ"ב (סקי"ב).

עב השולחן ערוך הרב (סימן תק"ט סעיף י') מיסודו של הלבוש (סימן תק"ט סוף סעיף ה').

עג עיין היטב במשנה ברורה (סימן תק"ט סקכ"ו) ובשער הציון שם (סקל"ח).

עד בשער הציון הנ"ל (הערה סקע"ג).

עה ועיין עוד בשולחן ערוך הרב (סימן תנ"ב סעיף י"ט) בדבריו: ולפי ב' סברות אלו האחרונות, **מותר להגעיל כלים אף בתוך הפסח** (פירוש, "כתולו של מועד", לכל ביום טוב לין להכשיר כלים לצלות על לדך שיתבשלו בסימן תק"ט, עיין שם). אבל לפי סברא הראשונה וכו' אין להכשיר שום כלי וכו', עד כאן. ושם המדובר אף **מכלי "חמץ" שרוצה להכשירו בפסח "מחמצו"**, ודו"ק.

עו להגאון בעל ה'טהרת ישראל' על הלכות נדה (מהדורא בתרא, סימן תנ"ב אות ללף פ"ד).

משיב כהלכה
תלמיד השיעורי הלכה שנאמרו בבית מדרשא
ע"י הרב הגאון רבי יהושע צבי יוושעף שליט"א
מו"ץ קהילתינו הק'

דיני כתיבה בחול המועד (ב)

מודעה של מכירת מצות והשבת אבידה

א. מי שנשאר לו הרבה מצות ורוצה למכרם מותר לו לכתוב מודעה לצורך מכירתם [א] וכן מי שנאבד לו אבידה מותר לכתוב מודעות ולתלותם כדי שידע המוצא להחזיר האבידה וכן מותר למוצא אבידה לכתוב מודעות על דבר המציאה [ב].

כתיבת שם על ספריו וחפציו

ב. אין לרשום את שמו על מחזור חדש שקנה לעצמו [ג] אך אם רוצה להשאיל ספר לאיש אחר מותר לכתוב בו את שמו [ד] ואם מביא את המחזור לבית המדרש וכן חפץ אחר כגון קופסת אתרוג ונרתיק של הלולב וטלית ומעיל ומתיירא שמא יאבד ממנו מותר לכתוב את שמו [ה].

לכתוב מודעות של שמחה

ג. מותר לכתוב בכתב שלנו [ו] או להדפיס מודעות שמחה כגון שלום זכר, ברית, קידוש [ז].

לכתוב ברכת מזל טוב ותודה לנדבן

ד. מותר לכתוב ברכת מזל טוב לבעלי השמחה [ח] וכן מותר לכתוב שם של נדבן כגון המנדבים את הקאוו"ע של יו"ט וחוה"מ [ט].

ביאורים והוספות

(א) כיון שאין לו צורך במצות ולאחר החג יפסיד ממחיר הקרן חשוב דבר האבד שמותר לכתוב בשבילו

(ב) ספר השבת אבידה כהלכתה (פי"א ס"ד) ושש"כ (פס"ז ס"ז) משום דהוי דבר האבד כי אפשר שהאובד או המוצא נמצא במקום הזה רק בימי החג ואח"כ לא יראה את המודעה, וכיון שהוא דבר האבד אפשר לכתבו בלי שינוי

(ג) דאין בזה צורך המועד ולא הותר כתיבה בחוה"מ רק לצורך המועד

(ד) כדי שהשואל לא ישכח את בעליו של הספר וידע להחזירו לבעליו

(ה) דהוי דבר האבד אבל אין לחרוט את שמו על טס כסף או להדפיס אותיות מזהב בחוץ דהוא מעשה אומן ואף דבדבר האבד מותר אפילו במעשה אומן היינו שאין צריך לשנות מדרך עשייתו בחול ובדידן לרשום את השם עם עט אינו נחשב שינוי - ובאופן שיש צורך לתפור על בגד חדש את שמו או מספר הטלפון יש לצדד להתיר את התפירה אפילו במעשה אומן דהוי דבר האבוד

(ו) כתב משיט"א דהיינו אותיות עגולות שאנו רגילין לכתוב

(ז) דהוא צרכי מצוה שישתתפו הקהל בשמחתו וגם עצם קריאת קרוביו וידידיו לא גרע מאגרת שלומים שהותר לשאול בשלום חבירו, עי' שש"כ (פס"ז הע' קפ"ד) ויש לדון אם מותר לצייר ציור נאה עם "גרפיקה" שיש בה מסגרת נאה ומהודרת כמו שעושין כל השנה כדי למשוך את העין שיסתכלו בו ובשו"ת מקדש ישראל (סימן רכ"ט) כתב דהוי מעשה אומן ולכאורה אין להתיר ושוב מצדד שם די"ל דהוי דבר האבד כיון דמוציא הוצאות לצורך השמחה ואם לא יפרסם כראוי לא ישתתפו הרבה אנשים וחלק מהסעודה ילך לאיבוד ולפי המבואר ברמב"ן גדר דבר האבד כל דבר שאדם רגיל לטרוח עבורה שלא יאבדנה וכמו"כ כאן דרך כל אדם לטרוח ולהוציא ממון בעת שמחתו עבור השתתפות משפחתו וידידיו עיי"ש

לכתוב דברי ברכה לספר של בר מצוה

ה. הנותן ספר לבחור בר מצוה מותר לכתוב דברי ברכה ולרשום את שמו למזכרת ויכתוב שורה הראשונה באלכסון [י] אך אין לדחות לכתחלה את הכתיבה לחוה"מ ואם דחה הכתיבה בכוונה לחוה"מ אסור לו לכתוב.[יא]

מותר לרשום שעות הלימוד וחשבון הנפש

ו. מותר לפועל לרשום השעות שהיה נוכח בעבודתו כדי שהמעביד ישלם לו עליהם [יב] וכן מותר לרשום את סכום השעות שלמדו בחול המועד [יג] וכן מי שדרכו להיות ממארי דחושבנא לכתוב תמיד בכל יום את חטאיו ומה שהתרשל בהם בעבודת השי"ת מותר לכתבו בחוה"מ [יד].

צורך המועד וצורך אוכל נפש

ז. מותר לכתוב דברים שהם צורך המועד כגון לכתוב רשימה מדברים הנצרכים לו לקנות לצורך המועד [טו] או לכתוב כל הדברים שמוטל עליו לעשות ולסדר לצורך המועד [טז] ובפרט אם הוא צורך אוכל נפש שרוצה לכתוב רשימה של מאכלים שרוצה לקנות או לרשום מתכון (רעצעפ"ט) **לאפות ולבשל לצורך המועד [יז].**

לכתוב טשעק"ס בחוה"מ

ח. הקונה דברים לצורך המועד מותר לכתוב טשע"ק על הקניה ויכתוב שורה הראשונה באלכסון [יח] והיינו באופן שאין לו מזומנים או שאינו יכול לשלם סכומים גבוהים במזומנים [יט] ואם המוכר מסכים שכתיבת

ביאורים והוספות

(ח) דנחשב צורך המועד דבזה מודיעים לכל המתפללים על השמחה השרויה במעונם והוי כאגרת שלום שמותר לשאול בשלום חבירו אם הוא מעשה הדיוט

(ט) באופן שאינו תורם רק אם מפרסמים את שמו ודאי שהוא צורך המועד. אבל גם באופן שכבר תרם כיון שנהנה מזה שמפרסמין את שמו הוא בכלל צורך המועד דמותר לכתוב בשבילו כמו באגרת שלומים

(י) דכמו שמותר לכתוב אגרת שלומים בכתב שלנו אלא שנהגו להחמיר לכתחלה לכתבו בשינוי מועט של עקימת שורה הראשונה עי' סי' תקמ"ה (ס"ה) ברמ"א ומשנ"ב (סקל"ה) ויש שכתבו דאפשר להתיר אף בלי שינוי דיש סברא שהוא דבר האבד כיון שקונה הספר לזכרון אם לא יכתוב דברי ברכה ולהזכיר שם הנותן נמצא שאין בו שום תועלת וכאילו קנה לחנם עי' נשמת שבת סימן רל"ו

(יא) עי' משנ"ב סקמ"א לגבי דבר האבד דכל ההיתר הוא רק אם לא כיון מלאכתו לחוה"מ עיי"ש אמנם אם לא עלתה בידו לקנות את המתנה קודם המועד ואפילו אם היה הספר בידו קודם המועד ומחמת התרשלות לא כתבו לפני יו"ט לא חשיב קובע מלאכתו למועד כמבואר בפוסקים

(יב) דנחשב לדבר האבד שמא ישכח לאחר המועד

(יג) עי' ס"ד מותר לכתוב חשבונותיו והטעם דהוא דבר האבד שמא ישכח עיי"ש

(יד) דהוא צורך מצוה וגם דבר האבד כדי שידע ויזכור ויקיים וחטאתי נגדי תמיד לשוב עליהם בתשובה שלימה ולהתחדש כנשר שלא ישוב לכסלה עוד

(טו) ובפרט אם שולח שליח לקנות לו צרכיו שהוא צורך כדי שיזכור מה שיש עליו לקנות עי' משנ"ב (סקמ"א) בשם החיי אדם

(טז) בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' שכ"ד) מביא מנהגו של אביו הכתב סופר זי"ע שהיה כותב לעצמו ברמז ובקיצור את כל המוטל עליו לעשות בחוה"מ כי היה טרוד פן ישכחם

(יז) כיון דהוא צורך אוכל נפש שיאכל במועד יש להתיר אפילו הוא מעשה אומן באופן שיש צורך בכך כמבואר בסי' תק"מ הובא שם במשנ"ב סקי"ח בשם הרמב"ן

(יח) כיון שההיתר רק מדין צורך המועד יש לכתוב בשינוי

(יט) שש"כ פס"ו סי"א ועי' ס"ו דאין לכתוב שטרי חוב במועד ורק באופן שהמלוה אין מאמין ללוה והוא צריך למעות אז מותר לכתוב ועי' בשמירת המועד כהלכתו (פ"ג הע' 24) דבאופן שיש בידו מזומנים הרי אין לו צורך בכסף שיש לו בבנק נמצא שעושה מלאכה להשיג מעות ממקום אחר דוודאי לא הותר כל שיש כסף מזומן לפניו, אך אם צריך המעות לדבר אחר לצורך המועד יכול לשלם בטשע"ק עיי"ש

הטשע"ק תדחה לאחר המועד יש לעשות כן [כ] ובאופן שמותר לכתוב טשע"ק אם יש צורך מותר גם לחתום מאחורי הטשע"ק [כא].

רוצה ללות מגמ"ח ואינו יכול רק אם יכתוב שטר

ט. מותר ללות מעות במועד אבל אין היתר לכתוב שטר הלואה במועד [כב] אמנם אם אין המלוה מאמין ללוה אא"כ יכתוב שטר [כג] מותר לכתוב שטר הלואה בתנאי שהלוה צריך את המעות במועד [כד].

באופן שהלוה צריך לכסף רק אחרי המועד

י. אבל אם הלוה צריך את המעות לצורך של אחרי המועד אסור לכתוב לו שטר מלבד באופן שלא ימצא אחר המועד ללוות סכום גדול כזה אז מותר דזה נחשב דבר האבד [כה] ובאופן שמותר לכתוב שטר במועד מותר גם לעדים ולערבים לחתום [כו].

ביאורים והוספות

(כ) כמו שאין היתר לכתוב שטרי חוב אם המלוה מאמינו ללוה.

ועי' בשש"כ (פס"ז הע' כ') שדן במי שרגיל לקנות אצל החנוני בהקפה ומותר לחנוני לרשום החובות משום דבר האבד דיש לעיין באופן שיש לו לקונה מזומן בידו אם מותר לו לרשום ולגרום למוכר שיתחייב לכתוב ועי' בשמירת המועד סימן ל"ג שכתב דאין בזה צורך המועד דהרי יכול לשלם במזומן, ושוב מצדד שם כיון דאם לא ישלם לא יוכל לקנות ויש בזה צורך המועד שפיר י"ל אף דיש ב' אפשרויות או לשלם או לרשום כיון שאין בזה טירחא א"צ למעט במלאכות ומותר גם כשיש לו כסף מזומן ובשו"ת מקדש ישראל (סימן רכ"ה) מסתפק במי שיש לו מזומן ובדרך כלל קונה על ידי הקרעדי"ט קאר"ד כדי להרויח פוינט'ס (נקודות) שזהו ריווח קטן בלבד, וכתב שם דאולי כיון שהוא אינו כותב כלל רק המוכר מעבירו על המכונה שלו והרי אצלו הוא דבר האבד אם לא ישתמש בו ואינו מחוייב לשאול את הקונה אם אין לו מעות מזומן, ועי"ש שהביא מספר אשרי האיש (ח'-ט"ו) דראוי להכין כסף מזומן עיו"ט לצרכי קניות שלא יצטרך לכתוב טשעק"ס בחוה"מ וכדי למנוע את המוכר לכתוב כשקונה בהקפה

(כא) חוה"מ כהלכתו פ"ו ציונים והערות אות קנ"ז

(כב) שו"ע תקמ"ה ס"ו דאין זה נחשב דבר האבד דיכול להמתין לכתוב את השטר אחר המועד ואף באופן שאין המלוה מוכן להלוותו בלא שטר אין היתר אם לוה על צורך של אחר המועד ועי' בשש"כ (פס"ז הע' ע"ד) דמ"מ יש להלוות בפני עדים כמבואר בחו"מ סי' ע' דאסור להלוות בלא עדים וכל המלוה בלי עדים עובר על לפני עור

(כג) דאפילו אם מלוהו בעדים יש לחוש שימותו ואח"כ יכפור המלוה עי' משנ"ב סקל"ו

(כד) במג"א סקכ"ג והביאו במשנ"ב (סקל"ז) דאפילו הלוה צריך לו במועד שלא בשביל צרכי המועד ג"כ מותר ולכאורה כוונתו שצריך לפרוע חוב שזמן פרעון שלו בחול המועד עי' משפט המועד פי"א סימן ס"א

(כה) כ"כ במג"א סקכ"ג ומשנ"ב סקל"ז ועי' בפמ"ג אף דלכאורה הוא רק מניעת ריווח מ"מ מותר "דמחייתו של אדם בכך הוא ללות זה מזה והוי פסידא" ומבואר בדבריו דמה שלא יהיה לו כסף לקנות אינו דבר האבד אך כיון דאדם חי על הלואות חשיב הפסד הלואה כדבר האבד שמותר לעשות מלאכה ועי' בשש"כ (פכ"ז הע' ע"ד) שכתב דהיתר הלואה הוא רק עבור דברים נחוצים אבל אין היתר כשלוה כדי להגדיל עסקיו דאין זה נחשב דבר האבד אלא מניעת ריווח ואסור לכתוב ע"ז שטר במועד, אכן אם מקבל הלואה גדולה במיוחד שאין מצוי בזמן אחר מותר לכתוב עליה שטר אף שהיא לצורך הגדלת עסקיו ורווחיו שהוא דומה לדין יריד המבואר בסי' תקל"ט (סקי"ח) דכל ריווח שאין מצוי נחשב כדבר האבד. עיי"ש אולם בערוך השולחן כתב להתיר אפילו לצורך הלואה עבור מסחרו עיי"ש וכן לכאורה לפי ההסבר המובא לעיל בשם הפמ"ג

(כו) דכל זה הוא צורך הלואה דבלא זה לא ילונו וכמו"כ אם המלוה מבקש מהלוה טשע"ק דחוי לצורך בטחון התשלומים מותר לכתבו במועד

איחוד האברכים
שע"י
קהל יטב לב
ד'סאטמאר
בני ברק
בנשיאות
כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק
שליט"א
שלמי תודה וברכה
ברגשי הודאה והערכה, נשגר כוס של ברכה, בשיר הלל
ושבחה, קדם ידידינו החשוב והנכבד האי גברא יקירא,
נודע לעוז לתהילה ולתפארה, מריחוק מקום מצודתו
פרוסה לעמוד בעזרתינו, לבו ער וחם למען כל קדשינו
אהוב וחביב על אנשי שלומינו, ידיו רב לו בהרמת קרנינו,
מוזיל זהב מכיסו למען לומדי כולל ערב דקהילתינו
ה"ה ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח
מוה"ר
שלו' יצחק
וויינבערגער
הי"ו
מנכבדי קהילתינו הק' בקרית יואל יע"א
חכם לב יקח מצוות כאשר לקראת יו"ט פסח
רחש לבו דבר טוב להנות את האברכים החשובים
במילגת חג נכבדה
זכות המצוה יגן בעדו, להתברך לטובה בכל משאלות לבבו,
ואך טוב וחסד תמיד ירדפוהו, ותעמוד לעד צדקתו, אכי"ר.
המברכים בהוקרה ובהערכה
יואל וויס
אנטשיל אילאוויטש
בשם הנהלת איחוד האברכים

נ"נ ע"י הרה"ג ר' שמעון יואל בראך שליט"א
מו"ץ לענין סת"ם דקהלתינו הק' - מה"ס כתיבה תמה כהלכתה

לשכת הסת"ם

שאלות ותשובות בהלכות סת"ם
שהגיע בקהילתנו ההוראה

מכר או השכיר את דירתו לנכרי האם לאחר הפסח צריך להוריד ולקבוע מחדש המזוזה

שאלה: ראובן השכיר דירתו לנכרי לפני פסח, כדי שלא יצטרך לבדוק דירתו, האם צריך אחרי יו"ט פסח להוריד ולקבוע מחדש המזוזה, משום דדירה של נכרי פטורה ממזוזה, נמצא שכשקנאו מחדש מהנכרי נתחייב שוב במזוזה, ואם ישאיר המזוזה האם יש בזה משום תעשה ולא מן העשוי.

תשובה: יש אומרים שאפשר שצריך להוריד המזוזה ולקבעה מחדש [א], **אמנם מנהג העולם כהסוברים שאי"צ לקבעה מחדש, כיון שקבעו המזוזה בכשרות, שוב אינה נפסלת, משום תעשה ולא מן העשוי** [ב]. ועוד משום דהנכרי לא נמצא כלל בימי הפסח, וכשם שחיוב מזוזה חלה רק כשדרים שם, כמו"כ פטור ממזוזה חלה רק כשהנכרי גר שם, ועוד דיש לישראל דריסת רגל שם [ג]. והורצה לחוש להפוסקים הסוברים שיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי, יטול המזוזה ויחזור ויקבענה אחר החג בלא ברכה [ד].

ביאור:

א) **בלחם הפנים** (עלי קיצור שו"ע סימן קי"ד ס"ב) **תמה איך מוכרים או משכירים בפסח חדר שיש בו חמץ לגוי, שהרי בשכירות או מכירה זו נתבטלה המזוזה, ויש להסתפק שמא צריך לחזור ולקבוע את המזוזה מחדש. ויעויין בשו"ת דברי מלכיאל** (ח"ד סימן כב) **שמחלק בין כשמוכרים לנכרי דאז צריך לחזור ולקבוע מחשש תעשה ולא מן העשוי, אמנם אם משכיר באופן שהמשכיר יכול להכנס ולהשתמש, ואינו משכירו לגוי להלוטין דשפיר חייב במזוזה גם בזמן שהשכירו להגוי. ואף דקי"ל ששותפות עכו"ם פוטר ממזוזה, נראה שזה רק כשהעכו"ם יש לו קנין בגוף הדבר, או שכ"פ דר שם, אבל כשיש לחו זכות להשתמש בחדר של ישראל איזה ימים, ודאי אין לומר שפוטר ממזוזה. ובנ"ד אין העכו"ם דר שם ורק השכיר לו על זכות שיהא שם להחזיק חפציו, עיי"ש.**

ב) **במזוזות מלכים** (שערי שלום סקמ"ש אות ח) **כתב לדחות את דברי הלחם הפנים, שכל שנקבעה בכשרות שוב אינה נפסלת כשאין הפסול בגוף המזוזה. וכן דעת עוד פוסקים. ומקורם ע"פ מש"כ בשערי תשובה** (סימן תרכו סק"ו) **שהביא מהפר"ח לענין סוכה שבחדרים מקורים עם מזוזה, ובסוכות מורידים התקרה ומסככים בענפים, והמזוזה קבועה בדלת, ואחר הסוכות חוזרים ומניחים התקרה, וכתב הפר"ח דיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי, וצריך להוריד המזוזה ולקבעה מחדש אחרי סוכות ולברך עליו. והשע"ת הביא משו"ת ארבעה טורי אבן** (סימן יד) **דאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי, כיון שבשעה שקבעו המזוזה היתה חייבת במזוזה** (ושם כתב עוד טעם משום שלא יצאה מכלל חיוב מעיקרא ומטעם זה לא שייך כאן לענין חמץ) **. ויותר מזה כתב בהגהות רעק"א** (יו"ד סימן רפו ס"ה) **וז"ל עי' תשובת מהר"א ששון בסופו דאף אם קבעו המזוזה כתקנה והסירו הפתח כמו שהיא עם המזוזה והחזרו לבנות הכותל ונתנו הדלת עם המזוזה כמו שהיה קבוע, הוי ג"כ תעשה ולא מן העשוי עי"ש, ולדעת המג"א** (או"ח סימן טו) **נראה דוקא בקבע לבית אחר דלזה הוה תחילת עשייה, אבל בחזר וקבעו למקומו הראשון לא הוי תעשה ולא מן העשוי, עיי"ש.**

ג) **שו"ת קנין תורה** (ח"א סי' ק"י סק"ו). **ולא גרע מבעל מלון שהשכיר חדר לנכרי לכמה ימים, דפשיטא להו דאין צריך לקבוע שם מזוזה מחדש, עיי"ש. ויעויין בשו"ת דברי מלכיאל** (שם) **שמחלק בין כשמוכרים לנכרי דאז צריך לחזור ולקבוע מחשש תעשה ולא מן העשוי, אמנם אם משכיר באופן שהמשכיר יכול להכנס ולהשתמש, ואינו משכירו לגוי להלוטין דשפיר חייב במזוזה גם בזמן שהשכירו להגוי.**

ד) **שערי תשובה** (שם) **לענין מחלוקת הפר"ח וארבעה טורי אבן** (הובא בסק"ב), **כתב שהרוצה לצאת דעת הפר"ח אחרי החג יטול המזוזה ויחזור ויקבענה בלא ברכה, ומכ"ש אם יזדמן לו לקבוע מזוזה אחרת שיברך עליה, ומכון לפטור את זו.**

לשכת הסת"ם כהלכתה
רח' ראדזימין 8 בני ברק (בחניה)
טל: 054-8562976
הלשכה פתוחה לשאלות בהלכה בימי ראשון בין השעות 8:00-6:30 בערב

משמרת סת"ם
ניתן להבחן על ידינו
הבחינות של משמרת סת"ם
לתעודה 'קבלה'

קול הסופרים
שיעורים בהלכות סת"ם
[משנה ברורה סימן לב, לו, משנת סופרים, קסת הסופר סימנים י-יב]
079-520-5237

שיעורים בהלכות סת"ם
כל יום ראשון
בביהמ"ד אהל יהושע
רח' ברנדשטטר
בשעה 10:10 בערב

פיקוח על סת"ם

מודעה רבא לאורייתא
במסגרת השיעורים בהלכות סת"ם
תתקיים אי"ה לאחר יו"ט פסח
סדרה של 5 שיעורים בדיני קדושת השמות
(קסת הסופר סימנים י - יב)
פרטים יבואו

לרגל הלימוד בחבורת תורתך שעשועי:

'וכתבתם' – שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב...

בגמרא (שבת קג:) "**וכתבתם, שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב... ביתי"ן כפי"ן, כפי"ן ביתי"ן.... דלתי"ן רישי"ן, רישי"ן דלתי"ן. היהי"ן חותי"ן, חותי"ן היהי"ן. ווי"ן יודי"ן, יודי"ן ווי"ן. זיני"ן נוני"ן, נוני"ן זיני"ן. ... מימי"ן סמכי"ן, סמכי"ן מימי"ן. סתומין פתוחין, פתוחין סתומין...**".

בי"תי"ן כפי"ן

אות בי"ת מרובע בצד ימין, בין למעלה ובין למטה, כדי שלא תדמה לאות כ"ף. [החילוק בין אות בי"ת לאות כ"ף, שהבי"ת מרובע בצד ימין, ואות כ"ף עגולה מצד ימין].

העקב שבאות בי"ת אינו לעיכובא. ואם עשה בי"ת ללא עקב למטה, רק זוית חדה, כשרה. [בהרבה אופנים כשיש עקב עבה למטה שוב אינו דומה לאות כ"ף].

מצורף ציורים: אות בי"ת עגולה למטה, ופסולה שדומה לאות בי"ת, [ובציורים אלו אין העקב שלמטה מועיל להצילה שיהא נראה כאות בי"ת, או שאין לה עקב]

כפי"ן בי"תי"ן

אות כ"ף מצדה הימיני עגולה, בין למעלה ובין מלמטה, כדי שלא תדמה לאות בי"ת.

אם עשה זוית או למעלה או למטה פסולה. אבל לענין תיקון בתפילין ומזוזת איכא נפ"מ בזוית למעלה ועגולה למטה, מהני תיקון ע"י תינוק שיקראנה כ"ף. ובזוית למטה ועגולה למעלה, לא מהני תיקון.

מצורף ציורים: שעשה זוית רק למעלה [שפסולה ומהני תיקון], או רק למטה [שפסולה ולא מהני תיקון].

דלתי"ן רישי"ן

עיקר החילוק בין אות דלי"ת לאות רי"ש, שאות דלי"ת צריך להיות בזוית בצד ימין, ואילו אות רי"ש עגולה בצד ימין. [ועקב הדלי"ת אינה לעיכובא].

מצורף ציורים: שעשה עגולה למעלה ודומה לאות רי"ש, ופסולה. [כשיש עקב עבה בדרך כלל ליכא שאלה של אות רי"ש].

רישי"ן דלתי"ן

אות רי"ש עגולה למעלה לצד ימין. וצריך ליזהר שלא יעשנה בזוית או מרובע, שלא תדמה לאות דלי"ת

אות רי"ש עם זוית פסולה, שהרי היא אות דלי"ת [שאין העקב של אות דלי"ת מעכב]. אות רי"ש מרובע, צריך שאלת תינוק, ובזמה"ז שהתינוק רגיל שלדלי"ת יש עקב, וכשאין עקב קורא רי"ש אפילו במרובע לא מהני תינוק, ופסולה.

מצורף ציורים: של אות רי"ש עם זוית, או מרובע, שפסולה.

היהי"ן וזויתי"ן

אות ה"א יזהר שלא יגע רגלה השמאלי לגגה שלא תדמה לאות חי"ת, ואם נגעה פסולה. [אע"ג שאנו כותבים חי"ת עם חטוטרת, מ"מ חי"ת רגילה כשירה].

מצורף ציורים: של אות ה"א שדומים לאות חי"ת, ופסולה.

זוזיתי"ן ההי"ן

אות חי"ת יזהר לחבר היטב רגל השמאלית לגגו שלא תדמה לאות ה"א.

מצורף ציורים: של אות חי"ת שדומה לאות ה"א שפסולה.

וי"ן יודי"ן

אות וא"ו, יזהר שלא יקצר רגלה שלא תדמה ליו"ד. ואם רגלה קצרה כאורך יו"ד פסולה. ובמעט יותר מיו"ד צריך שאלת תינוק.

מצורף ציורים: אות וא"ו שדומה לאות יו"ד, שפסולה.

יודי"ן ואוי"ן

אות יו"ד יעשה רגלה קצרה כעובי קולמוס, ויזהר שלא יעשנה ארוכה שלא תדמה לאות וא"ו.

מצורף ציורים: שדומה לאות ו ופסולה. או שאלת תינוק.

זייני"ן נוני"ן

אות זי"ן רגלה ארוכה שני קולמוסין. ואם האריך רגלה ועשאה שלשה קולמוסין הרי היא אות ן' ופסולה. ואם האריך את רגלה רק מעט, צריך שאלת תינוק.

מצורף ציורים: של אות זי"ן שנראה כאות ן', ופסולה.

מימי"ן סמכי"ן

יש שני חילוקים בין אות ס' לאות ס'

א. ס' מושבה ארוך, ס' מושבה קצרה

ב. ס' בזוית למטה בימין ובשמאל. סמ"ך עגולה למטה בימין ובשמאל.

מצורף ציורים: של אות ס' שמושבה קצרה ובזוית, שפסולה. וכן אות ם שעגולה ונתקצרה מצד אחד, שפסולה [כיון שהיא חצי ס' וחצי ם'].

סמכי"ן מימי"ן

יש שני חילוקים בין אות ס' לאות ם':

א. ס' מושבה קצרה, ם' מושבה ארוכה.

ב ס' עגולה למטה בימין ובשמאל. ם' בזוית למטה בימין ובשמאל.

מצורף ציורים: של אות ס' שפסולים משום שדומה לם'. או שבצד אחד דומה לם', והיא חצי ס' וחצי ם', שפסולה.

סתומין פתוחין

אות ם' [מ"ם סתומה], יזהר שלא יהיה הפסק למטה, שאז יכולה להדמות לאות מ' [מ"ם פתוחה].

מצורף ציורים: של אות ם' שדומה לאות מ', ופסולה.

פתוחין סתומין

אות מ' [מ"ם פתוחה] יזהר שלא יגע רגל החרטום במושב, ואם נגעה הרגל במושב, ואפילו נגיעה דקה ע"י קו, הרי היא אות ם', ופסולה.

מצורף ציורים: של אות מ' שדומה לאות ם', ופסולה.

אין לסמוך על הציורים הלכה למעשה, ואינם אלא לעורר לב המעיין. הערות והארות יתקבלו בברכה

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת הענטשא וויים ע"ה

ב"ר דוד ז"ל

נלב"ע ביום כ"א ניסן – שביעי של פסח תשפ"ד

ת, נ, צ, ב, ה,

הונצח ע"י בנה ידידינו הרבני הגביר הנכבד רודצו"ח

מוה"ר אהרן יוסף וויים הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' בבארא פארק יע"א

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

לעילוי נשמת

הרב החסיד

ר' יעקב שלום פריינד ז"ל

ב"ר ישראל ז"ל

נלב"ע ביום כ"ג ניסן

ת, נ, צ, ב, ה,

הונצח ע"י בנו ידידינו הרבני הגביר הנכבד רודצו"ח

מוה"ר חיים צבי פריינד הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' בבארא פארק יע"א

מדור
למען תדע

א פינת יקרת

ב יציאת מצרים

ג מעינא דיומא

ד יו"ש בפסח

הגדה על הכוס, למה?

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

במתני' מס' פסחים (פ"י מ"ד) מצינו: מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל אביו, ועל כוס זה השני שואלין התינוקות ומשיבין להם את סדר ההגדה לקיים מצות והגדת לבנך, וגם קריאת פרקי הלל הראשונים, ובכמה חלקי ההגדה מצינו המנהג לכסות את המצות ולהגביה את הכוס. ומן הראוי לבאר קצת אופן הסיפור הנאמרת ליד כוס השני, אי מגביהין הכוס באמירת הגדה, או רק מוזגין הכוס ואומרין הגדה כשהכוס מלא יין, בלי להגביה הכוס.

הנה, ברמב"ם (פ"ז הי"ב מחמת ומצה) נפסק: "כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו מברך עליו ברכה בפני עצמה, וכוס ראשון אומר עליו קידוש היום, **כוס שני קורא עליו את ההגדה**", עי"ש. ומשמע שקורא את הגדה בעודו אוחז הכוס השני, ובהקדמת נוסח ההגדה נמי משמע כן, שכתב: "נוסח ההגדה שנהגו בה וכו', **מתחיל על כוס שני ואומר**" וכו', עי"ש.

ובאמת ב'הגדת בריסק' מובא שהגר"ח מבריסק ז"ל אכן נהג להגביה את הכוס בכל ההגדה כיון שלדעת הרמב"ם כל ההגדה נאמרת על הכוס. ואף מסופר דפעם אחת נשפך הכוס לאחד מבניו אחר אמירת ההגדה קודם שתייתו, והורה לו שצריך לחזור ולומר עליו את ההלל כיון שלדעת הרמב"ם יש דין לומר ההגדה על הכוס.

וכן הוא ב'שבלי לקט' (שבולת ריי"ח) עי"ש מה שכתוב לפני אמירת הגדה, וז"ל: "באגדה, מנין כשקוראין באגדה נוטל כל אחד ואחד כוסו בידו, לפי מה שמצינו באגדה, מנין שאין אומרין שירה אלא על היין, שנאמר (שופטים ט' י"ג) ותאמר אליהם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, אם אנשים משמח דשתו ליה אלהים במה משמח הוי אומר בשירה" וכו', עי"ש, והביאו ראי' מדבריו דכל אחד כוסו בידו בשעת אמירת הגדה, וכן משמע בעוד ראשונים.

אולם ב'רא"ש' (בהלכות פסח) וב'טור' (תע"ג) ועוד מצינו, דהטעם שמוזגין הכוס הוא כדי שישאל הבן למה מוזגין הכוס לפני הסעודה, וכן כתב ה'מחבר' (סעי' ז'): מוזגין לו מיד כוס שני כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה" וכו', עי"ש. ומשמע קצת שאין לזה שייכות לכלל אמירת ההגדה.

וב'אור שמח' (הלכות חו"מ פ"ז) על לשון הרמב"ם איתא: "מצוה עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים **כמו שנאמר זכור את יום השבת** וכו', ומחדש דחיוב לאמר דברי הגדה על הכוס הוא ממש כמו קידוש, דכמו שמן התורה יש מצוה לקדש, ומדברי סופרים לזכרו על היין, וכי לית לי' מקדש על לחם, **כמו"כ כאן מצוה מן התורה לזכור הניסים ולספר אותם, ורבנן תקנו על היין, ואם לית לי' יין אומר הגדה על הפת**", עי"ש.

ובספר 'חידושי הלכות' על הל' פסח (להגאון רבי שמואל אביגדור ז"ל אבד"ק קארלין), **ריש פיסקא והיא שעמדה**, מחדש דשניהם אמת, דכל ההגדה נאמרת על הכוס **אלא שאין להגביה הכוס במשך אמירת כל סדר ההגדה**, וז"ל: "נראה לי טעם בזה ע"פ מה שכתב הכלבו הטעם כי העיקר מה שמתחילין אנחנו בגנות הוא כדי לסיים שגדולה הבטחה שהיא עמדה לאבותינו בעת צרתם והושיעם, ולפי שמתחיל כאן עיקר סיפור הגאולה לכן לוקחין את הכוס בידו דעל ההגדה נתקן הכוס כנ"ל בזה, ונראה לי עוד מה שאוחזין ולוקחים הכוס בידו לפי דעת הכלבו שאמר שעיקר התחלת הגנות הוא מתחיל לומר דבר זה והיינו והיא שעמדה והוא העיקר, על כן נראה לי

לומר כיון שסיפר שהוא עיקר ההגדה וצריך באמת כוס, כי דבר של הודאה והלל צריך כוס ונתקן על הכוס, והוא דומה לכוס קידוש וברהמ"ז שצריך לאחוז דוקא ביד, ומה שאין אנו באמת אוחזין את הכוס ביד בעת כל אמירת ההגדה כיון שכך נתקנה, אך זאת כבר הבאתי בתשובה וביארתי בהגדה משום דכתיב לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה וזה הוא המצה, ועל כן צריך שיהיה הפת מגולה כמבואר בהגה"ה בסימן תע"ג, ע"כ אי אפשר ליקח הכוס בידו כי א"כ יראה הפת בושתה, וע"כ איך נעשה בזה, אם לא ליקה הכוס כלל בידינו נפל פיתא בבירא, הלא באמת נתקן לומר ההגדה על הכוס, ואם ליקח הלא צריך להיות הפת מגולה מפני שדרשו חז"ל עוני שעונין עליו דברים הרבה ויראה בושתו, ע"כ נהגו לצאת לכל הדעות שיקחנו ואוחזין הכוס בידינו במקום הזה [ויהי שעמדה], מפני שהוא עיקר סיפור ההגדה, וזה ברור בטעם ופשוט הוא בסברא, זולת שיש סודות הנסתרים בזה כמ"ש המקובלים", עי"ש.

וכתבו האחרונים דיש בזה נפק"מ לדינא, במי שלא מזג את הכוס עד לאחר ההגדה, דלדעת הרמב"ם נראה שהוא צריך לחזור ולומר את ההגדה על הכוס, משא"כ להשו"ע דכל מזיגת הכוס הוא כדי שישאלו התינוקות, אי"ז מעכב כלל באמירת סדר ההגדה.

אולם בסימן תע"ב (סעי' ח') פסק ה'מחבר': "צריך לשתות ארבע כוסות על הסדר, ואם שתאן זה אחר זה שלא כסדר לא יצא", עי"ש. וב'מגן אברהם' (סק"ח) מבאר, דכסדר מיקרי כשאומר ההגדה בינתים כמבואר ברשב"ם", עי"ש. הרי מבואר דכשלא אמר הגדה בינתים אפילו שהה בין כוס לכוס מיקרי שלא כסדר ולא יצא, וב'ביאור הלכה' (ד"ה שלא כסדר) העיר דליכא קפידא רק כששותה בבת אחת, אבל אם שהה בינתים אף דודאי עבר איסור מה שלא הסמיך אמירת הגדה לכל כוס כמו שתיקנו חכמים, מ"מ בדיעבד לא הפסיד הכוסות, ועי"ש דהאריך בזה דנחלק בזה ב"י עם הפר"ח, עי"ש.

והאחרונים מבארים דיסוד הדברים באחיזת הכוס בשעת הגדה הוא ביסוד מצות סיפור יציאת מצרים, דיש לחקור אמאי דרשינן בהגדה פסוקים דפרשת ביכורים דוקא, הא איכא כמה פרשיות שמות, וארא, בא וכו' המדברים בפירוש ובאריכות בפרטי פרטים בפרשה דיציאת מצרים.

וב'אור שמח' (פ"ז מחו"מ) ביאר הענין, וז"ל: "נראה דאמר בדף ל"ו ורע"ק ההוא דקרינא עוני לכדשמואל כו' **שעונין** עליו דברים הרבה, והנה הלל הוי מד"ס, ויציאת מצרים כתוב והגדת לבנך כו' ואמרתם זבח פסח ואמרת אליו, **ולמאי צריך עוני** הוא משום דצריך לדרוש פרשה דבכורים דכתיב בי' לשון **ענייה ועונית** ואמרת לפני ה' כו' וזה שעונין עליו דברים הרבה שירבה בדרוש פרשה זו וברור", עי"ש. ומבואר דמשום לשון 'עוני' אמרו חז"ל דהיינו פרשה דבכורים דגם שם כתיב לשון זו, ו'ענית' ואמרת.

אבל הרבה אחרונים ביארו דשאני מצות סיפור יציאת מצרים דליל פסח משאר ימי השנה, דבשאר ימי השנה הוא משום אמונה, כידוע ממפרשי התורה שסיפור יציאת מצרים הוא יסוד האמונה וכמבואר ברמב"ן בארוכה בסוף פרשת בא, אבל מצות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר כל ענינה בא בתורת שבח והודאה, דאנו משבחים ומודים לו ע"י סיפור הניסים והנפלאות שהטיב עמנו ד' בהוציאנו ממצרים, כמבואר בגמ' (בפסחים קטז.): אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי א"ל פטרתן מלומר מה נשתנה פתח ואמר עבדים היינו, ופי' רשב"ם: "התחיל לומר עבדים היינו **וגומר הגדה בשבח והודאה", עי"ש.**

וב'רמב"ם' בסה"מ (מ"ע קנ"ז) כתב, וז"ל: "וכל מי שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם וכו' ואיך לקח השם נקמתנו מהם **ולהודות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו מחסדיו** יהיה יותר טוב", עי"ש. וכ"כ בחינוך (מצות כ"א) וז"ל: "מצוה לספר בעניני יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן כל אחד לפי צחות לשונו, **ולהלל ולשבח לשי"ת על כל הניסים שעשה לנו"** וכו', עי"ש.

וב'רמב"ן' פרשת בא על הפסוק שימורים לכל בנ"י לדורותם כתב בזה"ל: "שישמרו אותו לעבוד בו לפניו באכילת הפסח וזכירת הניסים **ולתת הלל והודאה לשמו", עי"ש.**

והאחרונים מציינים לדברי אבודרהם בפירוש הגדה, שכתב בזה"ל: "ויש מפרשים הגדה מלשון **שבח והודאה** שהוא הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים, כפי שמתורגם בירושלמי עה"פ הגדתי היום לד' אלוקיך שבחית יומא דין וכן תרגמו רבינו סעדיא בערב", עי"ש.

והמהר"ל בספרו 'גבורות השם' (פ"א) כתב, לאחר שהביא דברי הגמ' בברכות (לג:) ההוא דנחית קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והאמיץ והעזוז והאמתי והיראוי וכו', אמר ליה סיימתנהו לכולהו שבחיה דמרי' השתא הנהו שלשה אי לאו דאמרינהו משה באורייתא ואנשי כנסת הגדולה תקנינהו בתפלה לא הוי אמרינן להו ואת אמרת ואזלת כולי האי, משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו אלף אלפי אלפים דינרי זהב וכו' כתב שם, וז"ל: "ומפני זה יש לשאול איך אנו מצווים לספר נפלאותיו של הקדוש ברוך הוא בליל היציאה ולמה לא נאמר בזה גם כן מי ימלל גבורות ה' וגו'.

אבל תירוץ קושיא זאת שודאי כשבא לספר שבחו של מקום בודאי בזה שייך לומר מי ימלל גבורות ה', אבל מה שאנו מצווין לספר בליל היציאה נפלאותיו אין זה בשביל להגיד שבחו, **רק שאנו מספרים שבחו שלא נהיה כפויי טובה שעשה הקדוש ברוך הוא לנו נסים ונפלאות ואין אנו מודים לו עליהם**, וכי אין אנו מחויבים לספר מה שהטיב עמנו? אף על פי שאי אפשר לספר כל הטוב שעשה עמנו ואף מקצת נפלאותיו, מכל מקום בשביל זה אין לומר שלא לספר מקצת מהן לומר שאין אנו כפויי טובה ואפילו בשביל מקצת טובו שעשה עמנו **יש לנו להודות לו**" וכו', עי"ש. ומבואר דסיפור יציאת מצרים הוא ענין של הודי' להשי"ת על כל החסד וכו'.

ובהגדת 'מעשה ניסים' (להגה"ק החוות דעת ז"ל) בהקדמה, האריך לבאר דהקב"ה נתן מתנה לנו ולא לגויי הארצות, להודות לשמו יתברך, אע"ג דבאמת מי שמספר משבחיו יתברך לגנות יחשב, אך לאהבתו אותנו עם בני ישראל זרע הנבחר הנקראים בנים למקום בני אל חי הוא מקבל מאתנו הודאתינו ויש לו נחת בשבחינו אותו, וכאב את בן ירצה, כמו אב האוהב את בנו קטן נעדר השכל ובנו מדבר לפעמים דברים שהם נגד כבוד האב, עכ"ז הוא משתעשע בהם ונחת ינחת בו, כן אנחנו אף שהשבחים הם נגד כבודו ית' הוא מכסה באהבתו ונחת ינחת בשבחינו, וכתב אח"כ בזה"ל: "ולא זז מחבבינו עד שעשה סיפור טובותיו חוב עלינו וביחוד סיפור יציאת מצרים אשר הוא שורש כל הטובות שהטיב עמנו, וכמו שאבאר בפנים הטיל עלינו ית' בחיוב גמור להיות מצווה ועושה לספר נסיו **ולהודות לו על כל פרט ופרט** בכדי להגדיל שכרו אתנו, אף שהוא מחוייב בחיוב שכלי לכל מקבל טובה להודות למטיב לו, חשב עלינו יתברך ההודאה למצוה, ע"כ ראו השלימים ותמימים האלה מסדרי ההגדה לסדר נוסח הכולל שבח והודאה וסיפור נסיו ונפלאותיו" וכו', עי"ש.

ולפי"ז מובן מאד דבמאי דתקנו חז"ל לספר יציאת מצרים על הכוס, דכיון דעיקרו הוא משום הודאה, אומרין אותו על הכוס, דאומרין שירה על הכוס, וכן הלל אומרין על הכוס, ונחלקו אי אומרין כל סדר ההגדה על הכוס כיון דעיקרו הוא משום הודאה, או רק אלפיכך וכו' דמדגישין עקרו של הודאה.

ועי' בספר 'דרכי משה' (תע"ג ס"ק י"ב) שכתב להסביר אמאי נוטלין ידים לפני אמירת הגדה, וז"ל: "מיהו אפשר לומר דסיפור ההגדה הוי כמו תפילה **שאנו מספרים כבוד האל ושבח יתעלה לכן צריך כאן נטילה**" וכו', עי"ש.

ונסיים במאמר נפלא ממרן רביה"ק ז"ל (הגדת מהר"י ט"ב) על מאמר הגדה: אפילו כלנו חכמים וכו', מאי דהוה ס"ד שחכמים ונבונים יפטרו ממצות סיפור יציאת מצרים, על פי מה דאיתא בגמרא ברכות (יב.) מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לה, ולפי זה היה סברא לומר שהפשוטי עם שאינם יודעים ומשיגים ענין הגאולה העתידה המה מחוייבים לספר ביציאת מצרים, אבל חכמים ונבונים שמבינים דבר מתוך דבר ומיציאת מצרים הם משיגים שגאולה העתידה תהיה בבחינה יותר גבוה, כמ"ש חגי (ב' ט') גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, אצלם לא יהיה סיפור יציאת מצרים עיקר רק ישבחו על הגאולה העתידה, וע"ד שכתב השל"ה הקדוש (פ' בשלח) על המדרש (שמו"ר פכ"ג ס"ה) עתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבא, כי בעודם בגלותם יאמרו שירה על מה שעתיד לבא אף שעדיין לא נתקיים, מצד האמונה שמאמינים בדבריו עכ"ד, ובזה ימשיכו את הנס של גאולה העתידה, ולזה משמיענו בעל הגדה דלא כן הוא אלא אפילו כולנו חכמים וכו' **מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים דוקא**, והטעם כי יציאת מצרים הוא המקור והצינור הממשיך השפעה לכל הגאולות ובזה עצמה שיספרו ביציאת מצרים יקרבו את הגאולה העתידה, וזה שאמר וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי ז"ה משובח היינו הגאולה העתידה שעל ידי סיפור יציאת מצרים יוכל להמשיך בחינת גאולה העתידה שאנו מקווים אליה.

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בעמדינו בימי חג בפסח וחג הגאולה הזמן גרמא לברר האם יוצאין מצות זכירת יציאת מצרים בכל יום ע"י שמזכירין קריאת ים סוף.

הנהה ב'מגן אברהם' או"ח (סימן ס"ז ס"ק א) כתב, דמי שמסופק אם אמר פרשת ציצית וגם אמת ויציב אינו צריך לחזור אם אמר שירת הים, שע"י שירת הים יוצא ידי חובת זכירת יציאת מצרים", עי"ש.

ומרן ה'חתם סופר' ז"ל (שו"ת סימן ט"ו, ובהג"ה שם בשו"ע) כתב: "לא ידעתי מנ"ל למג"א שיצא בשירת ידי חובת זכירת יציאת מצרים, הא כתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, ולא יום קריעת ים סוף והמה שני ענינים נפרדים" וכו', עי"ש.

והגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בההגהות הוסיף על דברי חתנו מרן החתם סופר בזה"ל: "ולענ"ד אמת בפיו, דלהדיא איתא במדרש שמות רבה (פכ"ב) וז"ל: שנו רבותינו הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו, אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו שנאמר למען תזכור את יום צאתך, משמע שאף שהזכיר קריעת ים סוף אבל כיון שלא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו וכו' עי"ש.

וגם ב'שולחן ערוך הרב' (סי' ס"ז קו"א סק"ב) העיר: "וצ"ע דהא כתיב את יום צאתך, ואף שי"ל קשה לסמוך ע"ז במ"ע דאורייתא", עי"ש.

וב'קצה המטה' (תקפ"ב סק"ב) בהג"ה כתב בשם הלבושי מרדכי, וז"ל: "ועוד ראיתי מש"כ הצל"ח בשם הירושלמי וכו' דצריך להזכיר ג"כ קריעת ים סוף, ועי' בדברי מג"א סס"ז מש"כ דבזכירת קריעת ים סוף יוצא ידי יציאת מצרים, ובתשו' מרן חת"ס (סי' טו) תמה עליו שהם דברים נפרדים, ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דהא במס' ברכות (יד.) קאמר וכו' ומשני דאמר הכי מודים אנחנו לך ה' אלוקינו שהוצאתנו מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים, ועשית לנו נסים וגבורות על הים, ושרנו לך, כי קריעת ים סוף שייך ליציאת מצרים, וחידוש בעיני כי במהר"ם שיק לא העיר בזה ע"ד מרן החת"ס וכו', עי"ש.

[ומה שציין בשם הצל"ח מדברי הירושלמי הוא במס' ברכות (פ"א ה"ו) על המשנה מזכירין יציאת מצרים בלילות, דאיתא שם: הקורא את שמע צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב, רבי אומר צריך להזכיר בה מלכות, אחרים אומרים צריך להזכיר בה מכת בכורים וקריעת ים סוף עי"ש. ומבואר דמזכירין גם קריאת ים סוף, וכן פסק הטור ושו"ע דמזכירין קריאת ים סוף, **רק שאלה דידן הוא אי יוצאין 'רק' בקריאת ים סוף**, ובטעם הדבר דמזכירין 'גם' קריאת ים סוף : כיון דלא נגמרה היציאה רק אחר קריאת ים סוף.]

ועי' בשו"ת 'חתן סופר' (שער ק"ש וברכותיה סי' י"א) שכתב דהחילוק של ליל פסח לכל ימי השנה לגבי זכירת מצרים הוא, אי יוצאין בקריאת ים סוף, וז"ל: "נראה עפ"י מש"כ בפ' י"ג בס"ד בארוכה דיש נ"מ בין מצות זכירת יצ"מ של כל הימים לזכירתה בליל פסח, דלזכירתה בכל השנה די בכל מה שיזכור מהגאולה **אפי' זכרון קריעת ים סוף וכדומה**, אבל בליל פסח צריך דוקא להגיד מה שנעשה הנס באותו הלילה וביום ט"ו מענין יציאתה מארץ מצרים ממש, דע"ז קרא כתיב והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, ודרשו חכז"ל בשעה שיש מצה ומרור מונחים, דהוא ממש מענין השיעבוד ויציאתם משם וכו' עי"ש, ובסימן י"ג האריך לבאר שיטת מ"א בזה", עי"ש.

וב'דרשות חתם סופר' (דף רע"ה טו"ג) בד"ה ויסב וכו', כתב שם: "אך רשב"י וחבריו הם המה חירות מהעולם והבליו וכו', הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים לחירות עולם על מנת שלא ידאגו ולא יחשבו כלל על צרכי עוה"ז וכו', ונ"ל בנסיעתם מים סוף כבר היו משועבדים, כי הסיעם משה רבינו על כרחם מביזת הים, ומצטער כל אחד חבל על כלי פלוני שהנחתי ולא יכולתי להסיעו עמי, חבל על מרכבה פלונית וכדומה, וכבר נשתעבדו להעולם, משא"כ ביום ראשון של פסח, על כן למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים ולא יום קריעת ים סוף כי לא היה חירות עולם", עכל"ק. מבואר דבקריאת ים סוף באמת לא הי' חירות בכלל, ומובן מאד לשיטתו דאין יוצאין בקריאת ים סוף.

וב'בינה לעיתים' (עת צאת דרוש כ"ט) כתב טעם נפלא בזה לפרש המדרש שמות רבה (כ"ב ג') שנו רבותינו הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, ומה בין יציאת מצרים לקריעת ים סוף אלא שיציאת מצרים קשה שנאמר או הנסה אלקים וגו' ואתכם לקח ה', תדע לך שזו קשה מזו שביציאת מצרים כתיב אנכי ה' אלקיך אבל בקריעת ים סוף אינו מזכיר את השם.

וזל"ק: "והנראה בזה כי בכל הניסים והנפלאות שבאו בענין מצרים מתחלה ועד סוף יש להבחין שתי בחינות בכלל, האחת כל המכות והייסורין שבאו על פרעה ומצרים, והשניה ההטבה לישראל להוציאם לחירות ולגאלם מן השעבוד הגדול ההוא, והנה כפי ערך רשעת פרעה ועמו כי רבה וחטאתם כי כבדה מאוד נגדו יתברך לבלתי שמוע בקולו ובסירובו על קיום מצותו, ודאי כל המכות ההמה באו על קו הדין והיושר ונודע ה' משפט עשה בהם מבלי יהיה שם מקום קנטור וניגוד על זה כי בדבר אשר זדו עליהם, וכל אשר הוא נעשה בצדק ובמשפט אנו מייחסים קלותו מאד לפניו יתברך מבלי היות שם צד הגוזר על הפכו, אמנם מה שנמשך להיטיב את ישראל על גאולתם ועל פדיון נפשם יש בו מהקושי מצד הקנטור של מידת הדין להיותם בלתי כדאים לזה, ואדרבה המשפט הישר היה מחייב שיתמידו בשעבוד אחרי אשר נתערבו בגוים ולמדו מעשיהם מה אל וכו', ועם כל זה ה' כגבור יצא וכבש במידת רחמיו את מידת דינו הצדק והוציאם ממצרים עם כל חסרונותם.

ועתה אמרו במאמרנו כי הקורא קריאת שמע אשר בה אנו מזכירים עצם הגאולה והיציאה ממצרים בפרשת ויאמר, לא יספיק זה אבל צריך גם כן לעשות זכרון פרטי מהמשפטים שעשה במצרים אשר יכללו אם בהיותם שם, ועל זה צריך לומר מכת בכורות כי היא העצומה וחותם התכלית שבכולם ואם אחרי שיצאו משם, והיא קריעת ים סוף, שעיקר הכוונה היתה למען ירדפו מצרים אחריהם ויטבעו בים סוף, אלא שיש הבדל בזה כי בענין ייסורי המצרים מכת בכורות וקריעת ים סוף אם לא הזכיר אין מחזירין אותו, אבל בענין גאולת ישראל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירים אותו, ונתן טעם החילוק בזה באמת כי יציאת מצרים היא קשה שנאמר או הניסה אלהים וגו', כי כיון שאפילו בקריעת ים סוף שהיא הגדולה שבכל הנפלאות מצד עצמה כפי כמות שידוד הטבע בעצם וראשונה כאשר יתבאר בס"ד והיא המרגזת כל העמים כדברי רחב, כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם וגו', ועל זה אמרו קשה כקריעת ים סוף, כאמור מצד עצמות הנס, **מכל מקום אצל המשפט האלהי והדין הישר לא היה בה שום קושי וניגוד על ההפך כי גמולם השיב בראשם**, ולפיכך אין זה ממה שיחייב שאם לא הזכירם יחזירו אותו, אבל יציאת מצרים שהיתה שלא מן הדין היה בה מן הקושי וההתנגדות מה שלא יעלם, ולפיכך על כל פנים צריך שזכרה לא יסוף מבני ישראל **למען ידעו ויכירו כמה התחסד ה' יתברך עמהם לחייבם יותר אל ההשתעבדות לשמור מצותיו ותורותיו**, ותדע ענין זה שזו קשה מזו כאשר אמרנו כי ביציאת מצרים כתיב אנכי ה' אלהיך, ירצה כי כשבא יתברך לתת תורה לישראל ולפרסם מצותיו לעבוד עבודתו מה ששם לפניהם, והטענה אשר טען להם להניע רצונם על כך היתה יציאת מצרים ולא קריעת ים סוף, עם שקריעת ים סוף הוא נס יותר גדול כפי עצמו, נמצא שבאמצעות יציאת מצרים ובכה ההטבה הזו נאמר אנכי ה' אלהיך וגו', שביאר מיד אשר הוצאתיך וגו', אבל בקריעת ים סוף לא הזכיר את ה' לומר שמתוך נס הקריעה ראוי שיכירו אלהותו ויעבדוהו זו הוראה מפורסמת, כי יותר יחקוק חיוב ההשתעבדות לאלהותו חסד הטבת היציאה בלי שום זכות, מנס קריעת הים לייסר המצריים" וכו', עי"ש.

ועי' ב'ישמח משה' (פרשת בא ד"ה קדש לי בכור) מביא דבריו בקוצר, ועי"ש מה שביאר הפסוקים לפי דרכו.

סדר כ"ד שעות הראשונים של חג הפסח

מאת הג"ר יחזקאל שרגא שטיין שליט"א מרבני בוללינו וומסב"ג

ערב פסח

הקדושה של ער"פ אחר חצות

איור של קדושה וטהרה יורד לעולם בזמן קדוש זה, הרע מבוער כבר, כל נשמת ישראל מתאספים ביחד במקום הקדוש שבעולם לשחיטת הפסח.

לב כל יהודי מלא השתוקקות לביהמ"ק, אין זמן כזה בשנה שכל לב ישראל מקושר לביהמ"ק.

בזוה"ק פנחס ר"נ. איתא, משכו וקחו לכם צאן, משכו יומין עילאין ליומין תתאין, ומבאר הברית כהונת עולם דהכוונה לרביע היום של ער"פ, דבשנות החמה יש שס"ה ימים ובאמת הוא עוד רביע, ולמעלה בבחינה רוחניות נחשב אותו רביע יום ליום, ולמטה אינו נחשב ליום כיון שאינו מעל"ע שלם, ובער"פ שהוא יום שיש בו ב' ימים, דהיינו דעד חצות הוא יום א' של חמץ ואחר חצות הוא יום של ביעור חמץ ושחיטת הפסח, ביום זה נכנם ב' ימים רוחניים, וזהו יומין עלאין ביומין תתאין, משכו בגימ' שס"ו להמשיך ביום זה היום שס"ו למטה, נמצא לפי"ז דאותן שעות הוא יום בפני עצמו.

מקוה לערב פסח

אנו הולכין למקוה בכל יום, בער"ש המקור הוא בזוה"ק תרומה, אולם בעריו"ט יש מקור בהלכה ג"כ, ויש לידע מזה דמצות צריכות כוונה, (ונוגע ג"כ במשך היו"ט כל פעם שהולך למקוה כשצריך טהרה).

ובגמ' מס' ר"ה יז: אמר ר' יצחק חייב אדם לטהר עצמו ברגל, דכ' בנבלתם לא תגעו, ופסוק זה נאמר אף לישראלים ולמה לא יטמאו, אלא דמיירו ביו"ט, ומכאן ראי' דחיובא על כל ישראל להיות טהור ברגל, ובמילא מחויב מערב יו"ט לטהר עצמו.

האם נוהג בזה"ז

ברמב"ם סוף הל' טומאת אוכלין, כ' הטעם כדי שיהי' טהור שיכול לאכול קדשים ביו"ט, ולפי"ז אינו נוהג בזה"ז, וכ"כ השאגת ארי סי' ס"ז (הובא בשע"ת סו"ס תקכ"ט) כ' **דאינו נוהג בזה"ז.**

אולם **המנהג** הי' מקדם שבעריו"ט הולכים למקוה, וכבר מצינו כן בתשובת הגאונים סי' קע"ה ששאלוהו אם לברך על טבילת ער"ש ועריו"ט, והשיב שלא לברך כיון דאינו חובה גמור בזה"ז.

וכ"כ בחיי"א כלל ע"ט: דמשום זכר למקדש יש ענין לילך למקוה עריו"ט.

אולם בפ"מ א"א קכ"ח סק"ע, מוכח **דנוהג גם בזה"ז**, וכ"ה במטה אפרים תרכ"ה לענין ערב סוכות. ובשו"ת חות יאיר בסופו יש תשובות לר' דוד אפענהיים כ' שם דיש לחייב הציבור לבנות מקוה לצורך הציבור, דהא יש חיוב לטבול בערב יו"ט לטהר עצמו ברגל.

ובצל"ח ביצה י"ח. מדייק דהא בעל המימרא הוא ר' יצחק שהי' בזמן החורבן ע"כ דנוהג גם בזה"ז, אלא דכוונת הרמב"ם כיון שיו"ט הוא זמן שמזומנים ליכנס לביהמ"ק ,צריכין להיות מוכן לזה בכל המועד אף שלא יכנס בה, דכן הוא מציאותו של יהודי ביו"ט להיות במדריגה שהוא מוכשר ליכנס לביהמ"ק.

בלא"ה אנו טמאי מתים

כ' הב"ח סי תר"נ: דמ"מ במה שיכולים לטהר אית לן ליטהר (מצינו בדברי הב"ח חסידי"שע בחינה, לעשות מה שיכולים, טוהן און נישט אויפטוהן).

ובבאה"ט יור"ד סי שע"ג סק"ד מביא: דאיזה קדושים כתבו דהענין לטהר עצמו ברגל בזה"ז הוא כדי ליטהר **מטומאת גופו,** אף שאינו יכולים ליטהר מטומאת מת, א"נ משום טהרת הנפש, כדאיתא בראשית חכמה ובשל"ה.

עפ"י פנימיות

באריז"ל מוכח דקדושת המועד מקבלים ע"י המקוה, וכ' לכוון כוונת שבגימ' רג"ל, ומה"ט כ' שלא לנגב עצמו

ממימי המקוה, דבמי המקוה עצמו שם מונח קדושת הרגל.

ביתר ביאור, ידוע דיש במקוה ב' ענינים, א' טהרה, ב' קבלת תוספת חיות וקדושה, ושורש שניהם הוא א' דע"י המקוה האדם חוזר לשורשו, ועי"ז מקבל טהרה וגם חיות חדש לפי הזמן המוכשר כעת (ומקורו בתורה לענין טבילת כה"ג ביו"כ כמה פעמים), והנה כל קו' הפוסקים הנ"ל הוא רק מחמת מצד טהרה דזה אולי אינו נוהג בזה"ז כ"כ, משא"כ מה שנוגע מצד תוספת קדושה ודאי נוהג בזה"ז, וזה הענין של הליכה למקוה ער"ש ויו"ט.

היוצא מזה דכשנכנם למקוה בעיו"ט הוא מקוה אחרת של מקוה בכל יום, דהמקוה הזה יביא עליו קדושת הרגל.

המעלה של מקוה ער"פ

ביסוד יוסף פ"ה, ביעור חמץ מרמז על יציאה מס"א, ע"כ חיוב גדול לרחוץ אח"כ בחמין, כדרך השבוי שיוצא מבית השבי' שמספר ורוחץ מעליו זהמת השבי', ואח"כ יתעסק בעשיית מצה כדי להכנים עצמו להקדושה עליונה.

יוצא לנו מדבריו דבפסח דיוצאים מהקליפה יש ענין מיוחד ליטהר (הוא כתב לענין רחיצה, וכ"ש לענין טבילה במקוה).

וכ"כ במועד לכל חי (לר"ח פילאגי) דכיון דכעת יוצאים מקליפת מצרים אחר ל' יום מפורים, כידוע מהחסד לאברהם נמצא דהוא זמן של טהרה.

וכתבו המקובלים (משנת חסידים רמח"ל) ללכת לטבול לפני אפיית מצה, (נראה הכוונה דאפיית מצה שהוא במקום שחיטת הפסח צריך להיות בטהרת היו"ט כבר).

זמן מנחה

בשע"ת סי' תנ"ח: יש המדקדקים מתפללים מנחה ער"פ במוקדם משום חשש שיטרדו, אולם יש שכ' לנהוג כן כדי להתפלל מנחה לפני אפיית מצה שהוא במקום שחיטת הפסח.

במשמרת שלום מביא הכרעה דעכ"פ יאמר <u>פרשת התמיד</u> לפני אפיית המצות, ואם רוצה לומר אח"כ לפני מנחה עוד הפעם יאמר בקורא בתורה.

אמירת קרבן פסח

מקיימים הנהגה של כל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה, כ"ה בשל"ה ובסדר היום ועוד. ובקדושת לוי פ' בא איתא: ואמרתם זבח פסח דבגלות יוצאים באמירתו של פסח.

ובספר דרך פיקודיך מצוה ה' חלק הדיבור כתב, מנהגינו לאמרו אחר פרשת הקטורת דמנחה לפני ה' צבא–ות, (כנראה דס"ל דכיון דיוצא באמירה צריך לחברו עם שאר אמירת ולא עם השמו"ע של מנחה) עוד כ' שם דיכוון טעם המצוה והוא לידע ולהכיר שאין כח בטבע כלל, דענין טלה הוא המזל ושוחטין אותו להכיר שאין לו שום כח אף ביום תוקף מזלו.

ליל התקדש חג

ברכו

ידוע מאריז"ל לגבי שבת דבשעת ברכו נכנם חלק מחלקי תוספות נשמה של שבת, וכ"ה ביו"ט, ולפי"ז מובן דמנגנים בה, דבה מתחיל היו"ט.

אהבת עולם

בליל זה התחיל הקשר אמיץ בין אבינו שבשמים עמנו, ולפי"ז האהבת עולם מתחיל (בהתגלות) בלילה הזאת.

יצי"מ בקרי"ש

מקיימים אז **מצוה של הזכרת יצי"מ** בלילות, שיאמרו לקמן בהגדה, דרשת ר' אלעזר בן עזרי' ולא זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות, עד שדרשה בן זומא, וב"ה אנו זוכים לזה בכל לילה, והכל בתר רישא אזיל, והוא ליל פסח.

ואמונה כל זאת

אנשי כה"ג תיקנו לומר ג' ברכות על קרי"ש, הנקרא ברכת קרי"ש, והמכוון הוא דיש בקרי"ש ג' פרשיות א' שמע ישראל – מציאת ה', ב' עול מצוות – תשמעו אל מצותי, ג' זכירת יצי"מ, ועל סמך זה תיקנו ג' ברכות, ברכה ראשונה על גדלות הבורא איך הוא מנהיג עולמו, ברכה שני' חשיבת המצוות, ברכה שלישית נגד גאולתן של ישראל.

והזמן גרמא בלילה הזאת **הן בעצם ברכה**, כל יסודות שצריכים לקבל מסיפור יצי"מ נתבאר שם היטב, א' אמונה, הוא ה"א ואין זולתו, ב' ואנחנו ישראל עמו, ג' מלכנו הגואלנו, ד' הא-ל הנפרע לנו מצרינו (כל הענינים המבואר בספר המצוות להרמב"ם שצריך לפרט בעת סיפור יצי"מ ליל פסח) נסים ונקמה בפרעה וכו'.

וחן בחתימה: כלל גדול, דברכה מעורר וממשיך שפע הנתבאר בתוך הברכה, לענינינו כשאומרים גאל ישראל ממשיכים גאולה, כ"ה בכל יום כשמברכים ברכה זו (ל' התניא בליקוטי אמרים פמ"ז 'דבכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים') וכ"ש בלילה הזה, דממשיך גאולת מצרים כעת ע"י הברכה, והוא ממש אותה חתימה של ברכת הגאולה שאומרים בהגדה, שמתאמרא בשם צדיקים שמסוגל לכל מיני גאולות (כ"ה בהגדה המפורש בשם קובץ אל"י בשם בעל אוהב ישראל).

השכיבנו

בגמ' ברכות ד: דברכת השכיבנו אינו הפסק בין גאולה לתפילה, דכגאולה אריכתא דמי, ומבאר התלמידי רבינו יונה שם, דברכה זו ניתקן בעת יצי"מ ומכת בכורות שהי' שם פחד מהמשחית שלא יבוא לתוך בתיהם, והתפללו אז שיצילם השם וכל נוסח ברכה זו, וכיון שנתחבר בעת הגאולה אינו הפסק בין גאולה לתפילה, ע"כ, נמצא דברכה זו נתחדש בעת יצי"מ, והזמן להתבונן בברכה זו דיש בה הרבה בקשות נפלאות.

בכל יו"ט המנהג לומר בא' מברכת קרי"ש, משא"כ בפסח, והטעם: כיון שיזמרו אח"כ בהלל (וכ"ה בימים אחרונים של סוכות דסומכים על ההקפות שלאחר התפילה).

וידבר משה

כל קדושה מושרש בפסוקי התורה, לפיכך לפני שרוצין להתפלל שמו"ע של יו"ט, ממשיכין קדושת היו"ט ע"י פסוק שהוא שורש של פסוקי המועדים, וגם מעוררים קדושת מרע"ה.

שמו"ע

כלל גדול: קדושה של כל יום נמשך בשמו"ע שלו, וכאן מפורש בספרי המקובלים דחלק הראשון של קדושת היום נכנם בשמו"ע, וחלק השני נכנם בהלל.

עד כדי כך **שנחלקו המקובלים** כיון שכבר נכנם כל הקדושת במשך השמו"ע וההלל א"כ למה צריכין עוד להסדר. ומצינו בזה ג' מהלכים: א' בסה"ק עבודת ישראל: כל הסדר הוא להמשיך האורות שנמשך בתפילה שלא יסתלק, ולפיכך יש למהר אחר התפלה לעשות הסדר. ב' הרמ"ע מפאנו והרמח"ל: האורות מסתלקין והוזרין אח"כ בהסדר. ג' הרש"ש: בתפילה נמשך האורות בפנימיות ובסדר נמשך בחיצונית.

עכ"פ יוצא לנו לסבר את האוזן **חשיבתו של השמו"ע של ליל פסח וההלל שבכיהמ"ד**.

אתה בחרתנו, וכו', מורגלין אנו כבר שהשי"ת עם כלל"י הולכים ביחד, הוא מטפל בנו ואנו עובדין אותו, אולם כ"ז התחיל בלילה הזאת, וע"ז אנו מודים אותו כעת על המתנת חנם שאין אנו מבינים אותו, שהוא בחר בנו ואוהב אותנו ורצה בנו וכו'.

ותתן לנו א"ה באהבה **מועדים לשמחה**, ברוב רחמיו נכנסים כעת לעוד סדר של שלש רגלים, כידוע דג' רגלים מתחילים בפסח, (בגמ' ר"ה ד. נקרא פסח ר"ה לרגלים) דהיינו בלילה הזאת חוץ ממה שהוא ליל יצי"מ, הוא לילה הראשונה של הג' רגלים של השנה החדשה, ובברכה זאת אנו מודים ע"ז, הן בתחילתו והן בסופו מקדש ישראל והזמנים.

הלל

כבר הזכרנו מהמקובלים דכל האורות (הנקרא מוחין) המחודשים שיורד בליל הסדר יורד בעת ההלל, כלומר מה שידוע שהקב"ה מקיים בנו יציאה שלא לפי מדריגתנו הכל נעשה בהלל, וכ"ה בספה"ק עבודת ישראל: בליל פסח יורד אור הבהיר ובפרט בעת ההלל, וכ' שם דעל הלל זה אמרו בגמ' שפקע איגרא כלומר המחיצת המפסיקים ביננו לאבינו שבשמים נשברים ורואים את השי"ת.

פירושו של הלל

ד' מזמורים הראשונים הם ד' אופנים איך השי"ת מתנהג עם עולמו, בכל הזמן הוא בהעלם לפיכך אין לומר הלל בכל יום, אולם בעת שנגאלים (מכל צרה וצרה שבאה עליהם, כלשון הגמ' סוף פסחים) יכולים וצריכים לומר פסוקי הלל אלו.

מזמור א:

משבח על קשר שיש להשי"ת עם כלליות הבריאה, ומשפילי לראות למטה, וגם את האביון מבין האנשים, והעקרה מבין העזרת נשים, שניהם מביא להם ישועה וגאולה ואינו מעלים עינו מהם.

מזמור ב:

משבח על קשר שבין השי"ת עם כלל"י, יצי"מ קרי"ס מ"ת, ואח"כ הנהגותם במדבר בדרך נס, והמציא להם מים מתוך צור וחלמיש (ונכלל בזה גם מן ועניני הכבוד).

מזמור ג:

משבח על קשר שיש להשי"ת עם ישראל אף שהם בגלות, ולפיכך מתחיל מתחילה המזמור בקרעכ"ץ על החילול השם בגלות, ואח"כ מגנה הרשעים ואליליהם שהם אמרו לנו בוזים לנו לפיכך הצריך מתחילה לענות להם, ואח"כ מגיע להנקודה, והוא **שיש להשי"ת קשר מיוחד בימות הגלות עם שבוטח בו**, וכ"א כפי מדריגתו בבטחון יזכה כן לברכה, וכן יזכה אח"כ להודות בהודו (ע"כ מצינו הג' מדריגות של ישראל, בית אהרן, יראי ה', ג' פעמים הן מתחילה אצל הבטחון והן אח"כ אצל הברכה והן אח"כ אצל ההודאה), והבוטח זוכה לעזרה ומגינה מהשי"ת והוא מדריגה עוד לפני שהצריך להתפלל להשי"ת.

מזמור ד:

הוא הקשר שיש להשי"ת עם המתפללים אליו, והוא ית' שומע צעקתם ומושיעם, כי ישמע ה', הטה אזנו לי, ובשם ה' אקרא, ובמדריגה זו נקרא העני' מהשי"ת בלשון ישועה, לפיכך מצינו במזמור זו ישועה, (וכל' הקרא ואת שועתם ישמע ויושיעם)

מזמור ה:

איך הגוים מהללים ג"כ להשי"ת

מזמור ו:

מתחיל מחדש בצורה של הודאה (דעד כאן סיים כל מזמור בהללוי', וכאן מתחיל ומסיים בהודו, דהוא מזמור של הודאה ולא של הלל, אף שהוא בתוך פרקי הלל), כלומר מודה על ישועתו הפרטית שהי' לו, ובו מספר איך בצרתו השתמש הן בתפילה – קראתי י–ה, והן בבטחון – ה' לי לא אירא וכו' בשם ה' כי אמילם, ולפיכך מצינו שם ב' לשונות הן וה' עזרונו, והן ויהי לי לישועה.

הסדר

פתיחה להסדר

בספה"ק עבודת ישראל, דימהר כדי שלא ישנו הפרחים, הכוונה להאורות שנכנסו בעת התפילה, שצריכים למהר שלא יסתלקו.

שמעתי מאדם חשוב דהזמן שבין מעריב להסדר הוא מהזמנים ביותר מכל השנה המסוגלים לחלישת הדעת, דכל א' רוצה משהו הן מעצמו והן מאחרים ויש לו כבר ציור במוחו איך הוא צריך לראות (הלב והמח שלו) ואיך כל הסביבה שלמעלה ושלמטה ממנו צריך לראות, ופשוט הוא דלא שייך שיה' כן, ובמילא צריך זהירות יתירה ע"ז להיות בטל להמצב שהשי"ת מכניסו לשם.

(א) עצה הא' **אמונה פשוטה:** דהכל בהשגחה פרטית מהשי"ת, וצריך שמירת המחשבה בלילה הזה, גם בעניני בין אדם לחבירו, כיון דכל קדושת הלילה הוא בעניני אמונה הנקרא מוחין, יש לדקדק שלא יפגום המוחין שלו.

(ב) עצה הב' **שמחה:** כ' בסידור ר' שבתי כשיבא לביתו יהי' בשמחה, דאין זמן שמחה לשכינה כמו בזמן הזה של ליל פסח, (וטבע של שמחה שהוא מונע הרבה חלישת הדעת הבאה מצימצם המוחין).

(ג) עצה הג' **יישוב הדעת:** בזוה"ק תצוה קפב. דלהכי יצאו ישראל בחפזון, **דענין בהלה נותן יניקה לס"א**, והוא בחינת שעיר לעזאזל שנותנים להם שלא יקטרגו, ועפי"ז יש לבאר מה שבנוסח הרמב"ם על ההגדה מתחיל ההגדה: בבהילו יצאנו ממצרים הא לחמא עניא וכו', ונתקשו המפ' מהו הענין להזכיר הבהלה בתחילת ההגדה, ועפ"י הזוהר י"ל דרוצים לעורר בכל השנה ההמתקה שנעשה אז ע"י הבהלה שלא יקטרג גם כעת, עכ"פ היוצא מזה להבין עד היכן הדברים מגיע ענין בהלה, ובענינים כאלו אין לנו ליתן להם ח"ו יותר ממה שמצינו בתורה.

(ובדרך אגב: עפ"י הרמב"ם יש לבאר הקשר בהא לחמא עניא בין הרישא לסיפא, דידוע מש"כ בספרים דכיון דיצאו בחפזון זה גרם דהגאולה לא הי' חירות עולם והצריכו לרדת עוד הפעם בגלות, וזהו שמתחיל בבהילו יצאו ממצרים, לפיכך לא הי' גאולת עולם ולפיכך מסיים השתא עבדא לשנה הבאה בני חורין).

בליל פסח כולנו בן חורין וכמלך

ידוע בפוסקים שבליל פסח עושין הרבה ענינים להראות שהוא בן חורין, ובקצתם (של"ה הק') כתיב להיות כמלך.

בן חורין אינו משועבד שיה' דוקא כך או כך, **מלך** פירושו שהוא **משפיע ודואג לאחרים** (עי' נדרים כד. דהגדרת מלך הוא שנותן יותר ממה שמקבל), **ראש השלחן** שהוא במצב (א) של בן חורין שאינו צריך לעצמו כלום, (ב) ומצד שני דואג לאחרים שיהי' להם מכל טוב, הוא יצא ממצרים בשנה הזאת, ויהי' לו הצלחה בהנהגת הסדר.

סדר הלילה עפ"י פשט

הסדר נחלק לג', חלק א' מקיימים מצות סיפור יצי"מ, חלק ב' מקיימים מצות אכילה דלילה זה, חלק ג' מודים על כלליות הקשר בין השי"ת לכלל"י ונכלל בזה הן הודאה על גאולה העתידה והן הלל הגדול והן נשמת וכו'.

חלק א סיפור יציאת מצרים

הוא מצוה מה"ת (אגב ב' המצוות כלליים של לילה זה הוא בפה, פה הסח, ופה האוכל), והמצוה צריך ליעשות לפני הסעודה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך.

ומה"ט מתחילין בקידוש, להתחיל הסעודה, וגם כדי שנוכל לאכול כרפס, וגם לשתות מקודם ב' כוסות.

גדרי סיפור יצי"מ

המצוה בלילה הזאת הוא יותר בהרחבה מהזכרת יצי"מ בכל הלילות, ונפק"מ בה' גדרים, **א'** צריך להיות בדרך שאלה ותשובה. **ב'** בהרחבה: ונכלל בזה מתחיל בגנות ומסיים בשבח. **ג'** להאריך כמה ששייך (לפיכך אומרים ארמי אובד אבי, וכל הפסוקים). **ד'** להראות המחשה של שעבוד וגאולה בפסח מצה ומרור. **ה'** להודות ולהלל על היציאה.

שלב א של ההגדה

כשנתבונן נראה **דמקידוש עד גאל ישראל עוסקים בה' ענינים אלו**, תיכף אחר קידוש עושים **ו' ענינים להתמי'**

התינוקת כדי שעי"ז יתעורר לשאול עצמו,

א' מחלקין קליות ואגוזים,

ב' נוטלים לידים (אף שעיקר הטעם מחמת דבר שטיבולו במשקה, מ"מ הא כבר הקשו הפוסקים דבכל השנה אין נוהרין בזה, ומת' החק יעקב דהוא להתמי' התינוקת ג"כ),

ג' אכילת כרפס תקנת חז"ל להתמי' התינוקת (יש טועין דאוכלים כדי לצאת בברכת בורא פרי האדמה),

ד' יחץ (עפ"י פשט (א) להכין מצה פרוסה לחם עוני (ומה"ט כ' הרמב"ם לעשות הפרוסה לפני המוציא ולא עכשיו) (ב) ובראי"ש ובשו"ע כ' טעם נוספת והוא כדי שיאמרו עליו ההגדה לקיים הלימוד שעונים עליו דברים הרבה, וזהו עיקר הטעם שעושים יחץ, אלא שכ' בשוע"ה דנהגו העולם דבהחלק שנוטלים ממנו שג"כ עושים עמו מצוה והוא שמטמינים אותו לצפון, אבל עיקר המכוון הוא בשביל הפרוסה שיקיימו עליו מצות אכילת מצה אח"כ). בכל בו ועוד כ' הסיבה לפרום עתה כדי שנוכל לומר הא לחמא עניא, ומפני מה אומרים הא לחמא, כדי שישאל התינוק על המצה בכלל או ישאל למה עוקרים אח"כ, נמצא לפי"ז נקודה נוספת ליחץ עכשיו כדי להכין קו' התינוק על מצה, (מנהגינו לומר פיקודא בתר דא לפני הא לחמא עניא להתעורר בחשיבות המצוה)

ה' עוקרין השלחן, כ"ה במתני' ובזמנינו מקיימין אותו ע"י כיסוי המצות. **ו'** מוזגין כום שני שישאל התינוק עדיין לא אכלנו ולמה מוזגין כום שני.

אחר כל השינוים ממתינים שהתינוק ישאל ואם עדיין לא שאל כלום, אנו מלמדים אתו לשאל מה נשתנה, (כן משמע ברמב"ם דמה נשתנה הוא מה שאביו מלמדו, אבל הלכתחילה הוא דהתינוק ישאל בכל לשון שרוצה).

שלב ב

אח"כ מגיע **התשובה.** מצינו בגמ' **ב' שיטות** כיצד מקיימים **המתחיל בגנות**, אי בנשמיות עבדים היינו, אי ברוחניות מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ואנו מקיימים שניהם, מתחילה מתחילים בעבדים היינו ואח"כ בהמשך נחזור למתחילה עובדי ע"ז, אלא שמפסיקים באמצע לבאר **חשיבות מצות סיפור יצי"מ**, והוא ע"י (א) שמבאר שאפי' אנשים חשובים צריכים לקיים מצוה זו. (ב) איך מחוייבים בכל זמן לקיים מצוה זו בכל יום ובכל לילה ובימות המשיח ג"כ.

(ג) איך שמחויב להודיע ענינים אלו לכל מיני בנים (וזהו האריכות של הד' בנים) ואח"כ חוזר למתחילה עובדי ע"ז.

שלב ג'

ואח"כ **בארמי אובד אבי** מקיים הסיפור באריכות ע"י שמביא ד' פסוקים כלליים (א' מצב של ירידה למצרים, ב' המצב הקשה שלהם במצרים, הג' הצעקה של ישראל להשי"ת שם, ד' המכות למצרים והגאולה שלנו משם) ועליהם מוסיף משאר פסוקים פרטים שבתוך יצי"מ, הן מתחיל בגנות והן המסיים בשבח איך שהוציאנו משם ואיך שעשה נקמה בהם, ומסיים במכות ובאריכות של ג' שיטות כמה מכות היו.

שלב ד'

ואח"כ עובר לר' גמליאל להמחיש השעבוד **במרור** והיציאה והגאולה **בפסח ומצה**,

(כ"ה לפי הרמב"ם ועוד דלא יצא ידי חובתו קאי על חובת סיפור יצי"מ, דמדרך סיפור הוא **להמחיש הענין**, ובפרט לשאינו יודע לשאול, וכמו שנוהגים גם כהיום לקטנים ולנשים להמחיש כל דבר, וכלשון הרמב"ם כלפי הענין של מתחיל בגנות שכתב שצריך לומר לתינוק שהיינו כמו שפחה זה, שהוא ג"כ ענין של המחשה, ובזבח פסח להאברבנאל דמקורו של ר"ג הוא מבעבור זה וכו', ופסוק זה נאמר אצל השאינו יודע לשאול דאצלו הוא הדרך להספר בהמחשה, אולם ברשב"ם ותוס' מוכח דהוא דין לצאת הג' דברים ולפי"ז לא שייך החשבון הנ"ל).

שלב ה'

הודאה לה' על היציאה, כ"ה מבכל דור ודור, לפיכך וכו' ונאמר לפניו הללוי', ואח"כ מברך ברכה על הגאולה.

דו"ק ותשכח דאחר כל שלב של סיפור ישנו הודאה קצת (וכמבואר ברמב"ם בספר המצות ובחינוך ואבודרהם דהלק ממצות הלילה הוא להודות ולהלל לפניו ולא סתם לספר), אחר המתחיל בגנות מסיים ב'ברוך שומר הבטחתו לישראל וכו', אחר ה'ארמי אובד אבי כשמסיים כל הסיפור באריכות מסיים עם ב'כמה מעלות טובות למקום עלינו, אחר הר"ג מסיים ב'הלל ובברכה.

חלק ב' של הסדר - הסעודה

כחלק השני של הלילה עוסקים בחלק הפה של אכילה, ויש בו ג' מצוות לאכול מצה מרור ופסח, ואוכלים הן בנפרד והן ביחד, ובאמצע אוכלים סעודת יו"ט (וקרבן חגיגת י"ד) ופסח אוכלים לבסוף, **ובימות הגלות** אוכלים מצה במקום אפיקומן, וביצה משום אבילות, וסתם סעודה במקום חגיגת **י"ד** (ובגר"א כ' דאוכלים הביצה מטעם זכר לחגיגה, דהא מה"ט מביאים אותו על השלחן).

חלק ג' של הסדר - מאריכים בהלל ושירה

משלימים הלילה של גאולה בג' אופנים של שירה והלל, באריכות:

מתחילה עוסקים **בפרקי הלל ששיך ללעתיד**, לא לנו והלאה, המדבר מגלות וצרות ואיך השי"ת עזרנו בגלות ע"י בטחון וקבלת תפילה, והד מזמורים ראשונים השייכים להללוי' מסיים בזה שיביא אותנו לחצרות בית ה' בתוככי ירושלים, וחלק השני של ההלל שהוא הודו לה' וכו' מסתיים בפתחו לי שערי צדק דקאי אלעתיד כשיחזרו לביהמ"ק להודות לה'.

ואח"כ **הלל הגדול** שהוא הלל הכולל כל המדריגות מתחילה בריאת שמים וארץ, יצי"מ, כניסה לא"י, שבשפלינו זכר לנו, ויפרקנו מצרינו, נותן לחם לכל בשר פי' שיתן דעת לכל הברואים, הודו לא-ל השמים לעוה"ב שלאחר התחי' (כ"ה בסידור השל"ה).

ואח"כ **נשמת** שהוא ג"כ שירה כללי על החסדים כלליים (ומוזכר בו יצי"מ) ופרטיים מהשי"ת לנו (ונקרא במתנ' ברכת השיר).

ו' פיוטים

ב' הראשונים הוא על **מעלת הלילה** והניסים שנעשו בו. (ג) **שבח הבורא** – כי לו נאה כי לו יאה. (ד) **תפילה** בנה ביתך בקרוב. (ה) **המעלות שיש לנו עם ישראל** עד מספר י"ג. (ו) **לחש** של חד גדיא והרבה רמזים ופירושים נאמרו בו.

קדושת יומו של ט"ו ניסן

השחרית – הלל – קריאת התורה – מוסף (טל) של יומו של פסח גבוה מאד, ומה"ט המנהג לאחר קצת (עפ"ר

שעה וחצי אחר סוזק"ש) כדי שיוכלו להכין כראוי, כלומר עפי"ר לפני יו"ט מתעסקים בהכנה לליל הסדר, אבל צריכים התחזקות מחדש לתפילת שחרית.

זמן הליכה לביהמ"ק

בזמן המקדש הי' כ"א עומד בבוקרו של פסח אחר כל עריכת הסדר, והולך לביהמ"ק עם ב' או ג' בהמות, ביראה ושמחה ביחד, לקיים מצות יראה כל זכורך, ומביא עמו עולת ראי' (לב"ה) ושלמי חגיגה ושלמי שמחה, ורואה שם עבודת הכהנים, עם הרגשים של אהבה יראה ושמחה שאין לשער ולתאר.

בזמן הגלות יש לנו ביהמ"ק מעט במקומו, ויש לנו התפילת במקום הקרבנות, הפסוקי קרבנות (לפני שחרית, בקריאת המוסף, ובתפילת המוסף), **תפילת השמו"ע** הן של שחרית והן של מוסף, הפסוקד"ז ובפרט המזמור עומדות הי' רגלינו בשעריך ירושלים.

תפילה ביו"ט מה"ת

ברמב"ן פ' אמור כ' דמקרא קודש הכוונה כי מצוה על כל ישראל **להקבץ בבית אלוקים ביום מועד** לקדש היום בפרהסיא בתפלה והלל לא–ל.

וכ' הפ"מ משב"ז ת"צ, דלפי"ז נמצא **דתפילה בציבור ביו"ט הוא מה"ת.** ולפי"ז יש לחוש שלא לצרף למנין ביו"ט רק גדולים שיש להם ב' שערות ולא לסמוך על חזקת י"ג שנים, וכמו שחוששין בכל דאורייתא.

נמצא לפי"ז חומר וחשיבת יתירה, **א'** לתפילה ביו"ט, **ב'** לתפילה בציבור ביו"ט (וכהפ"מ דצריך להיות בציבור), **ג'** להליכה לביהמ"ד ביו"ט, וכל' הרמב"ן להקבץ בבית אלוקים.

הדיבור יוצא מגלות

עפ"י חסידות ישנו נקודה נוספת לתפילה זו: ידוע מש"כ האריז"ל הובא בספרי חסידות דפה סה, ובפסח יוצא הדיבור מגלות, והנה שחרית זו הוא השחרית ראשונה אחר **שהדיבור שלנו יוצא מהגלות**, וכמו"כ הדעת יצא מהגלות ויש לנו השגות חדשות באמונה, ומצד שניהם הזמן להתחזק בכח התפילה מחדש.

וכמו"כ **בחלק הבקשה** שבתפילה מסוגל פסח, וכמו שנאמר אני ה"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו, כלומר אחר יצי"מ מסוגל להרחב פיך.

והן **בחלק הודאה** דבלילה מאריכין כמה מחייבים אנחנו להודות לפניו על כל הנסים של יצי"מ, וכעת בפסוקד"ז של פסח הזמן לעסוק בזה.

בליקוטי מוהר"ן תורה ר"א: מרומז בתרגום איכה מה שנוהגים שבפסח צועקים בתפילה, דעל פסוק קול נתנו בבית ה' כיום מועד כ' התרגום דהכוונה כקל עמא דמצלין בחגא דפיסחא, אלמא דתפילות של פסח הוא דוגמא לתפילה בצעקה.

הלל ביו"ט

נחלקו הראשונים אי הלל ביו"ט (לגבי פסח ביום א' – וב' בחו"ל) הוה מה"ת, או מדרבנן, אבל לכו"ע הוא דין וחיוב מעיקר מצוות היום, וחוץ ממה שנוגע לחומר הענינים ליזהר לומר כל מלה, די"א דמעכב כמו בקרי"ש (מ"ב תפ"ח).

ונוגע עוד לידע עד היכן הדברים מגיעים ולהשקיע שם כוחות, דכלל גדול חומרו של דבר מורה על החשיבות שבה.

קריאת התורה

ידוע דע"י קריאת פסוקים בכלל, ובפרט ע"י קריאת התורה בס"ת כשר בציבור, דיש לו חשיבת יתירה, ממשיכים למטה את הנאמר בתוך הפסוקים, לענינינו ע"י קריאת התורה של המועדים ממשיכים האור של המועד, וביום ראשון ממשיכים את היצי"מ (וכ"ה בהדיא בדרך ה' לרמח"ל בסוף ספרו).

ברכת טל

כמו שידוע דבתפילת גשם נתעורר ענין גדול למעלה ונמשך עי"ז שפע למטה כן עד"ז נעשה בטל, בבחינה אחרת.

כתבו כמה מהמקובלים דהיחוד של ליל פסח נגמר בבוקרו בעת תפילת הטל, ולפיכך הוא אז עת רצון נפלא (ע' אוהב ישראל בליקוטים מה שהאריך בענין טל).

וועד קרן הבנין

דקהל ומוסדות
יטב לב ד'סאטמאר
בעיה"ק **ירושלים** תובב"א

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

תּוֹמֵךְ כַּהֲלָכָה ...
כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶ"ה

מהררי ציון קרתא קדישא, נשגר ברכותינו בנהורא נפישא, יקר תפארת גדולתו, להעלות על נס בהדרתו, הוא הגבר הקים עולה, עושה גדולות ונצורות בעיר תהילה, להעמיד קהילתינו על תילה, מרואי פני המלך היושבים ראשונה, לימין כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א בכל עת ועונה, לעזור בתבונה, עומד על המשמרת, לבנות בית ה' לתפארת, ה"ה

ידידינו עוז הטפסר המרומם

מוה"ר

אברהם יהושע הכהן גלאנץ

הי"ו

מראשי וועד קרן הבנין
דקהלתינו ומוסדותינו פעיה"ק תובב"א

לרגל שמחת אירוסי בתו החשובה שתחי'

עב"ג החתן כמר **משה לאוב** נ"י

בן ידידינו החשוב מוה"ר **יואל לאוב** הי"ו

ובכן נרים ונישא קולינו, מעומק לבנו, שיזכה לכל הברכות האמורות בתורה, נחת דקדושה מכל יוצ"ח בשמחה ואורה, תורה וגדולה, יתאחדו על שולחנו לתהילה, עדי נזכה לקבל פני משיח צדקינו ומלכינו בראשינו בב"א.

המברכים בהוקרה והערכה

וועד קרן הבנין

פעיה"ק **ירושלים** תובב"א

מבוא:

בעמדינו לקראת חג הפסח הבעל"ט ידוע בכל בית ובית חומרות שונות אשר קבלו מאבותיהם ורבותיהם הקדושים, והרבה דברים קבלו עליהם בתמימות ובאמונה ללא שום חקירה ודרישה על טעם הדבר, ועל הרבה מהם גם נתהוה פולמוס גדול בין פוסקי הדור, כאשר זה אוסר וזה מתיר, וכל אחד עם ראיותיו בידו מהש"ס ועד האחרונים, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים.

אבל במשך הדורות היה הרבה פעמים שגדולי הדור רצו לגדור גדר ולעמוד בפרץ, ועל כן לא גילו טעמם ונימוקם רק אסרו 'מטעם הכמוס' עמהם, וכל החרדים לדבר ה' ידעו נאמנה לא לזוז ולנטות מדבריהם ימין ושמאל, ולפעמים יש 'טעם כמוס' למה אסרו על פי 'טעם הכמוס', אבל נאמנים עלינו דבריהם כגחלי אש.

ומה לנו גדול מהפולמוס הגדול שהיה בענין 'מאשין מצות' אשר ידוע לנו דבריו הקדושים ונוראים של מרן הק' מצאנו שהוא אוסרו בתוקף, וכותב עליו שהוא חמץ גמור, והוא כותב שהוא אוסרו מטעם הכמוס.

וידוע ד' מרן רביה"ק זי"ע שמבאר שעל כן אסרו הרה"ק בטעם הכמוס, כי לא רצה שיבואו אחריו וידונו בדבריו ויתירו אותו באופנים שונים, וכן כ' בספרו הק' ויואל משה (מאמר א' סי' קמ"ג) וזלש"ק: "וכשהתחילה השערוריה בעולם על דבר המאשין מצות, והיה פלוגתא בין החכמים מערכה מול מערכה, זה אוסר וזה מתיר, וכאו"א כתב טעמו ונימוקו, בכל פרטי העשיות של המאשין, ומרן הגה"ק מצאנו החליט לאסור מחמת טעם הכמוס וכו', ורבים תמהים מדוע לא גילה טעם ההלכה, והיו גדולים שחתרו להבין טעמו ונימוקו בסברות שונות, ולפענ"ד ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, כי בחלק ב' (סי' א') בענין המאשין ציצית, כתב שאי אפשר להתיר המאשין בשום אופן כי אופני המאשין משתנים בכל יום, ואם יצא מאשינען בהיתר יעשו גם מאשינען אחרים כמתכונתם באופן שבוודאי אסור ומי יאמר להם דבר, וכו', ע"כ חלילה להתיר מאשין במצוה דאורייתא, עיי"ש מה שהאריך בזה, ומובן שטעם זה הוא גם במאשין מצות", עכל"ק בויואל משה.

אגב, כדאי לציין שבשו"ת דברי חיים יש כשבע פעמים שהוא כותב ודן בהלכות שונות מפני 'טעם הכמוס', ואנו אין לנו אלא לקבל דבריו הק' כנתינתן מסיני.

על כן באנו להציג לפני הקוראים הנאמנים בפרק א' - פולמוס בענין 'עשיית יין שרף העשוי מתפוחי אדמה' שהיה במדינת פולין, והגאון רבי עקיבא אייגער זצ"ל אסרו 'מטעם הכמוס', ואח"כ נתהוה פולמוס גדול בדבריו, וא' מתלמידיו הגדולים והמובהקים יצא להתירו, כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים.

פרק ב' – מנהג שתיית יי"ש או יין ומנהג אמירת לחיים, מקורם, סגולתם, ומנהגי הצדיקים בזה.

השתלשלות הזיוף הנורא בשנת תקצ"ה

במשך הדורות ידעו נאמנה שיין שרף הוא חמץ גמור, בהיות שהאלקאהא"ל נעשה ע"י שמחמיצים אותה ע"י שמכניסים בתוכה חמץ גמור כשעורים וכדומה, ועיי' במשנה ברורה (סי' תמ"ב סק"ד) שכתב שהסכימו האחרונים דהוי חמץ גמור, וגרע מתערובות חמץ ואפילו אם נעשה משמרי שכר, ע"ש, והוא כבר מובא בראשונים כהרא"ש (פסחים ריש פ"ג).

אך במדינת פולין בערך בשנת תקצ"ה יצאו כמה סוחרי יי"ש שפלים ונבזים אשר בזדון לבם יצאו בבשורה מרנינה שמצאו עצה הוגנת להכשיר יי"ש בפסח, ע"י שעושין אותה מתפוחי אדמה, וקבלו ע"ז הכשרים מכמה בתי דינים שקבלו את עדותם של הסוחרים, והיו אפי' דיינים שדקדקו יותר והלכו לבקר בבתי המשרפות לעשיית יי"ש וראו את ההמצאה החדשה, והוטבו בעיניהם ונתנו הכשר ליי"ש אלו.

אך מאידך, היו כמה סוחרי יי"ש החרדים לדבר ה' אשר ידעו והכירו את חכמת עשיית יי"ש בכל פרטיה ודקדוקיה, וטענו בתוקף ועוז שלא יתכן לעשות יי"ש מתפוחי אדמה, אך מאידך היו רבנים שדחו את דבריהם, כי טענו שאכן אין לכל אומן המתעסק ביי"ש לעשותה, אך יש מומחים נפלאים אשר ידעו להמציא דבר זה, והיכולת בידם לייצר יי"ש מתפוחי אדמה, ונחלקו בזה חכמי הדורות.

אך לאחר כשנתיים ימים קמה וגעשה כל מדינת פולין, כאשר א' מהסוחרים הנבזים האלו הודה בפה מלא שהחכימו בתחבולה מרושעת לשקר על הרבנים המכשירים, כי הם היו מכניסים בסודי סודות חתיכות גדולות של חמץ גמור לתוך הבארות אשר משם שאבו המים לעשיית היי"ש, וכאשר המים הגיעו לבית המפעל כבר היה נחמץ מהחמץ שהכניסו לתוך הבארות, וכשהרבנים הגיעו ופיקחו על עשיית היי"ש, לא ידעו ולא הבינו שהמים נחמצו מכבר, ולכן כאשר לא ראו שום זכר לחמץ נתנו הכשר, וכדי בזיון וקצף.

הגרעק"א יצא לאיסור בלשונות חריפים

אז בשנת תקצ"ו הוציא הגאון רבי עקיבא אייגער זצ"ל כרוז לאסור כל היי"ש לפסח, והחידוש שבדבריו שאסר את היי"ש הנעשה מתפוחי אדמה

מפעל הגדול של עשיית יי"ש בעיר ווארשא שבפולין

מחמת הזיוף הנורא הנ"ל, אך הוא מוסיף לאסור מחמת 'טעם הכמוס'.

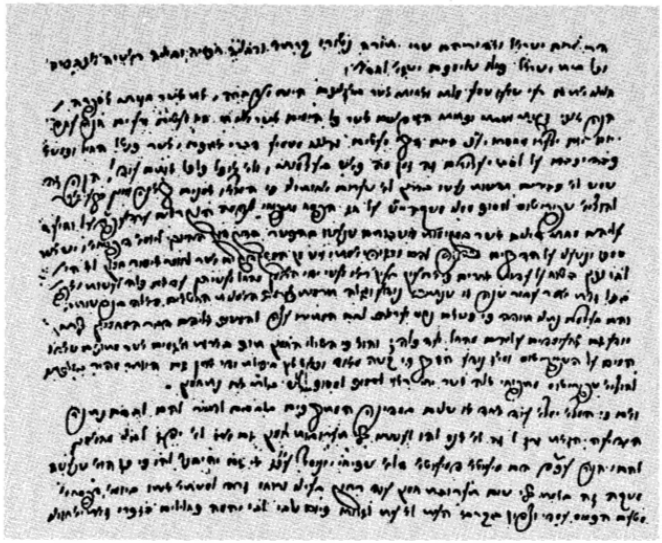
ונעתיק כאן הכרוז של הגאון רבי עקיבא זצ"ל (מובא באגרות רעק"א סי' קל"ב) אשר נכתבה כשנה לפני הסתלקותו, והוא נכתב בחרוזים נפלאים, אבל מבין שורותיו רואים גם את גודל שברון לבו מהמכשול הגדול וגם מגודל ענות קדשו איך שהוא משתטח בתחינה לגדולי הדור שיסכימו לדעתו השפילה והנמוכה:

הרי ערי ישראל ואדיריהם, שרי תורה נטורי קרתא ורבניהם, חכמיהם ונבוניהם, ראשיהם ונכבדיהם, וכל בית ישראל כולו שלומכם ישגא לחדא.

חנוני חנוני, אתם רעי שמעו שמוע מלתי ואחותי אשר באזניכם היום אדברה, את אשר חזיתי אספרה, הנה אנכי זקנתי ושבתי וכוחותי הגופנים אשר כל הימים אשר אני חי מעט ורעים היו, הנה עתה יום יום יצערו ויחסרו, ע"כ יהיו דברי מעטים, והנני משמיע דברי אתכם אשר כנטל החול וכנטל הכבד יכבדו על לבבי, עצורים זה זמן מה כאש בעצמותי ולא אוכל כלכל אותם עוד.

הנה זה שנים לא כבירים חדשות נעשה בארץ לא שערום אבותינו, כי הוציאו אמנים בראנטווויינבערענע"ר להוציא שפיריטו"ס למסוך ממנו משקה יין שרף על חג הפסח מתפוחי אדמה הנקראים ערדעפפע"ל, והעד עליהם מבתי דינים אשר במקומות מושבותם שנעשה בהכשר בדקדוק החיובי ליומא דפסחא, יש אשר סמכו ונשענו על הדברים שהוגד להם מפי מגידי אמת, ויש המדקדקים אשר לחומר איסור חמץ לא הי' נכון לבם בטוח על עדות אחרים, כי עין בעין ראו מעשי ידי האמן מהחל מעשהו עד אם כלה.

אפס בכל זאת אחר עבור שנה או שנתיים נודע ונגלה תרמית וערמת האמנים החטאים האלו בנפשותם, והם בעצמם נתנו תודע כי בשאט נפש וערמת לבם הסתירו עצה להמשיך אליהם דבר המחמיץ בלתי יודע גם להעומדים עליהם מהחל ועד כלה, והוא כי הטילו חמץ תוך בארות ואגמים אשר מתוכם שאבו המים אל השפיריטו"ס, ומאז נודע הדבר כי קשה מאד, וכמעט אין ביכולת ידי אמן גם היותר מהיר במלאכתו להוציא שפיריטו"ס מתפוחי אדמה אלו אשר יהי' ראוי למסוך יין שרף בלתי אם נתחמץ, ואם כי המצא ימצא עוד אחד או שניים במדינה המתברכים בלבבם לאמר, להם לבדם נתנה הידיעה הזאת, ורז זה לא אנס להו לעשות בלתי תערובת חמץ, גם אם לא יפג לבינו מהאמין להם, הנה ע"כ הם מעוטא דמעוטא דלא שכיח.

כרוז האיסור לעשות יי"ש מתפוחי אדמה בפסח

ונוסף עכ"ז, אי גם יהיבנא להו כי כן הוא שנעשה משקה זה באמת בלי שום תערובת חמץ, עוד רחוק בעיני ורוחי זרה למשתי אותו בימי דפסחא מטעם הכמוס עמדי וצפון בקרבי, העת לא עת לגלותו כיום, ולבי יהמה כחלילים, בזכרי זאת יאחזוני צירים וחבלים, על עם ה' כי יפלו במהמורות ינקשו וילכדו בחבלי עון ובמכשולים גדולים.

על כן קמתי והתעוררתי, ואת חצני נערתי, לבלתי התמהמה עוד לעשות לד', להודיע צערי ויגוני לרבים, ולאסור באיסור גמור לשתות ביומא דפסחא יין שרף העשוי משפיריטו"ס היוצא

מתפוחי אדמה, ועון העובר כעון המסייע יהי' כבד מאד כשותה וכמשקה לישראל חמץ דגן גמור, אף אם יהי' כתב הכשר שעשוי בלי תערובת חמץ כלל, ואני גוזר על כל הסרים למשמעתי להזהר ממנו ומתערובותו.

ואליכם אישים החרדים אל דבר ה' קולי אקרא, כל מי שלמד זמן מה בישיבתי מנעורי עד היום הזה, אף להגדיים שנעשו תיישים, והמה גדולים וטובים ממני, אני מבקש ופוקד בפקודה חזקה להחזיק במעוז הדבר הזה ולפרסם איסור במקומות ממשלת לבל יהי' לאבן נגף ולצוד מכשול לבית ישראל.

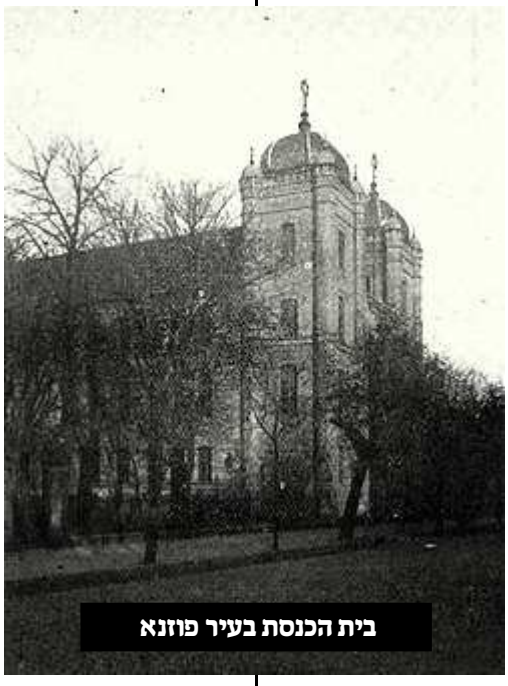
ולחכמי הדור כולם הקרובים והרחוקים ישרים וצדיקים, אשר הוקמו והורמו לרעות את עם ה' על נהרי נחלי התורה והיראה, אליכם אחי ורבותי אשים דברתי, ומפיל אנכי שאלתי ובקשתי, לשום לב על הדבר הזה, ולהסכים דעתכם הגדולה לדעתי הנמוכה והשפלה, להרים המכשלה, ולהסיר התקלה, ולאסור איסור על נפש השותה משקה ביומא דפסחא, ולפשט איסורו בכל גלילותם, ולכל בני ישראל יהי' אור במושבותם, כאשר לא יטמאו נפשם רוחם ונשמתם.

דברי הכותב וחותם לכבוד השם ולכבוד תורתו הקדושה, אשר נתנה לנו ע"י אביר הרועים למורשה, פה פאזען בירח כסלו בעשרים יום בו שנת תקצ"ו לפ"ק.

עקיבא במוהר"ם גינז זצ"ל מא"ש

הגרעק"א לא התיר אפילו בהפסד מרובה

והנה באותה התקופה, התגורר בעיר בייאלי שבמדינת פולין סוחר של יי"ש ר' מרדכי קליגבערג והי' תלמיד חכם גדול, והיה לו מפעל לעשיית יי"ש, והלז מצא עצה לכלכל עצמו גם בימי הפסח, והאיש ההוא עשה את הכל בהכשר ויתרון והשקיע הרבה כסף לעשות כלים חדשים, והחלקים אשר הוצרכו מעץ עשה כלים חדשים מעץ, וכן היורות מנחושת התקין מחדש, והמציא עצה לעשות יי"ש מתפוחי אדמה, כי הוא היה אומן גדול במלאכתו וידע איך לייצר יי"ש בצורה נפלאה מבלי שום חשש של חמץ ח"ו, והיה בטוח שהכל יבוא על מקומו בשלום, והכל יהיה בהכשר גדול.

בית הכנסת בעיר פוזנא

אך באותה התקופה יצא הכרוז בכל מדינת פולין מהגאון רבי עקיבא אייגער זצ"ל הנ"ל, בו הוא אוסר 'שתיית יי"ש בפסח הנעשה מתפוחי אדמה' בתוקף ועוז, ור' מרדכי הנ"ל נרעש מאוד מהאיסור, כי היה לו הפסד מרובה ונזק גדול אחר כל ההשקעה אשר השקיע בעשיית היי"ש הנ"ל.

בצר לו פנה להגאון רבי שלמה אייגער זצ"ל בנו של הגרעק"א שהתגורר בעיר ווארשא, וביקש ממנו שיליץ בעדו לפני אביו הגדול, שימציא לו היתר מפני הפסד מרובה, כפי שרואין בהרבה ספרי הפוסקים שמפני הפסד מרובה נכנסו בפירצה דחוקה בכדי להציל ממונם של ישראל, אך רבי שלמה דחהו, ואמר לו שיפנה לאביו , ורק הסכים לשלוח את מכתבו לאביו ויספר לו השתלשלות הדברים, וישאל לו האם יש מקום להתיר את הדבר מחמת הפסד מרובה, אך הגרעק"א לא הסכים להתירו בשום פנים ואופן.

וכ"כ הגר"ש אייגער (בשו"ת או"ח סי' י"ח) שהאיש הנ"ל פנה אליו, אך הוא אמר לו מה תצעק אלי דבר אל אבי מורי, ורק היה מוכן לשלוח המכתב לאביו

ולהגיד לו במי המדובר, אך אביו לא היה מוכן להתיר, עיי"ש.

כרוז מהבד"צ בוואַרשא

אחר שנתפרסם הכרוז של הגרעק"א נזעק הבית דין צדק בעיר וואַרשא ובראשם הגאון בעל החמדת שלמה זצ"ל בחודש שבט שנת תקצ"ו, ופרסמו ג"כ איסור חמור להשתמש ביי"ש העשוי מתפוחי אדמה, והחמירו גם על שהייתם בבית בימי הפסח.

וז"ל בכרוז שהוציאו: ...לזאת באנו להודיע לרבים, שמהיום והלאה אסור לעשות על חג הפסח משקה יי"ש הנעשה מתפו"א, והוסיפו, דכמו"כ האיסור על השותה ועל המשהה בביתו משקה הנ"ל בימי חג, כמו שאר חמץ גמור ואין מועיל שום הכשר כלל...

הכרוז בוואַרשוי כ"ח שבט תקצ"ו.

על דבר אשר אינה שגים נתחדש לעשות יי"ש על תפ הסמה מתפוחי אדמה עקראם קארטאפעל, וזמן
מה אחר אשר נפץ על סני חבל, נשמע כי האוכנים העושים כאלו סיגם אוכנחם ואשונה לבנם,
וירבו בתוכו עניני חמץ, ומרי שנה בשנה יוֹדע יותר ערמת לבנם ותרמותם עשיית משקה הלז אשר
אם גם המורים אשר יסתרו בזה נאמנה רוחם לאל ובעצמם ידעו על האוכם ולהזהר ביתר שאת
וישביתו מהלל מעשיהם עד כלה עכיו נודע כי אינא כמעט לבוא עד תכונת עירמו האוכנים, וכבר התעורר
בזה כבוד מופת הדור הגאון הגדול המפורסם תפארת ישראל צדק וחסד מורה ומקובא איר באכ"ם ור"מ
דק"ק פיזנא, כאשר ע"כ יחוי בהכרוז הנרסם את קולו הוצב להכות איש כדבר זה, לזאת באנו להודיע
לרבים שמהיום והלאה אסור לעשות על הג הפסח משקה יי"ש מתפוחי אדמה, וכך כן האיסור על השותה
והמשהה בביתו משקה הנ"ל בימי הג כמו שאר חמץ גמור ואין מועיל שום הכר כלל, ומשקה הנ"ש
מתפוחי אדמה הנשאר, הן להמורים הן לבעלי בתים עוד משנה העברה, הן מה שעשו בשנה זו, חלילה
למוכרו לפסח, וכל השופע לדבריגו יתברך מרי צבאות, באנו עליהם מה קק וואשוי.

שלמה ולמן מפיזנא חונה פה ק"ק וואַרשוי. צבי הירש מקראקא דיין.
דוד מאפטא ני"ן פה ק"ק הנ"ל.

נוסח הכרוז שהופיע בוואַרשא בחודש שבט תקצ"ו

בזמננו שהגאון ר' עקיבא איגר נ"י אסר וקבעו בשמו מכתב בדפוס לאיסור, אך שמעתי אומרים על מקצת חכמי הדור שבמדינתנו שרוצים להתיר...

ועיי"ש שמפלפל עם הגאון רבי נפתלי זצ"ל אב"ד שאט שמערער על ד' הגרעק"א, ומביא מכתבו של הגאון ר' נפתלי הנ"ל שכותב שבגלילותיו אין חשש למה שהעלה הגרעק"א, וא"כ אין לאסור יי"ש העשוי מתפו"א, ור' נפתלי מסיק בסוף דבריו ... ולהכי בייש אין להחמיר אפילו לכתחלה, וגם לא הייתי סומך בזה על סברות עצמי, כי אם אחרי רואי אילו הגאונים התירו, ומה שהחמיר אדמו"ר הגאון ר"ע אייגער, ראיתי את מכתבו בכתב יד, ונראה בעליל שבקעה מצא כו' אשר הפרצה זאת לא שכיח במקומינו, אמנם גם זאת בלי כתב הכשר במקום שאין מכירין החתימות אין להתיר, כאשר גם אנכי נוהג כן מקדמת דנא, כי גם בשנה זו קודם פסח הייתי בקידאן על איזה עסק משפט, ובאו לפניי מקארלין לבקש ממני לחתום על כתב הכשר שלהם, אשר חתם עליו הגאון מוהר"י אב"ד דשם, ולא חתמתי עד שהעידו לפני אנשים המכירים את חתימתו... ועיי"ש שדן בדבריו.

המערערים על פסקו של הגרעק"א

אך היו כמה רבנים אשר כדרכה של תורה לא הסכימו לאיסורו של הגרעק"א, ומן הפלא לציין מה שכ' בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סימן ז אות כט) שגזירת רבי עקיבא איגר לא נתפשטה במדינתו, ע"ש.

◆

כן מובא בשו"ת נחלת שמעון (סי' כ"ט – ל', י"ל בווילנא שנת תרנ"ז) מהגאון רבי שמעון בן רבי זרח (זרחי) זצ"ל אב"ד טוירנען ויאקאבשטאט ובסוף ימיו עלה לארה"ק שכותב בתו"ד "כי נתפרסם

ספר

נחלת שמעון

שאלות ותשובות

חדושים ובאורים בסגנית השס והראשונים.

פאת

והיב תאגן הגדול הצדיק והחסיד תכם לבב ושמר רוח

רבי שמעון זרחי זל

האב"ד בק"ק טאוויץ ויאקאבשטאם, ובאחרית ימיו עלה לארץ הקודש ובעיר צפת בקבלה וקבורת על יד
חיותם בכספי ירושלים עיר הקדש.

הוכא לכית השס על ידי מרי מרים האבינאוויץ.

ווילנא

בדפוס האלפנה והאותים ראם

שנה תרנ"ז לפ"ק

שער ספר שו"ת "נחלת שמעון"

הרה"ק הצמח צדק מליבאוויטש החמיר מפני 'טעם הכמוס' של הגרעק"א

והנה האדמו"ר הצמח צדק מליבאוויטש זצ"ל קיבל עליו את האיסור של הגרעק"א במשנה תוקף ועוז, עיין בשו"ת צמח צדק (או"ח סי' נ"א ובסי' ק"ג) שכ' וז"ל באו"ח (סי' ק"ג): ...מי שמע כזאת לעשות י"ש של פסח לכתחלה בכלים שא"א לנקותן לגמרי מחמץ בעין, ולסמוך על זה דמשהו בטל קודם הפסח...

...ולכן יפלא מאד בעיני איך יעלה על דעת רומע"ל להקל בזה ולגבב כל הקולות יחד באיסור חמץ, וידע מעלתו אשר אשתקד נשלח תשו' מהגאון רע"ק איגר נ"י שהחמיר במאד להזהר בעשיית י"ש לפסח, כ"ש שחלילה להקל בכענין הנ"ל, ואפילו לא הי' כאן חמץ בעין, חלילה לשנות מנהג כל ישראל שאין י"ש לפסח, רק בטרויבין חדשים או שלבנן ולא לסמוך על הגעלה אפי' בטרויבין ישנים... עכ"ל.

וע"ע במילואים לשות צמח צדיק (ס"ו) בזה"ל: ...פוק חזו כמה החמירו גאוני וחכמי הדור ה"ה הגאון המנוח ר' עקיבא איגר ז"ל וב"ד ושארי רבנים הגדולים, ומשום חומר איסור חמץ בפסח גדרו גדר בענין הי"ש אפילו במקום שאינו אלא משום חששא וגזירה בעלמא.

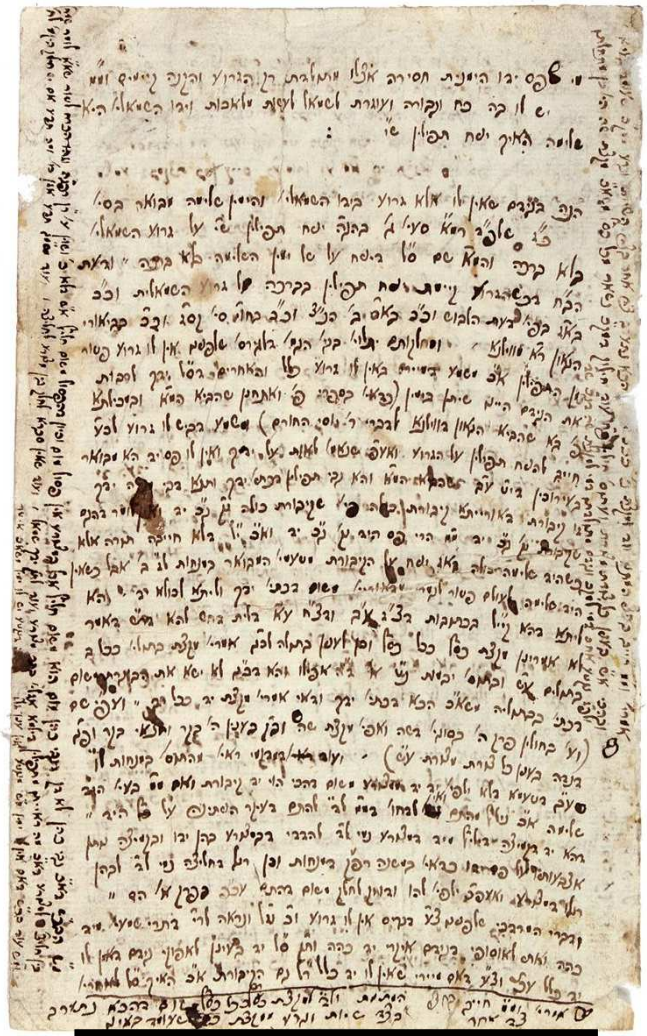
◆

ועיי' בס' ליקוטי סיפורים מהרב חיים מרדכי פערלאוו ז"ל (עמ' קצ"ב) שכאשר רצה אחד מחסידי הצמח צדק לייצר י"ש מתפוחי אדמה עבור רבו, ובכל חומר ההשגחה לא הסכימה דעתו של הצמח צדק, ומטעם שאסרו רבי עקיבא אייגער מבלי לתת נימוק וסיבה.

ואמר, אילו היה מטעים דבריו עפ"י סברא מסברת התורה, היה ביכולת לעיין ולחלוק בדבריו, וכלשונו: וואלטן מיר קענען אריבער גיין... אבל כיון שאוסר מטעם הכמוס, ואינו אומר טעם גלוי "קענען מיר ניט אריבער גיין, עכ"ד.

◆

אגב, עיין בספר בית רבי - חב"ד (ח"ב דף ז ע"א) מסופר על ביקורו של הרה"ק רבי דובער זצ"ל בנו של הרה"ק בעל התניא במעונו של הגרעק"א, ובמכתבו הוא מתאר את ענוות קדשו ...בפוזנא הייתי אצל הגאון הישיש רע"ק וכינוי שמו איגר, והוא איש תם וישר ולא ידע בענייני דהאי עלמא כלום, מלובש בז'יפעצע פשוט ושטריימל

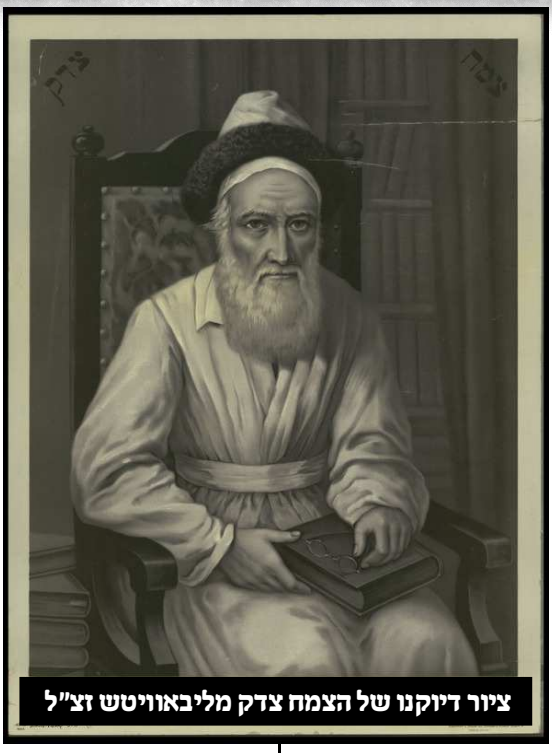

כתי"ק של הצמח צדק מליבאוויטש זצ"ל

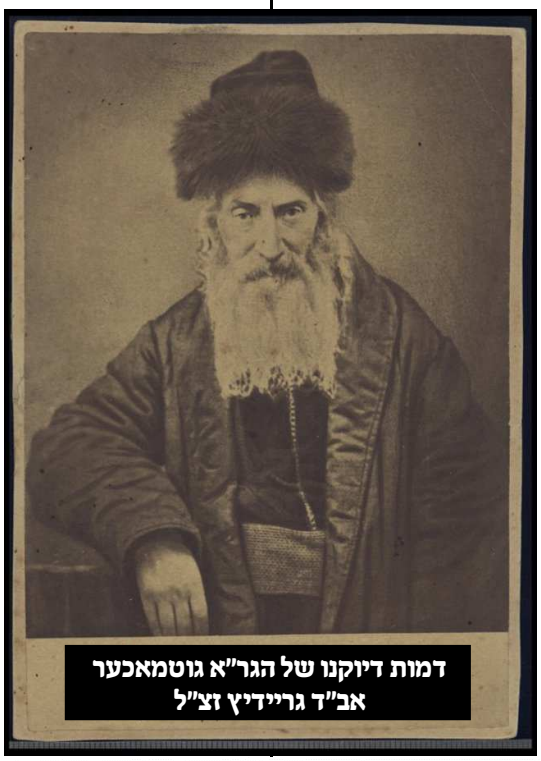
של עלקא קרוע, וקיבל אותנו בכבוד גדול, כי עניו ושפל ופשטן הוא עם כל אדם... ע"ש.

הפולמוס בשנת תר"ה

והנה בשנת תר"ה כעבור תשע שנים מאז שנתפרסם כרוזו של הגרעק"א אשר כבר נסתלק בשנת תקצ"ז, נתהוה פולמוס חדש ע"י תלמידו המובהק של הגרעק"א הלא הוא הגאון המפו' רבי אליהו גוטמאכער מגריידיץ זצ"ל, שבחן וניסה למצוא צדדי היתר בנידון זו.

ציור דיוקנו של הצמח צדק מליבאוויטש זצ"ל

ומשום מעשה שהיה, כי בכפר סמוך לעירו נתחדש בית שריפת יי"ש, משוכלל בכל ההידורים בטיב הכשרות, עוד זאת הובא ת"ח וצדיק מפורסם לעמוד על מהלך העינים מהחל עד כלה, כך שעלה בהסכמת כולם כי אין כלל חשש בדבר, וכי הוא נעשה בהכשר ויתרון, סוחרי היי"ש השתדלו להשיג כתב הכשר מהגאון אב"ד גריידיץ שכשלעצמו מצא הכל על מכונו, אך יען היה המדובר שיימכר היי"ש גם בעיר פויזנא, הוצרכו לבקש הסכמת הרב דמתא שהיה בימים ההם הגאון רבי שלמה אייגער זצ"ל בנו של הגרעק"א.

דמות דיוקנו של הגר"א גוטמאכער אב"ד גריידיץ זצ"ל

הענין הוצע במלואו לפני רבי שלמה אייגער זצ"ל שנמנע מלהתירו, כי הוא הלך בעקבות אביו הגדול לאסור באיסור חמור יי"ש זה הנעשה מתפוחי אדמה, והגר"א גוטמאכער נדהם למשמע אזניו.

◆

והגר"א מגריידיץ התיר את היי"ש מחמת הפסד מרובה, ומן הפלא לעיין בתשובתו אשר מדייק בלשון הכרוז של רבו בכל תיבה ותיבה, וכותב שבוודאי יצטער הגרעק"א שיגרמו נזק לממון ישראל על סמך דבריו מבלי לעיין בהם.

ונעתיק מלשונו של הגאון מגריידיץ (יו"ד סי' ס"ה): בכפר סמוך לכאן נתחדש בית שריפת יי"ש עם כל הכלים כפי הנעשים עתה חדש לגמרי, ובאר בנויה מכל צד, עד שכפי דברי הנאמנים מן הנמנע להכניס אפי' זבוב בלי סתירת הבנין שעל הבאר, והבאר ההיא מחזיקה כסף שמונים אלף קווארט וכו' והאיש הזה לא ידע אם יש מיחוש בזה וכו' אך הי' המדובר שיען שיימכר בפויזנא צריכים לבקש קיום גם מהרב אב"ד נ"י דשם,

וכאשר בא הדבר לפניו הודיע לכאן, כי אביו החסיד זצוק"ל אסר הי"ש הנעשה מתפו"א, וכפי ההעתק הרצוף בזה נבהלנו מהדבר.

וכותב - הלא ידענו שלא היה דרך החסיד בחייו להיות מנצח, ואף אם נער קטן אמר לו ענין אמיתי הודה לדבריו, ובפרט כאשר ראינו בתשובותיו עד היכן עמד כארי להציל מהפסד ונכנס בפירצה פעמים רבות לגבב היתרים... והי' לנו מבוכה משני הצדדים חסנו על ההפסד רב... ונצבה כמו נד, ונגד זה מי יהרהר אחר רשכבה"ג לעשות ח"ו דבר נגד פקודתו ואיסורו, הלא כולנו היינו צייתים לו בחייו כאילו נמסר מסיני ואיך נבואה ח"ו להרהר אחר דבריו.

...אך באשר ראינו גודל ההכרח אמרנו לפחות לבחון תוכן הענין וכו' וכו', מעתה ידענו כי יתמרמר בגן עדנו על המחמיר בדבריו ויפסוק כפסקי בעלי בתים לאמור, כך כתובה לפנינו בלא ראות תוכן הענין, ויגרום שיהי' על ידו, אשר מעולם הציל ממון של ישראל הפסד גדול על לא דבר, וישמח להמטיבים עמו להבין דבריו הקדושים לאמיתו לעומק הענין, אמר הקב"ה בחדוה 'נצחוני בני', והוא יאמר 'ביארו בני' דבריי, שלא שפטו כתינוק ההולך בבית הספר, וזה הוא קיום רצונו...

◆

ושוב נכנס הגאון מגריידיץ בתשובה ארוכה לדון להלכה בתוקף גזירה כזאת להלכה באיזה אופן יש לגדול התורה וגדול הדור לעשות תקנה וגדר שלא לעבור על ד"ת, ודן אם הי' כעין איסור או כעין גזירה בחרם, ושוב מדייק דקדוקים שונים ונפלאים בלשון הכרוז.

ספר

צפנת פענח

והוא על כל מאמרי רבב"ח שבמסכת בבא בתרא
פרק הספינה:

מאת הרב המאוה"ג הגאון האמתי המקובל האלהי הספרדם סבא
קדישא בוצינא דנהורא חסידא ופרישא נר ישראל כקש"ת
מוהרינו ר' אליהו נוטמאכער זצ"ל אבד"ק נריידץ

הובא לבהמ"ד ע"י יחיד הדב המחבר - הרבני השופלא כו' בפוי"ת
מאיר ווינשטיין נ"י בבראדי

נדפס בדפוס המשובח

ג"י הרבני אהור"ם שליט"א נין הגאון נ"י

בבראדי

בשנת תרלה לפ"ק

COFNAS PANEACH

BRODY

Druck von M. L Harmelin. 1875

א' מספרי הגאון מגריידיץ זצ"ל

ציור עתיק מהגרעק"א עם שני דייני פוזנא (הציור המקורי נמצא לאחרונה בא' מהארכיוון במדינת דייטשלאנד)

וכגון, ...וכן אח"כ בדברו לתלמידיו כתב, וז"ל, אני מבקשו ופוקד בפקודה חזקה להחזיק במעוז הדבר בזה ולפרסם איסור במקומות ממשלתם עכ"ל, הלא ידענו שהגיון לשון הקודש היה רהוט בקולמסו בלי חסרון ויתרון אות, ואיך לא כתב כאן לנכון לכתוב לפרסם את האיסור, רק כתב לפרסם איסור, ע"ד לאסור איסור, היינו ג"כ שהוא לא אסר כלל, רק ביקש מהם שיפרסמו הם איסור, היינו שיעשו הם איסור, והוא לא משמע שאסר עדיין, ואם שהי' קהלות שהכריזו, אינו רק לעירם, ועדיין אף לעירם אין ביורר, כי עדין לא ידענו אולי קראו רק מכ"ק או היו תולים העתק בבתי כנסיות כמו בפויזנא, ואז חזר הדבר שלא נאסר כלל כמ"ש לעיל, דאין בכתב זה עדיין שאסר החסיד... מעתה מבורר שלא נזכר בשמו עדיין איסור, ואף שיש איזו משמעות שרצונו הי' לאיסור, בכל זאת כל זמן שלא נתפרש בפירוש לשון טוב המוכח אין שום איסור...

וממשיך - ומה שכתב אח"כ 'ואני גוזר גזירה חמורה', והיינו שהוא גוזר שהרבנים יאסרו וכו', ושוב דן שלא נתפשט איסור למעשה ברוב ישראל, וע"כ יכול אף בי"ד קטן לבטל איסורו כגמ' (ע"ז ל"ז) וברמב"ם וכו'.

ועוד כתב - ומ"ש 'דאף אי גם יהיבנא להו כי כן נעשה בלי שום תערובת חמץ, עוד רחוק בעיני ורוחי זרה למשתי אותו ביומא דפסחא מטעם הכמוס עמדי וצפון בקרבי', מזה מביא ראי' להיפוך, דלמה לא כתב עדיין אסור משום לא פלוג, או עדיין אסור מטעם הכמוס, הרי דהן ולאו רפיא בידיה, וכאילו אומר רחוק עדיין אם אשתה ממשקה זאת או אתננו לאחר לשתות וכו', לזה אין לנו לבנות יסוד בשום דבר על הטעם הכמוס, כי זה לא כתב רק לסניף שעדיין לא ידע איך להחליט בזה.. עיי"ש.

◆

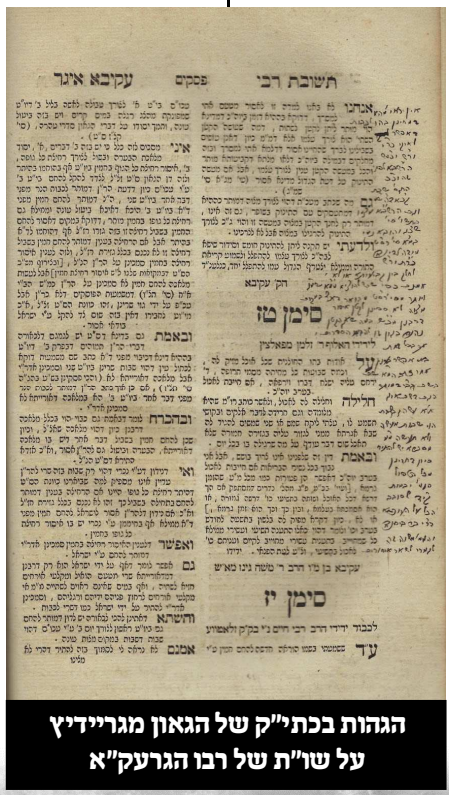
ועוד מטענותיו שהציע הגר"א מגריידיץ בתשו' הנ"ל - שיש לנו לשפוט, כי בלתי ספק הוא עצמו אף שהתלהב הרבה בשעת כתיבה, ואפשר עוד התלהב בזמן קצר אח"כ, יען אמרו לו בהפלגה גדולה ספורי מעשיות מהרמאות, אבל הי' לו סייעתא דשמיא כדרכו בכל דבר ונתרשל מהענין לגמרי, והבחינה ע"ז הוא, מדוע לא כתב להרבנים דמדינתנו בפלעשען ופה"ק גרישל שאנחנו היינו סמוכים לו והיא עדה גדולה, ולא הודיע מזה כלום, ואם הי' כרוז באיזה קהילות במדינות הקרובות לנו, לא ימלט כי שמענו מזה, וגםמדוע לא ציוה להעמיד זה בא' מספריו בקונטרס השני מתשבותיו נדפס כמדומה אח"כ, אלא וודאי אחר שכתב לאיזה מדינות רחוקות נפל בלבו לנוד מזה, ולכן נתרשל, ויען שלא עשה עדיין חרם ע"ז הה יכול לחזור, אף שהיה לגדר , כיון שעדיין היה רק ברצונו...

◆

ועוד טען דכיון דבזמנו הוא, דהיינו כתשע שנים לאחר שנתפרסם הכרוז, בטל טעם האיסור, כי עתה האומנים רובם המה בעלי כימי"ה... אינו דומה בשנים קדמוניות היו רק עושים יי"ש אומנים אשר ידעו זה רק מחמת רגילות, ומעוטי דמיעוטא היו היודעים, מאש"כ עכשיו להיפך הוא, רובא דרובא המה אומנים נפלאים, ומשנה לשנה נתפשט החכמה יותר, וודאי אם היה רבינו עמנו היום, היה אומר שטעמו לא שייך עתה, וכיון שבטל הטעם ממילא בטל האיסור...

◆

קוראים חשובים! מן החובה לציין שהתייחסותו של הגאון מגריידיץ אל רבו הגדול הגרעק"א היתה ביראת הכבוד באופן נשגב ונעלה, וכפי שהוא כותב במכתב (מובא בהקדמת ספרו) לידידו

הגהות בכתי"ק של הגאון מגריידיץ על שו"ת של רבו הגרעק"א

הגאון רבי הירש קאלישער ...ידוע לכבוד ידידי נ"י שאנחנו מתייחסים לרבינו (הגרעק"א) זצוקל"ה כמו לספר תורה...

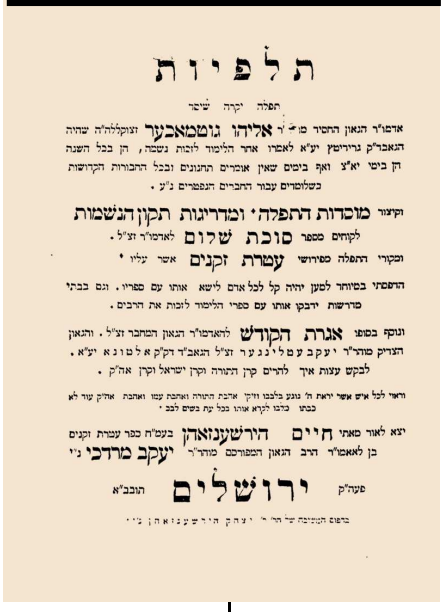
וכן בהסכמתו להגהות הגרעק"א על שו"ע כ' בזה"ל ...יש לזכור עד כמה היה רבינו הקדוש אב לדורו... כמו כן הגרעק"א חלק לו אותות אהבה, ובמכתב אחד (אגרות סופרים מכתב כ"ט) מתארהו 'ידיד נפשי ומחמד לבבי'...

◆

כמו כן ידוע לעת זקנותו של הגאון מגריידיץ זצ"ל, שנים ספורות לפני פטירתו, נתגלה ונודע שמו הטוב ברבים כאיש קדוש ואיש מופת אשר תפילותיו מתקבלים בשמים, ומני אז המונים דפקו על פתחו לקבל ברכתו, ושיבקש רחמים עליהם, וכאשר גבר הלחץ זו הדחק פרסם במכ"ע שאפשר לפנות אליו גם ע"י מכתבים, ושהנזקקים להפקד בדבר ישועה אינם מוכרחים לבוא אליו, מאז המטירו עליו אלפי מכתבים ופתקאות, ותוך שנתיים ושלש הגיעו אליו קרוב לעשרת אלפים מכתבים, הגאון הנ"ל זצ"ל לא נהנה כלל מדמי הפדיונות ששלחו אליו, אדרבה חילקם לצדקה, ובפרט לעניי ארץ ישראל שעבורם פעל רבות.

ובשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל יסופר, שכאשר יצא שמו של הגה"ק מגריידיץ כאיש מופת הפועל ישועות בקרב הארץ, אמר הגה"ק רבי לייבל אייגער זצ"ל מלובלין שאין בזה כל פלא, שכן הוא יודע עובדא, שכאשר למד הגאון אצל זקנו הגרעק"א בבחרותו, אירע פעם בשמחת תורה שרקד הגאון הנ"ל וכרכר עם הס"ת קרוב לאפיסת הכוחות ואיבוד חושיו, וכאשר נבהלו אנשי הקהל על הדבר, אמר להם רבו הגרעק"א שהתורה מרקדת סביביו, ובאהבתה ישגה תמיד.

תפילה שחיבר הגאון מגריידיץ זצ"ל שנתפרסם בתפוצות ישראל שיכול לפעול ישועות

תלפיות

תפלה יקרה שיבר

אדמו"ר הגאון הקדוש מו"ה אליהו גוטמאכער זצוקללה"ה שהוה הגאב"ק גריידישץ יע"א לאמרו אחר הלימוד לזכות נשמה, הן בכל השנה הן ביום יא"צ ואף ביומים שאין אומרים התנונים ובכל החזורות והקדושות בשלומים עבור החברים הנפטרים נ"ע.

וקיצור מוכרות התפלה ומדריגות תקון הנשמות לקוחים מספר סוכת שלום לאדמו"ר הנ"ל.

ומקורי התפלה פירושי עטרת זקנים אשר עליו.

הרשמתי בסוחר לטען יהיה קל לכל אדם לישא אותו עם ספריו. וגם בבתי מדרשות יהבקו אותו עם ספרי הלימוד לזכות את הרבים.

ונסף בסופי אגרת הקודש להאדמו"ר הגאון המחבר זצ"ל. והגאון הצדיק מוהר"ר יעקב עמדינגער זצ"ל הגאב"ד דק"ק אלטונא יע"א.

לבקש עצות איך להיים קרן התורה וקרן ישראל וקרן אה"ק.

וראוי לכל איש יראת ה' נוגע בלבבו ודק' אהבת התורה ואהבת עמו ואהבת אה"ק עוד לא כבתו כדבו לקרא אותו בכל עת בשם לבב.

יצא לאור מאתי חיים הירשענזאהן בעמ"ח כפר עברת וקנים בן לאאמו"ר הרב הגאון המפורסם מוהר"ר יעקב מרדכי נ"י

פעה"ק ירושלים תובב"א

ברשות המעתיק של תר"ר יצחק הירשענזאהן נ"י

ובשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל יסופר, שכאשר יצא שמו של הגה"ק מגריידיץ כאיש מופת הפועל ישועות בקרב הארץ, אמר הגה"ק רבי לייבל אייגער זצ"ל מלובלין שאין בזה כל פלא, שכן הוא יודע עובדא, שכאשר למד הגאון אצל זקנו הגרעק"א בבחרותו, אירע פעם בשמחת תורה שרקד הגאון הנ"ל וכרכר עם הס"ת קרוב לאפיסת הכוחות ואיבוד חושיו, וכאשר נבהלו אנשי הקהל על הדבר, אמר להם רבו הגרעק"א שהתורה מרקדת סביביו, ובאהבתה ישגה תמיד.

תשובתו החריפה של הגר"ש אייגער

אמנם הגאון רבי שלמה אייגער זצ"ל יצא כנגדו בתשובה חריפה, וכעשרה ימים אחר שקיבל את דברי הגר"א מגריידיץ ערך תשובה ובה י"ז סעיפים, עיין בשו"ת (או"ח סי' י"ח) שמתחיל שצר לו בצערו של ר' מאיר

קברו של הגרעק"א זצ"ל ואחריו בנו הגאון ר' שלמה זצ"ל ואחריו בנו רבי אברהם זצ"ל בעיר פוזנא

(המייצר של היי"ש) ...עדינו בשחק כי היינו שמחים שיצמח לו ריווח ממון, כי שמענו וידענו כי איש יקר הוא, וצר לנו כי לא נתקבל לנו הלכתא וטעמי' דמעלתו וכו'.

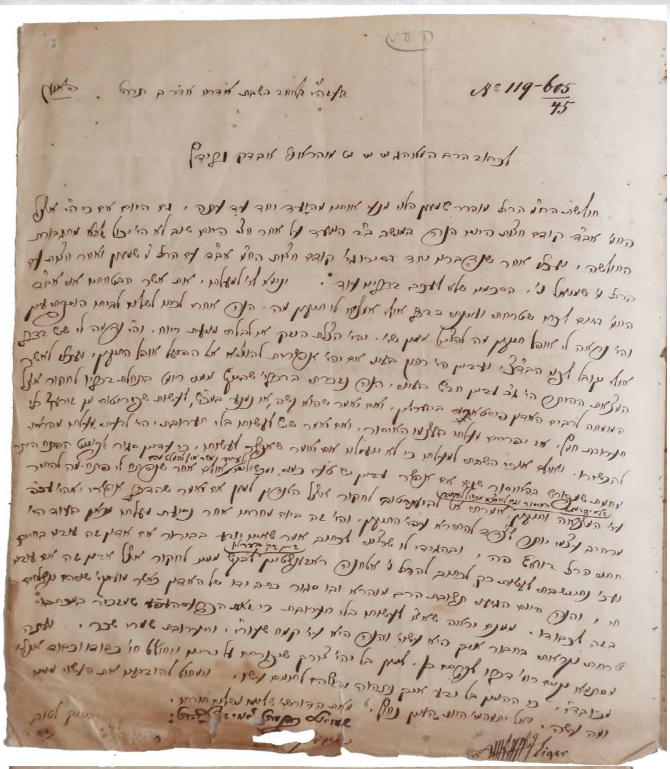
ושוב סותר כל טענותיו, ואף מתמרמר מאוד על רצונו להקל, וז"ל בא"ד: ותו, מה בכך גם אם יהי' כן שאנו רשאים לבטל גזירתו, איה בקשתו שביקש לפרסם האיסור, וכי אין עלינו חיוב זה, וכי לא תלמידיו אנחנו וכש"כ שהחובה עלינו שלא להכניס עצמינו עוד להתיר דבר שנצטער עליו אותו צדיק, ונראה לכל קורא כי קולו חוכך להבה, ודבריו כדודי אש ז"ל יתמלטו.

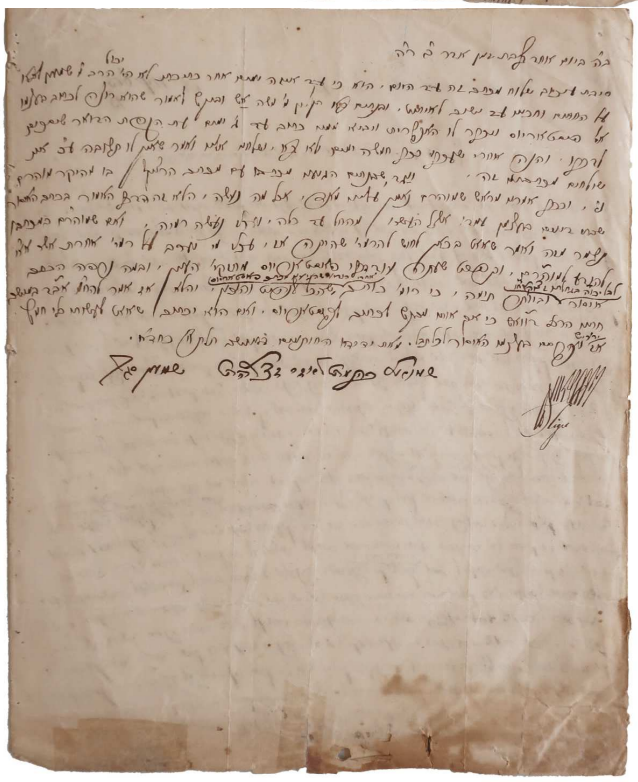
ודוחה על כל טענותיו, שאכן כתב לשון איסור, ובפרט על תלמידיו, ומביא ראיות מכמה גמרות שגזירת חכם הוא איסור וכבגמ' (ע"ז ל"ה) דניאל גזר על השמן, ובשבת (י"ז) גזרו על יינם, ובב"ק (ע"ט) אין גוזרים גזירה על הציבור וכו'.

...ועל מ"ש שלא קבלו כל ישראל גזירתו, ענה לעומתו לאמור, הרי הדברים ק"ו, ומה במקומות ומדינות רחוקות קבלו גזירתו, ק"ו במדינה זו שכל רבניה קבלו ולמדו ממנו והיו מחזיקים אותו לרבם.

ולענין טענת ההפסד מרובה, תחילה מביא שאף לפני אביו עצמו בא ת"ח אחד ומפולפל שהשקיע בזה מעט ימים לפני שיצא הכרוז הון רב, והי' מקום לזון ממנו כל בני הגליל שעשה כלים וצנורות חדשים, ואסר לו, ועוד ששמענו להתיר מטעם הפסד לאדם יחיד או ליחידים כמו בבהמת ישראל, אבל לא לכלל ולהתיר לעתיד ולימים רבים משום הפסד שאירע עכשיו וכו' עיי"ש.

וכשלש שבועות אח"כ ערך עוד תשובה (סי' י"ט) להגר"א מגריידיץ וחור על דבריו לחזק איסורו של אביו זצ"ל העומד לעד ולנצח.

אחד ממכתביו של הגאון רבי שלמה אייגער זצ"ל להגאון מגריידיץ זצ"ל בחודש אדר שנת תר"ה, בו הוא מוכיחו על ההיתר שנתן על היי"ש ואתו עמו חתמו למטה גם דייני פוזנא

המנהג בחצרות הצדיקים

בספר שמועות וסיפורים (ח"ג עמוד רמ"ה) מובא שהמגיד הגדול ממעזריטש זי"ע לא שתה יי"ש בפסח, ופעם במסיבה כבדוהו ביי"ש, וסירב לשתות, והסביר דמבואר בזוה"ק שמצה נקראת מיכלא דאסוותא, וכולם יודעים דכשלוקחים רפואה אין שותים יי"ש ע"כ.

◆

בס' אמרי פנחס השלם (אות רעז) מובא הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע שתה יי"ש בפסח.

◆

עיין בס' זכרון טוב (עמוד ל"ו) שהרה"ק מנעשכיז הקפיד שלא לשתות יי"ש אף באחרון של פסח, וכ"כ

◆

מן הפלא לציין, שברשימות זקני החסידים אצל מרן אדמו"ר רבי אברהם אלימלך מקארלין זיע"א הי"ד מובא מנהג שאין שותין יין שרף בפסח, עד יומא דהילולא של הרה"ק רבי אהרן הגדול זיע"א (י"ט ניסן), וביומא דהילולא שותין יין שרף.

◆

בספר פאר יצחק (פרק כ"ה אות ז') על הרה"ק המהרי"א מזידטשויב זי"ע וז"ל: רבינו זי"ע לא היה נוהג חומרות יתירות בפסח כמו שנהגו כמה צדיקים אחרים, בסוף ימיו פסק אמנם מלשתות בפסח את המשקה הנעשה משזיפים (שליוואוויץ בלע"ז), משום מעשה שהיה, שכשגגה היוצאת מלפני השליט קרא פע"א את המשקה ההיא בשם יי"ש (בראנפן) שם המיוחד למשקה של חמץ, ומאז לא שתה בפסח משקה זו, אבל צוה למקורביו בפירוש שלא לפרסם חומרא זו בין העם, כי הרי זה כגזירה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה ע"כ.

◆

בליבאוויטש נהגו שלא לשתות יי"ש בפסח, וכדמובא לעיל תשובתו של הצמח צדק בנידון זו.

זעהר וויכטיג פיר

שנאפס-סוחרים!

שפירט-סוחרים אוו קיפער

רעד איינציג-שטרעבן בשר פרט הפסח ליראים וחרדים

ספעציעלע פסח'דיגע פאלקאם נייע נא-

רוועניע ורעמטיפיקאציע בלובאמל

מ. רויזמאן

עמ ק. קאפעלזאהן

נארזעלניע אוו רעמטיפיקאציע בלובאוונע

Gorzelnia i Rektyfikacja

M. RAJZMAN i K. KOPELZON

LUBOML, ziemia Wołyńska, telef. 7 | 8.

תיקון טעות

שני שותפים סוחרי יי"ש במדינת פולין פרסמו במכ"ע שמוכרים יי"ש כשר לפסח בהשתתפות ובהשגחת הגאון רבי יעקב מאיר בידערמאן זצ"ל והאדמו"ר האמרי אמת מגער זצ"ל, ולאחמ"כ פירסם בנו של רבי יעקב מאיר 'תיקון טעות' שלא כל היי"ש תחת השגחת אביו.

ועיין בס' ליקוטי סיפורים (עמ' צ"ב) בפסח הראשון שסעדו הת' בליובאוויטש בשנת תרס"ו בשעת הסעודה בזאל הגדול, נזדמן לדבר על יי"ש של פסח, ואמר הרש"ב שהיה בקבלה מכ"ק אדמו"ר הצמח צדק זצ"ל להחמיר בזה שלא להשתמש כלל בפסח, וכן היה שלא השתמשו כלל.

ואמר כ"ק הרבי מוהרש"ב זצ"ל שנזדמן אז דער טאטע (אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל) האט גענוצט באחרון דחגה"פ יי"ש של פסח נאך א האלבן טאג.

ועיי"ש שחסיד א' מעיר קאראפ הביא באיזה פעם משקה יי"ש קודם חגה"פ לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק זצ"ל, ואמר לו הצמח צדק זצ"ל הלא אין אנחנו משתמשים יי"ש בפסח, ואמר לו החסיד, רבי אני תיקנתי זה בעצמי מתפוחי אדמה, ולא שייך בזה שום חשש, ומכל מקום לא קיבל ממנו.

◆

בחצרות צדיקי טשערנאביל היו שותין יי"ש בפסח, ובחצר בעלזא ובחצר וויזשניץ הקפידו שלא לשתות.

ועיין בספר אדמור"י בעלזא (עמ' כח) מובא שהרה"צ ר' מענדל גארליצער זצ"ל סיפר ששמע ממרן מהרי"ד זי"ע שבעניין שתיית יי"ש בפסח היה חילוקי מנהגים, בטשערנאביל נהגו לשתות בפסח יי"ש, ובבעלזא נהגו לא לשתות.

וכאשר שב מרן מהרי"ד מטשערנאביל לבעלזא, לאחר שישב שם כמה שנים בצל חו"ז מוהר"א מטשערנאביל, שאלו אביו מרן מהר"י מבעלזא, האם שתה יי"ש בפסח כשהיה אצל זקנו, והשיב לו מהרי"ד, אני לא שתיתי רק מה שחו"ז נתן לי בידו, ואמר לו אביו הרה"ק ר' יהושע, טוב עשית, הנני מאמין באמונה שלימה שמה שהגיע לידיו של ר' אהרן, אף אם היה בזה חשש חימוץ היה נעלם וכלא היה, עיי"ש.

◆

בס' דרכי הישר והטוב (דף ל) מובא שהרה"ק רצ"ה מליסקא לא היה שותה שום משקה יי"ש, אפילו אם נעשה באופן היותר מועיל.

◆

בקונטרס המנהגים של המשמרת שלו' מקוידינוב (אות סד) מובא שלא שתה יי"ש אפילו מפירות האילן, וכל שכן מתפוחי אדמה.

◆

בס' דרכי חיים ושלום (אות תקעג) מובא שבעל הדרכי תשובה זצ"ל נתן הכשר ליי"ש בפסח, עיי"ש.

◆

בהגדת צאנז (עמ' קמג) מובא שהרה"ק ר"ש מבאבוב זצ"ל נתן הכשר ליי"ש ולקח לשתות ממנו בפסח, ואף שתה ממנו בפסח.

האוהל על הציון הק' של האדמו"ר הצמח צדק והמהר"ש זצ"ל בהבית החיים בעיר ליבאוויטש

ואכן בשנת תרמ"ז עת כיהן כרבה של וישניצא נתן הכשר יחד עם דייני בית דין צדק דק"ק, ונדפס בגליון מחזיקי הדת (י"ד טבת תרמ"ז), וז"ל:

הן אמת וצדק אשר מוכ"ז הרבני הנגיד המפואר מו"ה אלי' ניימאן נ"י מכפר ראברוט הסמוך לפה, עושה י"ש של פסח בהכשר גדול, כי יש לו פאבריק סגור ומסוגר משנה לשנה, והוא מהדר מאד בשמירה יתירה בעת קניית השזופין ובעת עשייתן, ומלבד שהוא בעצמו איש נאמן, יש לו נאמן בן תורה וירא שמים מאתנו הבד"צ להשגיח על הכל מתחלה ועד סוף, וגם קנה חביות חדשות ממש שעושין במכוון עבורו לשם פסח, והכל הוא בהשגחה גדולה.

ואנכי הייתי בעצמי בהפאבריק קודם שהתחיל בעשיית הי"ש, וראיתי שהי' הכל כראוי, לכן יוכל כל בעל נפש לשתות מי"ש הזה בחג הפסח בלי שום פקפוק ונדנוד חשש, וגם אני לוקח מאת הנגיד הנ"ל בכל שנה עבורי מהי"ש על פסח, ובעזה"י אקח מאתנו גם בשנה זו בלנ"ד לשתותו בחג הפסח הבע"ל.

ולדעתי כל איש המהדר וזהיר מאד צריך להדר אחר הי"ש הזה לצורך פסח, כי הוא מן המבחר מאד בכל הפרטים. ולראי' בעה"ח אור ליום ב' מקץ תרמ"ז לפ"ק וישניצא יע"א

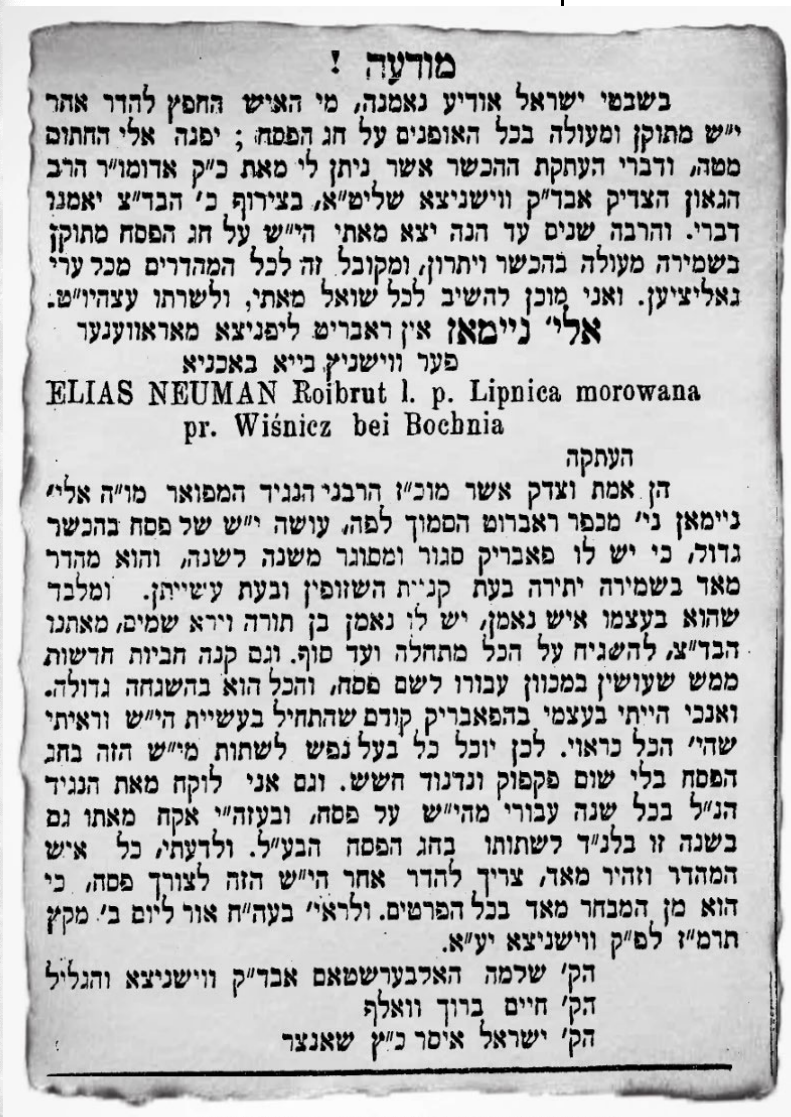
הק' שלמה הלברשטאם אבד"ק וישניצא והגליל

הק' חיים ברוך וואלף

הק' ישראל איסר כ"ץ שאנצר

◆

עיי' בקובץ פרי הכרם (גליון מ') מה שסיפר הרה"ח ר' הערשל ציטראנענבוים ע"ה בשם הרה"צ ר' נפתלי טייטלבוים ז"ל מבריגל דפעם אחת ביום אחרון של פסח שאז המנהג להקל בחומרא של 'זיך מישן', בא אחד מחסידי הרה"ק משינאווא זי"ע והגיש לפניו יין שרף כשר לפסח שהכין בעצמו, אחרי שטעם הרב משינאווא מהמשקה, ביקש

מודעה !

בשבטי ישראל אודיע נאמנה, מי האיש החפץ להדר אחר י"ש מתוקן ומעולה בכל האופנים על חג הפסח; יפנה אלי החתום מטה, ודברי העתקת ההכשר אשר ניתן לי מאת כ"ק אדומו"ר הרב הגאון הצדיק אבד"ק ווישניצא שליט"א, בצירוף כ' הבד"צ יאמנו דברי. והרבה שנים עד הנה יצא מאתי הי"ש על חג הפסח מתוקן בשמירה מעולה בהכשר ויתרון, ומקובל זה לכל המהדרים מכר ערי גאליציען. ואני מוכן להשיב לכל שואל מאתי, ולשרתו עצהיו"ט.

אלי' ניימאן אין ראברים ליפניצא מאראוועגער פער ווישניץ בייא באכניא

ELIAS NEUMAN Roibrut l. p. Lipnica morowana pr. Wiśnicz bei Bochnia

העתקה

הן אמת וצדק אשר מוכ"ז הרבני הנגיד המפואר מו"ה אלי' ניימאן נ"י מכפר ראברוט הסמוך לפה, עושה י"ש של פסח בהכשר גדול, כי יש לו פאבריק סגור ומסוגר משנה לשנה, והוא מהדר מאד בשמירה יתירה בעת קניית השזופין ובעת עשייתן. ומלבד שהוא בעצמו איש נאמן, יש לו נאמן בן תורה וירא שמים, מאתנו הבד"צ, להשגיח על הכל מתחלה ועד סוף. וגם קנה חביות חדשות ממש שעושין במכוון עבורו לשם פסח, והכל הוא בהשגחה גדולה. ואנכי הייתי בעצמי בהפאבריק קודם שהתחיל בעשיית הי"ש וראיתי שהי' הכל כראוי. לכן יוכל כל בעל נפש לשתות מי"ש הזה בחג הפסח בלי שום פקפוק ונדנוד חשש. וגם אני לוקח מאת הנגיד הנ"ל בכל שנה עבורי מהי"ש על פסח, ובעזה"י אקח מאתו גם בשנה זו בלנ"ד לשתותו בחג הפסח הבע"ל. ולדעתי, כל איש המהדר וזהיר מאד, צריך להדר אחר הי"ש הזה לצורך פסח, כי הוא מן המבחר מאד בכל הפרטים. ולראי' בעה"ח אור ליום ב' מקץ תרמ"ז לפ"ק וישניצא יע"א.

הק' שלמה האלבערשטאם אבד"ק ווישניצא והגליל
הק' חיים ברוך וואלף
הק' ישראל איסר כ"ץ שאנצר

מהחסיד שיספר לו אופן התעשיה, ותיאר לו החסיד את הסדר בכל פרטיה, אמר הרה"ק משינאווא זצ"ל אם כן הייתי משתמש בעצמי עם יין שרף זה גם בימי הפסח.

משיצא הקול שהרבי עומד להשתמש עם המשקה של אותו חסיד בפסח, הזמינו ממנו כמה חסידים מן המשקה ההוא על פסח הבאה, שמח האיש העני עם הזמנות אלו, כי צפה למשוך מהם כדי פרנסתו, וכבר בימי החנוכה קנה יורות גדולות, ובמרץ התחיל להכין את היי"ש לצורך כל הקונים אצלו.

לפני הפסח נכנס החסיד אל הרה"ק משינאווא זצ"ל והגיש לפניו את המשקה לכבוד פסח, ביקש ממנו הרה"ק זצ"ל עוד הפעם שיתאר לו במכוון כל פרטי התעשיה, וסיפר לו החסיד שבימי חנוכה קנה יורות גדולות, והעמיד בהם את המשקה, כשתמה הרב משינאווא, למה נצרכים לו יורות גדולות, השיב הלה שמאז ששמעו החסידים שהרבי עומד להשתמש עם המשקה הזה, הזמינו גם הם ממנו היי"ש, אמר הרה"ק משינאווא זצ"ל, אם כן אין אני רוצה להשתמש עם היין שרף, כי כל זמן שהכנת המשקה רק לצורך עצמך, יש לך נאמנות בדבר, ומוכן אני לסמוך עליך, אבל מאחר שכבר עשית מזה עסק, וברצונך להרוויח בזה, הרי נתוספו לך נגיעות בדבר ושוב אינני רוצה לסמוך עליך.

מנהג רבותינו הק'

אצל רבותינו הק' ידוע שבתחילה היו שותין יי"ש בפסח הנעשה בהכשר ובדקדוק גדול.

עיין בשו"ת מאור יהושע להרה"ק מנאסאד (סימן י"ב) במכתב לחותנו האב"ד אינטערדאם וזה לשונו:

...נדרשתי מכ"ק אדמו"ר הגה"ק דפ"ק (הייטב לב) שליט"א לשאול את פי מו"ח נ"י אודות חביות יי"ש שהביא לו ר' צבי געווירץ נ"י לדורון, והנה אדמו"ר הקדוש שליט"א אינו שותה ממה שמביאים לו ממקום אחר, רק אם היה נודע לו ממו"ח נ"י שיוכל לשתות ממנו, אזי ישתה ממנו, אבל זולת זה לבו נוקפו, וסיפר לי שהרבה מכשולות יש בעו"ה בזמן הזה שקרה פה מעשה בגלילות הללו שטחו היורה שמבשלין בה היי"ש בבצק, גם הביאו הפלאמי"ן בשקים של קמח, והנה אם מו"ח נ"י יודע השגחתו בכלים חדשים, ושהשגיח היטב על צד היותר טוב שלא יהיה שום משהו ושימצא דשימצא מחומצא ובר חומצא ח"ו, אזי יעלה על שלחן המלך אדומו"ר הגה"ק שליט"א... עכ"ד.

◆

וכן נתפרסם ב"קול מחזיקי הדת" (א' טבת תרע"ב) מודעה שמפרסם שליוואויץ של פסח שמירה משעת לקיטת השזיפים בכלים מנוקים וחדשים ...והוא עולה על שלחן מלכים בחג המצות אצל אדומו"ר הגה"ק אבדק"ק סיגעט (העצי חיים) שליט"א ושאר צדיקי ארצינו שליט"א...

◆

אך ברבות השנים נתהוו חששות גדולות בייצור היי"ש לפסח, עיין בשו"ת זכרון יהודה (או"ח סימן קצ"ח) תשובה למרן העצי חיים בשנת תרע"ד, וכתב שם: אודות השפיריטו"ס של פסח, מה נעשה ביום שידובר בו בסביבותינו, ואמר לי שבא היום מכתב מסיגעט, ופתחתיו וראיתי שכוונתי לדעתו הרמה, כי בא עת לעשות דבר בענין הזה, וההד"ג נ"י שפיר חזי ללמוד איסור על שפיריטו"ס החדש הנעשה בשמירה מחימוץ, משום גזירה דאתי לאחלופי בשאר שפיריטו"ס שכולו חמץ ובו' עיי"ש שהאריך.

ועיין בהגדה ברך משה (עמ' של"ט) שמביא שסיפר מרן זי"ע ששמע מתלמיד הגאון המהרש"ג מסעמיהאלי זצ"ל, שהמהרש"ג נתן פעם אחת הכשר על יי"ש לפסח, ונסע מרן העצי חיים לעירו לבקש ממנו שיסיר השגחתו, ואמר המהרש"ג, הגם שאני צודק, אבל מפני כבודו הרמה אמלא בקשתו, עיי"ש.

◆

ואכן רבותינו הק' גדרו גדר שלא לשתות יי"ש בפסח, וכן ידוע שמרן רבינו הק' זי"ע וכן מרן רבינו הברך משה זי"ע היו אומרים 'לחיים' על כוס יין אחר אכילת הדגים, ולא כמו שנוהגין כל השנה לברך לחיים על יי"ש, וכן נוהג מרן רבינו שליט"א.

חלק
מהוצאות הגליון
נתנדב לעילוי נשמת
הרה"ח ר' זאב
ב"ר יחזקאל הלוי ז"ל
הרה"ח ר' יצחק מרדכי חיים
ב"ר אברהם שלמה ז"ל
הרה"ח ר' אברהם
ב"ר יוסף יהודה ז"ל
הרה"ח ר' בנימין
ב"ר אלכסנדר משה ז"ל
האה"ח מרת אסתר שרה
ב"ר אשר זעליג ע"ה
האה"ח מרת ליבא מטל
ב"ר יוסף דוד ע"ה
האה"ח מרת פעסיל
ב"ר חיים ע"ה
האה"ח מרת הענטשא
ב"ר דוד ע"ה

חלק ב'

מקור המנהג בשתיית 'לחיים'

הנה מקור המנהג של אמירת 'לחיים' – הוא מד' הגמ' (שבת ס"ז:) חמרא וחיי לפום רבנן אין בו משום דרכי אמורי מעשה בר' עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביאו אמר חמרא וחיי לפום רבנן חיי וחמרא לפון רבנן ולפון תלמידהון.

וכן איתא בירושלמי (ברכות פ"ו עי"ש ביפה עינים) על כל חבית וחבית שהיה פותח מברך עליה ואומר חמרא טבא לחיי רבנן ותלמידיהון.

וכן מובא בתקוני זוהר (תקונא עשרין וארבע) ...ואינון דאמרין יענו לחיי. בגין דאתקשרו באילנא דחיי לא באילנא דמותא ואיהו גפן דחב ביה אדם קדמאה. דחד אמר גפן - היינו שאומרים לחיים להורות כי נקשר יין המשמח באילו החיים ולא באילן המוות שהוא הגפן שחטא בו אדם הראשון. כמו שארז"ל סחטה לו אשכול ענבים.

◆

טעם המנהג

בספר אגרת הטיול מהגאון רבי חיים אחי של המהר"ל מפראג הביא (בחלק הרמז חיים) - בסנהדרין אמרינן כל היוצא ליהרג היו נותנין לו כוס של חלתית בכוס של יין, ולכך נוהגין חברים כששותים שאומרים לחיים על כל כוס וכוס, כלומר כוס זה יהיה לחיים ולברכה, ולא כאותו הכוס ששנינו שם. [דהיינו כוונתו ע"ד הגמ' בסנהדרין (מ"ג ע"א) איתא א"ר חסדא היוצא ליהרג, משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין, כדי שתטרף דעתו שנאמר (משלי לא) תנו שכר לאובד, ויין למרי נפש. ותניא נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן],

וכדבריו נכתב ג"כ ב"מטה משה" (סי' שמ"ט) בשם השבלי לקט. ועוד כתב שם בשם רבינו יצחק ב"ר יהודה טעם חדש שלפי שהיין בימי נח הביא תקלה, שנח נשתכר, ע"כ אומרים סברי וגם לחיים שלא יזיק עי"ש. ובמדרש תנחומא (פרשת פקודי) מוסיף על דברי הש"ס בסנהדרין וז"ל: ודורשין לעדים, וכששבין מלחקור אותם, אומר להם סברי מרנן, והם אומרים אם חיים לחיים ואם למיתה למיתה וכו', וכן שליח ציבור שיש בידו כוס של קידוש או של הבדלה והוא אומר סברי מרנן ואומר הקהל לחיים כלומר כי לחיים יהא הכוס,

ובפירוש עין יוסף (על המדרש) מבאר דאיתא דלא נברא יין אלא לנחם אבלים, או להשקות המחויב מיתה (כמ"ש לעיל בגמ' סנהדרין) לכן אומר הש"ץ סברי מרנן איך אתם סוברים בזה הכוס, ואומרים הקהל לחיים יהא זה הכוס.

◆

ובספר טיול בפרדס מהגה"ק רבי שלמה זלמן עהרענרייך אב"ד שאמלויא הי"ד מוסיף נופך מדיליהו ז"ל: ולענ"ד נראה עוד, דכל הגליות נקראים בדרז"ל כוס של צרות, וד' כוסות בפסח תקנו נגד ד' כוסות של גליות כמבואר בדחז"ל. וכן אנו אומרים בפיוט (מוסף לפר' החודש) ארבע כוסות כבמחזה ופי' ארבעה גליות שהראה השי"ת לאברהם במחזה, וכן דוד המע"ה קורא בתהלים (קאפי' ס' פ"ה) השקיתנו יין תרעלה וגו'. וגם כן נקראים הצרות כוס התרעלה.

ע"כ אומרים לחיים, שכוס יין זה יהיה לחיים ולא לכוס יין של תרעלה של הצרות. עוי"ל דכוונת לחיים דלא נשתה להשתכר רק מה שצריך לחיים ולעורר שמחה ולא יותר.

וי"ל עוד [הגהה מבהמ"ח] דיש במשנה תורה צ"ח קללות מקור כוס של צרות, ע"כ אומרים לחיים בגימ' צ"ח שיתהפכו לטובה ולברכה כמו שיש שם פסוקים אם מהפכים הקריאה מסיפא לרישא הם ממש ברכה, ולכן גם אומרים סברי כלומר תבינו שבדעתי לשתות באופן שלא אשתכר ולא יזיק, וע"כ רגילים להשיב אחריו לחיים.

◆

בספר שיחות חיים הביא שאיתא במדרש כששותים ואומרים לחיים הקב"ה מוחל עוונותיהם של ישראל, ואיתא בספה"ק "תעלומות חכמה" בהקדמה מהרה"ק רבי יודא צבי מראזלא שאמר

המדרש הלז בשם חותנו ודודו הרה"ק העטרת צבי מזידיטשויב זי"ע, ואמר הרה"ק מראזלא כי הוא לא ראה את המדרש רק מסתמא אם חותנו אמר הוא בנמצא, ופירש בו, כי הנה הי"א תיבות שב'זכרינו לחיים' וכו' הם נגד עשרת ימי תשובה, ושני תיבות האחרונים אלקים חיים המה נגד יוהכ"פ, והנה אלוקים בגימ' כוס, וכששותים לחיים הקב"ה מוחל עוונותיהם, כי אלקים חיים הוא נגד יוהכ"פ.

ובספר עשר קדושות (מערכת ז' אות לח) מוסיף ביאור אחר בשם הרה"ק הנ"ל על המדרש הנ"ל, כי במלת חיים מרומז 'בני חיי ומזוני', כי האות ח' הוא חיים, ואות מ' הוא מזוני, והשני יודי"ן רומז לבנים עפי"מ האמור בתיקונים יוד לעילא יוד לתתא בן ובת, והנה בני חיי ומזונא לא בזכותא תליא אלא במזלא, ושם במזלא הוא עתיקא קדישא רצון הפשוט, בלי שום טעם למחול עוונותיהם של ישראל, כי שם המדה של וחנותי וכו' אעפ"י שאינו הגון וכו'. ע"כ כשישראל שותין ואומרים 'לחיים' המה מעוררים מזלא עילאה מבני חיי ומזונא, הכלולים במלת חיים.

בס' זכר צדיק לברכה (אות תרס"ט) **מביא שרבינו הק' מסאטמאר זי"ע סיפר שפע"א אמר חסיד א' לאביו הקדושת יו"ט זי"ע ששמע בשם צדיקים שיש ענין לשתות יי"ש לפני הנחת תפילין דרבינו תם, כיון שהיות שלפי שיטת ר"ת צריך לברך על התפילין שלו דדוקא, והנה אנן קיי"ל דלא מברכים, אמנם היות דקיי"ל שעל כולם אם אמר שהכל יצא, על כן אפשר לצאת עם הברכת שהכל גם על התפילין, השיב לו הקדושת יו"ט שזה אינו מימרא של 'צדיקים' אלא של 'שיכורים', ואכן הרה"ק הנ"ל נהג לא לאכול לפני הנחת תפילין דר"ת וכן נהג אחריו מרן רבינו הק' זי"ע, עיי"ש.**

סגולתה

סגולה לרפואה וישועה

בספר אלפא ביתא מביא בשם הרה"ק מוהרמ"מ מקאסוב שאמר מה זה שאנו רואים שהחסידים שותים ומברכים לישועה ורפואה. דאיתא במס' סוטה כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו נמצא היא שותה המים והמים מפסידים אותו אם קלקל הוא, מכ"ש במדה טובה שמרובה ממדת פורעניות זה שותה ואיש אחר מקבל מזה רפואה וישועה.

סגולה להינצל ממות לחיים

בס' סיפורי צדיקים (אות ל"א) כתב שהרה"ק מלובלין אמר פע"א לאיש אחד שהיה רגיל לבוא אליו בכל שנה על ר"ה, וגם עתה בא אל רבו על ר"ה, אמר לו הרה"ק שיסע לביתו על ר"ה, האיש הזה נבהל מאוד מזה שהיה רגיל תמיד להיות שם ביו"ט של ר"ה, והרה"ק פקד עליו באזהרה שיסע לביתו ודאג מאוד ע"ז, אמנם קיבל פרידת שלום מרבו ונסע לביתו ולן בקרטשמא אחת, לשם באו ג"כ ללון חסידים ממקום אחר שנסעו ג"כ לרבם הרה"ק הנ"ל על ר"ה, והוא סיפר להם הצער שלו שצוה לו הרה"ק לחזור לביתו, החסידים לנו שם וישבו שם באגודה אחת בסעודת הלילה ושתו לחיים.

ולמחרת בבוקר פיתו אותו שיחזור עמהם ללובלין על ר"ה, והם ימליצו בעדו לפני הרה"ק, ובאו כולם לפני הרב לקבל שלום וגם האיש הזה עמהם, ולא אמר לו הרב כלום ולא הקפיד עליו, אדרבא היה נראה ממנו שניחא לי' להרב שיהי' אצלו פה על ר"ה, אז אמר הרה"ק עכשיו נתאמת אצלי מ"ש במדרש כשישראל יושבים ושותים לחיים הקב"ה מוחל להם את עוונותיהם, ע"כ כי ראיתי על האיש הזה שורה דינים להענש ח"ו במיתה ולא יכולתי לעשות לו טובה, לכן פקדתי עליו שיסע לביתו, ועכשיו אני רואה שע"י שהיו ביחד ושתו לחיים נמחק הדין מעליו ונתבטלה הגזירה.

סגולה להמתקת הדינים לרחמים

בס' אלפא ביתא בשם הרה"ק מוהרמ"מ מקאסוב (וכן איתא בשם הרה"ק ר' אורי מסטרעליסק) אשר המנהג בין חסידים יראי ה' לשתות יי"ש ולומר לחיים

זה לזה על כל צרה שלא תבוא, כי לחיים בגימטרי׳ מנהג, ומנהג עוקר עו״ש

סגולה למחילת עוונות

מתאמרא בשם הרה״ק מרוזי״ן זיע״א שהר״ת של כו״ס הוא, ו״יאמר ה׳ ס׳לחתי כ׳דבריך, ומה שחסר ה׳, כי שני יודין [יהודים] ששותים הם שם מלא.

סגולה לפרנסה.

בס׳ מרגניתא דר׳ מאיר (עמ׳ ל״ד) מהרה״ק מפרמישלאן מרגלא בפומי׳ דר״מ כאשר יתוועדו יחד חסידים ואנשי מעשה ואומרים זה לזה לחיים, זה טוב ומועיל לפרנסה,ווייל וועז די יודען צוגייען זיך בלייבט פון ׳לחיים׳ איבער ׳לחם׳ היינו פרנסה טובה.

סגולה לעילוי נשמה

בס׳ חסד לאברהם (בהקדמה לפי׳ על המשניות) מביא בזה״ל: שמעתי מחותני הישיש וכו׳ ששמע מפה קדוש של סבא קדישא הנקרא שפאלער זיידע נבג״מ זי״ע שזה הוא צדקה אמיתית, כשנותן איזה דבר לשתות יען כי בזה מחזק את לבו ומשיב נפשו, ונודע מאמר חז״ל כל המקיים נפש אחת מישראל וכו׳, עכ״ל.

סגולה לאחדות

בספר מאיר הגולה מביא בשם הרה״ק מגאסטינין שפע״א בר״ה יום ב׳ בהיותו יחד עם המתפללים אחר התפילה לשתות י״ש לכבוד ר״ח, סיפר מה שאירע להיהודי הק׳ מפרשיסחא בלובלין עם הרה״ג האב״ד מלובלין שהיה נקרא ראש הברזל והאב״ד הלז היה מתנגד גדול להחסידים, והנה פע״א נפגשו יחד על ברית מילה היהודי הקדוש עם הג׳ האב״ד הנ״ל, והתחיל הרב אב״ד לדבר עם היהודי הק׳ ואמר לו בזה״ל: אשאל ממעלתכם שאלה אחת, מדוע אצליכם החסידים המנהג כשנפגשים יחד ורוצים להתחבר ביניהם זע״ז באהבה, אומרים זה לזה, נקחה נא י״ש ונשתה יחד ועי״ז באים לידי התחברות, משא״כ ביניו מתנגדים, לא כן הוא, שכשנפגשים יחד באהבה מתחברים עצמם ביניהם ע״י ד״ת, שאומרים זה לזה, נדבר נא איזה פלפול מחידו״ת ומפלפלים עצמם בד״ת, ועי״ז באים לידי התחברות, מוטב היה אם סיגלתם התחברות ביניכם ע״י גבורה של פלפולי תורה ולא בשתיה של י״ש.

והשיב לו היהודי הק׳ אביא לכם ראיה מן הש״ס כי לא כן הוא כדבריכם, כי סגולת התחברות יותר חזקה ושלימה ע״י שתיה יחד מאשר ע״י פלפולים, כי בין מצינו לחכז״ל שאסרו יין של עכו״ם משום בנותיהם, ובד״ת מצינו אצל ר״מ, שהקשו ור״מ היכי למד תורה מאחר, ומשני, ר״מ תוכו אכל קליפתו זרק, הרי מפורש שהתחברות ע״י שתיה יותר מקרבת את הדעת זל״ז לבוא עי״ז להתחברות מ ההתחברות ע״י ד״ת, וכמו כן לאידך גיסא אפשר ללמוד להתקשרות בדרך טובה.

מנהגים שונים

מנהג העולם שמשיבים ׳לחיים טובים ולשלום׳.

בספר מטעמים מביא טעם שאומרים לחיים כששותים יין, וחבירו משיבו לחיים טובים ולשלום, כאדם המשיב מדרך כבוד לחבירו כשהוא אומר לו רצוני לשתות הכוס הזה ויהיה לי לחיים פי׳ לבריאות ורפואה, והוא משיבו בדרך ארץ שתה לחיים ולשלום.

ושם מביא עוד טעם בשם המטה משה שאומרים ׳גם רצוננו וסברתנו לשתות יין לחיים׳ כדי שלא יבוא לידי קלקול.

◆

בנפלאות הרבי (אות קמ״ב) כתב בשם הרה״ק הרבי מלובלין זי״ע שהקפידו אם שותים לא לומר לחיים טובים, כי הוא בגימטריא קללה רח״ל, רק הענין לומר דווקא ׳לחיים טובים ולשלום׳.

וכן מובא בס׳ טעמי המנהגים בשם מרן החתם סופר זצ״ל ואמר שיש להשיב ׳לחיים ולברכה׳. [ועיין בספר מטה אפרים (סי׳ תקפ״ב סעי׳ י״ז בנוסח יעלה ויבוא) שאין לומר לחיים טובים, וכן כתב בס׳ לקוטי מהרי״ח].

◆

בספר בית ישראל מהרה״ק מרוזין זי״ע (ח״ג דף ע״ח) בשם הרה״ק ר׳ מנחם נחום משטפינעשט זי״ע שאמר טעם על מנהג העולם שאומרים לחיים ולשלום, פירוש "א גאנצער לחיים". וביאר דהנה אומרים בתפלת ר״ה ויוהכ״פ החותך חיים לכל חי, ויש להתבונן מהו הלשון החותך וכי החיים צריכים לחתוך, אכן דהנה אם נגזר ח״ו על האדם שימות, והקב״ה ברוב

רחמיו וחסדיו לא יחפוץ במות המת, מהפך הדין של מיתה על דלות, וקיי"ל שעני חשוב כמת.

והנה 'חיים' עולה מספרו ס"ח, וד"ל עולה מספר ל"ד, שהוא חצי ממספר ס"ח, וזהו 'החותך' חיים שחתכו לחצאין, ונשאר דל, וזהו שאנו מברכים א' לרעהו שיהא 'לחיים ולשלום' שלא יהא נחתך לחצאין, ותהי' חיים עם פרנסה בכבוד.

<u>שתיית לחיים לעילוי נשמה</u>

בס' י"ג אורות (ח"א) מובא שהרה"ק מצאנז הקפיד בעת אמירת לחיים כששותים משקה ביא"צ שיאמרו "די נשמה זאל האבען א עלי'", ופע"א כששתו לחיים לטובת נשמת הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, והרה"ק שמע שלא אמרו די נשמה זאל האבן א עליה, ציוה לחסידיו לשתוות עוה"פ ולברך כנ"ל, והסביר שאפילו נשמה של צדיק צריך עליה ותיקון.

◆

בס' זכרון צדיקים הביא שהגה"ק מהאדאס זי"ע היה רגיל לומר בשם קדוש אחד עה"פ ה' רע"י לא יחסר לנו לעולם, וזה רמז למנהג ישראל לברך זה לזה באלו הג' ביחד, די נשמה זאל האבן אן ע'ליה, אלע קראנקע א ר'פואה, אלע אידן א י'שועה, יהיו תמים בעת שתיית התיקון ליארצייט.

◆

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' קל"ח) מאריך לבאר ענין התיקון ואמירת לחיים, ומביא המקור מד' החסד לאברהם (בהקדמה למשניות) וז"ל: כשראו צדיקי הדור התשות כח שבא לעולם, והדור חלש ומתמעט והולך ואין בכוחם כלל להתענות ולסגף את גופם, ע"כ המליכו עצה לזה בלא התענית, ויהי' דבר השוה לכל נפש, לקיים ביום היא"צ מצות צדקה והכנסת אורחים בחבורת אנשים יחד לסעודה באחדות וריעות, כמ"ש בספר החיים, דבסעודת מריעים מקיים הכנסת אורחים, דלעניים נקרא בשם צדקה, וסיים- ומזה נשתרבב המנהג שאפי' עני בישראל שאין בכוחו לעשות סעודה ביום היא"צ, נותן תיקון, ובזה מקיים מצות צדקה, כאשר שמעתי מחותני הישיש וכו' ששמע מפה קדוש של סבא קדישא הנקרא שפאלער זיידע נבג"מ זי"ע שזה הוא צדקה אמיתית, כשנותן איזה דבר לשתות יען כי בזה מחזק את לבו ומשיב נפשו, ונודע מאמר חז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל וכו', עכ"ל, ועיי"ש שמביא עוד מקורות קדומים למנהג זה.

◆

בספר נפלאים מעשיך (חלק א') מביא בשם הגה"צ מפאיע הי"ד שהגה"ק מנאסאד זי"ע היה אומר שמפורסם בעולם בשם הרה"ק העט"צ מזידיטשויב זי"ע שפעם אחת חל היארצייט של אמו ונשכח ממנו ועל כן לא התפלל לפני התיבה וכן לא אמר קדיש לטובת נשמתה, ואחר כך בלילה באתה אמו אליו בחלום ואמרה לו שעל לימוד המשניות ואמירת הקדיש וכו' היא מוותרת, אבל על מה שלא הביא לביהמ"ד יי"ש ומיני תרגימא כנהוג אינה מוותרת לו.

והגה"ק מנאסאד היה מבטל סיפור זה בתוקף והיה אומר שזה בדותא ושקר, ואיזה שיכור שהמשקה אהוב עליו המציא סיפור זו.

<u>הבעש"ט הק' הקפיד לא לשתות יי"ש ללא מיני תרגימא</u>

בס' ארץ החיים מובא שפע"א בא הרה"ק מרוזי'ן זי"ע לבית מדרשו ומצא את החסידים יושבים ושותים יי"ש, ומברכים זא"ז בברכת לחיים באהבת רעים אהובים, ושאל אותם אם נזהרים לשתות יי"ש עם פארבייסין, ואמר בשם הבעש"ט הקדוש כי אם נזהרים שלא לשתות יי"ש בלא פארבייסין נצולים מכל המכשולות, ע"כ.

ואני אומר - הוסיף הרה"ק - כי בזה נצולים ממיתה קודם הזמן וממיתה משונה ע"י עכו"ם.

<u>הנהגת הרה"ק הרבי מלובלין בשתיית לחיים</u>

בס' פאר יוסף מביא שהגה"ק האמרי יוסף מספינקא זי"ע אמר בשם הרבי מלובלין זי"ע כששותים יי"ש יקח הכוס ביד ימינו, ויברך שהכל, ואחר הברכה יקח הכוס בשמאלו וישתה בעמידה, כך נהג החוזה מלובלין.

ובספר ילקוט אברהם (בח"ב ויוסף אברהם) כתב שכך נהג הה"ק מזידיטשוב, וגם הברכה אמר מעומד, ואמר רמז לזה "שרפים עומדים" עכל"ה.

בספר יהושע כתב בשם לקוטי צבי החדש שהיבא בשם רש"י ישן דמשקה הנקרא 'יין שרף' היוצא מזיעה של מיני דגן או פירות או מיין יכול לשתותו מעומד, ובשעת הדבר רח"ל סגולה שישתה דווקא מעומד ע"כ, וכתב שם, וכן ראיתי אנשי מעשה ששותין יי"ש מעומד, ואין מקפידים.

בתחילה מברכין ואח"כ אומרים לחיים

בשו"ע או"ח (סי' קע"ד בפרי מגדים ס"ק י"א) כתוב בשם הא"ר (ס"ק ט"ז) כששותה כוס מברך תחלה ויטעום מעט, ואח"כ יאמר לחיים וכדומה דכבוד שמים עדיף, וי"א שיש לומר תחלה לחיים דכבוד הבריות גדול הוא.

עוד מביא שם ששאלו לצדיק אחד מפני מה נהג כן להקדים ברכת הדיוט לברכת שמים, וענה שהוא כעין שמקדימין מצות "ואהבת לרעך כמוך" קודם התפלה, ובס' "זכור לאברהם" כתב אם רוצה לשתות משקה יברך תחלה וישתה מעט, ואח"כ יאמר לחיים.

ובאלף המגן הנספח למטה אפרים (סי' תקפ"ג ס"ק י"ג) כתב אמרו חכז"ל במדרש, ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם בן נח, וע"י שהקדים ברכת עבד לברכת רבו נדחה מכהונתו, ע"כ ראוי לאדם ליזהר בזה שיברך תחלה וישתה מעט ויאמר לחברו לחיים ושותה השאר.

◆

אמנם בס' לקוטי מאיר הביא שהרה"ק מסטרעטין זצ"ל ובניו הק' נהגו לומר קודם לחיים, ובס' דרך צדיקים מביא שכך גם נהג הרה"ק רבי מאיר מקאלאשין נכד הרה"ק מפרשיסחא.

מברכין קודם על היי"ש ואח"כ על המזונות

במדור שולחן מלכים (פר' חיי שרה שנת תשס"ח) סיפר כ"ק מרן רבינו שליט"א שבשינאווא נהג לברך קודם ברכת שהכל על היי"ש, ואח"כ מברכין על המזונות, ואמר שהטעם עפ"י נגלה משום שצריך לברך בפה מלא, כדכתיב ימלא פי תהלתיך, ואם יטעם קודם מזונות לא יוכל לברך מחמת הפירורים שבפיו.

ועיין בס' דברי חנה (ח"ב בליקוטים שמביא כן), ובספה"ק היכל הברכה (פר' וירא) מביא שכן נהג הרה"ק מאפטא זי"ע, ובס' אוצר החיים סוף פר' וילך כתב שצריך לברך על היי"ש מקודם,

◆

ובאותו הזדמנות סיפר מרן רבינו שליט"א שבזידטשויב נהגו גם לברך קודם שהכל על היי"ש, אבל רק כששתו אחר התפילה בבוקר, אבל משך היום נהגו לברך קודם על המזונות,

[עי' בספר באר יעקב על שו"ע או"ח (סי' ריא אות ב) וז"ל שמעתי שאדמו"ר מהרי"א מזידטשויב זצק"ל 'בבוקר' בירך קודם על היי"ש ואח"כ על הכסנין, ואמר הטעם שעדיין אינו רוצה לאכול, רק מחמת שתיית היי"ש נתעורר תאות המאכל], עיי"ש.

ומרן רבינו שליט"א הסביר שהיות שבבוקר העיקר הוא שתיית היי"ש, רק היות שהקפידו אצל חסידים לא לשתות יי"ש לבד מבלי שיטעמו איזה מידי דמיזן נהגו גם להסמיך מזונות, אבל היות שהעיקר הוא היי"ש מברכין עליה קודם, ועיי"ש שרבינו פלפל בזה בדיני קדימה בברכות.

אמירת לחיים על כל כוס וכוס

בס' אגרת הטיול, המובא לעיל חלק הרמז אות ח') שיש לברך לחיים על כל כוס וכוס, וכן מצינו בתלמידי ר"ע שעל כל כוס וכוס אמר חמרא וחיי וכו'.

אמירת לחיים בהושטת יד

בספר טהרת ישראל (על הלכות נדה) איתא בשם הרה"ק מרוזין זי"ע בענין תענית שובבי"ם ת"ת, שידוע מספה"ק שהוא לתקן תיקון הברית, ואמר הרה"ק שתיקון זה יכול להיות ג"כ בשבת אחים יחד כדרך החסידים ששותין יי"ש ותוקעין כפיהן זה לזה בשתיית לחיים, כי שני פעמים כ"ף בגימטרי' מאתים, ומדינא ערלה בטילה במאתים, וידוע מספה"ק כי הפוגם בבריתו ח"ו מושך ערלתו עליו ודי למבין.

◆

בספר אביר הרועים (אות קכ"ב) מביא שכאשר היו שותים יין אצל הרה"ק ר' אברהם מסאכטשוב זי"ע על השולחן הטהור היו מוכרחים ג"כ ליתן

לחיים בהושטת ידו לכל אחד ואחד קטן וגדול, והיה מזכירים אז לפניו בשעת אמירת לחיים חולה שיש בו סכנה או למי שהיה צריך תיכף לישועה גדולה ויושעו.

◆

ובס' כנסת ישראל מהרה"ק מרוז'ין (דף ס' ע"ב) על מנהג העולם ששותים לחיים על כוס משקה ותוקעין ידיהם זה לזה, נאמר בשם הרה"ק מרוזין שיש רמז לזה יד ליד לא ינקה רע, היינו שאם מברכין זל"ז בידים שנותן אחד ידו לתוך ידו של חבירו, כדרך שעושין בעת שתיית לחיים, לא ינקה אין שום יניקה להרע ח"ו.

ובא בנו הרה"ק מהרא"י מסאדיגורא ומילא את דבריו הק', כי יד במילואה גימטרי' חותם, וחותם בתוך חותם היא שמירה.

◆

בס' בית ישראל שפע"א נתוועדו יחדיו הרה"ק מאפטא והרה"ק ר' משה צבי מסאוראן וגם הרה"ק מרוז'ין, וכיבדו אותו במשקה והרה"ק מסאוראן וגם הרה"ק מרוז'ין וכיבדו אותם במשקה, והרה"ק מסאוראן נתן לחיים בהושטת ידו יד ליד, ואח"כ שתה הרה"ק מרוז'ין ונתן לחיים בפה קודשו אבל לא הושיט את ידו, וענה הרה"ק מסאוראן ואמר כתיב י'שלח ד'ברו ו'ירפאם ר"ת יד"ו מוכח כשנותנים לחיים בידו מביאים רפואה, נענה בתרי' הרה"ק מרוז'ין הנה הס"ת של ישלח' דברו' וירפאם' הם מו"ח.

ובכנסת ישראל (דף ס"ה ע"ב) על ענין ששותים ואומרים לחיים מיד ליד, שמעתי מאיש נאמן ושמו ר' מאיר נכד הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע ששמע בעצמו מפה קדשו של הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב זי"ע עפ"י מעשה שבא איש אחד והגיש בקשתו על איזה ענין, ובכה מאוד על איזה צרה ר"ל, והרה"ק מטשארטקוב בירך אותו בישועה כדרכו בקודש שהשי"ת יהי' בעזרו, ואח"כ אמר בפה קדשו גם החסידים יברכו אותו בישועה וישתו לחיים זה לזה שהשי"ת יפקוד אותו בדבר ישועה ורחמים, ויזהרו שישתו לחיים בתקיעת כפם דווקא ולא בפה לבד, כי הענין ששותין לחיים ונותנים יד ליד הוא סגולה להרחקת הנזק ולהקרבות התועלת, וככה אמר ב' פעמים בלה"ק וגם פירוש דבריו בלשון אשכנז. ואמר - שזה מרומז בקאפיטעל יענך ה' ביום צרה ר"ת בגימטרי' שם יב"ק, והוא סגולה להרחקת הנזק לענות ביום צרה, ובסוף הקאפיטל יעננו ביום קראנו, הוא ג"כ ר"ת בגימטרי' שם יב"ק, והוא ענין קירוב הישועה, כי ביד יש ה' אצבעות גודל, אצבע, אמה, קמיצה, זרת, ר"ת בגימטרי' ג"כ שם יב"ק, וכששותים לחיים ונותנים יד ליד, מייחדים בזה ב' פעמים שם יב"ק, אחד להרחקת הנזק ואחד לקירוב הישועה.

◆

בס' דברי תורה – מונקאטש (חלק ט' אות ט"ו) מביא בזה"ל: ואצלינו לא נהוג ליתן יד בעת אמירת לחיים, לא מאאמו"ר ולא מאאזמו"ר זי"ע, אולם כשבא אחד מרחוק שאינו בקי כלל במנהגינו ונותן ידו בעת אמירת לחיים, בודאי אין מדרך ארץ לביישו שלא להחזיר ידינו. ושמעתי מכמה צדיקים מרבותינו הק' זי"ע שנהגו כן לתת או להשיב לחיים בנתינת ידיהם.

והנה שמעתי בעת ששאל על ככה אאמו"ר ז"ל מרבינו הק' משינאווא מניין המקור לאותן שנהגו לתת ידם בעת שתיית יין לחיים. והשיב לא ידעתי מקור לזה והגיד אז בדרך בדיחותא [שיחת חולין של ת"ח צריכין לימוד ובפרט דבריו ז"ל] אולי יש מקור לזה עפ"י הגמרא ברכות יהיב לי"ה ידי"ה (שהוא ר"ת השם יל"י בכונת בק"ח) אך זה שייך רק כששותה הרבה כ"כ עד שהוא מונח (מבושם) אז צריכין יהיב לי"ה ידי' לאוקמי', אמנם מה אעשה אם נותנים לי ידיהם (כמנהג העולם) אין מהדרך שלא להחזיר להם עכ"ד קדשו.

מנהגי צדיקים בשתיית יי"ש בזמנים שונים

<u>שתיית לחיים אחר מעריב</u>

בס' ויצא פרח (דף ל"ד ע"א) מובא שהבעש"ט הק' והרה"ק ר' אלימלך מליזענסק נהגו לחלק כל לילה אחר תפלת ערבית יי"ש ולעקיך לתלמידים.

<u>שתיית לחיים בשעה שמגיעים ובשעה שנפרדים</u>

בס' שיח שרפי קודש (ח"ד אות קצ"ט) הביא בשם הגה"ק החדושי הרי"ם זי"ע טעם ע"ז שהיה נהוג אצל

החסידים שבבוא אורח אומרים לו שיתן תיקון והוא נותן להם משקה, דהנה נודע מספרי הצדיקים כי בכל נסיעותיו שאדם עושה מה' מצעדי גבר כוננו, לתקן בנסיעותיו איזה תיקון, וזהו שמזכירים את האורח שהוא צריך לתקן איזה תיקון, ולכן יהי' זהיר וזריז במעשיו שיתקן מה שצריך לתקן, וע"ז הוא מכיר להם טובה ונותן להם משקה.

◆

בספר שרשרת זהב מובא שפע"א נתוועדו חסידי הרה"ק רבי מרדכי שרגא פייוויש מהוסיאטין זי"ע, וכשנפרדו שתו משקה כדרך החסידים, ושאל אחד מהחסידים לחבריו מאין טעם המנהג בין החסידים לשתות יין או יין שרף בזמן שנפרדים אחד מחבירו, ענה אחד מהחסידים מטעם שאמרו חז"ל אל יפטר אחד מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך יזכרהו. וגם אצל יין דרשו חז"ל על הכ' זכור ושמור זוכרהו. על היין.

וגמרו ביניהם לבכנס לשאול את רבם הק', והוא אמר להם איתא בגמרא (עירובין דף ס"ד) ר' אבא בר שימני ורב מנשיא בר ירמיה הוו קא מפטרי מהדדי. אמרו, כל חד מינן לימא מילתא דלא שמיע לחבריה, דאמר מרי בר ר' הונא לא יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרו. פתח חד ואמר היכי דמי שתוי והיכי דמי שיכור? ותנן שיכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה וכו' עיי"ש. וקש לן מה זה אמר לו הלכה זו, ולא הלכה אחרת, אלא מכאן יש ראיה, שנוכל לומר ששניהם היו נפרדים זה מזה במשקה המשכר, ואמר לו הלכה זו שהיה מענינא דיומא, ואפשר שנצמח מזה המנהג בין החסידים גם ככה עד היום הזה.

<u>שתיית לחיים לפני השינה</u>

מקובל בין החסידים שהיו שותין לחיים לפני השינה, והיה נקרא 'הק"ש של הבעש"ט', והרה"ק ר' פישל מסטריקוב זי"ע נהג בכל לילה קודם השינה לקחת מעט יי"ש, ובירך עליו ושתה מעט ואמר לחיים רבש"ע. שאתה הוא מקור וחיי החיים, א גיטע נאכט.

[ואגב עיין בס' מסעות ירושלים (דף מ"א) בשם הגה"ק מראפשיץ זי"ע דפ"א כטוב לבו ביין המליץ בקדושתו ואמר לחיים רבש"ע ויה"ר שתזכה לשבוע נחת מבניך העמוסים מבטן].

ובס' עירין קדישין בלקוטים (דף כ"ב) שהרה"ק מרוזין אמר על שתיית יי"ש קודם השינה, בעבור זאת נקרא ק"ש של בעש"ט, יען כי עפ"י דין שו"ע אינו מברך ברכה אחרונה בורא נפשות, ולכן שותים יי"ש שלא יהא הוא בורא נפשות ח"ו.

ובס' שפתי קודש (דף ט"ו ע"א) מביא את מנהגו של רבי פישלי מסטריקוב, ומוסיף: ופע"א פירש את כוונתו כי היה מכוון בזה שיהי' לכל חולי ישראל המוטלים על ערש דוי רפו"ש במהרה, כי על פי רוב הדרך הטבע הוא, שבלילה המחלה מתגברת יותר ויותר, וצר להם לחולים, והנה כתוב בכל צרתם לו צר כביכול, לכן כאשר יהי' לילה טובה לחולי ישראל אז וודאי יהיו בזה תענוג ונח"ר להשי"ת ע"כ.

<u>שתיית לחיים בכל ראש חודש</u>

בס' ספרן של צדיקים (מערכת ג' אות כ"ב) הביא בשם הרה"ק ר' ירחמיאל משה מקאזניץ זי"ע שהיה מנהגו בר"ח אחר התפלה לחלק יי"ש ולעקיך, וכן הובא בספר בית ישראל שהיה דרכו של הרה"ק מרוזין ליתן יי"ש ולעקיך, וכן נהגו כמה צדיקים.

וכן שם בספרן של צדיקים (מערכת מ' אות כ"א) הביא שהרה"ק ר' ירחמיאל משה מקאז'ניץ היה מנהגו כן לחלק לכל אחד ואחד אחר קידוש לבנה, ומנהג זה נהוג ג"כ בזידיטשויב, ואלעסק.

והרה"ק מליסקא מנהגו היה לתת יי"ש ולעקיך למחרת [הקידוש לבנה] בשחרית אחר התפלה.

◆

ובספר מאיר הגולה הביא מעשה מהרה"ק ר' יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע וז"ל: ידוע מנהגו בכל ר"ח להיות יחד עם המתפללים אצלו אחר התפלה בערב ובבוקר, ולשתות עמהם יחד יי"ש, ולשמוח בשמחת היום עם דיבורי חידושי תורה וסיפורי מעשיות מצדיקים, והנה פע"א בר"ח אלול שחרית צהלו פניו מאוד, והמשיך דיבורים שדיבר מענין טובת התאספות ישראל יחד אפילו בשתיה של יי"ש אם הכוונה לש"ש לבוא להתחברות זה את זה, ואמרתי לו שהרהרתי הפסוק נדחי ישראל יכנס הוא ר"ת יין וענה לי הרה"ק הנ"ל שעלה גם ברעיוני רמז זה.

אַדִּיר בִּמְלוּכָה. לְךָ אַף לְךָ.

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בדינער השנתי למוסדותינו הק' ק"י
כסלו תשפ"ד לפ"ק

אשרי, ווער ס'קען מנדב זיין א חדר, קען אליינס געבן א חדר.
אבער פטור בלא כלום דאס קען נישט זיין!

יעדער איד דארף פילן א זכי', "איך האב א חלק אין דעם נייעם בנין", איך בין א שותף אז ס'בויט זיך א בית חינוך פאר מיינע קינדער'.

יעדער איינציגער יחיד פון אנשי שלומינו קויפט א שותפות אין חינוך הבנות

צו קענען בעז"ה מתנך זיין דעם מולטי מיליאן דאללער בנין בית רחל החדש דעם זומער הבעל"ט

אדני זהב $18,000	אדני כסף $10,000	אדני נחושת $5,000	תרומת כל הציבור אנשי שלומינו $1,800

צו מנדב זיין גרעסערע זכותים: קורות • שערים • כיתות #8 718.362.1404

מדור

מגני המלך

א משולחן מלכים

ב שיחת קודש

ג דברות קודש

פנימי תתלז בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור הגאון הצדיק רבי מנחם מאיר וויסמאנדל שליט"א

אבד"ק נייטרא – מאנסי יצ"ו

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ב' דחוה"מ פסח תשפ"ה לפ"ק

יכיל בקרבו:

נידון גדול בענין השתמשות במכשירי שמיעה [הנקרא העירינ"ג עי"ד] בשבת • נידון אי יש איסור משום תיקון כלי שיר • החלפת בעטער"י בשבת הוי איסור דאורייתא משום תיקון מנא • ע"ד חז"ל שאין אנו בקיאין בכלי שיר אבל כשבקיאין אולי יש לאסור • החיתר של גדולי האחרונים להשתמש במכשירי שמיעה מחמת שהוא בטל להגוף לגבי איסור הוצאה • החיתר ללכת עם אויגן גלעזער משום תכשיט ומלבוש או משום קמיע • הסיפור שהיה למרן שליט"א אצל דודו הק' מרן ז"ל ואמר לו שלא ילך עם האויגן גלעזער בשבת במקום שאין עירוב • אודות אנשים המזחמירים לא לדבר בשבת עם א' שיש לו מכשירי שמיעה ודו"ד בזה • בד' הגרעק"א שמתעסק פטור בשבת יותר מבשאר איסורים • אודות ההיתר ללכת בשבת במקומות שיש בהם קעמערע"ס • אודות להתפלל בבתי מדרשות שיש בהם קעמערע"ס והנפק"מ אם האדם רוצה שיצלמו אותו • בד' הקרן לדוד שהאיסור לצלם בשבת משום כותב ורושם והאם הוי מסייע • ד' הריטב"א שבקציצת צפורן ע"י עכו"ם הוי הנקצץ מסייע • נידון האחרונים באיסור השתמשות בעלעקטרי"ק • החילוקים בסוגי העלעקטרי"ק שיש שעוברין על מבעיר ממש ויש שרק הוי איסור דרבנן • חידושו של החזון איש שהשתמשות בעלעקטרי"ק הוי איסור בונה ונידון בדבריו • דעת הלבושי מרדכי שיש בזה איסור בונה בכל מצב • ד' הפנ"י והחת"ס בענין בנין לשעה אי הוי בנין וד' מרן רביה"ק בדבריהם • דעת הנוב"י בענין בנין לשעה לגבי פאראסא"ל בשבת • דעת הבית יצחק שהשתמשות בעלעקטרי"ק הוי איסור מוליד • נידון בא' שראה אחר הסדר שהחליף ולקח בטעות את המצות של חבירו, האם צריך לחזור ולאכול מצות כי הלה מקפיד עליו והוי מצה גזולה • נידון האם מהני אומדנא דמוכח שלא רוצה להכשיל חבירו • ד' הגרעק"א שבמצה גזולה אפשר לצאת י"ח מצה משום שקונהו ע"י הלעיסה עפי"ד הריטב"א • ד' המקור חיים שאינו יוצא במצה גזולה משום מהב"ע, והערה על דבריו שתלוי בפלוג' הר"י ור"ת בגיטין בדין מהב"ע • בד' הקצוה"ח שאם אינו מתכוין לקנות הגזילה אז אינו קונה • החיתר של אומדנא דמוכח בהלכות עירובין • בד' התוס' שיש נפק"מ אי מתכוין להוציאו מרשות חבירו שדוקא אז הוא קונה • שאלה בא' שהיה לו הרבה יי"ש ברשותו ונזכר בערב פסח שחל להיות בשבת שלא מכר חמצו לעכו"ם • ד' האחרונים שבכה"ג יכול ליתן להגוי במתנה • גם היה חיוב להקנות לו החצר כדי שלא יהיה חמץ של עכו"ם ברשות ישראל • אודות הנפק"מ אי הישראל מתחייב באחריות על החמץ של עכו"ם שברשותו • בד' הרמב"ם שאם הגוי הוא אנס אז הישראל מתחייב באחריות מחמת אלמות • העצה ליתן את החצר במתנה ע"י מסירת מפתח שהוא

קנין סטימתא • ד׳ החת״ם שקנין סטימתא הוי קנין דאורייתא • נידון בד׳ האחרונים שרוצים לחלק בין חיוב אחריות לחיוב תשלומין • אודות החברת ביטוח [אינשורע״ס קאמפענ״י] של ישראל המבטח נכסי עכו״ם שיש בתוכן חמץ • ד׳ המג״א בהל׳ לולב שקונה את הלולב של אשירה מחמת חיוב אחריות של הישראל • נידון שהאינשורענ״ס קאמפענ״י רוצה בקיומו של החמץ בכדי שלא יצטרך לשלם • העצה ליתן את החצר במתנה בשבת עפי״ד המחנה אפרים שע״י הנחת חפצים קונה ע״י חזקה • בחידושו של המחצית השקל למכור החמץ לערלית שאינה נשואה ומנהגו של מרן הגרי״מ והחפלאה והקרן לדוד • א׳ שנזכר לאחר אכילת כרפס שלא הבדיל בשעת קידוש • העצה להבדיל על כוס שני • הנידון בחתן בליל הסדר שמברכין ברכהמ״ז על כוס שלישי והשני מברך הז׳ ברכות • עובדא אצל הבני ישששכר שהשיא את בנו בעל היודעי בינה לפני חג הפסח • אודות העצה לברך ברהמ״ז על כוס גדול ואח״כ לחלקו לשנים ולברך ז׳ ברכות • בחידודי השחיטה לגמות וגודל הדקדוקי הלכות שיש בפרטי מערכת השחיטה והמסתעף • דיון בדין אין שמחה אלא בבשר האם יוצאין בבשר עוף ודעת מרן הדברי חיים בזה • שיטת השאגת ארי׳ שאין חיוב כלל לאכול בשר • מחלוקת הפוסקים אם צריכים לאחר שחיטה בדיקת הסימנים ביד או די בהיבט עין.

השיחה נסתובבה אודות השתמשות במכשירי שמיעה בשב״ק הנקרא העירינ״ג ע״ד

אבדק״ק נייטרא: וואם טוהט׳זיך שבת?, באנוצט מען זיך אויך מיט דעם?

רבינו: שבת איז דאך אן ערנסטע שאלה, ביי דעם מאשינדל דארף מען אלץ טוישן די בעטערי. עם וועלנדט זיך ווי אפט מ׳גייט דערמיט, אויב גייט מען מיט דעם א גאנצן טאג, דארף מען יעדן צווייטן טאג טוישן די בעטערי. במילא ווערט א שאלה פון שמא יתקן כלי שיר. ס׳איז נישטא נאך א כלי וואם מ׳דארף מתקן זיין אזוי ווי דאם.

אבדק״ק נייטרא: יעדע מאשין וואם האט א בעטערי דארף מען חושש זיין אויף דעם?

רבינו: א מאשין וואם ארבעט אין שטוב איז נישטא אזא חשש, אבער דאם וואם מ׳נוצט אויף זיך. דארף מען חושש זיין שמא יתקן כלי שיר.

אסאך ראשונים נעמען דאך אן אז די איסור אויף יעדן השמעת קול נישט דווקא לשיר.[1]

אבדק״ק נייטרא: ס׳איז זיכער אז מ׳טוישט די בעטערי איז עם א איסור.

רבינו: ס׳איז א איסור דאורייתא.[2]

---

1 דהנה במסכת עירובין (קד.) נחלקו אמוראים האם מחמת הגזירה שמא יבוא לתקן כלי שיר בשבת יש לאסור רק השמעת קול של שיר, או שמא כל השמעת קול אסורה אף שאינו קול שיר, והביאה הגמרא מעשה באדם שהקיש על הדלת באגרופו והשמיע קול, ואמר עולא שאדם זה חילל את השבת במעשה זה ועבר על איסור השמעת קול משום שסבר ש׳כל אולידי קלא אסור׳, כלומר שסבר עולא שכל השמעת קול אסרו חכמים מחמת גזירה זו, אף על פי שאינו קול שיר, אבל אמר לו רבה לעולא שלא אסרו חכמים אלא קול שיר בלבד, כלומר שלא אסרו אלא השמעת קול בנעימה ונחת כעין שיר, וכשהקיש אדם זה באגרופו על הדלת אין בכך משום השמעת קול שיר ולכן מותר.

וכן בירושלמי (ביצה פ״ה ה״ב) נחלקו אמוראים בעניין זה רבי אלעזר אמר כל משמיעי קול אסורים, וכן הובא שם מעשה ברבי אילא שהתאחד בבית המדרש בליל שבת, וכשבא לביתו מצא לבני ביתו שהן ישנים ולא רצה להקיש על הדלת לעוררן, משום שסבר שבהקשה זו יש לחוש משום השמעת קול בשבת, ומחמת כן נשאר ללון על הסולם שבפתח ביתו, ועוד הובא שם מעשה ברבי ירמיה שהיה רגיל ללמוד עם בנו של רבי אימי, ורצה בנו של רבי אימי להקיץ את רבי ירמיה בהשכמת הבוקר בשבת, והקיש על השער, אמר לו אביו רבי אימי מי התיר לך השמעת קול בשבת, הרי שסבר שכל השמעת קול אפילו שאינו קול שיר אסור.

ורבינו חננאל (עירובין שם) פסק שהלכה כעולא שאסור כל השמעת קול בשבת, אפילו קול שאינו בנעימה ונחת כקול שיר, וטעמו משום שבמסכת עירובין (שם) הקשתה הגמרא מספר קושיות על דברי רבה, ואף על פי שתירץ רבה את כל הקושיות שהקשו על דבריו, מכל מקום ״אשינויי לא סמכינן״ והעיקר כדעת עולא, וכך מסיק גם הראב״ן בביצה (ד״ה מכסין) שהביא את דברי הירושלמי הנ״ל, וכן מדברי הרוקח (הלכות יו״ט סי׳ ש״א) נראה שפוסק כעולא שכל השמעת קול אסורה.

ואף שבשו״ע (סי׳ של״ח) פסק כדעת רבה שאסור רק בהשמעת קול שיר דייקא, (וכן הוא דעת הרבה ראשונים כהרי״ף והמרדכי והגהות מיימוניות והאור זרוע ועוד), אבל הגר״א בביאורו (שם סעי׳ א) פסק כרבינו חננאל דכל השמעת קול אסור.

2 עי׳ בשו״ת מנחת יצחק (ח״ב סי׳ י״ז) דיש בזה חשש הבערה דאורייתא ולא רק גרמא, רק מעשה ממש בשבת ע״י שמחזיר שם בעטארי חדש,

אבדק"ק נייטרא: יא, טוישן א בעטערי איז א תיקון מנא.

רבינו: מ'האט דאך געמאכט א גזירה פון שמא יתקן כלי שיר, אויף וואס מ'באנוצט זיך צו זינגען אדער צו פייפן, אבער אונז זעמיר נישט בקי בכלי שיר.[3]

וכ"כ בשם הגאון מפרעשבורג ומהגאון מטשעבין.

ועי' בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סי' מ"א) שמברר אופן עבודתה של מכונת השמיעה, ושם נאמר דבעת ההתקשרות נולדים נצוצות, והוה איסור מוליד בשבת, והוה פסיק רישא באיסור דאורייתא דאסור אף כלאחר יד ואף דלא ניחא לי' (עי' או"ח סי' של"ז).

עוד איסור מתקן מנא ומכה בפטיש, דבלא הבעטארי אין כאן כלי כלל, וע"י החזרת בעטארי חדש נגמר הכלי וכמו בונה, נמצא אם גומר כלי בשבת או שמחזיר בעטארי לתוך מכונת השמיעה עושה הכלי בשבת וחייב משום כמה בפטיש, ולהרמב"ם גם משום בונה, ועי' בפמ"ג (א"א סי' ש"ח ס"ק ע"ח) שיש חשש איסור תורה בתיקון מנא, דבלא הערכה אינו כלי כלל, ועי' ח"א (כלל מ"ד סי"ט) שמבאר מרש"י עירובין דהוה אב מלאכה דמתקן מנא, עכ"פ כשיש איסור דאו' אסור לתקן אפי' ע"י עכו"ם עי' מג"א (סי' רנ"ג).

3 דהנה לגבי הדין שאסור לרקד ולטפח כתבו התוספות ביצה (ל. ד"ה תנן) פרש"י שמא יתקן כלי שיר, מיהו דייקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר שייך לגזור, אבל בזמנו שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר, אין לאסור מחמת גזירה שמא יתקן כלי שיר. וכן ד' התוס' הובא להלכה ברמ"א (סי' של"ט).

וכעין זה כתב הריטב"א (שבת קכח ד"ה תנן) שלא הוכיחה הגמ' שפעמים אמרו חכמים הנח להם שיהיו שוגגים ולא מזידין, מדברי המשנה האוסרת השמעת קול ואע"פ כן רואים אנו שמטפחים ואין מוחין בידן, משום שאפשר לומר שהטעם שאין מוחים על מה שמטפחים ומספקים, אינו משום הנח להם, אלא משום שבזמן הזה שאין בקיאים לתקן כלי שיר לא שייך הגזירה הנ"ל.

והקשה הבית יוסף (סי' של"ט) כיצד התירו התוספות איסור שאסרו חכמים מחמת גזירה, הרי בביצה (ה.) שנינו שאף על פי שהתבטל טעם הגזירה, מכל מקום הגזירה אינה מתבטלת בכך, וכל דבר שבמניין צריך מניין אחר להתירו. ותירץ שהתוספות משווים את גזירת סיפוק וטיפוח שמא יתקן כלי שיר, לגזירת איסור שתיית משקים מגולים שכתבו תוספות (ע"ז לה: ד"ה הדא) שעתה שאין נחשים מצויין בינינו אין לחוש משום גילוי, ואין לומר שדבר שבמניין הוא וצריך מנין אחר להתירו, כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצויים, ואם כן גם גזירת השמעת קול שמא יתקן כלי שיר, היא רק בזמן שבקיאים לתקן.

ובתירוץ הבית יוסף יש לתמוה, שהרי גם על גזירת מים מגולים יש להקשות, שאף על פי שבטל טעם הגזירה, מכל מקום הגזירה אינה בטילה.

והבית מאיר (סי' של"ט) ביאר תירוץ הבית יוסף שיש לחלק בין הגזירות, שגזירה שגזרו חכמים וכבר בשעת הגזירה היו מקומות שלא נכללו בכלל הגזירה כגון מים מגולים, שיש מקומות שלא שכיח שם כלל נחשים ועקרבים, באופן כזה לא שייך לומר שאף על פי שבטל הטעם הגזירה קיימת, משום שיש לדון את זמננו עתה כאותם מקומות שגם בזמן הגזירה מקומות שלא היו בהם נחשים היו מותרים, אם כן עתה בזמננו שאין נחשים מצויים, אף אנו כאותם מקומות, ואם כן הבין הבית יוסף שסברו התוספות שאף בזמן התלמוד לא היו בכל המקומות בקיאים לתקן כלי שיר, ועליהם לא גזרו, ואם כן אנו שאין אנו בקיאים הרי אנו כאותם מקומות, עיי"ש.

וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (חמישאה סי' ג) ובשו"ת תורת חסד (או"ח סי' י"ז) מה שדן בזה.

והנה עיין בלבוש (סי' שלט ס"ג) ובאליה רבה (שם או' א) שכתבו שיש לפרש דברי הרמ"א שמתיר עפי"ד התוס' הנ"ל משום שאין אנו בקיאין, היינו רק להתיר בסיפוק וטיפוח שאין חוששין שיבוא לבנות כלי שיר כי אינו בקי בכך, אבל לא בניגון כלי שיר, כי האדם יכול לתקן את הכלי שיר כשהוא מתקלקל, וכ"כ המשנ"ב (סי' שלט סק"י), ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' כט), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' לז).

אמנם יש לציין שבשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' כ"ה) דחה סברא זו וכן עוד אחרונים סברי שלשיטת התוס' הותר גם לנגן בכלי שיר, עיי"ש.

4 עיי' בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ס או' ד) שגם במויי"ק שאינו מחובר לעלקטרי"ק יש לאסור משום השמעת קול בכלי המיוחד לקול, ואין להתיר מחמת הסברא של אין בקיאים, משום שבזמן הזה הכל בקיאים לתקן המויי"ק, עיי"ש.

וכן העלה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' נ"ח אות ג, ח"ד סי' פ"ד) כתב שאף על פי שיש לצדד להתיר השמעת קול שיר משום שבזמן הזה אין בקיאים לתקן כלי שיר, מכל מקום במויי"ק מצוי הדבר שבעת הדיבור בו צריך לתקנו, וכמעט ואין אדם שאינו יודע לתקנו, ועל כן יש לאוסרו משום גזירת השמעת קול שמא יבוא לתקנו, ולא יועיל שיסגרו את המויי"ק באופן שאי אפשר לתקנו, משום שגזירת חכמים שמא יתקן כלי שיר היא בכל אופן שמשתמש בכלי המיוחד לקול, אף אם עשה עצה שלא יוכלו לתקן.

ועיין עוד בשו"ת באר משה (ח"ו קו"ע סי' טז או' א) שביאר שאין זה ספק שמא יתקן כלי שיר, אלא ודאי שיתקן כלי שיר.

וכן כתב בערוך השולחן (של"ח אות ה') שכתב דלהעמיד כלי שיר מערב שבת שישיר מעצמו בשבת ג"כ אסור, דכיון דהאיסור הוא שמא יתקן כלי שיר, א"כ מה לי אם מנגן על ידו או מעצמו, סו"ס יש חשש בשיראה שאינו יפה יתקנו, ע"ש.

אבער דא ביי דעם זענען מיר דאך יא בקי.[4]

אבדק"ק נייטרא: ס'איז א דמיון צו נאם מאכן א בגד, טאמער וועט ער קומען עם וואשן?

רבינו: יא, אזא חשש (עי' שו"ע או"ח סי' ש"א, סעי' מ"ז).

בנו הרה"ג ר' מרדכי שליט"א: דאם איז זיכער אז די בעטערי לעשט זיך אוים אפט, עם קען זיך זייער מאכן ס'זאל זיך ענדיגן אום שבת.

רבינו: יא יא, יעדן צוויי־טן טאג מוז מען טוישן.

א' הנוכחים: ס'איז נישט אזוי ווי געהעריגע בעטערי'ם וואם האלטן זיך א לאנגע צייט.

אבדק"ק נייטרא: א האנטוך וואם איז שטארק נאם איז מוקצה, ס'איז מוקצה מחמת גופו. אבער מע'ג איך נוצן א האנטוך וואם איך בין חושש אז ס'וועט צו נאם ווערן?[5] אפשר ווייל איך וויים וויפיל שעה ס'דויערט (בכבשירי השפיעה) איז נישטא דער חשש, נאר וועז עם קען פאסירן אומווויסנדיג, וועז איך וויים וויפיל שעה ס'דארף געדויערן...

רבינו: קודם כל, מ'פארגעסט. א מענטש וויסט דאך נישט די סארט זאכן, מ'האלט נישט חשבון וויפיל ס'האט שוין געגוצט. איך זעה דאך, אמאל נוצט מען עם לענגער, גייט עם שנעלער אויס. נוצט מען עם ווייניגער, נעמט עם מער צייט...

אבדק"ק נייטרא: אבער דער עצם זאך אז עם מאכט א קול?

רבינו: ס'איז נאר מגביר דעם קול. מ'קען נישט זאגן אז ס'מאכט א קול, ס'איז מגביר דעם קול.[6]

ס'איז א נייע מין זאך היינט, וואם איז נישט געווען בימי חכמינו ז"ל.[7]

אבדק"ק נייטרא: ס'האט נישט קיין עמפליפייער. ס'איז נישט אז ס'מאכט א נייע קול.

רבינו: א עמפליפייער מאכט שטערקער דאם קול. דאם מאכט אויך שטערקער דעם קול, עפעם טוט עם דאך. אזוי ארבעט דאם, ווען די בעטערי גייט אוים, נעמט מען ארוים און מ'לייגט אריין א צווייטע, אבער אזוי ווען ס'איז פארלאשן ארבעט עם נישט, נוצט עם נישט קיין בעטערי, במילא איז שווער צו ווייסן ווען דאם גייט זיך ענדיגן.

אבדק"ק נייטרא: די פוסקים אינעם פריערדיגן דור זענען שטארק פארנומען מיט דעם. איז מנחת יצחק (ח"ב סי' י"ח, ח"ג סי' מ"א), איז אגרות משה (או"ח סי' פ"ה) איז דא אסאך תשובות אויף דעם ענין.

רבינו: זיי רעדן נאך פון וואם ס'איז געווען אין זייערע צייטן, אלטע סארטן, ס'איז נישט דאם וואם ס'איז דא היינט, ס'איז נישט דאם. ס'איז לא קרב זה אל זה.

אבדק"ק נייטרא: אסאך ווילן זאגן ביי די היינטיגע מינים,

---

5 דהנה המשנה במסכת שבת (דף קמ"ו ע"א) איתא הרוחץ במי מערה ונסתפג אפילו בעשר אלונטיאות לא יביאם בידו אבל עשרה בני אדם מסתפקין באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהם ומביאין אותן בידן.

ופרש"י אפילו בעשר אלונטיאות סדינין שמקנחין בהן וסיפג בהן זה אחר זה, ורבותא היא דלא נפישי מיא בכל חד, אפילו הכי לא יביאם בידו בתוך ביתו אפילו ע"י עירוב, שמא ישכח ויסחט בבואו, אבל עשרה בני אדם הואיל ומרובין הן מדכרי אהדדי.

וכתב הר"ן (בדף ס"ב ע"ב מדפי הרי"ף) שמותר לכתחילה להסתפג במגבת בשבת, ולאו דוקא אדם אחד אלא אפילו עשרה אנשים מותר להם להסתפג, וכל האיסור הוא רק להביא את המגבת מחשש שמא יסחוט אבל להסתפג מותר אפילו עשרה אנשים במגבת אחת, והקשה הרשב"א למה מותר להסתפג בשבת הרי יש חשש שיבוא לידי סחיטה, ותירץ הר"ן דכיון שכל הרוחצין מסתפגין אם אתה אוסר עליו להסתפג, אף אתה אוסרו ברחיצה, ואי אפשר שאין הדבר עומד וכדאיתא בפרק כירה (דף מ' ע"א).

6 הדבר נוגע לשיטת הבית יצחק המובא לקמן בהשיחה שהאיסור בעלעקטרי"ק הוא משום מוליד כמו מוליד ריחא דאסור, אז יש לדון אם מוסיף קול ואינו מוליד קול חדש אי נמי אסור, ועיי' בס' מאור השבת (ח"ב עמ' תקי"ז), ועיין בזה לקמן.

7 יש לציין שזהו גופא הוא א' מיסודי ההיתר של אחרוני זמנינו בענין מכשירי שמיעה, כי אין לנו לחדש גזירות חדשות.

עיי' בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' ס"ג) שהעיר שהרי בגזירה זו לחוש על כל מכשירי עלעקטעריק לאסור להשתמש בה מחשש שמא יכבנו כמו שרגיל בחול, וז"ל :...הגע בעצמך כאשר המנהג באלו המקומות אשר תלי"ת אחינו בנ"י דרים בהרחבה בכמה חדרים, ובימות החול כל אחד רגיל כשבא להחדר פותח העלקטרי"ק וכשיוצא מהחדר הוא מכבהו, ואף בביהכ"ס כשבא לעשות צרכיו הוא מורגל להבעיר ואח"כ לכבות, והכי יעלה על הדעת משום זה לאסור העלעקטרי"ק משום גזירות כאלו, ואין קורין לאור הנר דגזרו שמא יטה אסרו רק דבר הצריך עיון לאור הנר, ושמא מתוך כך ישכח אבל דבר שאין צריך עיון לא אסרו להדליק בשב"ק משום שמא יכבה או יטה וכו', ובכלל אין בידינו כח לגזור מעצמינו רק גזירות שגזרו חכמי הש"ס, עי' הה"מ פ"ה מהל' חומ"צ ה"כ וז"ל: אין לנו לגזור גזירות אחר דורות האחרונים.

וכן ברא"ש פ"ב משבת (סי' ט"ז) וז"ל: תמיהני האיך יכלו הגאונים לגזור גזירות אחר שסתם ר' אשי הש"ס עכ"ל, ומבואר דפשיטא ליה דליכא למיחש לחששא שיכבה את המכשיר מחמת הרגלו בחול, דמלבד שזהו גזירה חדשה שאין גוזרין אחר חתימת התלמוד, עוד יש להוכיח ממה שלא מצאנו גזירות כי אם בשמעדיף ומתקן ולא שמא יכבנה כדרך הרגלו בחול.

וכה כ' בשו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' כ"ו) שכתב כן לענין מכשירי שמיעה גופא, וז"ל: ...וגם אין צורך כלל להחמיר ולכרוך את מקום הפתיחה והסגירה, שאף אם נחמיר לחשוב את המכונה בשעה שמעבר הזרם סגור כאילו אין זה כלי כלל, וכשפותח הוי כעושה כלי חדש וחשיב כמכה בפטיש מ"מ אין לחדש חומרא כזו, דלא מצינו דחשו רבנן אלא שמא יטה או יחתה בשעה שהוא צריך לו אבל לא שמא יכבה בשעה שאינו צריך לו, וכן בשעון לסגור את מקום הערכתו אף שיש אוסרים הערכתו גם בשעה שהוא מהלך עכ"ל.

אז ס׳וועלט בטל צום גוף.[8]

רבינו: דאם איז וועגן הוצאה, טראגן אין די גאס. דא אין קרית יואל איז נישטא קיין שאלה, דא איז דאך דא אן עירוב, במילא דא איז נישט נוגע די חלק שאלה. אבער לגבי טראגן בעצם אויף דעם קען מען זאגן אז ס׳איז נישט ווייניגער ווי א קמיע.

ווייל באמת, וואם איז דער היתר פון גיין שבת מיט אויגן גלעזער?[9]

אבדק״ק נייטרא: דאם איז טאקע דער זעלבער היתר.

רבינו: דער היתר אויף די אויגן גלעזער איז דער זעלבער היתר ווי א קמיע.

אבדק״ק נייטרא: ווייל מ׳קען זעהן מיט דעם.[10]

רבינו: וואם איז געווען א קמיע אמאל וואם שטייט אין שולחן ערוך? ווייל עם האט געגעבן פאר עפעם א זאך.[11]

אבדק״ק נייטרא: מטבע תחת רגליו.

רבינו: אה, יא, מטבע תחת רגליו וואם דער מחבר (או״ח סי׳ ש״א סעי׳ כ״ח) רעדט, אזא היתר.[12]

אבדק״ק נייטרא: דאם איז דער היתר וואם מ׳נוצט פאר די אלע מענטשן וואם האבן צוקער, דייעביטים, זיי האבן א פאמפ וואם מ׳ניצט פארדעם, דאם האט זיכער א דין ווי דעם, כאטשיג ס׳ארבעט נישט כסדר, אבער ס׳איז אזוי ווי מטבע תחת רגליו.

רבינו: יא, אלעם איז ווי א קמיע. ווייל ס׳איז טייטש אז ס׳איז צורך גופו וועלט בטל צום גוף.[13]

במילא וועגן דעם זאג איך וועגן טראגן שבת וואלט איך נאך געהאלטן אז מ׳וואלט נאך געקענט מקיל זיין.

בנו הרר״מ: עפעם זאגט מען נאך, אז דער רבי ז״ל (בעל דברי יואל) האט אמאל געזאגט פארן רבין בנוגע גיין מיט ברילן שבת?

רבינו: יא, דאם איז אן אלטע מעשה, ווען כ׳בין געווען א קליין יונגל, איך בין געווען א יונגל פון זיבן–אכט יאר, און דעמאלטם איז נאכנישט יעדער געגאנגען מיט קיין אויגן גלעזער, ס׳איז נאכנישט געווען אזוי ווי היינט, נישט יעדער האט געהאט אויגן גלעזער, און כ׳האב באקומען קאפ ווייטאג, און דער דאקטער האט געזאגט איך זאל גיין מיט אויגן גלעזער, איך געדענק נאך וואם פאר מיינע עלטערן איז געווען גיין מיט אויגן גלעזער....., אינדערהיים האט דאך דאם געהייסן א מום, גלעזער איז נאך געווען

---

8 עיי׳ בשו״ת משנת יוסף (ח״א סי׳ ס״ח) לגבי מכשירי שמיעה וז״ל: ולגבי יציאה בו לרה״ר לא גרע ממשקפיים, שכיון שהם לצרכי האדם בטלים לגופו, ה״ה מכונת השמיעה עכ״ל, ומבואר דכל שהוא לצרכי האדם הרי הוא בכלל היתרא דמלבוש שמתבטל לגופו ואין שם משא עליו.

9 בסי׳ ש״א (סעי׳ י״א) כתב הרמ״א: אסור לצאת בתיק של בתי עינים שקורין בריל״ן אע״פ שהתיק הוא של ככף דהבתי עינים עצמם הם משוי, וכתב החיי אדם (כלל נ״ו סי׳ ס״ג) ע״ז דלשאת הבתי עינים גופא על חוטמו במקום שאין עירוב בוודאי אסור בלאו הכי דילמא יפלו מעליו ואתי לאתויי ארבע אמות, וכן פסק המשנה ברורה (ס״ק מ״ד), וכ״ה בערוך השולחן (סעי׳ ס״א), ועי׳ בשו״ת אבני צדק (סי׳ כ״ט), אולם בשו״ת מנחת אלעזר (ח״ב סי׳ ד׳) חולק על זה ומתיר, וכן במנחת שבת (סי׳ פ״ב סק״ו).

10 בגמרא (שבת סג:) מבואר דבתולות מותר לצאת בכבלים דהוא צורך הגוף, ומ״מ בחיגר בעי דוקא א״א לילך בלעדו, ולכאורה ה״ג בבתי עינים, ומ״מ יש מחלקים בחיגר במקלו אסור דאינו על גופו, מ״מ בבתי עינים דעל גופו מותר, ויל״ע.

11 עי׳ בגמ׳ שבת (קי״ח ע״א) לא יצא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה, ופירש״י אבל בקמיע מומחה שרי, דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו.

וביאור הדבר הוא, דכל דבר שבטל להגוף לא נקרא הוצאה, וע״כ מותר לצאת כשהוא לבוש במלבושין דבטילין להגוף, וכן תכשיטין מותרין, דבטילין להגוף, [רק דיש כמה אופנים דאסור משום דחיישינן דילמא שלי ומחוי], וכן בקמיע אם הוי מומחה והוא נצרך לזה מותר דבטל לגופו.

וכ״כ בשו״ת צפנת פענח (ח״ב סי׳ ל״ג) דבתי עינים הם כמו קמיע מומחה, ואע״פ דאפשר לילך בלעדו.

12 עי׳ לשון המחבר בשו״ע או״ח סי׳ ש״א (סעי׳ ח): מי שיש לו מכה בפיסת רגלו, וקושר עליה מטבע להגן שלא ינוף ברגלו, וגם הוא מרפא, מותר לצאת בו.

13 עיי׳ בשו״ת באר משה (ח״א סי׳ י״ז אות״ו, ח״ז קו׳ העלעקטעריק סי׳ י״ד) להתיר, שכתב וז״ל: וזה כמה פעמים נשאלתי אודות המכונית שמיעה אם מותר לצאת בו לחוץ בשבת וכו׳, והמכונה שרי לישא ק״ו ממשקפים שהתירו רבותינו האחרונים אם הוא באופן שאינו יכול ליפול כמבואר בספר מנחת שבת ובמנחה חדשה שם ובשיורי המנחה שם ופוק חזי מאי עמא דבר וכו׳, ולא דמי למקל של זקן דמאחר שאפשר לו לילך בלא״ה אע״פ שמנענע גופו אסור, היינו משום ששם מטלטל המקל בידו, משא״כ כאן שנושאו בדרך מלבוש, וכל מה שצריך לאדם להליכה וכיו״ב דין מלבוש לו, עי׳ בתוס׳ במס׳ שבת (נ״ז ע״א ד״ה במה) דכל מחמת רפואה כמלבוש גמור חשיב עכ״ל, ובפשוטו מבואר מדבריו כמו שנתבאר לעיל דכל דבר שמביאו תועלת בהליכתו ובלבישתו הרי זה בכלל מלבוש ותכשיט, ולפי דבריו הרי במכשיר שמיעה יש להתירו מכש״כ מבתי עינים שהתירו הפוסקים.

דעמאלטם אזוי ווי היינט א העירינ"ג עי"ד..., אזוי איז געווען אין די אלטע היים, ממש אזוי איז געווען אמאל. קודם האב איך באקומען אויגן גלעזער, און מ'האט זיך געישובט צו כ'זאל אלעמאל גיין דערמיט, צו כ'זאל נישט אלעמאל גיין, מיין מאמע האט זיך געזארגט אזוי.

בקיצור, עם איז געווען פרייטאג צונאכט'ס בין איך געגאנגען צום טיש מיט די גלעזער, און דער פעטער ז"ל האט מיך געזעהן מיט די גלעזער, ער האט געטיילט שיריים און ער האט מיך געזעהן מיט די גלעזער, האט ער מיך געפרעגט 'דו גייסט מיט א בריל?', זאג איך 'יא'. האט ער מיך געפרעגט צי איך גיי אלעמאל דערמיט, כ'האב עם הערשט דעמאלטם אנגעטוהן נישט לאנג פריער, האט ער געמאכט א שמועס ביים טיש ווען גלעזער, ס'איז דא א תשובה אין אבני צדק (סי' כ"ט) אויף דעם, בקיצור האט ער געמאכט א שמועס דערווען, צום סוף גיט ער זיך א דריי אוים צו מיר און ער זאגט, 'שבת גיי נישט מיט די ברילן'.

אז ער האט מיר אזוי געזאגט, גיי איך זייט דעמאלטם קיינמאל נישט שבת מיט קיין אויגן גלעזער אין די נאם, אז ס'איז נישטא קיין עירוב.

אבער שפעטער מיט די צייט ווען כ'בין עלטער געווארן, האב איך אריינגעטראכט וואם איז דער היתר וואם דער עולם גייט יא שבת מיט ברילן? די וועלט נעמט אן אז ס'איז א מלבוש (עי' מנחת שבת שם), מיר איז עס נישט געפעלן, צו זאגן אז ס'איז א מלבוש, מיר איז געפעלן אז ס'איז אזוי ווי א קמיע.

אבד"ק נייטרא: מ'זעהט דאך טאקע, אז די וואם דארפן עס נאר צום ליינען גייען נישט דערמיט כסדר.[14]

והמשיך אבדק"ק נייטרא בנידון הנ"ל: אבער די עצם זאך אז דאם מאכט א קול, דאם איז מגביר דעם קול.

רבינו: יא, צי דאם הייסט נישט ווי א כלי שיר, וואם חכמינו ז"ל האבן גע'אסר'ט אזא מין זאך.

כ'האב שוין געזעהן אסאך וואם שרייבן אויף דעם, אבער קיינער גייט נישט אריין אין דעם ענין פון שמא יתקן כלי שיר, אז מ'וועט טוישן די באטערי. הז"ל האבן דאך געמאכט אזא גזירה שמא יתקן כלי שיר.

אבדק"ק נייטרא: יא, אבער דארטן איז שמא יתקן כלי שיר, אז ס'וועט זיך צוברעכן. אבער דא ווייסט מען דאך ווען עס נוצט זיך אוים.

א' הנוכחים: ס'פייפט פאר ווען עס נוצט זיך אוים די בעטערי.

רבינו: יא, ס'דערמאנט אז ס'גייט זיך אויסנוצן. אבער עכ"פ ווענן דעם בין איך מיר מחמיר.

באמת, ס'איז א שווערע נושא. ס'איז הלכה ואין מורין כן. כ'זאג עם טאקע נישט ברבים פאר קיינעם נישט, פאר מיר אליינם בין איך מחמיר.

אבדק"ק נייטרא: אין ארץ ישראל איז געווען דארטן הגאון ר' דוד סאלאוויטשיק, איינער פון די בריסקער קינדער. ער האט געהאט א גוטן ידיד דארטן וואם איז געגאנגען מיט אן העירינ"ג–עי"ד, אום שבת אויף. ווען ער האט אים געזען אום שבת פון דערווייטנם, איז ער אוועק געלאפן פון אים, ער האט מורא געהאט אז ער גייט אים זאגן גוט שבת, און ער וועט אים מוזן צוריק ענטפערן, און ער האט מורא געהאט צו רעדן צו אים.[15]

רבינו: אה, דאם איז שוין א מתעסק,[16] דאם איז שוין זייער גרינג.

---

14 דכתב המחבר (שם סעי' י"א) דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט אסור, שהרואה אומר שלצורך תשמיש מוציא ויש מתירים אם הוא של כסף. וכתב הב"י ושמעתי שיש מתירין לעשות תיק בתי עינים מכסף ולקבעו בשלשלת כסף ויוצאין בו בשבת, ואפשר שרצו ללמוד כן מדין מפתח כסף וכדברי המתירים, ואין הנידון דומה לראי', דשאני התם שהבתי עינים שבתוך התיק הם גוף בפני עצמו והוי משוי, ואין לומר שהם בטלים לגבי התיק שהוא של כסף, דאדרבה בתי עינים הם עיקר, דאין אומרים נעשה בתי עינים לתיק אלא נעשה תיק לבתי עינים.

ובביאור הלכה (סעי' י"א) כתב דאסור לצאת בזייגע"ר לכו"ע גם לדעת המתירין המפתחות דלא אמרינן דתכשיט הוא, דכיון דאם עומד מללכת אין אדם מוציאה, הוה כלי תשמיש, וכ"כ בשו"ת בנין ציון (סי' ל"י) דבתי עינים אינו תכשיט.

15 ויש לציין שכס' דרך שיחה (פר' יתרו) מהגרח"ק ז"ל נשאל האם מותר לדבר בשבת עם אדם שיש לו מכשיר שמיעה, וכ' תשובה: אני נמנעתי שנה שלימה להיות ש"ץ בביהכנ"ס, כי היה בו יהודי עם מכשיר שמיעה, וגיסי הג"ר שאול ברזם זצ"ל טען שמותר דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה במקום מצוה, אבל כשמדבר עמו ממש הוי פסי"ר דניחא ליה וזו שאלה, עכ"ל.

וכן מסופר שהיה רגיל לעלות לתורה בכל שבת במנחה בכדי להשלים המאה ברכות, עד שהפסיק כשנודע לו שיש זקן א' בביהמ"ד שהולך עם מכשירי שמיעה, והיה מתיירא לברך בקול רם, כי אולי יגביר את העלעקטרי"ק של המכשיר בשעת אמירת הברכה.

16 דין מתעסק מתייחס לאדם העושה מעשה בלי כוונה לעשותו, המתעסק שונה מהשוגג, בכך שהשוגג מתכוון לעשות את המעשה, אך

אבדק"ק נייטרא: ס'איז דאך נישט קיין מלאכה. מיין רעדן איז נישט קיין מלאכה.

רבינו: ס'איז נישט קיין מלאכה. איך דארף עס נישט, כ'בין נישט מתכוין אויף קיין מלאכה. ביי שבת איז נאר מלאכת מחשבת אסרה תורה,[17] דאם איז א גרויסער שליסל ביי די הלכות, אין זייער אסאך זאכן איז אזוי, נאר מלאכת מחשבת אסרה תורה, אפילו ר' יהודה וואם ער האלט אז דבר שאין מתכוין איז אסור. רבי עקיבא איגר זאגט אזוי (שו"ת מהדו"ק סי' ח') ביי שבת איז גרינגער, ווייל מלאכת מחשבת אסרה תורה, אפילו לויט ר' יהודה.[18]

אז נישט ווערט א פראבלעם ווען מ'גייט אריין אין א בית המדרש, עס גייען די מאשינען היינט, ס'איז דא היינט קעמערעס אין אלע ציבורי'שע פלעצער וואם כאפט אלעם אפ וואם ס'גייט פאר דארט אויפן פלאץ, ס'מאכט בילדער. און מ'גייט אריין שבת געהעריג, דער איינציגסטער היתר איז, אז איך גיי אריין, איך האב נישט אינזין, איך דארף עס נישט.

אבדק"ק נייטרא: כ'האב געשריבן גראדע ווען דעם אן אריכות'דיגע בירור, אבער דער גבאי פון בית המדרש, דער משמש, ער דארף דאך עס יא, ער וויל עס. ביי אים איז עס יא מלאכת מחשבת, ער איז מתכוין אויף דעם.

מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ו, משב"ק: ס'איז יעצט געווען אין בארא פארק שבת, ביי אונז אין ביהמ"ד איז געווען א פייער, און מ'האט געקוקט אויף די קעמערעס, האט מען געקענט זעהן ווער ס'האט אנגעצינדן דעם פייער,

אבדק"ק נייטרא: איינער האט עס אנגעצינדן בכוונה?

רבינו: ניין, נישט בכוונה. ס'איז געווען די ערשטע נאכט יו"ט, מוצאי שבת, ער האט גערייכערט א ציגערעטל, מ'קען דאך נישט אויסלעשן יו"ט, האט ער אריינגעווארפן אין די מיסט א ברענעדיגע ציגערעטל, האט זיך עס אנגעצונדן, איז געווארן א שטיקל שריפה. יעצט יו"ט איז געווען די מעשה.

הרח"ש: דאם מיינט אז דער גבאי האט יא א איסור, ווייל ער וויל עס יא?

אבדק"ק נייטרא: ביי אונז אין בית המדרש לעשט מען אוים די קעמערעס אויף שבת.

רבינו: אה. אה, ווענן די סברא.

אבדק"ק נייטרא: עס צינדט זיך אליינס אן צוועלף אזייגער ביינאכט און ביז פיר אזייגער פארטאגס איז עס אנגעצינדן. עס ארבעט נאר ביינאכט.

רבינו: דאם הייסט, אז נישט וועט מ'דאוועגט, ווייל דער גבאי וואם האט עס אנגעצינדן, ער איז מתכוין לכך.

אבער ער טוט נישט קיין מלאכה. ער צינדט עס אן פאר שבת. שבת טוט ער גארנישט.

אבדק"ק נייטרא: אין [שו"ת] קרן לדוד (סי' ק"ב) איז דא א תשובה, אין דער ערשטער וועלט'ס קריג האט מען געהאט א ברירה אדער צו ארבעטן, אדער זיך שטעלן צו פאטאגראפירן אום שבת.

רבינו: דאם איז א מלאכה פון כותב.[19]

רק לא יודע שהוא אסור, או אינו צופה את תוצאות המעשה, בעוד המתעסק כלל אינו מתכוון לעשות את המעשה.

דינו של מתעסק זה שהוא פטור בכל האיסורים של התורה, ויש נידון בהפוסקים אם הוא פטור וזה לא נקרא איסור בכלל, או שיש כאן איסור בשוגג רק שהתורה פטרה אותו מקרבן.

17 לגבי הציווי שלא לעשות ל"ט מלאכות בשבת, לומדים מסמיכות הצווי למשכן שתנאי האיסור הם שהמלאכה תהיה "מלאכת מחשבת". לולי סמיכות זו, היה מובן שכל מה שאפשר לתאר בשם מלאכה היה אסור.

18 דהאחרונים דנים האם מתעסק אע"פ שפטור יש בו איסור וחייבים לאפרושי, או דילמא הוא היתר גמור, ויש בזה את דברי רע"א הידועים (שם) המחלק בין שבת לשאר איסורים דבכל איסורים שבתורה מתעסק הוא רק פטור מחטאת, דהמיעוט 'אשר חטא בה' פרט למתעסק' נאמר בפרשת קרבנות, אבל איסור דאורייתא יש, משא"כ בשבת נתמעט מתעסק משום שאינו מלאכת מחשבת א"כ מדאורייתא אינו איסור כלל, ורק אסור מדרבנן.

ויש לציין שהמקור חיים (מובא בתשו' רעק"א שם) סבר דמתעסק אינו נקרא איסור כלל, ע"ש.

19 אע"ג דבשעת הצילום אינו ניכר ורק בשעת הפיתוח ניכר, הביאו האחרונים מהירושלמי (פ"ב ה"ד) דהכותב במי מילין כשאינו ניכר כגון שכותב במי עפצים ואח"כ שופך ע"ז דיו בלי עפצים, ונגלה הכתב הראשון חייב כדין כותב דיו ע"ג סיקרא. ומוכח דגם הכתיבה הראשונה שם כתב עליה, וגם הגילוי השני שעל ידו מגלה הכתב הוי כדיו ע"ג סיקרא, וא"כ בצילום או בפיתוח תמונות יש בזה משום כותב, עי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' כ') ובשו"ת מחזה אליהו (סי' ס"ה), ועי' ברית יצחק (יו"ד בספתחות לסי' ל"ב) שכ' דאף בהקלטה הוי כותב, כיון דרושם רשמים, וכש"כ במצלם שיש בו רישום הדבר עצמו דיש בזה משום כותב.

וכן יש לציין שיש נידון גדול באחרונים שיש שצידדו לומר שכתיבה ע"ג קאמפיוטע"ר או קעמער"ע אינו נחשב לכתיבה דאורייתא שאינו

אבדק"ק נייטרא: דער וואס פאטאגראפירט אים איז א כותב. און ער איז נאר א מסייע. אזוי קומט צו דער קרן לדוד (שם) אז ער איז א מסייע.[20]

רבינו: אזוי ווי ביי די פינגער, די נעגל, וועגן שניידן די נעגל אום שבת. וועז א גוי שניידט די נעגל, וועז ס'פעלט'זיך אוים.

ס'איז דא דארט דער ריטב"א אין די גמרא אין מכות (דף כ:) ביי מקוף וניקף, אז ער איז א מסייע.

אבדק"ק נייטרא: איז דא דער מענטש פון וועמען מ'מאכט א בילד, זיין מעשה איז נאר דאם וואס ער שטייט דארט.

רבינו: אבער ער שטעלט זיך אראפ מ'זאל אין מאכן א בילד. אבער וועז איינער קומט אין ביהמ"ד, דער שטעלט זיך נישט אראפ פאר דעם.[21]

איך האב שוין אמאל געטראכט, טאמער איינער קומט אין ביהמ"ד, אוז ער שטעלט זיך דאוועגען, אוז ער וויל טאקע יא מ'זאל אים זעהן אויף די בילדער ווי ער שאקלט זיך, אוז ס'זאל בלייבן א זכר לדורות..., דער טאר טאקע נישט.

הרח"ש: פאר מיר האט א גבאי פון א ביהמ"ד אננעצינדן די קעמערעם איינמאל נאך יום הקדוש, קוק וואספארא גוטע 'כל נדרי' אונז האמיר געהאט, כ'האב אים געפרעגט מ'האט עם אנגעשטעלט אזוי אויף כל נדרי? זאגט ער יא, דער בעל תפילה איז געווען דער אוז דער... ער האט אויך געוואלט..., ער האט געפרעגט פארדעם צי ס'איז דא א גוטע קעמערע סיסטעם...

רבינו: ניין, דאם טאר מען טאקע נישט, ער טאר נישט הנאה האבן פון דעם אז ס'בלייבט אויף א קעמערע. כ'האב דאם געזאגט, וועז איינער קומט אין ביהמ"ד שבת, אוז ער שאקלט זיך אז יעדער זאל זעהן, דעמאלטם איז א פראבלעם.

אבדק"ק נייטרא: איז דא דער שלטי הגבורים וואס דער מגן אברהם ברענגט אראפ אין סימן שי"ז, אז ער איז בכלל נישט מכוון צו דעם. מ'קען דאך נישט אפשטעלן א מענטש צו גיין, א מענטש גייט אין די גאס אוז עם צינדט זיך אהן א לעקטער.

רבינו: יא, דאם איז מעשים בכל יום, איבעראל.

אבדק"ק נייטרא: ער טוט גארנישט, ער גייט זיין וועג.

א' מבניו: איז לויט דעם וואס דארף מען זאגן פארן גבאי'ן, זאל עם אויסלעשן אויף שבת?

אבדק"ק נייטרא: דער גבאי טאר בכלל נישט גיין אין ביהמ"ד...

ס'איז נישט ממש אזוי, אבער ס'איז דא פוסקים וואס האלטן אזוי.

וואס זאגט דער רבי איבער דעם?

רבינו: אנשטעלן א מאשינדל איז נישט קיין עבירה, אונז זעמיר נישט מצווה אויף קיין שביתת כלי. ממילא אויף די עצם זאך צו שטעלן א מאשינדל איז נישט קיין פראבלעם, קיין שביתת כלי נעמען מיר נישט אהן.

איז נאר וואס טוט זיך מיט זיך אליינם? איז וועז דער מענטש האט נישט אינזין, קומט אוים בשעת די אלע מענטשן וואס קומען דאוועגען אין בית המדרש, זיי קומען דאוועגען, זיי גייען אהיים, זיי דאוועגען, ס'אינטערסירט זיי נישט צי ס'איז יא דא א מאשינדל, צי ס'איז נישט דא א מאשינדל, ער האט גארנישט אינזין, ממילא איז עם

כתיבה בדיו או כתב המתקיים, אך עיי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' לז) שמצדד דכתיבה ע"ג קאמפיוטע"ר חשיבי כתיבה גמורה, דאין צריך שיכתוב בדיו ממש, אלא כל שנעשה ע"י מעשהו צורת אות, חשיב כתיבה ויש בזה איסור תורה, וכ"כ הרבה אחרונים.

20 עי' בקרן לדוד (שם) שנשאל במי שהיה חייב להגיש תמונתו לשלטונות בשבת לפני גיוסו לצבא, אם רשאי לעמוד בשבת נגד מכונת הצילום שמפעיל אותה עכו"ם להצטלם, וכתב שהאיש העומד מול מכונת הצילום להצטלם פשוט שאינו עושה שום איסור מן התורה, וגרע ממסייע שאין בו ממש, ומכיון שכן אין איסור בגידון דידן משום פסיק רישיה, דהא הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה, דאף היכא דלא איכפת ליה חשיב נמי פסיק רישיה דלא ניחא ליה, שכל שאינו נהנה כלל בפעולה הנעשית על ידו הוי בכלל פסיק רישיה דלא ניחא ליה, וכמ"ש התוס' (שבת קג) בההיא דסוכה (לג) דאית ליה הושענא אחריתי, וכ"כ המשנ"ב (בביאור הלכה ס"ס ש"ב בד"ה דלא ניחא ליה), וכ"כ בחידושי הרש"ש (כתובות ו).

ואע"ג דאנן לא קי"ל כהערוך דס"ל פסיק רישיה דלא ניח"ל מותר לגמרי, אלא קי"ל כהתוס' והרא"ש (שבת קג) דס"ל דאיסורא דרבנן מיהא איכא, וכן דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן, וכן מוכח להדיא מדברי המחבר בשו"ע (סו"ס ש"ב) והמשנה ברורה שם.

מ"מ זהו רק כשעיקר האיסור הוא מן התורה, אבל באיסור דרבנן פסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לגמרי, כי הנה בתוספות (שבת קג) הביאו סברת בעל הערוך דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחלה בשבת, ודהו כל ראיותיו שי"ל דאיסורא מדרבנן מיהא איכא.

21 כן כתבו האחרונים כיון דמדינא אין בזה חשש דאורייתא, דהרי נעשה כלאחר יד שלא כדרכו, וגם הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה, ואינו מתעסק בכתיבה כלל, אלא עושה בדרך הילוכו כשגופו אינו נוגע ומתעסק עם זה כלל, אזי מדינא אין מעשה המלאכה מתייחס אליו כלל.

וויניגער ווי א מתעסק, ס׳איז גארנישט.[22]

יעצט, דער גבאי ווען ער קומט דאוועננען, ער האט אויך נישט אינזין אז איך וויל מיך יעצט פאטאגראפירן, דאם איז באמת שייך נאר איינער וואם דאווענט פאר״ן עמוד און ער וויייסט אז עס כאפט אים אפ דעם קול אויך, און ער וויל דאם זעהן און איבער הערן שפעטער ווי אזוי האב איך געדאוועננט, אדער א מגיד האט אינזין אז ער וויל נאכדעם זעהן און הערן ווי אזוי האט ער געזאגט די דרשה, זיי ווילן טאקע נישט טארן.[23]

און אפילו פאר דעם בעל תפילה צי דעם מגיד, וואם האט ער געטוהן? ער איז א גרמא, ער האט געררעדט און ס׳כאפט אים אויף, יעצט וואספארא מלאכה האט ער געטון? כ׳רעד יעצט נישט פון א בילד, ביי א בילד איז איין זאך, און א קול איז א צווייטע זאך.

א מאשין וואם כאפט אויף א קול, וועלכע מלאכה גייט עם אריין? ס׳איז אויך נישט געווען בימי הז״ל, און ס׳איז נאר דא ל״ט מלאכות, ס׳איז נישטא מער, מ׳קען נישט מוסיף זיין.

איז די שאלה לויט דעם, וואם איז ער? נישט קיין זורע, נישט קיין חורש, מ׳דארף זיכן א מלאכה, וואם איז ער?, ער איז א גרמא. שבת איז דא א זאך א מלאכה איז אסור, א גרמא איז שוין גרינגער, א גרם דגרם איז נאך גרינגער. איז וואם האט ער געטוהן ווען ער רעדט א דיבור?

אבדק״ק נייטרא: א גרמא איז אויך נישט מותר לכתחילה.

רבינו: יא, א גרמא איז טאקע נישט מותר, לויטן מגן אברהם (סי׳ רנ״ב) איז דאם נאר א דרבנן, און ס׳איז דא וואם זענען הולק,[24] אבער א גרם דגרם איז שוין נאך לייכטער.

---

22 הנה נציג כאן לתועלת המעיינים הסברות להקל המובאים באחרונים.

א. דברי החת״ס (בסוס״י הנ״ב) בשם קרבן נתנאל על המג״א (סק״ב) דכל שנעשה ממילא ולא בידים ממש אף שדרכו בכך ונעשה מיד אין זה מלאכה דאורייתא אלא הרי זה בגדר גרמא, (עיי׳ שו״ת משנת יוסף ח״ה סי׳ ע).

ב. צירוף דברי הרשב״א המובא במג״א (סי׳ שט״ו סק״א) ובשעה״צ (שם סק״ג) שכשאין קשר בפועל ממש עם המלאכה, כגורר ספסל ועושה חריץ, הגם שנעשה על ידו באינו מתכוין מותר, (עיי׳ שו״ת שבט הלוי ח״ג סי׳ מ״א), ובתוספת דברי הערוך דפס״ר דלא ניח״ל מותר לכתחילה, ואף שאין הלכה כמותו (עיי׳ משנ״ב סוס״י ש״כ) חזי לאצטרופי, (שו״ת חשב האפוד ח״ג סי׳ פ״ג וסי׳ קט״ו) דכן משמע נמי מביה״ל (סי׳ של״ו ד״ה מותר) בשם הרש״ל.

ג. צירוף דעת כמה מפוסקי זמננו שגם בשנקלטים לדיס״ק אין בו אלא איסור דרבנן, ופסיק רישא דלא ניח״ל באיסור דרבנן מקילינן שפיר.

ד. יש הנוקטים שכל דרך צילום זה הו״ל בשינוי וכלאחר יד, כיון שאין האדם בא אל הצלם אלא הולך לתומו, ואף שבדרכים כן הדרך, מ״מ עצם המלאכה אין דרכה בכך, וכ״ה בשו״ת שבט הלוי (ח״ט סי׳ ס״ט) לענין עין עלעטרי״ק המדליק אור בשאדם עובר שם, שכיון שאין כאן מצד האדם פעולת מלאכה והולך לדרכו לפי תומו, ואינו מוסיף אף תנועה אחת לענין מלאכה, ואינו מתכוין לכך כלל, אין זה בגדר מלאכה שאסרוה בשבת עייי״ש.

ה. יש לדמות נידון דידן להא דמצינו בסי׳ שכ״ו (סעי׳ ז׳ ומ״ב סקכ״ג) שהתירו ההליכה ברחוב גם כשמטר סוחף למורות שבגדיו מתרטבים במים ויש בו משום מלבן, הואיל ואינו מתכוין לכך, ואי אפשר ליזהר בזה ונעשה ממילא עייי״ש.

וכן בדין כי ידוע שכהיום מצויים לווייני״ם הסובבים את כדור הארץ ומצלמים ללא הרף כל נקודה, וישנם כאלו אשר אפשר לזהות בתצלומיהם גם את פרצופי האנשים, וכי נאסור עקב כך לצאת מהבית בשבת, וכל סברות אלו ראויים להצטרף להתירא במקום הצורך, גם לשיטת החזו״א שיש בונה וסותר מה״ת בכל סגירת מעגל עלעקטר״י ודו״ק.

וע״ע בכ״ז בשו״ת תשובות והנהגות (ח״ג סי׳ ק״ט) וכ״ה בשו״ת שבט הלוי (ח״י סי׳ ס) להתיר לבקר חולה בחדרו הגם שיש שם ווידי״א המצלם כל רגע בחדרו, עיי״ש.

23 הנה בערך בשנות תש״ס- תשס״ב התעורר פולמוס גדול בארה״ק כאשר הפאלי״ס התקינו קעמערע״ס בעיר העתיקה בירושלים בכדי להישמר מפני ערביים ומחבלים, וגם בשעת מעשה יושבים שם שומרים שמסתכלים על הקעמערע״ס, וגם בכדי להרתיע את הרוצחים בידעם שיוכלו לתפוס אותם לאחר מעשה, וכמובן שכל א׳ ההולך שם ניהא להו בקעמערע״ס אלו, כי רוצה להישמר מפני רוצחים ומשחיתים, וכל א׳ יודע שיש פאלו קעמערע״ס, ויתירה מזו, אולי הוא מסכים ללכת שם רק אדעתא דהכי שיש השומרים עליו עם הקעמערע״ס, וא״כ הוי מתכוין לכך ופסיק רישא דניחא להו.

ואז יצאו הרבה פוסקים ואסרו ללכת בעיר העתיקה או להכותל המערבי בשב״ק מחמת הנ״ל, עד שעשו הסכם עם הפאלי״ס שלכל קעמער״ע יש כמה דקות שהם מפסיקים לצלם, והוא בכדי שיוכל האדם לעבור מבלי שיצלמו אותו, וכמובן שאף א׳ אינו יודע מתי הם מפסיקים, ואז התירו לעבור שם.

אך לאחר זמן נודע שהפאלי״ס אינם עומדים בהטהתם ואז יצא עוה״פ בקול רעש גדול לעבור בעיר העתיקה בשבת, עד שנעשה הסכם והדבר מופקד בידי כמה חרדים ויראי ה׳ הבודקים את הקעמערע״ס שעומדים בהסכם הנ״ל. - והיו כמה אחרונים שהתירו לכתחילה כי האדם אינו מעוניין כלל שיצלמו אותו, אלא שיצלמו את הערביים, וא״כ הוי עדיין פסיק רישא דלא ניחא להו.

אבדק"ק נייטרא: די לעצטע פוסקים האבן געהאלטן, וויבאלד איך קען עם איבערהערן, איז דאס א גדר נישט פון 'כותב', נאר ס'איז ווי 'רושם רשמים'. וויבאלד איך קען עם אפכאפן, אזן איך קען מיך איבערהערן.[25]

רבינו: 'רושם' איז אז איך מאך א קריץ, ביי די קרשים האט מען געמאכט א רושם.

בנו הרר"מ: אמאליגע טעיפס, אמאליגע קאסעטעס, פלעגט גיין מיט רשימות, די היינטיגע ווידיאוס ארבעט נישט אזוי.

אבדק"ק נייטרא: די ווארט איז נישט דאס, יעדע זאך וואס איך קען האבן פון דעם א ידיעה הייסט 'רושם רשמים'.

רבינו: דאס איז טאקע די שאלה צי ס'הייסט רושם, על זה אנו דנין.[26]

א' הנוכחים: וואס טוהט'זיך מיט די שלש סעודות תורות וואס מ'הערט די טעיפ"ס?

רבינו: שלש סעודות איז שוין נאך גרינגער, ווייל ווען מ'לייגט דאס אראפ איז שוין נאך שבת.

א' הנוכחים: אבער ביי דעם מאשינדל וואס פאטאגראפירט צינדט זיך עפעס אהן, יעדעס מאל וואס מ'גייט אדורך צינדט זיך אהן א לעקטער.

אבדק"ק נייטרא: ס'איז דא א אלטער שמועס וואס א לעקטער איז בכלל, לגבי שבת.

רבינו: ס'איז דא צוויי ערליי לעקטער'ס, ס'איז דא א לעקטער א 'באָלבּ', דאס איז הארבער. ווייל ס'ווערט אויסגענליכט די אייזן. איז עס ממש מבעיר.[27]

---

24 דנחלקו הפוסקים אי גרמא בשבת אסור מדאורייתא או מדרבנן, דאבן העזר (סימן שכ"ח) והוא כרש"י מס' בבא קמא (דף ס' ע"א) ס"ל שאסור מדאורייתא, והמגן אברהם (סימן ת"ב ס"ק ב') והוא ברא"ש (מס' בבא קמא דף ס' ע"א) ס"ל שאסור רק מדרבנן, מחלקותם היא בנתינת חטים לריחיים, שהאבן העזר ס"ל שאף על פי שהריחיים עושה הטחינה לאחרי שכבר נפסקה פעולת וכח האדם ופעולת האדם היא רק גרמא, אמנם גרמא חייב מדאורייתא בשבת, והמגן אברהם ס"ל שגרמא בשבת אסור רק מדרבנן.

25 עיי' בתשו' בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ל"א במפתחות) לענין שבת דיש לאסור הדיבור בשבת לתוך הגראמפון משום עשיית רושם בהמכונה, עפ"י המבואר ברמב"ם (בפי"א מה' שבת) והובא במג"א (סי' ש"מ סק"י) דהרושם רשמים וכו' חייב משום כותב.

26 עיין בשו"ת ערוגת הבשם (או"ח סי' ס"ח באה"ד ותו) שכתב לחלוק על הבית יצחק הנ"ל, ודעתו דאין בזה בודאי כותב מן התורה, דלא גרע מכותב כלאחר יד ברגלו או בפיו, דמשנה שלמה שנינו שאין חייב חטאת עי"ש.

ועיין שו"ת באר משה (ח"ז קו' אלקטריק סי' ע"ז) שאיסור הקלטה הוי מדרבנן, לכן בעשה בשגגה מתיר להשמיע הקלטה זו לאחר השבת, ואף לסחור בו ואם שומעים בו תפלות של שבת צריך שירשום ע"ג הקלטת שנעשה בשגגה ובלא הוראת חכם.

27 לתועלת המעיינים נרחיב בקצרה את הפולמוס הגדול סביב השתמשות בעלקטרי"ק בשבת:

במשך תקופה מסויימת עם המצאת חכמת העלעקטרי"ק היתה דעה רווחת בין ההמונים, כי דרך חוטי העלעקטרי"ק זורם ועובר אש ממש הבאה מתחנת כח העלעקטרי"ק ששם אש גדול, ולכן חשבו להחשוות דין העלעקטרי"ק לכל דבר וענין לדיני אש הדולקת על ידי פתילה ושמן.

וכמו"כ לענין הטעלעפאן והמויי"ק וכדו' חשבו אשר הקול עצמו הולך ע"י כח העלעקטרי"ק למרחקים, ולכן היו שסברו שיוצאים י"ח בשמיעת דברים שבחובה דרך הטעלעפון והמויי"ק, עיין בזה בשו"ת מנח"י (ח"ג סי' ל"ט) ושו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ט').

וגם לכן גם היו מקילין להדליק עלעקטרי"ק ביו"ט, בחשבם שאין זה אלא המשכת עש מאש קיימת.

*

אך גדולי הדורות נכנסו לעובי הקורה, [ונביא חלק מהן: שו"ת בית יצחק (יו"ד ומפתחות לסי' ל"א), שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רמ"ו), שו"ת מחזה אברהם (ח"א סי' מ"ב), שו"ת לבושי מרדכי (ח"ב סי' צ"א), שו"ת אחיעזר (ח"ג סי' ס'), שו"ת קרן לדוד (או"ח סי' קמ"ד), שו"ת צפנת פענח (ח"א סי' רע"ג), שו"ת חזון נחום (או"ח סי' ל'), שו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ס"ד), שו"ת דובב מישרים (ח"א סי' פ"ז), שו"ת חלקת יעקב (ח"א מסי' ע"א ואילך), שו"ת מנח"י (ח"ב סי' ט"ז)] וטרחו להוציא שיבוש זה והעמידו הדברים על דיוקם, כי כח העלעקטרי"ק אינו אש ממש, אלא דבר חדש הוא בעולם שלא היה דוגמתו המוציא מן הכח אל הפועל כח הענרגי"ע הטמון בבריאה.

והנה כשאדם עושה פעולה בעלעקטרי"ק שעל ידה נוצר ניצוצות לוהטות (שבכוחם לשרוף) או אש לוהטת בין נסתרת ובין מגולה, [וכגון מנורות ליבון באל"ב או תנורי חימום ואפיה וכיריים אשר יש בהם גופי חימום המתלהטים ומתאדמים כאש] לדברי הכל הוא בכלל איסור דאורייתא ד'מבעיר', כי סוף כל סוף עשה בעירה בשבת, ואין נפק"מ כיצד הבעיר האש, ובכיוויים עובר משום 'מכבה', ואם כח העלעקטרי"ק ממיס גוף קשה או מקשה גוף רך או מבשל אזי עובר גם על איסור 'בישול' מן התורה, כמבואר במשנ"ב (ריש סי' שי"ח ועיי"ש את כ"ז) דיש הסוברים שגם המלבן מתכת עד שנעשית גחלת עובר משום בישול.

ועיי' בשו"ת אחיעזר (שם) שכ' לאפוקי מהדעה שסברה שעלעקטרי"ק אינו דבר טבעי אלא רוחני, כיון שאינו מכלה את חוט העלעקטרי"ק ולדבריהם גם הבישול היוצא ממנו דינו כדין חמי חמה או תולדות חמה שאיסורו מדרבנן, וכן עיי' שו"ת לבושי מרדכי (שם) ושו"ת מהרש"ם שם מש"כ בזה ובחלק מספרי התשובות דלעיל, שהאריכו להפריך מחשבות אלו, שודאי כיון שיש בו כח כליון ושריפה מבעיר מן התורה

הוא לכל דבר ועניַן, ומה שלא נשרף חוט הלהט הוא מפני טעכני"ק חיצונית של איטום האויר או כל כיוצב"ז, וידוע שהגאון בעל האחיעזר זצ"ל היה מברך במוצ"ש על אור של נורת ליבון (באלב) כדי להוכיח שהוא אש ממש להוציא מליבם של הטועים, וכ"כ בהסכמת הג"ר איסר זלמן מעלצער זצ"ל לשו"ת חלקת יעקב שהגרה"ע זצ"ל אמר לו לפרסם שח"ו להיות בספק בזה, והדבר ברור שהדלקת עלעקטרי"ק יש בו אב מלאכה דאורייתא ודאי.

*

אמנם אותם מכשירי עלעקטרי"ק אשר רבים מהם אינן עושים תוצאה של לחט היכולה לשרוף ואינם עושים פעולת בישול ואין בהם אש כלל, אלא זרימת העלטרי"ק המפעילה המכונות ומסובבת הגלגלים על יד כח המאגנע"ט, וגם מצוי לרוב בזמננו הרבה סוגי מנורות - אור (לעד) אשר אין בהם חוט לוהט כלל, אלא פועלים בטעכני"ק של גאז מיוחד, אשר ע"י החיבור למעגל עלעקטרי"ק מפיצים אור חזק, וכן כל סוגי המכשירים אשר עובדים בכח הבעטערי"ס, אשר כח העלעקטרי"ק שם קטן מאוד, ואין באפשרותו לעשות לחט ולשרוף, כל אלו איסורם בשבת הוא מדין 'תיקון מנא'.

וכיון שאינם בר קיימא, שהרי לאחר זמן מתקים את כח החשמל, נחלקו גדולי עולם אם איסורו מן התורה בכלל מלאכת 'בונה וסותר' או 'מכה בפטיש' דאורייתא, או מדין תיקון מנא (בביבוי סותר) מדרבנן, וכדמצינו כמה דוגמאות של בונה וסותר מדרבנן (בסימן שי"ד), וכעין הא דאסרו טבילת כלים והפרשת תרומות ומעשרות (בסימן של"ט) דדמי לתיקון מנא.

והנה החזו"א (סי' נ' סק"ט) כותב בזה הלשון: המדליק נר עלעקטרי"ק עוד יש בזה משום תיקון מנא, שמעמידו על תכונתו לזרום את זרם העלעקטרי"ק בתמידות, וקרוב הדבר דזה 'בונה' מן התורה, ואם מנתק את המעגל הרי זה 'סותר', ובהמשך דבריו מבאר שאף שהוא לפי שעה ושלא ע"י 'תקיעה' בחזוק חייב.

ובמכתבו שמודפס בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' י"א) מבאר ביתר הרחבה שיטתו, שאין דומה לשאר מרכיב פרקים זה בזה, דאם לפי שעה ועשוי לפתוח ולסגור ליבא בו בונה וסותר, דשאני זרם העלעקטרי"ק שמכניס צורה לחומר, בעין תיקון חוט ממות לחיים, וההפסקה אינה אלא מכאן ולהבא, והצורה שהכניס לחומר אינה בת פירוד ממנו, ואינו דומה למחמם ברזל שאין בו משום בונה, לפי שהחימום אינו מחדש טבע חדש בברזל וכו' עיי"ש בארוכה.

ומאידך הגרש"ז אויערבאך ז"ל האריך להשיב לומר שהעלטרי"ק הזורמים בחוטים, אינו אלא כנותן מים לצינור להזרימם ממקום למקום, כי החוט עצמו לא התחדש בו צורה, ועוד כיון שאין הצורה מתקיימות אלא כל זמן שמקור הזרם מזרים עלטרי"ק לחוטים, אין זה בונה, ואף שמצינו לאסור להעריך שעון בשבת (חיי אדם כלל מ"ד סעי' י"ט המוזכר בחזו"א שם) היינו כי תפקידו לישאר בהילוכו, וכשנפסק הילוכו הרי זה במקולקל, משא"כ בחוטי העלעקטרי"ק הדרך לחברם תמיד לזרם ולנתקם ממנו ועיי"ש במנחת שלמה חילופי המכתבים עם החזו"א בענין זה.

וכן עיין שו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' כ"ב) שכ' לדחות דברי החזו"א.

וכן סתימת שאר גדולי הדורות הנזכרים לעיל שלא עלה על דעתם לאסור הפעלת מכשירי עלעקטרי"ק וכיבויים משום בונה.

אבדק"ק נייטרא: ס'איז היינט שוין כמעט נישטא די לעקטער'ס.

ביי די נייע סארט לעקטערס וואס איז היינט אין באנוץ [לע"ד] איז נישטא קיין פייער. ס'איז דא א מקצת מן המקצת, עפעס מוז זיין א משהו וואס זאל קענען אויפפלאקערן די אנדערע זאכן, ס'איז נישט קיין יש מאין.

רבינו: אבער נישט אז ס'זאל זיין וועגן דעם א מלאכה דאורייתא, דער פרי מגדים (או"ח סי' תק"ב משבצות זהב סק"א) זאגט אז אנצינדן א ניצוץ של אש איז נישט מבעיר...[28]

כ'בין נישט מתיר יעצט צו אנצינדן קיין לעקטער שבת חלילה, אבער שוועך צו זאגן אז ס'איז א דאורייתא.

אבדק"ק נייטרא: סיידן אז מ'גייט לויטן חזון איש (סי' ג' אות ט'), און אזוי שטייט אויך אין לבושי מרדכי (מהדו"ג סי' כ"ה), אז ס'איז 'בונה'. לעקטער איז 'בונה'.[29]

זולת בשו"ת אג"מ (ח"ד סי' פ"ד) שמצינו שכתב שבהשתמשות בכח אלקטרי יש חשש איסור דאורייתא אף בלא הבערה, ומתחבט למצוא מה טעם האיסור עיי"ש, וכן עיין שו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' מ"ו וח"ט סי' קס"ג) שהפעלת מכשירי עלעקטרי"ק ע"י גוי אפילו אין בהם להט אין דינו כ'שבות' אלא שבות א', והמנחת יצחק (ח"ג סי' כ"ג) חולק עליו וסבר דהוי שבות דשבות.

והבית יצחק (שם) אסר את העלקטרי"ק מדין 'מוליד' בשבת.

28 כתב הפרמ"ג (שם) לענין הוצאת אש ביו"ט שאמרו בגמ' ביצה (ל"ג ע"ב) דאסור משום מוליד, וכתב הרע"ב (ביצה פ"ד משנה ד') דדמי למלאכה שבורא האש הזה ביו"ט, וז"ל הפרמ"ג: רק נראה כמלאכה שבורא אש ביו"ט, ומלאכה גמורה ליכא, דמקיש בברזל על אבן וכדומה ויוצאין ניצוצי אש לאו הבערה והדלקה הוא, רק נראה וכו' ויהיה הפירוש במשנה אין מוציאין מאבן דנראה, וכ"ש להדליק ממנו נעורת ממים וכו' זה אפשר מן התורה אסור שלא התירה התורה מביום השבת, הא ביו"ט שרי רק מאש מצויה עכ"ל.

הרי מבואר דמבעיר דאורייתא הוא דוקא כשהניצוץ נאחז בדבר שבוער ונשרף, אבל ניצוץ גרידא לא חשיב כלל מבעיר, וה"נ בנידון דידן לכל היותר אסור מדרבנן משום מוליד, ולא משום מבעיר, ואף גם לענין מוליד אפשר דלא אמרו רבנן כי אם בכהאי גוונא שממציא אש כזו שיכולים עכ"פ להדליק ממנה אש אחרת, משא"כ בניצוץ של עלעקטרי"ק שאפשר שאין יכולין להדליק בו אין חשיב מוליד.

ובשו"ת מנחת שלמה (סי' י') כ' עוד דלגבי הניצוצים חשיב מלאכה כלאחר יד כיון שבשום פעם אין הדרך ללחוץ על כפתור כדי לייצר ניצוצות אלא נעשה תמיד אגב גררא.

29 עיי' שם בלבושי מרדכי שנשאל במקום שהעלעקטרי"ק מתכבה מאליו בשעה י"א בלילה, אך חוזר ונדלק אח"כ בשעה שלוש, אם

רבינו: אריינשטעקן א פלאג איז ׳בונה׳.

אבדק״ק נייטרא: דער חזון איש האלט אז אפילו אנצינדן צו מאכן ליכטיג. אפילו אויב ס׳איז שוין געווען איינגעשטעקט, דעם חיבור איז בונה, ווייל ער רופט עם אז מ׳נעמט א דבר, א ווייער, וואם האט נישט קיין שום כח, און מ׳לייגט אריין די כוחות אין דעם, דאם אליינם היסט בונה.

רבינו: וואם איז ער בונה?

אבדק״ק נייטרא: ער גייט מיט בונה, אריינצוגיעבן א חיות אין דעם ווייער איז בונה. אין לבושי מרדכי (שם) שטייט אויך אזוי בעצם, דער לבושי מרדכי זאגט אויף עלעקטריק, דאם וואם איך מאך א זאך ברענען, דאם איז בונה. אין אגרות משה (ח״ג סי׳ מ״ב, ח״ד סי׳ פ״ד–סי׳ פ״ה) נעמט אן אלעמאל אז ס׳איז וועגן אש.

רבינו: אבער צו זאגן אז ס׳איז א מלאכה דאורייתא די אלע זאכן?[30]

אריינשטעקן אין א וואנט, דאם איז זיכער בונה?[31] זאגן אויף א דבר עראי אז ס׳איז בונה אליינם איז א חידוש, דער פני יהושע (ביצה יב.) טוהט דאך אויף אז ס׳איז נישט קיין בונה, ער רעדט ביי מגבן.[32]

הגם דער חתם סופר (ביצה שם) פרעגט אויפן פני יהושע,[33] אבער דער פעטער ז״ל אין ויואל משה (מאמר א׳ אות ס״ג) וואנדערט זיך אויפן חת״ס ווייל ער אליינם ברענגט דעם ירושלמי אז בנין לשעה אינו בנין.[34]

אבדק״ק נייטרא: אבער דער נודע ביהודה (תנינא סי׳ ל׳)

מותר ללחוץ בשבת באותן השעות כדי שלא ידלק בשעה ג׳, והשיב, דחוץ מאיסור מוקצה יש גם לחשוש לבונה וסותר.

וז״ל: ועוד י״ל בר״פ הבונה (שבת ק״ב ע״ב) כמה כלים שחייב משום בונה או מכה בפטיש כגון לעייל שופתא בקופינא דמרא והוא פלוגתא דרב ושמואל אי משום בונה או מכה בפטיש, ובתוס׳ שם (ד״ה האי) משמע דכן לענין סתירה, וכן בנידון זה מי יודע אם אינו כסותר או כבונה, ועיין בר״פ כל הכלים (שבת קכ״ב ע״ב) דאפי׳ כיסוי של שידה תיבה ומגדל אסור להחזיר גזירה שמא יתקע, ובלול של תרנגולים לכו״ע אסור משום דמחברי בארעא עיי״ש, על כן לענ״ד אין היתר בנידון זה כמ״ש עכ״ל.

וכבר העיר על דבריו הגרשז״א ז״ל בספרו קרני אורה (עמ׳ תתס״ו) כי הוא בעצמו בשו״ת לבושי מרדכי (ח״א או״ח סי׳ מ״ז) הפליג המחבר וסבר שבהדלקת נורת ליבון אין כלל איסור דאורייתא של מבעיר, ובתשובתו שם לא הזכיר כלל שיש בזה חשש משום בונה.

30 ועיי׳ בשו״ת שבט הלוי (או״ח סי׳ קכ״א) שכתב דמה שחידש החזו״א שבהדלקת וכיבוי העלעקטרי״ק יש משום בונה וסותר הוא צ״ע, ע״ש.

31 יש לציין דהחזון איש סבר שיש כאן איסור בונה מחמת שני דברים, קודם עצם שמכניס צורה לחומר ומכניס חיות של עלקטרי״ק, ועוד, כי כשמחבר ב׳ החוטים יחדיו הוי בונה.

ועל הטענה השניה היתה עיקר טענת המערערים על חידושו של החזו״א, ובראשם הגרש״ז אויערבאך ז״ל אשר טען שלחבר ב׳ החוטים בכח עלעקטע״ר אינו ׳בונה׳ אלא ׳שימוש׳ בכלי, כי הוא דבר שמוכן להוציא ולהכניס ואינו דבר קבוע, וגם היו שערערו על טענתו הראשונה שגם נתינת החיות הוי דבר שמכניס ומוציא וא״כ הוי רק בנין לשעה, וכלשונו של הגרש״ז אויערבאך במכתבו להחזו״א: וכיון שגם התקע (פלא״ג) הוא דבר שרגילין לפעמים בימות החול לחציאו ולהחזירו, אפשר דאין זה חשיב כסותר... עיין בס׳ מאורי אש השלם (ח״ב עמ׳ תתע״ו) שמאריך לבאר בפרטיות שיטת החזו״א והמערערים עליו, ומביא חליפות מכתבים שהיה לו עם החזו״א בנידון זה.

32 דהנה הפנ״י כתב לתרץ הקושיא על הרמב״ם שמחייב בבונה ביו״ט, ולא אמרינן דפטור משום מתוך שהותר במגבן, וז״ל: דנלפענ״ד דהא דאמרינן מגבן חייב משום בונה, היינו דוקא במגבן לאוצר לייבש להצניע לימים רבים, דבכה״ג מכוין לעשותן כמו בנין למען יעמדו ימים רבים, משא״כ עשיית גבינות שהותר ביו״ט ע״כ היינו לאכול לאלתר, וא״כ בכה״ג לא שייך בי׳ בנין כלל, ולא גרע מבונה על מנת לסתור דפטיר, וא״כ לפי״ז לא מצינו שהותר בנין לצורך, ולדעתי ברור לחלק בכך, אלא שלא מצאתי בשום פוסק או איזה מפורש שמחלק בכך עכ״ל.

33 החת״ס בחידושיו (שם) דחה ד׳ הפנ״י וכתב עליו: ולא ידעתי מוצא זה הדין שיהי׳ מותר לפרוס אוהל על מנת לסתור.

34 וז״ל מרן רביה״ק: ואני תמה על החת״ס שכתב שלא מצא מקור לזה, וגם הפני יהושע כתב שלא מצא בשום מקום לחלק בכך, הלא מבואר בשני מקומות בירושלמי (במס׳ שבת פרק כלל גדול הל׳ ב׳ ובריש פרק הבונה הל׳ א) וז״ל: מה בנין הי׳ במשכן, שהיו נותנים קרשים ע״ג אדנים ולא לשעה היתה, א״ר יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים עפ״י הדיבור, כמי שהוא לעולם, א״ר יוסי בי ר״ב מכיון שהבטיחם הקב״ה שהוא מכניסם לארץ, כמי שהיא לשעה, הדא אמרה בנין לשעה בנין יעיי״ש.

א״כ סברת הפנ״י דבנין לשעה לא הוי בנין, היא פלוגתא מבוארת בירושלמי, ולא קשה משאר מלאכות דלא מצינו לחלק בכך, אלא אף על רגע אחת הוי מלאכה, די״ל דשאני בנין שאינו נקרא בנין אלא מה שיש לו קביעות על איזה זמן כמו שאין בנין וסתירה בכלים שאינו דבר קבוע, וכן בקשר דעניין קשר הוי רק כשהוא קשר של קיימא, משא״כ בשאר מלאכות שאינם כה״ג, ועכ״פ בבונה יש מקור לסברא זו.

וביותר אני תמה על החתם סופר שבתשובותיו (או״ח סי׳ מ״ב) הביא דברי הירושלמי האלו, והכריע להלכה כדעת המאן דאמר דבנין לשעה לא הוי בנין, וכאן בחידושיו כתב שלא מצא שום מקור.

ועיי״ש שמרן ז״ל האריך עוד להקשות על סברות החת״ס עיי״ש.

נעמט אן אז א בנין לשעה הייסט יא א בנין.[35]

עכ"פ, דער חזון איש האלט אבער אז ס'איז א מלאכה דאורייתא וועגן בונה.[36]

דער בית יצחק האלט אז ס'איז א איסור מוליד אזוי ווי 'סחופי כסא אשיראי' (ביצה כג.). דער בית יצחק ברענגט אראפ אויף די זאך.

רבינו: ער שרייבט וועגן א טעלעפאון שבת.[37]

אבדק"ק נייטרא: יא, אלץ מוליד.

אין אגר"מ (שם) שטייט אסאך מאל אז ס'איז דאורייתא, ווייל ס'איז אש, אבער די קליינע לעקטערלעך וואס מען קען אפילו נישט שפירן מיט די הענט איז נישט קיין אש.

רבינו: יא, עס ווערט נישט וואר עס.

אבדק"ק נייטרא: עס ווערט גארנישט. עס קען זיין לויטן חזון איש איז אויך נישטא קיין בונה ביי דעם, אבער לויטן לבושי מרדכי יא.

רבינו: איך פארשטיי, ווייל דער לבושי מרדכי זאגט אז אויב עס האט 'עפעס' געטון איז עס בונה.

אבער כ'וועל אייך זאגן, גוט ס'איז בונה, אדער צי איז עס טאקע בונה דאורייתא?[38]

א איסור דרבנן איז נישט מותר, אבער ס'איז נאך אלץ א חילוק צי ס'איז א דאורייתא אדער נישט.

*

רבינו: דא איז געווען אן אינטערסאנטע מעשה דעם יו"ט. א איד האט געהאט ביי זיך קינדער אויף יום טוב, און איינער פון די קינדער האט זיך מיטגעברענגט מצות. ער האט מיטגעברענגט זיינע אייגענע ערב פסח מצות, זעקס מצות, דריי צו נוצן די ערשטע נאכט און דריי אויף די צווייטע נאכט. ער האט זיך עס אריינגעלייגט ערגעץ אין שטוב. און דער איד האט דאך מערערע קינדער, און איינער פון די קינדער האט געוואלט גיין נעמען מצות, דער טאטע האט אים גע'זאגט אז ער זאל נעמען מצות, און ער האט נישט געוואוסט אז דאס איז דעם ברודערס צי דעם שוואגער'ס ערב פסח מצות, ער האט גענומען די מצות וואס ער האט געטראפ דארט און געפראווט א סדר. נאכ'ן סדר וועז דער ערשטער זוהן האט געוואלט אהיים גיין, זעהט ער אז זיינע איבעריגע דריי מצות זענען נישטא. וואו איז נעלם געוואארן זיינע מצות? עמיצער האט עס אויפגעגעסן.

נו, ווער האט געגעסן מיינע מצות? איך האב דאך געוואלט דוקא מיינע מצות אויפ'ן צווייטן סדר. בקיצור, מ'האלט נאכ'ן סדר און ער ווערט געווארן אז איינער האט געגעסן זיינע מצות. ווערט יעצט א שאלה פון מצה גזולה.

אבדק"ק נייטרא: 'מצתכם', דאס איז נישט זיינס.

רבינו: יא, ס'איז מצה גזולה, די גמרא (פסחים לח.) לערנט ארויס פון א היקש.[39] אבער מ'האלט דאך שוין נאכן סדר, און יעצט ווערט מען געווואר אז איינער האט געגעסן יענעם'ס מצות.

ווערט אן ערנסטע שאלה וואס מ'טוט, צי מ'דארף זיך נאכאמאל וואשן און עסן א כזית מצה.

---

35 עיי"ש בנודע ביהודה שמחייב בנידון לילך בשבת עם פארסא"ל שירע"ם, וכ"ה בס' ישועות יעקב (סי' שפ"ו סק"א), ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ק"מ), ובדעת תורה (סי' ש"א) ונסתייע מהא דהמגבן דחייב משום בונה, ע"ש.

36 ויש לציין שבעיקר יסודו של החזו"א שמחייב עלה משום בונה, כן נמי העלה הגה"ק משימאני ז"ל בס' הלכתא רבתא לשבתא (פ"א פרט י', ופ"ב פרט א' ד', ובליקוטים תשר ה') שבזה הוא נותן חיות להכלי ויש בה בין משום בונה ובין משום מכה בפטיש, ובכיבויו חייב משום סותר.

37 בשו"ת בית יצחק (במפתחות לחיו"ד ח"ב סי' ל"א) בנוגע לצלצל על טעלעפאון יצא לחדש שבהפעלת מכוניות של עלעקטער יש בה משום איסור מוליד, שהרי בורא ומוליד בזה כח חדש שלא היי' בעולם, גם יש בזה משום עובדא דחול עיי"ב.

וז"ל על דבר הטעלעפאן אם מותר לדבר בו בשבת, ובתוך דבריו כתב שם דכמו בסחופי כסא אשיראי אמרינן בביצה (כ"ג ע"א) דאסור משום דמוליד ריהא, ה"ה דאסור לעשות עלעקטריש"ע פארבינדונ"ג בשבת, עכ"ל.

ולהסוברים שהמוליד דבר חדש בשבת או ביו"ט יש בה איסור תורה יש גם בזה איסור תורה, וכ"כ בשו"ת צפנת פענח (סי' ק"י), ובשו"ת אחיעזר (ח"ד סי' ו') ושעל כן אף ביו"ט שאין בו איסור מבעיר, מ"מ אסור להדליקו משום שמוליד כח.

38 יש לציין שבשו"ת מנחת יצחק מצינו בכמה מקומות שדן את הפעלת מכשירי העלעקטרי"ק כאיסור דרבנן (ח"א סי' כ, ח"ג סי' כ"ג), אך במקומות אחרים חשש לשיטת החזו"א דהוי איסור תורה (עי' ח"א סי' ק"י, ח"ג סי' כ, וסי' ע"ו, וח"ח סי' כ"ו).

39 בגמ' במס' פסחים (לח.) מבואר שאין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח במצה גזולה. והטעם לכך הוא, לפי שנאמר (דברים טז, ג): "לחם עוני" ובחלה נאמר (במדבר טו, יט): "והיה באכלכם מלחם הארץ", מה לחם האמור בחלה צריך להיות משלכם, שנאמר (שם) "עריסותיכם", אף לחם האמור במצה צריך שיהא משלכם. ועוד, משום מצוה הבאה בעבירה.

אבדק"ק נייטרא: די שאלה איז אויף יענעם.

רבינו: יא יא, דער וואס האט בטעות געגעסן יענעם'ס מצות וואס איז נישט זיינם.

אבדק"ק נייטרא: אפילו באומדנא דמוכח אז ער האט נישט געוואלט יענעם מכשיל זיין, האט יענער אויך נישט יוצא געווען?

רבינו: ער האט זיך געהאט אנגעגרייט זיינע מצות, אזוי ווי נארמאל, ער וויל דאך עס ניצן דעם צווייטן סדר, ער איז אמת'דיג ברוגז געווען, האסט מיר צונעמען מיינע מצות.

אבדק"ק נייטרא: ער האט נישט מוחל געווען.

רבינו: און אז ער איז מוחל, גייט עס דען למפרע? ס'איז אומדנא דמוכח?

בקיצור, כ'האב אריינגעטראכט, האב איך געזעהן, ס'איז זייער אינטערעסאנט, ווען ער ווייסט אז ס'איז יענעם'ס מצות וואלט בעסער געווען. ווען ער ווייסט לכתחילה אז ער נעמט צו יענעם'ס מצות וואלט בעסער געווען להלכה, פארוואס?

אין שלחן ערוך (סי' תנ"ד סעי' ד) ווערט גע'פסק'נט אז מיט מצה גזולה האט מען נישט יוצא געווען, אזוי שטייט קלאר א סעיף אין שולחן ערוך. איז אין די הגהות רבי עקיבא איגר צייכנט ער צו, ער זאגט 'כיון דלעסיה קניה', ער ברענגט צו די גמרא אין כתובות אז אויב מ'האט עס געקייעט האט מען עס שוין קונה געווען. ממילא האט ער עס קונה געווען מיט א שינוי, ממילא איז עס שוין זיינם. זאגט רבי עקיבא איגר אז ער האט געטראפן א ריטב"א אזוי (סוכה לה.), ער צייכנט דארט אהן א ריטב"א וואס זאגט אז ער האט עס קונה געווען.

דער מקור חיים אויך דא אויפן פלאץ (שם סק"א), שטעלט זיך אויך אויפן שולחן ערוך, ער שרייבט געוואלד, 'כיון דלעסיה' האט ער עס קונה געווען. וויל ער זאגן, אין הכי נמי ער האט עס טאקע קונה געווען, אבער ס'איז א מצוה הבאה בעבירה.

הגם ס'איז מיר א פלא אויפן מקור חיים, ס'איז א מצוה הבאה בעבירה? אויב ער האט עס קונה געווען, איז דאך עס שוין א מחלוקה פונעם ר"י מיטן רבינו תם אין די הלכה פון מצוה הבאה בעבירה (גיטין נה.). לויטן רבינו תם איז עס יא, אבער לויטן ר"י איז עס נישט קיין מצוה הבאה בעבירה, און ער מאכט זיך נישט וואסנדיג פון דעם.

נאך א קנין איז דאך א גרויסע מחלוקה דער ר"י מיטן רבינו תם.

א גרויסער מקור איז דא אויף דעם, ביי 'הניח להן אביהן פרה שאולה' (חו"מ סי' שמ"א ס"ד), ווען איינער איז געשטארבן און האט איבערגעלאזט א פרה, משלמין דמי בשר בזול. פארוואס? ווייל די קינדער האבן געמיינט אז ס'איז דעם טאטן'ס, זיי האבן געמיינט אז ס'איז זיינם. דא קומט עס אריין. דער איד האט געמיינט אז ס'איז דעם טאטנ'ס און ער קען עס נוצן, ער האט נישט אינזין געהאט צו גנב'ענען דא.[40]

זאגט דער סמ"ע (סק"א) צי די עור פון די בהמה דארף מען אפגעבן פארן בעה"ב? זאגט דער סמ"ע, אז אויב ער וויל קען ער האלטן די עור אויך, נאר ער דארף באצאלן.[41]

זאגט אויף דעם דער קצות (שם סק"ב), ניין. ער האט נישט געוואוסט אז ער גנב'עט, דעמאלטס איז שינוי נישט קונה. אויב מ'וויסט נישט אז מ'גנב'עט, שינוי איז נישט קונה נאר ביי א גנב, אבער אזוי ווי ער האט נישט געוואוסט אז ער גנב'עט, איז נישט דא קיין שינוי, אזוי זאגט דער קצות.[42]

ממילא קומט אוים דא ביי אונזער שאלה, וואלט ער געוואוסט אז ער נעמט צו יענעם'ס מצות, וואלט ער געהאט דעם ריטב"א 'כיון דלעסיה קניה'. אבער ער האט דאך נישט געוואוסט, ער האט געמיינט אז ער עסט היתר גמור, ער האט דאך נישט געוואלט גנב'ענען, אז ער וויל נישט גנב'ענען האט ער נישט קונה מיט קיין שינוי, קומט אוים אז עס איז נישט 'מצתכם'.

אבדק"ק נייטרא: פארוואס קען איך נישט זאגן א סברא,

---

40 וז"ל המחבר שם סעי' ד: חשבו שהיא של אביהם וטבחוה ואכלוה משלמים דמי בשר בזול שהוא שני שלישים והעור ישלמו כולו ואם הניח להם נכסים וטבחוה משלמים דמיה מנכסיו.

41 וז"ל שם: והעור ישלמו כולו: פירוש הרשות בידן אם רוצים להחזיק העור בידן ולשלם דמי שוויה לבעליה שהרי קנאו בשינוי טביחה וההפשטה אבל אם רוצים מחזירין העור לבעלים בעין ועפ"ר.

42 וז"ל: ואינו נראה לע"ד דלא מצינו קונה אלא בגנב וגזלן אבל אלו אינן בתורת גנב וגזלן אלא בשוגג טבחוה סבורים של אביהם הוא ואם כן העור כולו לבעלי אם רוצים בעורם ואפילו טבחוה ולא אכלוה עדיין נוטלים הבעלים את הבשר כולו בעין דשינוי אינו קונה בזה ומ"ש בש"ע והעור ישלמו כולו לאו דוקא או מיירי דהעור נמי אינו בעין כגון שמכרו ומשלמים כולה היינו מה שלקחו בעד העור וזה פשוט וברור.

אזוי ווי מ׳זאגט ביי זייער אסאך זאכן, אז איך האב א אומדנא דמוכח קיינער וויל נישט יענעם מכשיל זיין מיט אן עבירה. ביי עירובין איז דא מענטשן וואס זענען זיך מפקיע פונעם עירוב, שטייט שוין אין די פריערדיגע פוסקים, איך האב אן אומדנא דמוכח, אז ער וויל יענעם נישט מכשיל זיין. אפילו ער שרייט איך בין זיך מפקיע, אבער ס׳איז א אומדנא דמוכח,[43] אז יענער וויל נישט מכשיל זיין. במילא זאל זיין דא אויך אזוי, אז עם קומט זיך צוזאם א שטוב מיט קינדער, איז עם דען נישט קיין אומדנא דמוכח אז קיינער וויל נישט יענעם מכשיל זיין מיט אן איסור?

רבינו: די שאלה איז צי מ׳קען עם זאגן אפילו אויף אן איסור דאורייתא?

אבדק״ק נייטרא: אז ער זאל מבטל זיין א מצות עשה? יענער זאל אים נישט מבטל זיין די מצות עשה פון אכילת מצה.

א׳ מבניו: די אומדנא דמוכח קען נישט מאכן א נייע זאך...

רבינו: יא, און נאך דערצו למפרע?...

אבדק״ק נייטרא: דאם מיינט צו זאגן אז דאם מאכט נישט א קנין?....

רבינו: וועז ער האט נישט מקפיד געווען איז עם אפשר א סברא, אבער דא איז ער דאך באמת מקפיד, ער איז באמת ברוגז געווען.

אבדק״ק נייטרא: ביי אומדנא דמוכח ווערט יענער א שותף אין די פת פונעם עירוב אויך.

א׳ מבניו: ביי אומדנא דמוכח קומט אוים אז זיין מחאה מיינט ער נישט ערנסט, ממילא בלייבט עם ווי פארדעם.

רבינו: אבער ס׳זאל דורך דעם ווערן זיינם?

אבדק״ק נייטרא: אין גאר אסאך זאכן זאגט מען אזוי, ס׳איז אומדנא דמוכח אז ער וויל נישט מכשיל זיין.[44]

רבינו: כ׳האב נאך נעטראכט צו זאגן אין דעם, עם וואלט געווען א חילוק צי די שאלה איז געווען ביי דעם בעל בית פון דעם הויז, צי ס׳איז געווען ביי זיינם א קינד. וואם איז דער חילוק?

איז אזוי, תוספות אין קידושין דף נ״ה, דארט גייט מען אריין אין ׳אין מועל אחר מועל׳, דארט ברענגט תוספות אראפ הלכות אין הל׳ מעילה, און תוספות לייגט אראפ א כלל, אז ווען איינער נעמט עפעם זיך משתמש צו זיין דערמיט, האט מען נישט מועל געווען נאר ביים השתמשות. אבער ווען ער געט עם פאר א צווייטן, און ער האט אינזין געהאט ארויסצונעמען פון ראובן צו שמעון, מ׳האט געמיינט אז ס׳איז ראובן׳ס, און ער האט עם געוואלט געבן פאר שמעון. ממילא מיט דעם איז עם ארוים געגאנגען לחולין.

זאגט תום׳, וואו איז דער מקור?, ברענגט תום׳ אראפ די גמרא ׳משלמין דמי בשר בזול׳, פארוואם? ווייל ער האט נישט אינזין געהאט צו גנב׳ענען. קומט אוים, ווען איינער וויל עם אבער געבן פאר א צווייטן, לויט דעם תום׳, ער האט דאך יא אינזין מפקיע צו זיין רשות, איז ער יא מועל, גייט עם ארוים אפילו אהן א מחשבה.

וציוה רבינו להביא גמ׳ מסכת קידושין

ס׳איז אן אינטערעסאנטע זאך. קומט אוים אזוי, ווען דאם פאסירט ביי דעם בעה״ב, ער האט געמיינט אז ס׳איז זיינע מצות, האט ער געוואלט נעמען זיינע מצות. אבער אויב ס׳איז איינער פון זיינע געסט, מוז ער אים דאך געבן מצות, פונעם טאטן האסטו דאך געוואלט נעמען, דו האסט נאר נישט געוואלט צונעמען, אבער דו האסט עס געוואלט מוציא זיין פון זיין רשות... אזוי זעה איך עס, ס׳איז אן אינטערעסאנטע חילוק.

וקרא רבינו בספר דברי התוס׳ הנ״ל [שם נה. ד״ה אין מועל]

דא מאכט תום׳ דעם חילוק, צי ער איז מתכוין להוציאו מרשות אדער נישט.

״ועוד ראיה מהחיא דפרק אלו נערות (פתוכות לד:) **דקאמר התם הניח להם אביהם פרה שאולה כספורים הם דשל אביהם היא טבחוה**

43

כן מביאין ראיה ליסוד אומדנא דמוכח, מהא מבואר במשנה עירובין (מה ע״א) ובשו״ע סימן (תס״א) מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר, וישב בדרך לנוח והשכה לו, ולא ידע שהוא בתחום העיר, ואח״כ מצא עצמו בתחומה, קנה שביתה בעיר ונכנס לתוכה בשבת.

ובמשנ״ב (סק״ב) כתב: קנה שביתה בעיר כיון שמתחילה היה דעתו ליכנס לעיר, ואילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה חפץ לקנות שביתה אלא עם בני העיר, ולכן גם עתה הרי הוא כאחד מבני העיר להלוך את כולה, ולהיות לו אלפים לכל רוח. ובסק״א כתב המשנ״ב שאפילו נתכוין מערב שבת לקנות שביתה במקום הזה, והוסיף בשער הציון (שם) וגדולה מזו דעת רבינו יונתן שהפריז בזה דאפילו אמר בפירוש ׳שביתתי במקומי׳ נמי נחשב עם דעת אנשי העיר, ע״ש.

44

עיי׳ בס׳ בית יצחק להמהרי״א חבר (סי׳ כ״ד) שמאריך לדון בענייני ברירה באומדנא דמוכח בדיני דאורייתא.

ואכלוה משלמין דמי בשר בזול אבל כסבורים שהיא דפקדון וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר שלם אם כן מצינו חילוק בין סבור שהוא שלו לסבור שהוא של אחרים".

אזוי איז תום' מחלק, וועז איך מיין אז ס'איז מיינם, דער טאטע איז געשטארבן, דעמאלטם בין איך נישט קיין גנב, אבער וועז איך וויים אז ס'איז יענעם'ס, נאר כ'האב געמיינט אז ס'איז זיינם אוז ער גיעט עם מיר. וועז כ'האב געוואוסט אז ס'איז הקדש, איז מען מועל מיטן איבערנעמען, ווייל כ'האב עם אינזין געהאט ארויסצונעמען מרשות גבוה.

קומט אוים אז אינטערעסאנטע זאך, וועז עם פאסירט נישט ביים בעל הבית איז עם גרינגער, אזוי ווי ער האט אינזין געהאט קונה צו זיין, אפילו ער האט נישט אינזין געהאט צו זיין א גנב, איז ער יא געווארן א גנב. ממילא אז ער איז געווארן א גנב, איז אים א קולא, ווייל האט ער כאטשיג קונה געווען מיט די לעיסה, אזוי איז מיר אויסגעקומען אן אינטערסאנטע היכי תימצי.

אבדק"ק נייטרא: ס'איז טאקע זייער אינטערעסאנט דער חילוק.

*

אבדק"ק נייטרא: כ'האב היי יאר געהאט א שאלה, איך שטעל מיר פאר אז אזא שאלה איז שוין נישט געווען צוויי–דריי הונדערט יאר. אן אינטערעסאנטע מעשה. פרייטאג צונאכטם, ערב שבת הגדול ערב פסח, מ'איז מיד, קומט אריין צו מיר א יונגערמאן, ער האט פארגעסן צו פארקויפן דעם חמין.

רבינו: אזוי?! איז קרית יואל האט עם אויך פאסירט, נישט ביי מיר, כ'האב נישט געהרעדט צום דיין, אבער עמיצער האט מיר אזוי געזאגט אז ס'איז געווען דא אזא מעשה, א שאלה ביים דיין.

אבדק"ק נייטרא: אבער איך רעד פון אן ערנסטע מעשה, צענדליגער טויזנטער דאלער ווערד פון שנאפס (ברוינפן), ביי אים איז בעיסמענט.

רבינו: אה.... דאם איז שוין עפעס אנדערש....

דארף מען וויסן וואספארא חמין איז דאם?

אבדק"ק נייטרא: שנאפס איז חמין אזוי איז אנגענומען,[45] אויסער דער פני יהושע הקדמון[46] (מובא בשו"ת בית אפרים סי' מ"ח), ער האלט אז ס'איז זיעה בעלמא.

רבינו: יא, ס'איז פון גרעין, ס'איז נישט קיין תערובת אויך נישט, דאם האב איך געמיינט צו פרעגן.

אבדק"ק נייטרא: די ביליגסטע פלאש וואם ער האט געהאט דארט, איז ווערד פינף הונדערט דאלער. מ'דארף וויסן פון וואם מ'רעדט דא, א פארמעגן פון צענדליגער טויזנטער דאלער'ס.

רבינו: אוי אוי... אוי..... און ס'איז שוין שבת.... דאם איז שוין טאקע עפעס א שאלה....

אבדק"ק נייטרא: כ'האב מיר פארגעשטעלט אזוי, דער חק יעקב וואם ער רעדט פון "שכח למכור חמצו", ס'איז א מחלוקת הפוסקים, דער משנה ברורה, דער שולחן ערוך הרב, דער כתב סופר, שכח למכור חמצו שבת ערב פסח, און מ'דארף מאכן א קנין אום שבת. כ'האב מיר פארגעשטעלט אז מ'רעדט אז א מענטש וואם די קאמיק–בוק'ס זאלן מאכן פון אים א פיקטשער אזוי ווי די פארצייטישע פויערן... אבער א איד מיט א שטריימל, מיט א בעקיטשע, שכח למכור חמצו שבת ערב פסח. אויף אזא אופן, אזעלכע שאלות איז מסתמא נישט געווען אפאר הונדערט יאר.

דא האב איך געהאט א גרעסערן פראבלעם. אן אנדערער האט אים געשיקט צו מיר, ווייל ער האט געמיינט אז אפשר מאך איך א מכירה מיטן גוי, און דער קנין איז חל שבת.

רבינו: איז אויך נישט גוט. מ'קען אויך נישט גארנישט טוהן דעמאלטם, כ'קען נאר מאכן פאר דער וואם האט מיר געמאכט א שליח. אבער פאר דעם דא נישט.

אבדק"ק נייטרא: וואם האט מען סוף כל סוף געטון? די פוסקים זענען דאך מחמיר, דער כתב סופר, דער שולחן ערוך הרב, דער משנה ברורה, אז מכירה איז אסור אום שבת, אבער במתנה קען מען געבן.

---

45 עיין בד' הרא"ש (פסחים ר"פ אלו עוברין) שהביא בשם הר"ת דשכר שלנו אין דינו כתערובת חמץ, אלא בחמץ בעין, ובודאי יש בו בל יראה דאורייתא.

46 שו"ת פני יהושע להגאון רבי יהושע מקראקא ז"ל א"ז של הגאון בעל פני יהושע על הש"ס ז"ל.

ועי' עוד מזה בס' שו"ת פני יהושע (הנדפס בסוף החלק השני סי' ט) שכתב כן דיי"ש בפסח הוי חמץ גמור, דאף דאינו אלא זיעה, כיון שהוא יוצא מן המשקים החמים הרי הוא כמשקין עצמם.

ועיי' במשנה ברורה (סי' תמ"ב סק"ד) שכתב שהסכימו האחרונים דהוי חמץ גמור, וגרע מתערובות חמץ ואפילו אם נעשה משמרי שכר, ע"ש.

רבינו: יא, דער מחבר זאגט אזוי דארט ביי שבת ערב פסח, אין [שו"ע או"ח] סימן תמ"ד (סעיף ד), אז א מתנה קען מען געבן.[47]

אבדק"ק נייטרא: יא, סוף כל סוף האט מען אריינגערופן דעם גוי – א גוי פון 'חברים' וואם דרייט זיך ארום – און כ'האב אים מסביר געווען פונקטליך וואם דאם איז חמץ, און מ'טאר פסח נישט האבן קיין חמץ.

רבינו: דער גוי געווענטליך ווייסט, אלע גוים ווייסן.

אבדק"ק נייטרא: יא, ער ארבעט ביי 'חברים', קען ער זיך אוים.

איז אויסגעקומען אזוי, מכירה טאר איך נישט מאכן, אבער א מתנה קען מען געבן.

רבינו: איז די שאלה וויפיל מעג מען געבן א מתנה? מ'מעג געבן א מתנה וואם ער קען נוצן.

אבדק"ק נייטרא: בעצם קען מען געבן אפילו הרבה אויך, דער מחבר זאגט 'דבר מועט' כדי ווייל ער נעמט עם ארוים מרשות לרשות, און ס'זאל נישט זיין נראה כשלוחו.

רבינו: אבער דא איז דאך אנדערש, ווייל ער לאזט עם דאך איבער דארט.

אבדק"ק נייטרא: אה, דא האב איך טאקע געהאט נאך א פראבלעם אזוי, דארף מען דאך מקנה זיין דעם חצר, כדי ס'זאל נישט זיין חמץ של עכו"ם ברשותו של ישראל.[48]

רבינו: עם וועגדט זיך אויב ס'איז באחריות, אז ס'איז נישט קיין אחריות, איז נישט קיין פראבלעם.

אבדק"ק נייטרא: די שאלה איז צי ס'איז באחריות מחמת אלמות.

לויט'ן געזעץ איז ער זיכער חייב באחריות.

רבינו: יא, לויט שיטת הרמב"ם (פ"ד מה' חמץ ומצה ה"ד) איז ער דאך חייב,[49] אבער אויב מ'זאגט זיך אז מ'נעמט זיך אוים 'איך בין נישט חייב באחריות', איז מען אפשר נישט חייב (שו"ע הו"מ סי' רכ"ה סעי' ה').

אבדק"ק נייטרא: אויב ס'איז מחמת אלמות...

רבינו: קען מען נישט מקנה זיין דעם חצר. געט ער א מתנה דעם חצר אויך? דארף ער אויך מאכן א קנין.

אבדק"ק נייטרא: אה, די איינציגסטע וועג איז דער שולחן ערוך הרב, דער משנה ברורה ברענגט עם אראפ.[50] איז א מתנה דורך מסירת מפתחות, קנין סיטומתא. מסירת המפתחות איז דאך נישט קיין קנין, ארבעט עם דורך קנין סיטומתא.[51]

---

47 וז"ל המחבר: ואם נשאר פת יכול ליתנו לנכרי על מנת שלא לצאת בו לרשות הרבים דרך הערמה ודבר מועט.

48 דהנה כתב הרמב"ם (פ"ד מחמץ ומצה ה"ד) וז"ל: גוי אנס שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם יודע הישראל שאם אבד או נגנב מהייבו לשלמו, וכופהו ואונסו לשלם, אע"פ שלא קיבל אחריות, הרי זה חייב לבערו, שהרי נחשב כאילו הוא שלו, מפני שמחייבו האנס באחריותו עכ"ל.

ועיי"ש בהשגות הראב"ד שחולק על הרמב"ם, וסובר דבלא קבלת אחריות אינו חייב לבערו, והובאו ב' הדעות בשו"ע (סי' ת"מ סעי' א').

וכתב שם המקור חיים (סק"ג) דהואיל והעיקר כדעה הראשונה שבשו"ע שחמץ של נכרי ביד ישראל, אע"פ שלא קיבל עליו אחריות כדין, אם יודע שהנכרי אלם ויכפהו לשלם אם יאבד, חייב לבערו, לכן הוא הדין אם היה הנכרי המפקיד חמץ בבית ישראל חייב מעות לישראל הנפקד, וכשיאבד לא ישלם לו חובו מיקרי אחריותו עליו וחייב לבער.

ולפי"ז כתב דבמכירת חמץ שלנו, שמקבל הישראל מעות דבר מועט, והמותר זוקף על הנכרי הלוקח במלוה, והדבר ידוע בבירור שכשיאבד החמץ לא ישלם אף בדיניהם, [שאף הם אין מחזיקין אותו רק להערמה בעלמא, ועיין בתבואות שור בחידושיו שכתב דמכירת חמץ שלנו הוא רק הערמה], א"כ הוי כאחריות אנס עליו, ולפיכך צריך דוקא למכור לו עם החמץ גם החדר שהחמץ בתוכו, דאז הוי כקיבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי דשרי, ע"כ תורף דבריו.

49 היינו שנחלקו (שם) הרמב"ם והראב"ד אי אחריות מחמת אלמות הוי החמץ של הישראל וחייב עליו כמי שקיבל אחריות על חמצו של נכרי ברשותו, והרמב"ם סבר שעובר והראב"ד השיג עליו, ורוב הפוסקים הכריעו כשיטת הרמב"ם בשו"ע או"ח (סי' ת"מ ס"א).

ועיין בשו"ת דברי חיים (ח"א סי' י"א) שמביא ראיה מוכרחת לשיטת הרמב"ם, עיי"ש, וכן מביא ראיה זו ההפלאה בפסחים (ה.).

50 כ' המשנ"ב (סי' תמ"ד סק"כ) שאם שכח למכור החמץ בעש"ק צריך ליתנו במתנה לנכרי, ויכול ליתנו לנכרי מכירו ומיודעו שיודע בו שיחזיר לו חמצו אחר פסח, אלא שיעשה קנין המועיל בהגבהה או משיכה, ואם א"א למשכו לרשות הנכרי, יקנה לו במסירת המפתח, ואם מפחד ליתנו במתנה שמא לא יחזיר לו, יש מחלוקת האחרונים אם יכול למכרו לעכו"ם, דמצד אחד לא נקרא מו"מ ביון שאינו עושה כן אלא להנצל מאיסור חמץ, אבל אחרים ס"ל דאסור אפילו אם אינו מקבל ממנו מעות, ע"ש.

51 בגמ' במסכת בבא מציעא (ע"ד.) מפורש קנין 'סיטומתא', שהוא מנהג הסוחרים לבצע קנין והעברת בעלות באופנים שונים, כגון באמצעות רישום על חביות (רש"י), תקיעת כף (רא"ש) או מסירת מפתח המקום שבו נמצאת הסחורה לידי הקונה (ראבי"ה המובא בהגהות אשר"י) וכדומה. וקנין זה חל בתנאים מסויימים גם על פי ההלכה, כדברי הגמרא: "באתרא דנהיגו למקני ממש, קני".

היינט איז מסירת מפתחות נישט קיין קנין סיטומתא, אבער גענעצליך איז א הענד–שעיק [תקיעת כף] יא.

רבינו: אה, דאם קען טאקע יא זיין, און לויטן חתם סופר (יו"ד סי' שי"ח) איז דאך דאם א קנין דאורייתא.[52]

דער רשב"א (ב"מ עד:) זאגט נאך אויך אזוי.

ער זאגט אז פון דא זעהט מען אז מנהג מבטל הלכה.[53]

אבדק"ק נייטרא: יא, לכאורה בפשטות איז עס אזוי, דאם איז א קנין.

אבער כ'האב נאר אלין געהאט א פראבלעם אז וועז ס'בלייבט ביי אים, איז עס דאך אחריות הבא מחמת אלמות. ס'איז דא סברות וואס מ'ברענגט היינט אין ספרים מיט לומדות, אבער ס'איז נישט, הלכה למעשה איז עס שווער צו זאגן.

זיי ווילן זאגן אזוי, די חברת ביטוח, דאם הייסט אן אינשורענס קאמפאני, צו זיי מעגן אינשורען [לבטח] חמץ. זיי ווילן זאגן א סברא אזוי, אז אחריות איז אסור – שומר איז נאר אסור – אויב ער איז מחויב שומר צו זיין, און אויב ער האט נישט שומר געווען מוז ער באצאלן. אויב ער איז נישט מחויב שומר צו זיין, ער נעמט אן אחריות צו באצאלן, אבער ער נעמט נישט קיין אחריות שמירה, איז נישט דא קיין איסור פון שומרים. דאם איז לכאורה נישט אויסגעהאלטן אזוי די סברא.[54]

רבינו: כ'האב געזען וועגן אחריות אין הלכות לולב, דארט ווערט א גרויסער פראבלעם, מדאגבהיה, צי מ'האט קונה געווען, זאגט תוספות (סוכה לא:) אז ער האט עם אויפגעהויבן 'שלא לקנות', אזוי זאגט תוספות,[55] און דאם ווערט גערעכנט אין שולחן ערוך, אז ער האט עם אויפגעהויבן שלא לקנות.

די אחרונים דארט לאזן זיך אריין, רבי עקיבא איגר, אז ער האט עם טאקע אויפגעהויבן שלא לקנות, אבער דו ביזסט דאך חייב באחריות.

ברענגט דארט דער מגן אברהם (סי' תקפ"ו) צו דעם ענין פון חייב באחריות.[56] דארט גייט עס אריין, אז ער ווערט חייב

מקור השם 'סיטומתא', הביא בספר משפט הקנין מדברי הפרישה שהוא משורש 'סם', דהיינו שבזה נסתם ונגמר הקנין. ובביאור הגר"א על השו"ע (חו"מ סי' ר"א) ציין לדברי תרגום יונתן בן עוזיאל שביאר את הכתוב "חותמך ופתילך", שחותמך היינו "סיטומתך". ומבואר ש'סיטומתא' הוא מלשון חותם, וכפירוש רש"י שנהגו לחתום החביות ובכך נגמר המקח

ובשו"ע (חו"מ סי' ר"א ס"א-ב) מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים ורשם הלוקח וכו', או במקום שנוהגים הסוחרים שמוסרים לקונה מפתח.

ובמג"א (סי' תמ"ח סק"ד) כתב בשם הב"ח וצריך למסור לו המפתח שיכול ליכנס שם, דאם לא כן הוה ליה כהערמה בעלמא.

וז"ל השו"ע הרב (שם סי"ג) אפילו אם הקנה את ההמץ להנכרי באחד משאר דרכי הקניה ולא מכר לו את החדר, אעפ"כ צריך למסור להנכרי את המפתח מן החדר שהחמץ מונח בתוכו, כדי שיוכל הנכרי ליכנס להחדר וליטול את חמצו בכל עת שירצה מכל ימי הפסח.

ובמשנה ברורה (שם סק"ט) במקום שנהגו שמסירת המפתח הוי גמר המקח וכן כל כיו"ב כל מקום ומקום כפי מנהג הסוחרים חשיב הדבר כקנין ע"פ דין תורה, ושפיר יש להקנות גם החמץ בקנין כזה.

52 עי' במג"א (סי' תמ"ח סעיף ד) כל דבר שנוהגים הסוחרים לקנות בו כגון רושם או מפתח או שנותן כפו לחבירו קונה.

ועיי' בביאור הלכה (ד"ה בדבר מועט) שלא נכון לכתחלה לסמוך על קנין סיטומתא לבד.

ועי' בשו"ת מהרש"ם (חלק א' סימן קצ"ד ד"ה ושד) דבכתבי הגה"ק מבוטשאטש כתב דבשכירות קרקע מהני קנין סטימותא, ודוקא במכירת קרקע ל"מ בלא שטר.

ועי' בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' שי"ד) דנקט בפשיטות דסטימותא היא קנין דאורייתא ממש, ולא כשיטת הנתיבות (סי' ר"א) דפשיטא ליה דלא הוי אלא דרבנן.

53 וז"ל שם: ושמעינן מינה, שהמנהג מבטל ההלכה וכל כיוצא בזה, שכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין, הלכך בכל דבר שנהגו התגרים לקנות קונין.

54 כן מובא בהרבה אחרונים (עיי' קהילות יעקב ב"מ (סי' ל"ח), מנחת שלמה על פסחים (שם), ובחי' ר' שמואל (סי' ה' דיו"ד שהיה לו עם הגרי"ז מבריסק ז"ל) שרצו לומר שלא ריבתה תורה שיעבור על פקדון בבל יראה, אא"כ קיבל עליו עכ"פ השמירה מרצונו, ואף לדעת הרמב"ם דעכו"ם אנס עובר בבל יראה, היינו דוקא כשקיבל הישראל עליו לשמור החפץ, אלא שלא קיבל עליו חיוב תשלומין על גניבה ואבידה, אבל אם לא קיבל עליו שמירת החפץ, ורק האחריות עליו, אינו עובר עליו, דודאי חברת ביטוח לא חשוב מצוי בידו מפני שצריך לשלם עליו אם יאבד.

55 היינו בתוד"ה באשרה וכו', ששם כתבו התוס' דאם לקח לולב מאשרה של נכרי דיש לה ביטול יצא יד"ח, משא"כ בשל ישראל שאין לה ביטול, והקשו התוס' דשל נכרי נמי לא יצא, דהרי מדאגבהה הישראל קנייה, ותי' כגון שהגביה ע"מ שלא לקנות, עיי"ש.

56 דהמג"א ס"ל דאף בגזל ע"י מעכו"ם שאין יכול לזכות בה, מ"מ כיון שמתחייב באחריות, חשיב כע"י של ישראל, כדמצינו גבי חמץ בפסח

באחריות. צי ביי א גוי איז נישט דא קיין אחריות, ווייל ס׳איז נישט דא קיין דיני שומרים ביי א גוי, ממילא איז נישט דא קיין אחריות.

אבער אלץ אלמות איז יא א פראבלעם, אויב געזעצליך איז ער חייב באחריות, איז ער שוין מחויב באחריות.

נאר איין זאך קען ארבייטן אז ער זאל אים פטר׳ן פון אחריות.

אבדק״ק נייטרא: אחריות מחמת אלמות, איז דאך דאס גופא די גרעסטע סתירה צו דעם לומדות וואס זיי זאגן אז וויבאלד איך האב נישט קיין חיוב שמירה נאר א חיוב תשלומין, הייסט עם נישט קיין שומר. אחריות מחמת אלמות איז דאך דאס גופא נאר א חיוב תשלומין.

רבינו: ביי חמירא דבני חילא (פסחים ה:) זעהט מען אז אפילו אויב די חיוב שמירה איז מחמת אלמות איז אויך דא א חיוב אחריות, נישט נאר אז די חיוב תשלומין איז מחמת אלמות.[57]

אבדק״ק נייטרא: יא. דאס איז א סתירה צו די סברא וואס ווילן זאגן אז איך האב נישט קיין חיוב שמירה נאר א חיוב תשלומין.

רבינו: בקיצור, דא גייט אזוי, חמץ איז הארבער פון אלע איסורים. די תורה האט געזאגט ׳לא ימצא׳, האט די תורה געזאגט ׳דבר הגורם לממון׳ איז ממון. די תורה גייט נישט אריין אין שמירה. דא איז נישט קיין דין פון שמירה. די תורה האט געזאגט ׳לא ימצא׳, האט די תורה מרבה געווען אז אויב מ׳האט א דבר הגורם לממון איז עם אויך ממון.

אבדק״ק נייטרא: איז דאס א סתירה צו די לומדות וואס יענע ווילן זאגן.

רבינו: ס׳איז נישט קיין לומדות. מ׳דארף צו וויסן דער דין פון פקדונות איז נישט ווייל ער איז א שומר, נאר ווייל ער איז א גורם לממון.

אבדק״ק נייטרא: סוף כל סוף איז ער גורם לממון.

דערפאר האלט דאך דער רמב״ם (שם) אז אחריות מחמת אלמות איז אויך אחריות.

רבינו: נישט אלץ שומר איז דער דין.

אבדק״ק נייטרא: דעם היתר וואס זיי שרייבן היינט אויף א אינשורענס קאמפאני אלס אחריות, ווייל ער האט נישט קיין חיוב שמירה, דאס איז אפגעפרעגט פון דעם.

רבינו: יא, ס׳איז דא אזא זאך ווי ׳רוצה בקיומו׳ ביי חמץ איז עס זייער הארב, דאס איז ביי אלע איסורי הנאה, און דא אויך זעהט מען אז ס׳איז רוצה בקיומו.[58]

אבדק״ק נייטרא: יא, צי דאס הייסט רוצה בקיומו? א שומר איז דאך נישט רוצה בקיומו.

רבינו: ער איז דאך אבער רוצה בקיומו, ווייל ער ווייל נישט דארפן באצאלן.

אבדק״ק נייטרא: מיין פראבלעם איז געווען אזוי, דער שולחן ערוך הרב ווען ער רעדט פון דעם, דער חק יעקב, אלע רעדן נישט פון אזא זאך, אלע רעדן אז דער גוי נעמט אוועק דעם חמץ נאכדעם. אבער דא בלייבט דאך דער חמץ דארטן. האב איך געווואלט האבן א קנין אין דעם בעיסמענט אויך.

רבינו: אבער וויאזוי מאכט מען דאס אום שבת? (כי בשנה שעברה הל ערב פסח בשב״ק).

די מעשה מיט שכיב מרע (גיטין עז:), די צוואה פון שכיב מרע, דארט איז אויך געווען די מעשה שבת, ער האט געוואלט מקנה זיין דעם גט.[59]

---

57 עיין בפ׳ רבינו חנאל (ה ע״ב) שלמד דמה שאמרו בעירו חמירא לבני חילא, מיירי באופן שאף החיוב שמירה קיבלו בעל כרחם, וז״ל הר״ח: בעירו חמירא דבני חילא, פי׳ הנכרים בני החיילות היו מפקידין את החמץ שלהן בבתי ישראל והיו נותנין להם קמח ואומרים להם עשו לנו לחם, ואפי׳ אם אבד אותו הלחם באונס אין משגיחין אלא מעניש אותן נמצא אותו לחם כל זמן שהוא אצלם כאילו שלהם עכ״ל. משמע דאף דקבלת השמירה היה באונס, מ״מ עובר בבל יראה, משום דסוף סוף חשיב גורם לממון, כיון דאם יגנב או יאבד יצטרך לשלם.

דע״י אחריות עובר בבל ימצא, וחייב לבער ולשלם הדמים לעכו״ם, ע״ש ועיין בדגול מרבבה (שם) ובהגהות יד אפרים (שם) שהקשו על הדמיון של ע״ז לחמץ.

58 דהיינו הרבה אחרונים נלאו להקשות איך הותר לאינשורענ״ס קאמפענ״י (חבריות ביטוח) שבבעלות ישראל לשמור על רכוש הנכרי שיש בהם חמץ, לפי שיטת השו״ע הרב (סי׳ ת״נ) דס״ל דאיסור ׳רוצה בקיומו׳ הוא גם בהתחיל לשמור לפני פסח, ולפי שיטתו אסור לקבל אחריות על חמץ נכרי שבבית הנכרי משום שהוא רוצה בקיומו, שהרי אם ייפסד החמץ יצטרך לשלם.

ובשלמא להחת״ס (או״ח סי׳ קפ״ז) והלבוש (סי׳ ת״נ ס״ז) דלהינצל מהפסד לא חשיב רוצה בקיומו ניהא, אבל השו״ע הרב בעצמו (בסי׳ ת״נ סעי׳ יב) אוסר גם להשאיל כלי לנכרי משום רוצה בקיומו, ומשמע מדבריו שאפי׳ להינצל מהפסד נקרא רוצה בקיומו, וא״כ אסור לו לקבל אחריות, וצ״ע, ועי׳ פר״ח (סוסי׳ ת״נ) ונשמת אדם (סי׳ ו׳) מש״כ בזה.

59 היינו דהגמ׳ בעירובין (עא.) איתא דאסור להקנות רשות בשבת, והקשו התוס׳ דא״כ איך נתנו עצה להשכיב מרע שמסר גט לאשתו שהקנה לה רשותו ואיהי תיזול ותפתח ותיחוד, דהרי ההיא עובדא בשבת היתה, והתוס׳ תי׳ דמשום שכיב מרע התירו בשבת, ע״ש.

אבדק"ק נייטרא: יא, האב איך געוואלט מאכן אזוי, ער זאל אים געבן א מתנה דעם בעיסמענט, דעם חצר אויך. און דער קנין וועט זיין דאם וואם ער האט מחזיק געווען, ער געט אים א מתנה אויף צעהן טעג דעם בעיסמענט.

רבינו: שכירות אויף צעהן טעג במתנה.

אבדק"ק נייטרא: און ווי אזוי מאכט ער דעם קנין? דאם אז דער גוי האלט זיין חמץ דארטן. ער איז מחזיק אין דעם, ווייל זיין חמץ איז דארטן.

דער מחנה אפרים זאגט אזוי, ער פסק'נט אין פרק א' הלכות שכירות, אז ער איז מחזיק זיינע חפצים דארטן, איז עס א קנין.[60]

רבינו: ווילט איר זאגן אז דאם איז ווי א קנין חזקה, הייסט דאם?

אבדק"ק נייטרא: יא. אזוי ווי 'לך חזק וקני', דאם שטייט אין מחנה אפרים און אין נתיבות, בויידע זאגן די זעלבע זאך, אז דאם האלטן זיינע זאכן דארט איז א קנין.

רבינו: ס'איז דאך אבער געלעגן דארט שוין פון פריער?.

אבדק"ק נייטרא: אפילו ס'איז געלעגן פריער, דאם אז ער לאזט עס ליגן איז עס אויך קנין חזקה.

רבינו: יעדע קנין חזקה דארף מען טוהן, און דא איז דאם לאזן ליגן אזוי, ס'איז געווארן מיינם און איך לאז עס ליגן דארט, אזוי ווי ביי מוכר קלתות (בבא בתרא פה:).[61]

אבדק"ק נייטרא: א אנדערע עצה האב איך נישט געהאט, מער פון דעם האב איך נישט געקענט טוהן.

רבינו: דאם קען איך אבער נישט פארשטיין, ווי אזוי האט א איד בראנפן פאר אזויפיל געלט....? איך פארשטיי ווען ס'איז די 'קדם' פאבריק האב איך נישט קיין קשיא....

אבדק"ק נייטרא: ער האט אזא קאלעקשאן... ער זאמעלט אלע סארט ברוינפן... ס'איז דא וואם האבן אזא האַבִּי...

רבינו: א סוחר פארשטיי איך, אבער א בעל בית זאל האבן בראנפן פאר אזויפיל געלט, דאם פארשטיי איך נישט... וויפיל ברוינפען דארף מען דען....? אפילו פאר א שמחה וועלן איינער דארף האבן....?

שוין, פארשטיי איך נישט....

אבדק"ק נייטרא: מסתמא האט ער מיר געוואלט מזכה זיין צו לערנען ביגיעה דעם פרייטאג צונאכטם.

רבינו: ער האט געוואלט מאכן קאפ וווייטאג....

אבדק"ק נייטרא: אהן דעם וואלט איך שוין געגאנגען זיך לייגן אפאר שעה פריער...

רבינו: דאם איז טאקע א מורא'דיגע מעשה.

אבדק"ק נייטרא: מ'זעהט אין די פוסקים, אין משנה ברורה, אין חק יעקב, אלעם רעדט פון מי ששכח למכור חמצו שבת ערב פסח, כ'האב שוין געטראפן דעם הייליגן 'מי ששכח למכור חמצו'... כ'האב שוין אזויפיל געהערט פון אים..., אמאל האבן אידן געהאט פון פריין, אידן האבן געהאט יי"ש. ס'איז געווען מי ששכח למכור חמצו, אבער היינט איז אויך דא מי ששכח למכור חמצו?

כ'האב מיך אלעמאל פארגעשטעלט מי ששכח למכור חמצו רעדט זיך פון עפעם א פויער....

הרח"ש: פארוואם נוצט מען נישט דעם מחצית השקל (בפי' תמ"ח בביאורו על המג"א בסק"ד) וואם זאגט מ'זאל פארקויפן פאר אן ערלית?[62]

אבדק"ק נייטרא: דער מחצית השקל, און דער הפלאה.

רבינו: דער ישמח משה אויך, מ'זעהט עס אין זיין שטר מכירת חמץ.[63] ס'איז געווען וואם האבן טאקע פארקויפט

---

60 וז"ל: המשכיר בית לחברו וצבר כליו לתוכו הרי זה חזקה, כ"כ הרב בעל העיטור, והכי איתא בירושלמי וכן פסק הרמב"ם ז"ל, אבל קצת מהמפרשים כתבו דזה לא הוי אלא כאכילת פירות, ואכילת פירות לא הויא חזקה, ועיין במהרי"ט ז"ל (ח"א סי' ס"ה), ולע"ד עם שאיני כדאי, מ"מ נראה לי עיקר כסברת הרמב"ם ז"ל דכל שנותן כליו לתוכה ה"ז חזקה, ומביא ראיה מכמה מקומות, עיי"ש.

61 עיי"ש בתוס' שהקשה על הגמ' שזרק גיטה לתוך קלתה מגורשת, מיירי כשבעלה מוכר קלתות, ונתן לה רשות להניח שם, והקשה התוס' הרי בענין חזקה לשכירות, ותי' ריב"א דכיון שיש לה רשות להניח שם גיטה, הוא קנוי לה, עיי"ש.

62 עיי' במחצית השקל שהקשה איך מוכרין החמץ והחצר לגוי, הא חצר מטעם שליחות אתרבי ואין שליחות לגוי וכו', ולכן עלה ברוחי דעדיף למכור לאשה גויה שאין לה בעל, דכהאי גוונא איכא למימר דחצרה קונה לה, דמבואר בחו"מ (סימן רמ"ג סכ"ג) דקטן אין לו חצר, דלגבי איש חצר מטעם שליחות אתרבי, ואין שליחות בקטן, אבל קטנה יש לה חצר, דגבי אשה חצר משום יד אתרבי, וקטנה יש לה יד, וא"כ אשה גויה יש לה חצר, דהא אית לה יד ועיי"ש.

63 הנה בנוסח שטר מכירת חמץ להיש"מ (הנדפס בספר דרכי הישר והטוב דף מא עמוד ב) כתב וז"ל: השכרתי בעד זהב אחד שיין להערלית מאריש וכו'... עיי"ש.

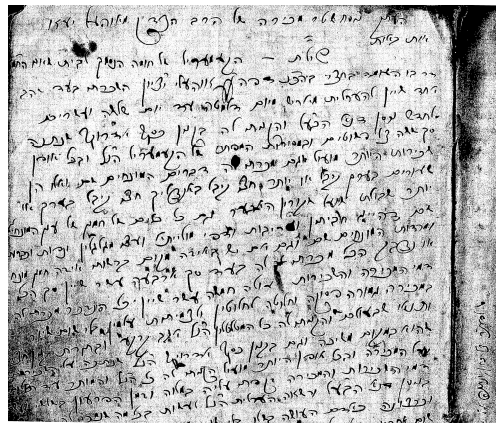
ולחיבת הקודש נעתיק כאן העתק כתי"ק של הרה"ק מליסקא אשר

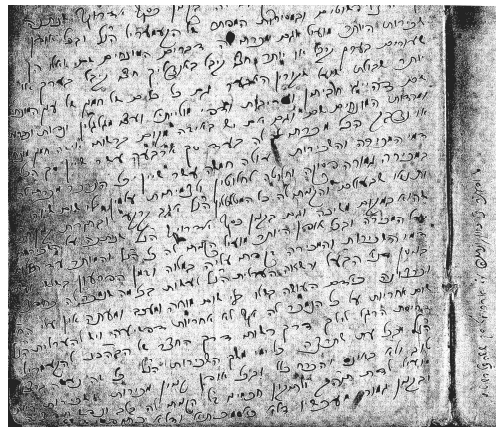
פאר א נכרית. דער קרן לדוד (או"ח סי' קכ"ז) נעמט עם אהן להלכה אזוי.

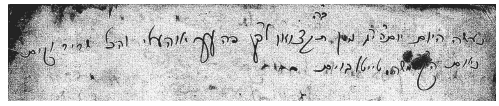
אבדק"ק נייטרא: דער ירושלימער רב, רבי משה שטערנבוך פארקויפט אויך פאר א נכרית.[64] אבער ס'איז א פראבלעם אויף צו מאכן דעם קנין מיט די הענד–שעיק...

הרח"ש: די רביצין קען עם מאכן....[65]

העתיק את השטר מכירת חמץ של מרן הגה"ק הישמח משה ז"ל (נדפס באוצרות ישמח משה, מכתב י"א):

64 עיי' בס' מועדים וזמנים (ח"ד סי' רע"ג) שדן הרבה בחידוש זה, ע"ש.

ויש לציין שהגאון מפלאצק ז"ל בהגדה ברכת השיר (דיני פסח אות ב) מביא המצאה זו למכור לערלית שאין לה בעל, עיי"ש.

65 עיי' בס' מסורת משה (עמ' ת"ה) שהגר"מ פיינשטיין נתן עצה זו, עיי"ש.

אבדק"ק נייטרא: יא, אבער אפילו די זאך איז א שוועריקייט זאך צו זאגן, אז אין שליחות לעכו"ם און דא איז עם בתורת יד, ביי דעם אויך אפילו ביי מכירת חמץ?

הרח"ש: דער הפלאה זאגט דאך אזוי.

רבינו: דער מחצית השקל זאגט אזוי.

אבדק"ק נייטרא: אין די הגדה בית אפרים (להגרא"ז מרגליות זצ"ל מביאו בשם ההפלא"ה) ברענגט ער עם אראפ.

אבער עכ"פ ס'איז א זעלטענע שאלה דאם.

רבינו: יא. און כ'וועל אייך זאגן, א איד וואם טרינקט אסאך בראנפן קען טאקע פארגעסן....

אבדק"ק נייטרא: שבת ערב פסח אז מ'שטייט אויף פארטאג'ס דאווענען, און ס'איז דאם אריינגעקומען... קודם, האב איך מיך מחי' געווען, ס'איז דא וואם צו טוהן...

רבינו הראה על ארגז הספרים המיוחד לספרי חג הפסח, ואמר: ס'איז דא וואם צו טוהן אהן דעם אויך....

אבדק"ק נייטרא: ס'איז אן אינטערעסאנטע שאלה געווען.

רבינו: די שאלה מיט די מצות איז אויך אן אינטערעסאנטע שאלה.

אבדק"ק נייטרא: יא יא, זייער אינטערעסאנט.

אבער דארטן קען מען נאך עפעם אויסארבעטן. אבער אז א איד זאל האבן חמץ אום פסח פון צענדליגער טויזענטער דאלער...

רבינו: יא אמת, ס'איז זייער נישט בע"טעמ"ט.

אבדק"ק נייטרא: איך זאג נישט נאך דעם נאמבער וואס ער האט מיר געזאגט, ווייל איך האלט ס'איז מוגזם אביסל. אבער ער זאגט אז די ביליגסטע באטל איז פינעף הונדערט דאלער.

רבינו: גוט, אז ער האט איין באטל איז נישט געפערליך.

אבדק"ק נייטרא: ער האט געהאט אסאך אסאך באטלעך.

רבינו: איך הער, ס'איז דא אזאנס.

אבדק"ק נייטרא: אז איך נעם אראפ צוויי שלישים פון וואם ער זאגט, איז עס נאך אלץ צען טויזענט דאלער.

רבינו: יא יא, איך הער.

*

הרח"ש: דא איז געווען א שאלה אין בית הוראה, א איד האט פארגעסן הבדלה, און פאר די כרפס האט ער זיך געכאפט אז ער האט נישט געמאכט קיין הבדלה.

רבינו: ער קען מאכן אויפֿ'ן צווייטן כוס.

א' הנוכחים: האט ער געגעסן כרפס אהן הבדלה.

רבינו: יא. א פחות מכשיעור. ער קען מאכן אויפֿ'ן צווייטן כוס.

ס'איז שוין אויסגעקומען א שאלה, וועגן א שבע ברכות פסח אויפֿדערנאכט. ס'איז געווען אזא מעשה מיט יארן צוריק. מ'רעדט דערפון אין די פוסקים.[66] איך האב געהייסן אז איינער זאל בענטשן, און דער צווייטער זאל זאגן אויפֿ זיין כוס די שבע ברכות.[67]

איינער איז דער מברך ברהמ"ז אויפֿן כוס שלישי, און איינער וועט זאגן די שבע ברכות על כוס שלישי. דער וואס זאגט די שבע ברכות איז זיין כוס שלישי דער כוס פון שבע ברכות.

אבדק"ק נייטרא: יא יא, אבער ס'קומט זעלטן אוים אזא זאך.

רבינו: געווענטליך מאכט מען טאקע נישט חתונה אזוי נאנט צו פסח, אויסערדעם מוז דאך נאך זיין מנין ביי דעם סדר אז מ'זאל דארפן זאגן שבע ברכות. אבער אמאל מאכט'זיך, ס'איז שוין געווען דא אזא שאלה מיט יארן צוריק.

אז מ'קוקט צוריק אביסל אין די חסידישע היסטאריע, רבי אלעזר לאנצהוט'ער (הגה"ק בעמח"ס יודעי בינה בנו של הגה"ק בעל בני יששכר ז"ל) האט חתונה געהאט זייער נאנט צו פסח, און ער האט טאקע געהאט שבע ברכות בליל הסדר, דער בני יששכר האט געזאגט שבע ברכות ביים סדר.[68]

א' הנוכחים: ס'איז דא וואס זאגן אז מ'זאל אנגיסן איין גרויסן כוס, און מ'זאל עס שפעטער צוטיילן אין צוויי.[69]

הרח"ש: כ'האב געזעהן ס'איז דא וואס ברענגן אז דער בני יששכר האט אנדערש געטוהן, ער האט געגומען א גרויסן שיעור, ער האט געבענטשט אויפֿ א גרויסן כוס, און נאך פארן בורא פרי הגפן האט ער עס אריבער געגאסן אין א קליינעם בעכער פון א רביעית, ער האט געמאכט דעם בורא פרי הגפן אויפֿ דעם, און נאכדעם האט ער געמאכט די שבע ברכות אויפֿ דעם אנדערן. ס'איז געבליבן איין כוס און צוויי.

רבינו: אבער מ'דארפֿ נישט צוקומען צו דעם, ס'איז אזוי, אויב מ'זאגט שבע ברכות מוז דאך זיין מנין, אויסער דעם וואס איז דאך דא א חתן ביים טיש, איז מען דאך שוין נישט אליינס. במילא איז אויפן דריטן כוס בענטשט איינער, און דער צווייטער זאל זאגן אויפֿ זיין כוס די שבע ברכות.[70]

שוין, דאס איז שוין גרינגע שאלות...

רבינו העניק לו ספר לב אהרן על חג הפסח (ח"א)

רבינו: דאס איז יעצט ארויסגעקומען.

אבדק"ק נייטרא: יישר כח, א גרויס חשיבות.

רבינו: מ'קען נישט מכבד זיין מיט עפעס אנדערש, מיט דעם מעג מען זיך מישן...

*

---

66 עי' פתחי תשובה (אבן העזר סי' ס"ב סק"ח) ועי' בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' ע"ד) ובשו"ת יוסף אומץ (סי' מ"ז) שהאריך בזה ומה שהביא מדברי היעב"ץ.

67 מקור לדברי רבינו שליט"א שאחד מברך ברהמ"ז, והשני מברך הש"ב על כוס שלו, מצינו בפירוש בדרכי משה (סי' תע"ג סק"ה) וכבר העיר בזה הפתחי תשובה על כל הפוסקים שהאריכו בזה דהאיך אשתמיט מינייהו דברי הדרכי משה המפורשים עיי"ש.

68 עיי' בס' בית שלמה - מונקאטש (מאמר ראש צורים אות ב) שהרה"ק רבי אלעזר מלאנצהוט התחתן סמוך לימי החג פסח, מחמת סיבה מיוחדת, והבני יששכר בירך הז' ברכות על כוס שלישי בהתלהבות נורא, עד אשר כפף עצמו, והכוס אשר בידו נכנס והגיע תחת השולחן הטהור אשר לפניו, עיי"ש.

69 כן מסופר על הרה"ק רבי מאיר'ל מפרעמישלאן ז"ל שבליל התקדש חג היה באמצע ימי ז' ברכות של א' מבניו הק', והוא עשה עצה זו.

70 אגב, יש לציין מה שכ' בשו"ת שיח יצחק מהגאון רבי יצחק וייס הי"ד אב"ד וועריבו (סי' רטז) שכ' לדון אם צריך שיהיה בליל הסדר מנין או לאו, ומקור ספיקו הוא מתשובת הרב לקח טוב דכ' שאין לומר פזמון לכה דודי בלי עשרה, מכיון שאומרים בואי כלה, וחופה צריכה להיות בעשרה, וא"כ בליל פסח שצריך לומר ז' ברכות טרם יאכלו המצה באשר קיי"ל בירושלמי דע"פ ובאו"ח (סי' תנא) שכל האוכל מצה בע"פ כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו, ולרמב"ם (פ"ו מחו"מ) לוקה מכת מרדות האוכל מצה בע"פ וכו', וא"כ היה היו צריכים לעשות את הסדר במנין, דהרי קיי"ל (באה"ע סי' סד מ"ב) דז' ברכות צריכים מניין, ובדיעבד אינו מעכב.

וכתב השיח יצחק שמהגמ' דפסחים (פ"ד ע"ב) מתבאר גבי פסח מעובין, דאמרו שאין לך כל פסח שאין נמנין עליו יותר מעשרה בנ"א, הרי שהיה במנין, אלא ששוב כתב שבזה"ז אין מנהגינו כן, זולת הספרדים היושבים באה"ק נקבצים ובאים יחד כמה וכמה משפחות לעשות הסדר בקהל עם, וצ"ע כהנ"ל וכו' עכ"ד ע"ש.

אבדק"ק נייטרא: דער רבי איז שוין לאנג נישט געווען ביי די שחיטה ביי אונז.[71]

רבינו: יא, מ'וועט מוזן נאכאמאל פארן. כ'האב חשק צו פארן.

אונז זעמיר געווען אין אורוגוואי היי יאר.[72] דארט ביי די שחיטה. אבער כ'וויל אויך זייער פארן נאכאמאל קיין אייאווע.

אבדק"ק נייטרא: מיין זוהן ר' מרדכי לייגט אריין אסאך כוחות דארט.

הזמן גרמא, מ'דארף דאך עסן פלייש יום טוב, אין שמחה אלא בבשר, בשר עוף איז נישט זיכער צו מ'איז יוצא.

רבינו: דער דברי חיים (עי' דרכ"ת סי' פ"ט סקי"ט) האלט אז מ'איז נישט יוצא [בבשר עוף].[73]

---

71 מערכת השחיטה המהודרת לגסות שע"י קהלתינו הק' מתאכסן כהיום ע"י בעלי המפעל 'מיעל-מארט' בבית השחיטה המפורסמת במדינת אייאווע, העומדת תחת השגחת הגה"צ אבדק"ק נייטרא מאנסי שליט"א, וכל סדר השחיטה והכשרות מתוקן כפי הוראותיו הקודש של מרן רבינו שליט"א, תחת פיקוח רבני קהלתינו הק', באופן המהודר ביותר עד להפליא.

72 בחודש מרחשון שנת תשפ"ה נסע רבינו בטירחא דגופא למדינת אורוגוואי הרחוקה, לבקר ולפקח בבית השחיטה הענקי דשם, מה שסידרו ותיקנו רבני קהלתינו ע"י בעלי המפעל 'מיעל-מארט', עוד מערכת שחיטה מהודרת עפ"י הוראתיו בקודש, לגודל הצורך דבני קהלתינו בארה"ב. ועל אף שהנסיעה לשם כרוך בטירחות מרובות מאוד וביגיעה עצמה משך שעות רבות, ובשליחתו כבר בקרו שם רבני קהלתינו הק' מספר פעמים במשך הזמן, עכ"ז הביע רבינו רצון קדשו ליסע בעצמו כדי לראות מקרוב את פרטי מערכת השחיטה, ולא הורשה להתחיל מערכת השחיטה לבני קהלתינו עד אחר שיפקח בעצמו את כל סדר השחיטה והכשרות, ואחר הביקור הופלא מאוד את כל התיקונים שסידרו שם לשחיטה מהודרת מאוד.

73 וז"ל הדרכי תשובה יו"ד פט, יט: "הן אמת כי בשאג"א סימן סה העלה דאף דשמחת יום טוב בזמן הזה מהתורה, מכל מקום לא הוי החיוב לאכול בשר דוקא, רק לעשות השמחה כראוי לו ובמה שנהנה ממנו... וזכרתי ימים מקדם כד הוינא טליא ששמעתי מפי אדמו"ר הגאון הקדוש רשבבה"ג מצאנז זצלה"ה בעל תשובות דברי חיים, שאמר שאין דברי השאגת אריה מוכרחין אלא שצריך לאכול ביום טוב בשר בהמה דוקא.

ועי' שו"ת חוות יאיר (סי' קע"ה) שהתיר ללמדן אחד לשחוט עופות ביו"ט אף שלא שחט מעולם משום שמחת יו"ט, אף דאין יוצאין שמחת החג בעופות, מ"מ מנהג משתאות החשובים מפרנסים בעופות, עכ"ל. והגאון רא"ז מרגליות (בהגהות ידא"פ יו"ד סי' א) מציין דבגמרא ביצה גבי יוני שובך משמע דשייך שמחת יו"ט אף בעופות.

דער שאגת ארי' (סי' ס"ה) איז טאקע בכלל מחולק, ער האלט אז עס איז נישט דא קיין חיוב צו עסן בשר בכלל.

אבער סתם מענטשן ווייסן נישט וואס הייסט שחיטה, א שיינע שחיטה, א מהודר'דיגע שחיטה, וואס דאס הייסט, וואספארא כוחות עס וועלן ארפּ געלייגט אז ס'זאל זיין מסודר, און דאס מוז זיין יעדן טאג, און אויף יעדע בהמה.

אבדק"ק נייטרא: אין יעדן מילימעטער, אין יעדן טריט, אין יעדן שינוי כל שהוא ליגט קאפּ און מוח...

רבינו: מענטשן פארשטייען דאס נישט, מ'האט נישט קיין השגה.

אבדק"ק נייטרא: די שחיטה דא און די שחיטה אין אוריגוויי.

רבינו: יא, אונז האמיר געמאכט דארטן אויך.

אבדק"ק נייטרא: מ'קען מאכן אין אוריגוואי אויך שיין. נישט נאר דא. דארטן האט מען אויך געמאכט די אלע הומורות.

רבינו: דער יסוד אין כשרות איז א סיסטעם.

אבדק"ק נייטרא: א סיסטעם, און נישט מוותר זיין א משהו. אז מ'איז מוותר א משהו פאלט עס אוועק.

רבינו: יעדע דיעבד וועלט א לכתחילה.

אבדק"ק נייטרא: אז מ'איז מוותר א משהו, גייט עס זייער שנעל...

רבינו: כ'האב שטארק חשק צו פארן. מענטשן פארשטייען מיך נישט אז איך פאר כסדר.... ס'איז אזוי, אז מ'זעהט א גוטע זאך, איז עס א סיפוק הנפש.

אבדק"ק נייטרא: יעדן פרט און פרט פון די שחיטה, פון אנפאנג ביזן סוף. פון דער זייט ביז יענע זייט וואס עס גייט אלין אדורך.

רבינו: יא, מענטשן פארשטייען נישט וואס הייסט א שיינע שחיטה, וואס ס'ליגט אלין אין דעם.

אבדק"ק נייטרא: א סכין, די שחיטה. בדיקת הסימנים.

רבינו: און די בהמה איז רואיג, ס'איז פעסט, די בהמה שאקלט זיך נישט, עס קען זיך נישט געבן קיין וואלף, די באקס כאפט דאס אהן אזוי. דער שוחט גייט צו מיט א רואיגקייט, און ס'איז באקווים ער דארף זיך נישט אראפּ בייגן ביז צו די ערד.

בקיצור, דער שוחט איז בעל הבית אויף די שחיטה.[74]

---

74 דברי מרן רבינו שליט"א בעניני שחיטה, עניים הם במקום א' ועשירים במקום אחר, וכדי להסביר הענין להקוראים נעתיק פה מתוך שיחת

אבדק"ק נייטרא: יא. און לאידך גיסא מוז ער האבן פלאץ צו קענען מאכן בדיקת הסימנים ביד.

הגם, דער שמולה חדשה (סי' כ"ה ס"א) האלט נישט אז מען דארף בדיקת סימנים ביד.[75]

רבינו: יא, מ'איז מחמיר, רוב פוסקים האלטן אזוי.

אבדק"ק נייטרא: יא, מ'דארף בדיקה ביד. דער טורי זהב (ס"ק א'), דער פרי מגדים און דער תניא (ס"ק ז') אלע האלטן אזוי.

רבינו: דער טורי זהב ברענגט פונעם מהרי"ל.[76]

אבדק"ק נייטרא: יא. דער כתב סופר (יו"ד סי' י"ד) זאגט נאך א חידוש אויך – דער דרכי תשובה ברענגט עם אראפ – אז אפילו דער שמולה חדשה וואס ער האלט אז מ'דארף נישט קיין בדיקת הסימנים ביד, איז נאר ווען מ'כאפט אן די סימנים מיט די לינקע האנט ס'זאל נישט זיין קיין חשש פון שמוטה. ווען מען כאפט נישט אן מיט די לינקע האנט, איז דער שמולה חדשה אויך מודה אז מ'דארף האבן בדיקה ביד.[77]

רבינו: ס'האט א חזקת אינו זבוח, ממילא מוז זיין א בדיקה לאחר השחיטה.

אבדק"ק נייטרא: יא, א בדיקה דארף מען זיכער, אבער די שאלה איז צי ס'איז ענגונ א בדיקה בהיבט עין. דער שמולה חדשה האלט אז בעין איז ענגונ.

און דער טורי זהב ברענגט טאקע אראפ דעם מהרי"ל. און אויך דער פרי מגדים און דער תניא, אלע האלטן אז מ'דארף ביד.

רבינו: יעדער שוחט לייגט אריין די האנט.

אבדק"ק נייטרא: נישט איבעראל.

רבינו: ניין?!.

---

75 וז"ל: השוחט צריך שיבדוק בסימנים אחר שחיטה אם נשחטו רבן, או שיראה בשעת שחיטה שהם שחוטין רבן ואינו צריך למשמש ביד, וכו', ע"ש.

רבינו שליט"א שהאריך בענין זה אצל מעמד קביעת המזוזה לבית המקולין שע"י קהלתינו הק' במאנסי יצ"ו במוצש"ק פ' יתרו דהאי שתא:

...אונז האבן מיר איינגעפירט א שחיטה מונחת, די בהמה גייט אריין אין א באקס, עס דרייט זיך אזוי שיין איבער. - ס'איז זייער שיין די שחיטה, וועז איך גיי צו די שחיטה שטיי איך אזוי, פארוואס קען איך דאס נישט וויייז פאר'ן טאטן ז"ל, וואספארא הנאה וואלט ער געהאט וועז ער זעהט דאס? כ'וויים ווי אזוי ער האט געלעבט אין שחיטה, וועז ער זעהט דאס, דעם הידור, אוי וועלט ער הנאה געהאט.

כ'קען אייך נישט זאגז ווי שיין דאס איז, ס'איז אזא חילוק פאר'ן שוחט, ער שחט אויף אראפ איז גרינגער די שחיטה, אוז ער זעהט, ער זעהט וואס ער טוט, ער זעהט די שחיטה, ווייל ס'איז אויף אראפ. וועז ער שחט אויף ארויף דארף ער זיך פלאגן צו קוקן, דארף ער לייגן די הענט, ס'איז אסאך א שווערער שחיטה, ער ווערט מער מיד, פשוט, אין פשטות דער חלף וועגט, דאס מציאות איז אזוי, שחט'ן ארויף איז אסאך שווערער ווי צו שחט'ן אראפ., און מ'האט גע'שחט'ן אראפ, ס'איז דא א תבואות שור וואס זאגט או ס'איז געפרעסט קען מען, אבער דער ש"ך זאגט אז ס'איז נאר בדיעבד, דער לשון הש"ך איז אז צו שחט'ן ארויף איז נאר א בדיעבד.

אנדערע זוכן דאס נישט ווייל די פאבריקן ווילן דאס נישט, פאר זיי איז בעסער עומדת, מ'שחט שנעלער, מ'שחט מער בהמות. אין א ביזנעס אין א פעקטערי, יעדע מינוט מיינט געלט, די בהמה גייט אריין, עס גייט אריין אויף די פוס, אז מ'ציהט אים אויס דעם האלדז איז ער שנעלער גרייט צו די שחיטה, דא דארף ער אריין גיין, מ'דארף אים איבער דרייען, און נאכדעם דארף מען צוריק איבער דרייען, דאס דויערט, יעדע זאך דויערט צייט, אין א פעקטערי מיינט דאס געלט. וועגן דעם די בתי שחיטה ווילן דאס נישט, זיי ווילן נישט מונחת, ער שחט אסאך מער אויף דעם אנדערן וועג, ער טוט מער פראדוצירן לויט די צייט.

בכלל, אז מ'שחט אויף ארויף דארף מען מער קוועטשן אויך, מ'דארף מער כח לייגן וועז מ'שחט ארויף, בקיצור, ס'איז א גענואלדיגער הידור שחיטה מונחת.

76 עי' שם שכתוב בזה"ל: ובמהרי"ל כתוב בשם רבו באמת להחמיר שראוי ונכון להעביר ידו תוך חתך שחיטת בהמה להרגיש עם המשמוש ששחט כראוי דבראייה אין לבדוק יפה דבית השחיטה מלא דם עכ"ל, ע"ש.

77 וז"ל: ...הן היום שמתי עיני על דבר ה' אשר פא"פ עוררני פר"מ שאין בודקין אחר השחיטה אחר שמוטת הסימנים, נגד דעת הש"ך (רסי' כ"ה) דלכתחילה לכ"ע בעי בדיקה אחר שמוטה, ויפה תמה מאין יצא לשוחטים קולא זו נגד הש"ך, כי הבאים אחריו ה"ה הפר"ח ות"ש ופמ"ג הסכימו על ידו וכתבו לדינא כי יש לבדוק לכתחלה, ולא מצאתי מאן דמקיל חוץ הפלתי מצדד להקל מכח קושי' רבותיו של רש"י...

...בכל זאת ח"ו לנו להרים ראש להקל לאשר מפורש יצא מפי כהן הגדול ש"ך ז"ל להצריך בדיק' לכתחלה, ונמשך אחריו הפר"ח ותב"ש ופמ"ג, והפמ"ג נתעורר לפי דמיון הש"ך דדימה מצוי דשמוטה כמו סירכ' בריא' לפי מסקנ' ש"ך בסימן ל"ט, דאפילו דיעבד יש להחמיר חוץ בהפסד מרובה, וכאן מתיר אפי' שלא כהפמ"ג וסיים ואולי יש לחלק, ולפמ"ש החילוק רב, ואפילו לכתחלה חומרא יתירא היא...

בכל זאת עוררני יד"נ פר"מ נ"י על זה אצוה לשוחטים דמתא שיבדקו אחר השחיטה אחר שמוטה, מהיות טוב אל תקרי רע אלא ריע, ויקבלו טוב מן הטוב המטיב ית"ש... ע"ש.

אבדק"ק נייטרא: נישט איבעראל איז מען מחמיר אויף דעם.

רבינו: מ'גייט אהין זעהט מען ווי שיין דאס איז.

די בהמה זאל זיך נישט געבן קיין שאקל א כל שהוא. ס'איז דאך א לעבעדיגע בהמה, א צוויי טויזנט פונט'יגע בהמה.

אבדק"ק נייטרא: דאהי. אין אוריגוואי איז עס נישט קיין צוויי טויזנט פונט.

רבינו: יא, אבער אפילו אביסל קלענער, א בהמה האט כה. זי לאזט זיך נישט.

און איין בהמה איז גרעסער, איין בהמה איז קלענער, און ס'מוז זיין א מאשין, די באקם, וואם ס'זאל זיין גוט פאר דעם, דאם הייסט ס'זאל נישט דערווערגן די גרויסע בהמה, און ס'זאל נישט זיין לויז פאר די קליינע בהמה. ס'איז א חכמה נפלאה אוועק צו שטעלן די זאך אזוי ס'זאל זיך נישט א ריר געבן.

אבדק"ק נייטרא: נייניציג פראצענט די ארבעט פון א שוחט איז צו שטעלן די סכינים. די אנדערע איז צען פראצענט.

שוין, כ'וועל נישט אויפהאלטן דעם רבי'ן.

ונפרד רבינו ממנו בברכה: א הג כשר ושמח, דער אויבערשטער זאל העלפן דער יום טוב זאל משפיע זיין אלעם גוטס אויף א גאנץ יאר.

אבדק"ק נייטרא: אמן, א כשר'ן פרייליכן יו"ט, דער רבי זאל זיין געזונט און שטארק.

און א יישר כח פאר די צייט.

רבינו: א גוט יום טוב, זייט אלע געזונט.

ביקור כ"ק הגה"צ רבי יוסף נפתלי וואגשאהל שליט"א

האדמו"ר משינאווא – מאנסי

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ג' דחוה"מ פסח תשפ"ה לפ"ק

רבינו קודם פניו בברכה ושאל בשלומו וכשלום מלוויו

האדמו"ר משינאווא: דאם איז מיין ברודער ר' אלטר.

רבינו: שלום עליכם, וואו וואוינט ער?

האדמו"ר משינאווא: אויך אין מאנסי. ער פירט דארט די קאלאשיצער מוסדות.

רבינו: דברי חנה הייסט עס?

האדמו"ר משינאווא: יא, נאכ'ן קאלאשיצער רב.[78]

והציג את בנו ואמר: דאם איז מיין זוהן, ער לערנט אין אנטווערפן אינעם רבי'נס ישיבה.

איך בין מלא התפעלות פון די ישיבה, כמה מעלות טובות.

רבינו: יא, ס'איז זייער א פיינע ישיבה, און מ'גייט נישט אהיים אינמיטן טאג. אז מ'מאכט נישט קיין הפסק אינעם טאג איז א גרויסע זאך.

האדמו"ר משינאווא: און מ'טוט עפעס אויך אינמיטן טאג דארט. מ'זיצט און מ'לערנט זייער פלייסיג. ר' ישראל קליין דער מנהל, ער פירט עם דארט זייער שיין.

רבינו: יא, ברוך ה', מ'הערט פיינע גרייסן.

ושאלו רבינו: איר וואוינט שוין אין מאנסי?

האדמו"ר משינאווא: יא, ברוך ה'.[79]

ובירכו רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן עם זאל זיין מיט הצלחה, מ'זאל קענען מרביץ תורה זיין און דינען דעם אויבערשטן, אזוי ווי עם פאסט זיך פאר א שינאווער אייניקל.

רבינו: האט איר שוין איבערגעלאזט אנטווערפן, און געקומען אהער.

האדמו"ר משינאווא: יא. דער שאצער זיידע ז"ל[80] פלעגט דאך זאגן, אז אמאל איז געווען א מיעלעכ'ל, ווי אזוי האט מען געמאלן די ווייץ? ס'איז געווען א שטריק, מען האט עם צוגעבינדן צו א בהמה, מ'האט עם ארומגעפירט

---

78 ה"ה הגה"ק רבי חנה הלבערשטאם ז"ל הי"ד, מח"ס דברי חָנָה. אביו הי' הגה"ק רבי מנחם מענדל הלברשטאם ז"ל אבד"ק פריסטיק, בנו של הגה"ק רבי ארי' לייבוש ז"ל אבד"ק דוקלא, בנו של הגה"ק רבי דוד ז"ל אבד"ק קשאנוב, בנו של מרן הדברי חיים ז"ל, ואמו היתה בתו של הגה"ק הדברי יחזקאל משינאווא ז"ל בנו הגדול של הרה"ק מרן הדברי חיים ז"ל.

79 מקום דירתו הי' כל השנים בעיר אנטווערפן אצל חותנו כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א, ובפטירת אביו ז"ל נתקבל למלא מקומו בבית מדרשו בעיר מאנסי.

80 אביו האדמו"ר משינאווא ז"ל הי' חתן כ"ק האון הצדיק רבי ישכר דוב בער הלוי ראטענבערג ז"ל אבד"ק וואדיסלוב שהי' חתן כ"ק האדמו"ר רבי שלום משאץ ז"ל, בעל דעת שלום.

ארום אן ארום, מ׳האט עס געדרייט אן אזוי האט עס אפגעמאלן. אן דער בהמה טראכט ביי זיך, וואס וויל דער בעל הבית פון מיר? ער דרייט מיך אהער, ער דרייט מיך אהין, אבער דער בעל הבית וויסט אז דערווייל ווערט אפגעמאלן די וויין.

האט ער געזאגט א משל אויף די אלע גליות, די סיבות וגלגולים ממקום למקום, מ׳גייט אהער און מ׳גייט אהין, עפעס איז עס... ס׳איז אלעס אפגעשריבן פון אויבן, אלעס פירט זיך פון דארט.

רבינו: [בצחות] פאר א משל דא דארף מען צושטעלן צו א רבי, נישט א בהמה....

האדמו״ר משינאווא: ׳ושב ה׳ אלקיך את שבותך ורחמך׳ (דברים ל, ג), שטייט אין פסיקתא ׳ושב ה׳ אלקיך׳ דאס איז דער ערשטער גלות, ׳ורחמך׳ איז דער צווייטער גלות. און נאכדעם שטייט ׳ושב וקבצך מכל העמים׳, דאס איז טלטול אחר טלטול, אז אין דעם גלות אליינס איז עס ׳טלטול אחר טלטול׳.

רבינו: ׳גולה אחר גולה גלתה יהודה׳ (מדרש איכה), אז אין גלות אליינס גייט מען אויך פון אין גלות צום צווייטן.

אינטערסאנט, אז דער דברי חיים האט אמאל אויסגערעכנט די גלות׳ן פון כלל ישראל, וואו די תורה איז אלם געגאנגען אין גלות, ער האט אויסגערעכנט, ס׳איז געגאנגן קיין בבל, און ס׳איז געגאנגען קיין שפאניע, ער האט אויסגערעכנט אזוי ווי ס׳איז געווען, די חכמי ספרד. און סוף זמן וועט עס אנקומען קיין אמעריקא, ס׳וועט זיין גלות אמעריקע, און פון דארט וועט מען גיין קעגן משיח.

אזוי האט דער דברי חיים אמאל געזאגט, אז צום סוף וועט זיין גלות אמעריקע, און פון דארט וועט מען גיין קעגן משיח.[81]

האדמו״ר משינאווא: ביי ׳מגדל עדר׳ (בראשית לה, כא), שטייט אין תרגום יונתן אז ׳דמתמן עתיד דאתגליי מלכא משיחא בסוף יומיא׳.

עכ״פ מ׳זעהט פונעם צאנזער רב אז מען קיין גלות׳ן וועט שוין נישט זיין.

רבינו: דער גארליצער רב האט געזאגט פארן שינאווער רב, אז מ׳דארף פארן קיין אמעריקע. ער האט אים געבעטן אז דער שינאווער רב זאל פארן קיין אמעריקע. ער האט געזאגט אז איך וועל פארן קיין אמעריקע, ווען מען זאגן אז איך מיין געלט. דו ביסט אן איש אמת, דו דארפסט פארן קיין אמעריקע.[82]

81

עיי׳ בס׳ כל הכתוב לחיים (עמ׳ קפ״ו) שסיפר הרה״ק רבי סיני מזמיגראד ז״ל בן הרה״ק ר׳ ברוך מגארליץ ז״ל, שפעם אחת עמד זקנו הקדוש מרן בעל דברי חיים ז״ל לפני קידוש בליל ש״ק ואחז הכוס על ידו הקדושה, והתעמק מאוד בהתבוננות עמוקה זמן רב, והעמיד חזרה את הכוס על השלחן והיה תפוס ברעיונותיו, אח״כ פתח פיו הקדוש, והתחיל לחשוב כל זמני הגליות שסבלו עם ישראל עד שהגיע לגלות שפאניע, ואמר עכשיו נגמרו שנות גלות שפאניע ומתחילים שנות גלות אמעריקא, ומגלות אמעריקא יבוא משיח צדקנו, עכ״ל הק׳.

וסיים הרב מזמיגראד ז״ל: הענין הזה נשתכח מן החסידים ולא דברו מזה כלל, רק לעת זקנותו של הרה״ק מגארליץ ז״ל שלח שליח מיוחד אל אחיו הה״ק משינאווא ז״ל לאמר לו: הנה המון רב מאחינו בני ישראל נוסעים לאמעריקא, ורבים מהם מתרחקים מן התורה, על כן חוב קדוש לנסוע לשם כדי להשגיח על אחינו בני ישראל, שלא יטמעו בין העכו״ם, והאמת הוא שאני הייתי נוסע לאמעריקא למטרה זו, אלא שחוששני שיחשדו אותי שכוונתי הוא כדי לצבור הון כסף, אבל עליך אחי יודעים כל בני העולם שאתה איש האמת, ואם אתה תאמר שמטרת נסיעתך הוא רק לשם שמים, יאמינו לך, ויעשו דבריך רושם כדבעי למיהוי, וכן שלח לאחיו הה״ק מקשאנוב ז״ל, ענה לו הרב הקדוש משינאווא הנה הצדק אתך, אבל הנה זקנתי ואין כוחי אתי לנסוע.

82

עיין לעיל בהערה הקודמת.

ועיי׳ מה שסיפר האדמו״ר מסטראפקוב-ירושת״ו ז״ל (בכתבנו הנדפס בס׳ ארצות החיים עמ׳ קו) וז״ל: כפי המקובל בידי אמר כ״ק דו״ז הגה״ק ר׳ ברוך האלבערשטאם מגארליץ זצ״ל אל אחיו כ״ק הגה״ק משינאווא זי״ע היות שרבים מאחינו בני ישראל יורדים לאמעריקא מחמת אונס מפני הצר המציק ורודף אותם ברוסיא, וגם מגאליציא והונגאריא והם שם כצאן בלי רועה, ועי״ז נוטים מן דרך התורה ונטמעים בין הגוים, לכן עצתי שהוא אחיו יסע לאמעריקא, ולאשר כל העולם מכירים אותו שהוא איש האמת, ובוודאי אין כוונתו לשם איסוף מעות, לכן תהיה השפעתו מרובה מאוד להחזיק את המון אחינו בני ישראל במדריגת יהדותם, שלא יפלו שולל בטומאת אויר אמעריקא, השיב לו מרן משינאווא עצתך נכונה מאוד, ואני רואה בה את הנחיצות הרבה שבנסיעה זו, אבל לאשר הדבר נפל ברעיונך הרי אמרו חכמינו זל (בבא מציעא פג) קריינא דאיגרתא איהו ליהוו פרווניקא, לכן סע אתה, ע״כ.

וזלש״ק של רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל בתוך מכתבו להעדה החרדית שנת תשי״ג לפ״ק, וז״ל: וידוע גודל סכנת הנפש המרחפת פה במדינת אמעריקא, אשר בעוה״ר נטמעו כמה דורות והרבה רבבות מישראל נפשות יקרות ונקיות אין מספר שנשתקעו באופן נורא רח״ל, עבור שלא הועמד היסוד לחנך לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, כמו שהי׳ דרך אבותינו ורבותינו זלה״ה נ״ע עכ״ל. וכן גם אמר מרן ז״ל בדרשת יסוד בכינוס התייסדות של התאחדות הרבנים דארה״ב וקאנדא.

וכ״כ עי׳ בספר דברי תורה-מונקאטש (מהדורה חמישאה אות לה) וז״ל: אמרתי בתוך מאמר תוכחת מוסר לגודל קושי הנסיונות וצירופי ברורים

*

אחיו הרר"א: אין שאין איז געווען גאר אסאך חומרות אויף פסח.[83]

רבינו: זייער אסאך חומרות.[84]

אחיו הרר"א: פון פרעמישלאן קומט עם?

רבינו: יא.[85] אין פרעמישלאן איז געווען זייער אסאך חומרות. וועז מ'איז געגאנגען האקן האלין אויף יום טוב פסח, האט מען אנגעטוהן דעם גוי וואס האט געהאקט די האלין מיט נייע מלבושים.[86]

און מ'האט אנגעטון זאקן פאר די קעצלעך (כשבאו מן השוק).[87]

און די קלאמקע"ס פון די טיהרן האט מען אויך געקשר"ט.

אלע סארטן חומרות איז געווען אין פרעמישלאן.[88]

אשר ניתן לנו בעוה"ר בדרא בתראה לפני ביאת משיח צדקנו ב"ב, והנה לגודל לחץ העניות ועוללים שאלו ללחם ופורש אין להם או להשיא בתו, יסעו גם היראים לאמעריקא, ושם בפרט הנוסע עם ב"ב הוא דבר שא"א לגדל שם בניו לת"ת ויר"א באמונה כראוי כנודע, והסיבה הוא, אשר גם הרבה מהמורים והרע"בנים שם מספר רב מהם, זולת יחידי סגולה שבהם המה קלים וכופרים, בפרט להזכיר באמונת ביאת המשיח מאן דכר שמיה, וכצחוק היא בלבותם ובעיניהם, ומה יענו עוד ההמון הטרוד בע"ז של כסף בארץ הטמאה ערות כדור הארץ ר"ל, ומימילא ימעלו מעל בתורת ה', אשר שם הוא נפרץ במלואו בכל ענין הדת והיהדות, בכל פינה ופינה המכשולות רבו, ואה"כ יבואו מזה ר"ל לכפירת אמונת מציאת השי"ת, וזהו הנסיון היותר גדול טרם ביאת גואל צדק במהרה בימינו, ע"כ.

אגב, מן הפלא לציין מה שמובא בס' שיחתן של עבדי אבות (ח"א עמ' פ"ט) בשם האדמו"ר מסטראפקוב ירושת"ו זצ"ל שפעם שוחחו עם הרה"ק משינאווא זי"ע על אמעריקא, וביטא את עצמו בהתנגדות, וכששאלוהו הרי הרבי בעצמו כבר היה שם, נזף לנגדם לחשדו בזה. - והשיבוהו ממעשה שהיה עם בעל אשה אחת שנדד לאמעריקא, והשאיר את אשתו עגונה, ובאה האשה להתחנן לפני הרב משינאווא זי"ע לעזור לה שכפי השמועה עזר להרבה עגונות להתירן מכבלי העיגון, ואחרי זמן קצר בא הבעל הביתה ונתן גט לאשתו, וטרם חזר שוב לאמעריקא, סיפר לאנשים סיבת שובו, שהוא בעצמו כאשר לא היה לו במה להתפרנס, השכיר את עצמו לעבודה במלונות, ובהתחברו לאנשים ריקים ופוחזים ירד מטה מטה ר"ל, ולא שם לבו לשום דבר מביתו שבגאליציא, אבל לילה אחר לילה בשינתו בא אליו איש זקן ונשוא פנים ודיבר אתו בתחילה רכות ולבסוף קשות, גם בהכאות וחבלות שישוב לביתו להתיר את אשתו מעגונותה, בבוקר כשהראה לחבריו במקום עבודתו את הפצעים שעל גופו, הוכרחו להודות שהחלומות האלו לא לשוא המה, ועזרוהו בקניית טיקע"ט שיוכל לשוב, בני אדם ששמעוהו מספר ככה, ידעו שכוחו של הרב משינאווא זי"ע פעל כאן, נסעו עמו לשינאווא, והכירו שזהו הגבר שהיה כופהו לשוב, ואם כן הרי הרב משינאווא היה באמריקא!.

ענה להם הרה"ק משינאווא זי"ע, תדעו באמת אני בעצמי מעולם לא הייתי באמעריקא, כי אם איזה חיצון שנתלבש בו צורתי, והסביר להם הענין באופן הזה, שכוחות החיצונים חפצים מאוד לעשות שירות לצדיק, בכדי שיזונו על ידו, אבל הצדיק דוחה אותם בכל מכל כל, כי אינו רוצה בהשתייכותם עמם, אבל לפעמים כשצריכים לעשות טובה לישראל, ותנאי ההצלה מחייבים לילך למקום שליטתם, אזי בדלית ברירה הצדיק מוכרח להשתמש עמהם, ואז החיצון מקבל צורת הצדיק, וזה היה מה שהפלוני אלמוני הנ"ל ראה אותי באמעריקא, היינו צורתי בלבד שנתלבשה אז בחיצון שעשה שירותי, ע"כ.

83 זקינו הגה"ק רבי יואל מאסקאוויטש ז"ל אבד"ק שאץ, הי' נכד בא"ב של הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ל, ואחת הרה"ק רבי ר' מאיר'ל מפרעמישלאן ז"ל.

84 כן מובא בספרים (עיי' אוצר מנהגי חב"ד עמ' ל"ו) עדויות מנכדי בית שאץ על כמה מהחומרות, דהיינו, השולחנות לפסח היו מתוכננים באופן מיוחד עם מגירות לכל אחד מהמסובין באופן שלא יגעו המצות בתבשילין, וגם נהגו שבאותה יד שנגעו במצה לא החזיקו כף או מזלג וכד' שלא יבוא במגע עם המצה.

גם את המצות לפסח אפו כמה ימים לפני החג ובערב פסח לא אפו מצות, ובאותו יום שאפו מצות הי' אסור לכל המתעסקים לאכול חמץ עד אחר האפי', גם ידוע שביום אחרון של פסח יו"ט שני של גליות לא הקילו באכילת געבראקט"ס, אלא החמירו כמו בפסח גופא.

85 עיין בהסכמת נכדו הגה"צ רבי נפתלי האלברשטאם ז"ל מטשאקאווא -ירושת"ו על הספר דעת שלום ...ציון דרך עיקרי בחייו הי' טהרת השלחן נושא כשרות המאכלים ושחיטה מהודרת, אשר ינק מאבותיו הקדושים זיע"א, ובמיוחד בערבי פסחים מזקינו הרב הקדוש מהר"מ מפרימישלאן זי"ע, וכך גם השריש בלבות כל צאצאיו שיחיו... עיי"ש.

ועיי' בקובץ אור ישראל (גליון כ"ד עמ' ר"מ) שנכד הרה"ק הדעת שלו' משאץ ז"ל כותב: שהביא פע"א לליל הסדר של זקינו הנ"ל מצות שנאפו בערב פסח, וכשזקינו הבחין בזה, אמר לו, אבקשך תן לי כזית מצה מזה, כמובן נתתי לו, ענה ואמר, מה אתה חושב אם יש לי על שולחני כזית מצה מערב פסח, שרוב בנ"י ישראל אוכלים מזה לא אוכל אותם, הן אמת שאני נכד פרעמישלאן, וזקני הרה"ק זצ"ל החמיר, אבל אם נזדמן ככה על שולחני, אני רוצה ג"כ כזית לאכול, עכ"ל.

ועיין בספרו של הגה"ק הדעת שלו' בספר אור גנוז (מאמר יב) שמאריך לבאר ענין גודל החומרות בפסח, עיי"ש בנועם דבריו.

86 וכן בס' אור המאיר מובא שכל באי ביתו של הרה"ק מפרעמישלאן זי"ע היו צריכים ללבוש בגדים חדשים במשך ימי הפסח שלא לבשו במשך כל השנה.

87 עיין בס' אוהב שלום -קאמינקא (עמ' ע"ט) שג"כ מובא חומרא זו, וכן עיי' בהגדה ש"פ מטה משה - אורות יהושע (עמ' ח) שכן נהגו אצל הרה"ק רבי יהושע אשר מפאריסוב ז"ל.

88 ועיין מה שכ' הגה"ק ממונקאטש בתשובתו (הנדפס בקובץ כרם שלמה גליון

האדמו"ר משינאווא: יש להם על מה שיסמוכו' אזוי שרייבט דאך דער רא"ש (מובא בב"י סי' תמ"ב). ס'איז געווען עפעס א רמז מיט דעם.[89]

רבינו: יא, ס'איז געווען געוואלדיגע הומרות. און אין צאנז האט מען מיט מילעך געבראקט.[90] מ'האט אויסגעווישט אז ס'זאל נישט זיין אין די כלי קיין וואסער, און אז ס'איז געווען בלויז מילך האט מען געבראקט.[91] מ'האט דאך געהאט א קוה און מ'האט אליינס געמאלקן די מילך, האט מען געווואוסט זיכער אז ס'איז נישטא קיין וואסער דערין. האט מען אויסגעווישט די כלי ס'זאל נישט זיין קיין משהו וואסער, מ'האט גענומען א זויבערע כלי און מ'האט געמאלקן, און אין דעם האט מען איינגעבראקט. אין די זופ האט מען נישט געבראקט ווייל ס'האט וואסער, אבער אין די מילך, אז מ'האט אכטונג געגעבן אז ס'זאל נישט זיין א טראפ וואסער האט מען אין צאנז יא געבראקט.[92]

ע"ז עמוד י"א) על הנמנעים מלאכול מצה במשך הפסח, כי לא שמענו מעולם זה כלל בשם הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו שלא לאכול מצות בחג המצות, ומי לנו גדול בחומרות אשר נהג בהפלגה יתירה על זהירות משהו חמץ בפסח בכל ביתו ואכילתו מהרה"ק מהר"מ מפרעמישלאן זי"ע כאשר אבותינו סיפרו לנו, ועכ"ז אכל מצה שמורה כל ימי הפסח עכ"ד.

אגב, עיי' בס' שיחתן של עבדי אבות (עמ' ש"ב) שמעתי מהגה"צ מהרי"ש אונגאר אב"ד חוג חת"ס ב"ב ז"ל שהרה"ק מפרעמישלאן ז"ל ידוע בחומרותיו המופלגות לחג הפסח, פעם אחת בעת שהחליפו שולחנות של כל השנה, ונצרכו להוציאם מהחדר, וכיון שהיה הפתח צר נתקשו בזה, ורצו משמשיו לשבור השלחן כיון שבין כך לא היה שוה הרבה, והרה"ק מהר"מ ז"ל התעקש לקראתם שח"ו מלשוברו, ולבסוף הצליחו להוציאו שלם.

לאחר זמן מה בא אליו אב נדכה והזכיר לפניו צרת בתו המקשה לילד, בירכו הרה"ק מהר"מ ז"ל מזל טוב שכבר נולד בן זכר, ואמר למשמשו בגערה, ואתה רצית למונעני מלהוציא השלחן בשלימות ואז הבינו סתרי דרכו, ע"ש.

89 בס' י"ג אורות (מערכת הר"ש מבעלוא ז"ל) מובא שהרה"ק מפרמישלאן ז"ל הי' נוהג בחומרות גדולות בחג הפסח, והיו מגעילין אפי' ידות הדלתות לפני הפסח. והרה"ק מהר"ש מבעלוא ז"ל אמר על זה בבדיחותא: דבשו"ע (סי' תמ"ב ס"ו) כ' המחבר ונהגו לגרר הכסאות והכתלים שנגע בהם חמץ, ויש להם על מה שיסמוכו עכ"ל המחבר. ואמר שהרה"ק ר' מאיר לומד פשט של "ויש להם על מה שיסמוכו" שגם יד הדלת שסומכין עליו כשפותחין אותו, גם זה נוהגין להכשיר, ודפח"ח.

ויש לציין שהחומרא של גירור הכתלים והכסאות והשולחנות, מקורו בתקופת הראשונים שכבר טרחו למצוא סמוכין לכך בספריהם הק'.

הראב"ן בחיבוריו (הו"ד בשור' סי' תמ"ב) כותב: ומה שנהגו לגרור הכתלים, וגם לרחוץ הכסאות והספסלים שנגע בהם חמץ קודם הפסח, מצאתי להם בד' הירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב) אמר רב הונא הטח ביתו בצק חייב לבער, וכן הובא ברא"ש (פ"ג פסחים סי' ב) וכן במדרכי (שם סי' תקצ"ו).

והב"ח (סי' תמ"ב) מבאר דאע"פ דמן הדין א"צ לגרור בנגיעה כל דהוא אע"פ שאינו מאוס, לפחות כשאין בין הכל כזית דבטל הוא לגבי הכותל והכסא, אע"פ כן נהגו כן למנהגא בעלמא, ולזה יש סמך מהירושלמי הנ"ל, אבל ראי' גמורה ליכא, דהתם במי שטח ביתו בבצק כעין שטח בטיט קאמר, דכזית במקום אחד חייב לבער אפי' במקום שעשוי לחזר למקצת גאונים, אבל לא בנגיעה מועטת.

וכן כ' הב"י (סי' תמ"ב ס"ו) ונהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ, ויש להם על מה שיסמוכו.

זכר למנהג זה מצינו בתשו' הרדב"ז (שו"ת ח"א סי' קל"ה) שמסיים דבריו דישראל קדושים הם, וגוררין אפי' הכתלים כאשר כתב הרא"ש ז"ל, וכאשר אנו רואים בעין שנהגו באיסור חמץ חומרות יתירות, מה שאינו כן בשאר איסורין.

וכס' בתים לבדים על הרמב"ם (מובא בס' אלף כתב אות קצ"ט) כ' שאומרים בליטא המקור למנהג ליבון וניקוי הכתלים וההדרים, ממשנה במס' מדות (פ"ג מ"ד) שלבנו את ההיכל פעם אחת לפני חג הפסח, ולזכר זה שליבנו את ההיכל לכבוד החג, מלבנים אנו ג"כ הבית לכבוד פסח ע"ש.

90 ויש לציין מה שסיפר כ"ק הגה"צ רבי משה אריה פריינד ז"ל גאב"ד העדה החדרית (בשיחת קודש הוה"מ פסח תשנ"א, מובא בקובץ דמתה לתמר ניסן תשס"ה עמ' כ"א) אבי ז"ל סיפר לי, כי מקודם היה אביו הרה"ק מנאסוויד ז"ל מחמיר מאד בחומרות רבות בימי הפסח, ובמשך כל חג הפסח היה טרוד מאוד ומזהיר כל הזמן שהילדים לא יכניסו פירור מצה בתוך הקערה של המאכל, מחשש מצה שרויה, אולם בשנה אחת תמה אבי ז"ל מאד לראות כי אביו נותן לו לאכול כמו שרוצה, ואינו אומר לו מאומה, לבסוף נודע לו פשר הדבר, כי אביו ז"ל היה בצאנז בשנה שעברה בימים האחרונים של הפסח, וראה שם כי מרן הק' מצאנז ז"ל אינו מחמיר בחומרות יתירות, ולא זו בלבד אלא שגם אכל המצה עם הביצים והבצלים, ומאז נהפך הרה"ק מנאסוויד לאיש אחר והפסיק להחמיר.

91 עיי' בהגדת עבודת ישראל (עמ' רפג בשם ס' שארית ברוך) שהמגיד מקאזניץ נהג שפעם אחת בתוך חג הפסח היה מטביל חתיכת מצה ברוטב רותח, ואמר שעושה זה למען להראות אשר געבראקטס [מצה שרויה] אינו חלילה חמץ, ואמר שהוא בקי בשיעור חליטה וסומך עליה.

אמנם עיי' בס' אור ישרים (עמ' ל"ג) אחד שאל מהרה"ק ר' מ מלעכאוויטש ז"ל בפסח כאשר יש לו פרה חולבת ויחלבו אותה בכלי יבש, אם רשאי לבשל החלב עם מצה כתושה, כי מי פירות הוא לענין שרויה, ועין לו בדבר אשר החמירו רבותינו הקדושים אין לנו לחפש קולות בדבריהם.

92 עיי' בס' הגדה ש"פ - צאנז (עמ' רט"ו) שבצאנז היו שורים את המצה בחלב לנשים וילדים לכלים מיוחדים שלהם.

אין שינאווא האט מען אין די איי מיט צוויבל אריינגעלייגט מצות, כאטש ס׳איז געווען שמאלץ.[93]

האדמו״ר משינאווא: רבי איציק׳ל ז״ל (מפשעווארסק) האט אויך געזומען מצות מיט אייער און געגעסן אזוי די מצה.

רבינו: אבער אין סיגוט איז עס נישט געווען, מ׳האט נישט געטארט אריין לייגן אין טעלער.

אין סיגוט איז געווען זייער הארב, מען האט נישט געלאזט לייגן קיין מצה אויפן טיש, ס׳איז נישט געווען קיין מצה טאש פאר יעדן ווי היינט, ס׳איז געווען צוויי טישטוכער, און אונטערן ערשטן טישטוך האט מען געהאלטן די מצה.[94]

---

93 ועיי׳ בס׳ ביתו נאוה קודש (ח״ה עמ׳ רט״ו) שהרה״ק רבי איציק׳ל מפשעווערסק זי״ע ציין בהדגישו שבבעלזא החמירו יותר על געבראקט׳ס בפסח, מאשר בחצר שינאווא, ע״ש.

ועיי׳ בהגש״פ עטרת יהושע (מכ״ק הרמא״פ זי״ל מאב״ד עיה״ק ירושלים ת״ו, אות פ״א) סיפר כי הרה״ק בעל דברי חיים מצאנז זללה״ה היה אוכל מאכל הבצים והבצלים בשבת עם המצה, ולא חשש בזה משום מצה שרויה, אך אמר כי אביו הרה״ק מהוניאד וק״ז הרה״ק מנאסוויד זללה״ה אף שידעו ממנהגו של הרה״ק מצאנז לא הקילו בזה לעצמם.

ובהערות למטה כתוב שאולי טעמו של הרה״ק מצאנז להקל בזה יתכן עפי״מ שכתב בשערי תשובה (סי׳ ת״ס) וז״ל: ועכ״פ נראה דאף המחמיר מהאי טעמא, אין צריך להחמיר שלא לטבל מצה אפויה במים או במשקה אם נותן מיד לתוך פיו דפשיטא דאין בזה שיעור להחמיין כלל עכ״ד. ואף שהמנהג הוא להחמיר גם בזה, מ״מ במאכל הביצים והבצלים שבאכילתו עם מצה אין חשש מצה שרויה במים אלא במי פירות שלדעת השו״ע הרב אין להחמיר בזה, א״כ בצירוף זה שנתן מיד לתוך פיו לא חשש לזה.

94 מן הענין להעתיק מה שכתוב בהגדה ברך משה (בעל תומר פרק ל״ד ס״ח), אמר רבינו כי בבית סיגעט הקפידו שלא להשרות המצה אף במי פירות, כמו כן הקפידו שלא לאכול המאכל ביצים ובצלים עם המצה. וסיפר רבינו כי לאחר שנתייתם מאביו ומאמו נסע על חג הפסח לבית זקינו הרה״ק רבי שלום אליעזר מראצפערט ז״ל, והתפלא לראות כי בבית צאנז אין מקפידים כל כך שיהיו המצות מכוסים בעת הסעודה, וכן הקילו להשרות המצה במי פירות לחוד, וכן אכלו המאכל ביצים ובצלים ושומן עם המצה, והוא היה רגיל מבית אביו בסיגעט להקפיד על כך ביותר.

ועיי׳ בשערי תשובה (או״ח סי׳ ת״ס ס״ק י׳ בא״ד) שא״צ להחמיר לטבל בתוך יין שהוא מי פירות וכו׳, ומכל מקום קמח מצה אפויה לעשות מיני טיגון בשומן לבד שקורין הרעמזלין, ודאי דשרי דשומן ודאי מי פירות הוא, כמבואר בסי׳ תס״ב. [ולא הי׳ נותנים בה מים], עי״ש, אמנם ידוע שכהיום נותנים מים ברוב משקאות של פירות וכדו׳, ולכן מחמירים בזה..

ובשו״ע הרב (בתשובות שבסופ׳ סי׳ ו) כ׳ ובמי פירות פשיטא דאין להחמיר כלל כל הפסח, ובמנהגי הרה״ק הרש״ב מליבאוויטש ז״ל מובא שאכל מצה עם יין או חלב שלא היה בו חשש תערובת מים. ועיי׳ בס׳ חוקים להורותם׳ מהרה״ג רי״מ פרידמאן שליט״א דומ״ץ קהלתינו בבני ברק, שהאריך לבאר שיטות המחמירים בשרויה במי פירות, ולגבי המנהג לאכול מצה שרויה באחרון של פסח.

ובספר סמא דחיי כתב (סימן יג סעיף ו) יש אנשי מעשה שמחמירים על עצמן שאין אוכלים מצה שרויה או מבושלת במים בפסח, משום שחוששין שנשאר מעט קמח שלא נילוש ויתחמץ ע״י השרוייה או הבישול, אבל לעשות מיני טיגון עם שומן או שאר מי פירות אין לחוש. ולפע״ד נראה דמאן דמחמיר אפי׳ במי פירות בבישול בפסח או שרויה לא משתבש, לפמ״ש במשבצות (סי׳ תנג סק״ב ובא״א סק״ו) שמתרץ דברי עולת שבת המובא במג״א (סי׳ תנח ובח״י שם) דמאן דמחמיר לאפות המצות קודם פסח אין לבשלם ג״כ בפסח, ושם כתב דגם המהרי״ל סובר כן דחוזר וניער ויהב טעם מחדש בפסח, ואפי׳ לחשש שמא נשאר קמח ג״כ יש מקום להחמיר לפמ״ש במשבצות (ס״ס תס״ו אות א) די״ל דנתעורר כח המים שבמצה ועם מי פירות ממהר להחמיין, ולפמ״ש האר״י ז״ל מובא בתשובת הרב (סי׳ ו) להחמיר כל החומרות בפסח, ע״כ הנוהג כן תבוא עליו ברכה, עכ״ד.

<u>אך מן החובה לציין שכהיום כולם מחמירים לא לשרות בחלב ומי פירות ויין כי הכל מעורב במים.</u>

ואגב, עיין בס׳ מרא דשמעתתא (אות קצ״ד): בענין מצה שרויה סיפר לי עוד מה ששמע מזקינו הרה״ק מנאסויד זיע״א עובדא דהוי אצל מרן הק׳ מצאנז זיע״א שנפלה פעם מצה לתוך מרק חם בבית התבשיל, ונעשה מזה רעש גדול שלא ידעו מה לעשות, ושאל הדברי חיים לסיבת הרעש, והשיבו לו שנפלה מצה לתוך המרק, ואמר הדברי חיים בלשון קדשו: "חמץ זה חמץ, אבל האם מצה זה חמץ, אתמהה". וציוה להביא לו המרק ואכל אותה. והוסיף רבינו [נאב״ד ירושלים] זיע״א ואמר לי, שאינו יודע אם היה שם ס׳ בתוך המרק נגד המצה או לא.

ויש לציין שבס׳ שבח פסח - באבוב (עמ׳ קצ״ג) מובא בשם האדמו״ר הדברי שלמה ז״ל שהרה״ק ר׳ שלום מקאמינקא ז״ל החמיר שלא למרוח הביצים עם הבצלים על המצה, וסיפר, שהרבנית רבקה הענא ע״ה אשת חבר כ״ק מרן אדמו״ר הראשון מבאבוב ז״ל שאלה מאביה הרה״ק ר׳ יהושע מקאמינקא ז״ל אחר חתונתה, איך לנהוג בכמה מנהגי פסח שאביה נהג להחמיר בהם ובעלה היה מקיל בהם כמנהג ק״ז הק׳ מצאנז, והשיב לה, איזה אשה כשירה שעושה רצון בעלה.

[ועיין בשו״ת מנחת יצחק (ח״ד סי׳ פ״ג) שעל האשה ללכת אחרי מנהגי בעלה ע״ש.

ועיי״ש שסיפר הנ״ל ששמע מאביו כ״ק אדמו״ר מוהרב״ע זצ״ל הי״ד ששמע מאביו כ״ק מרן אדמו״ר מוהר״ש זצ״ל שהרה״ק רבי מענדיל ליעסקער זי״ע היה נוהג לאכול שרויה בפסח, ואשתו הרבנית בילא ע״ה החמירה שלא לאכול שרויה, והנה לפנים היה המנהג שאיש ואשתו אכלו סעודם מקערה אחת, וכאשר אכלו יחד בפסח, הטיל ר׳ מענדל׳י מצה אל הקערה, תמה עליו אשתו ואמרה, מענדל וואס האסטו מיר געטוהן, כ׳וועל נישט קענען עסן, ענה לה שאין לה לדאוג, אלא שתסלק המצה לצד אחר, ואז יהיה אפשר לה לאכול מחלק הקערה שלא נמצא שם מצה.

האדמו"ר משינאווא: אין בעלזא האט מען אויך מקפיד געווען.

רבינו: יא, אבער זיי ברענגן נאך אז דער ערשטער בעלזער רב (הרה"ק השר שלום ז"ל) האט געגעסן זופ מיט זיין מאמע, און זי האט זיך פארגעסן און זי האט געבראקט,[95] און ער האט געגעסן מיט איר פון איין שיסל. אפילו ס'איז געווען געבראקט..., ער האט געזאגט נישט עסן געבראקטס איז א חומרא, און כיבוד אם איז א דאורייתא.[96] אין וויזניץ האט מען נישט געגעסן קיין פיש פסח. און דער ייטב לב האט נישט געוואלט מוותר זיין אויף צו עסן פיש ביי די סעודות יו"ט, און אין סיגוט האבן געוואוינט קאסובער חסידים, וויזניצער חסידים, האט ער נישט געוואלט מ'זאל זעהן אז ער עסט פיש, האט ער געהייסן מ'זאל פארהענגען די פענסטער. ווייל ער האט געוואלט עסן פיש ביי די סעודות יו"ט, ס'איז א מאכל יו"ט און ער האט נישט געוואלט מוותר זיין.[97]

דער פעטער ז"ל האט אין דער אלטער היים פאר די קריג, אויך געגעסן פיש אין פסח, נאר דאהי האט ער משנה געווען ווייל מ'האט דאם געדארפט אנגרייטן פון פאר פסח, און איינמאל האט זיך געמאכט שוועריקייטן, איך געדענק דאם, דעמאלטס האט ער אנגעהויבן צו עסן פאלשע–פיש וויזוי מ'רופט דאם, אנשטאט די געהעריגע פיש.[98]

ופעם בשיחה סוד עם כמה רבנים דיברו מזה, ושאלו את רבינו מה טעם לא הקפיד מרן הדברי חיים מצאנז על כך, ואמר רבינו כי יתכן מפני שמרן הדברי חיים היה מחבב ומחשיב עד מאד את גדולי אשכנז כמו הנודע ביהודה והחתם סופר, ובהיות שהם אכלו שרויה בפסח, לכן לכבודם לא רצה להחמיר כל כך, כדי לגלות דעת שאין זה חמץ אלא חומרא בעלמא. [בשו"ת דברי חיים (ח"ב אה"ע סימן מ"א) 'פוק חזי בין תקיפי קדמאי הנודע ביהודה ז"ל שידוע תוקפו בהלכה וכי לא נצחו כמעט אדם מעולם', עוד כתב (ח"ב או"ח סימן ח) 'אינני ח"ו כחולק על מרן רשכבה"ג החתם סופר ז"ל כי אינני בקי בשיחת חולין דיליה'].

95 בשנות זקנותה, כי לא הי' יכולה לאכול מצה, והניחה המצה בתוך הרוטב.

96 ע' בספר י"ג אורות (ח"ב): פעם אכל הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע מרק בחג הפסח בקערה אחת עם אמו, ושכחה אמו והכניסה חתיכות מצה בתוך המרק, ואע"פ שהרה"ק הקפיד שלא לאכול מצה שרויה (געבראקטס) כנהוג, עכ"ז לא הפסיק לאכול את המרק, אלא סילק את פירורי המצה לצדדין ואכל מהרוטב שבצד אחר. וטעמא דמילתא כי אם היה מפסיק לאכול היתה אמו מצטערת ולא אתי מצה שרויה שאינו אלא חומרא, ודחי כיבוד אם דאורייתא.

97 תחת אחד השיחים כאשר דיבר מרן רבינו שליט"א בענין זה האריך לבאר באריכות כדלהלן:

אין סיגעט זענען געווען קאסובער חסידים - וויזניצער חסידים וואס האבן נישט געגעסן קיין פיש אין פסח, ס'איז געווען פלעצער וואס די סוחרים האבן געזומען פיש און מ'האט זיי אנגעשמירט מיט ספירט. כדי ס'זאל אויסקומען גלאנצעדיג און פריש.

ס'איז אזוי, דאס האט זיך געוואנדן אין די מקומות, א שטאט וואס איז געווען על שפת הים, וואס מ'האט געפאפט פיש לעבעדיג און מ'האט עס גלייך געברענגט, דארט איז נישט געווען קיין חשש. א שטאט וואס איז שוין געווען אביסל ווייטער, האט מען דאך שוין געברענגט, האט מען שוין געמאכט קונצן ס'זאל זיך האלטן פריש, איז געגאנגען אז מ'האט אריין גלייגט אביסל שפירטו"ס, האט זיך אזוי געמאכט די חומרא, אזוי האט זיך עס אנגעהויבן (ועי' בפרי מגדים (סי' תמ"ז א"א סקט"ו) שמזכיר חשש זה).

אין סיגוט איז געווען א וואסער, סיגוט הייסט א האלב אינזל אויף אנגאריש, פון צוויי זייטן איז דא דארט וואסער, פון אין זייט גייט דער טיסא (טאס), און פון אין זייט גייט דער איזא, מ'האט געשריבן אויף א גט אין סיגוט 'סיגוט מתא דיתבא על נהר טיסא ועל נהר איזא', איז עס ווי האלבע אינזל, וועגן דעם האט מען דארט געהאט געוג פיש.

די קאסובער חסידים וואו עס זעהט אויס אז דארט (בהמקומות שגרו בתחילה קודם בואם לסיגוט) איז נישט געווען קיין וואסער, און מ'האט געדארפט ברענגען פיש פון ערגעץ אנדערש, האבן זיך גוים באפאסט מיט די זאכן, אידן האבן נישט געברענגט קיין פיש, אינדערהיים האבן עס געטוהן גוים.

אין שולחן ערוך (עי' סי' תס"ו) שטייט אזויפיל אז אויב מ'טרעפט א חיטה אין זפק, איז געפערליך... אינדערהיים זענען אלע רבנים געווען פארנומען פסח מיט די שאלות.

אויף פיש שטייט גארנישט אויב מ'טרעפט, ווייל די ברויט וואס זיי עסן איז ווייעך, איז עס נתאכל געווארן, א ווייצל איז הארט, דער מנהג איז געווען אז מ'האט פסח נישט געגעסן די בני מעיים (דלפעמים נמצאים שם שיירי כרשיני חמץ שאכלה התרנגולת), אפילו פיסלעך פון די עופות האט מען נישט געגעסן מהאי טעמא ווייל זיי טרעטן (תמד ברגליהם על הארץ) אבער ביי פיש איז נישטא די חששות.

98 אגב, מדי דברי בו מן הראוי לציין דבר נפלא, כידוע היה דרכו של רבינו הק' להסתיר כל עבודתו מעין הרואים, אבל שונה היה דרכו בעת אכילת הדגים בשבת קודש, שאז היה נראה לעין כל גודל עבודתו בקודש שהיה מתלהב עד למאוד, והיה דרכו להכות על השולחן בידיו הקדושים וכמה פעמים צעק: שא שא!, והיה תואר פניו משתנים מגודל התלהבותו ודביקותו.

ואירע פעם אחת בשבת חול המועד פסח בעיר סאטמאר, שהגאב"ד רמ"א פריינד ז"ל [שדירתו הי' אז בעיר סאטמאר] לא היה לו בביתו חמין (טשאלנט) לסעודת שבת קודש, על כן הלך לסעוד אצל מרן רבינו הק', אבל חשב בנפשו שחבל שאין רבינו אוכל דגים בפסח, רק הנקרא "פאלשע פיש" הנעשה מבשר, שהרי לא יזכה לראות עבודת רבינו

האדמו"ר משינאווא: יעדער איז פרום אויף אן אנדערן אופן. מיין זיידע רבי יאנקעלע (מפשעווארסק) האט געפלעגט צו זאגן, דער קאלאשיצער רב האט נישט געוואלט מ'זאל דרוקן א סידור מיט א שם הוי"ה, און רבי איציק'ל (מפשעווארסק) האט דוקא יא געדאוונט אין אזא סידור. האט ער מסביר געווען, אז רבי איציק'ל האט געוואלט דאווענען אין א סידור מיט שם הוי"ה. נאר דער קאלאשיצער רב האט חושש געווען אז ס'וועט ווערן שמות, אזוי ס'וועט זיך וואלגערן. פלעגט ער אויספירן אויף דעם, יעדער איז פרום אויף אן אנדערן אופן[99]. זיין פרומקייט איז צו דאווענען אין א סידור מיט שם הוי"ה, און זיין פרומקייט איז ווייל ער איז חושש אז ס'וועט ווערן שמות.

רבינו: ער האט מורא געהאט אז ס'וועט זיך צורייסן. א בלעטל ווען ארויספאלן פון אזא סידור און ס'וועט קומען לידי בזיון.

הר"ר דוד שלמה לאוב שליט"א, ר"מ בישיבתינו חק' סניף עצי חיים: אינטערעסאנט, אין בעלזא איז געווען אסאך חומרות. אבער זיי ברענגען צו אז עפל האט מען געבאקן און געגעבן צו עסן פארן עולם אום אפגעשיילט. דאם האט מען מקיל געווען. ווייל דאם איז געווען די איינציגסטע זאך וואם מ'האט געקענט געבן פארן עולם, און מ'האט נישט געהאט קיין צייט אפצושיילן די עפל. ס'איז אינטערעסאנט.[100]

באכילת הדגים, אבל לגודל תמהונו הבחין שהיתה עבודתו בקודש כמו בכל שבת קודש בשעת אכילת הדגים בלי שום שינוי כלל.

99 אגב, עיין בס' דברי חנה-קאלאשיין (ח"ב עמ' ר"ו) פעם בבוקרו של חג השבועות לפני התפלה, כשישב הרה"ק רבי חנה מקאלאשיין זצ"ל עם כמה מהחסידים ודיבר דברי חסידות וסיפורי צדיקים בעת שתיית הקאווע, והנה נכנס חותני הרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק זצ"ל, וענה הרה"ק מקאלאשיין זי"ע ואמר, בטח אמר רבי איציק'ל תיקון ליל שבועות בשם כל ישראל, וממילא יש לנו ג"כ חלק בזה, רבי איציק'ל לא השיב כלום ויצא משם, והרה"ח ר' משה גאלדקלאנג ע"ה שהיה שם, העיר ושאל, הלא גם אנחנו אומרים תיקון ליל שבועות, השיב לו הרה"ק מקאלאשיין, אבל אנחנו מפסיקים בעת בדיבור, ואילו רבי איציק'ל אינו מפסיק בדיבור (מתפלת ערבית של ליל שבועות עד קדושת כתר), והוסיף, אך אני לא נולדתי להיות אילם.

100 כן מובא בספ' י"ג אורות ח"ב (דף רל"ו): בבעלזא היו מקילין לבשל בפסח תפוחי אדמה עם קליפתן, אע"ג דרבים מדקדקין שלא לאכול בפסח רק פירות שאפשר לקלפם מחשש שנדבק בקליפתן משהו חמץ, וכ"ש שלא לבשלם עם קליפתן, מכל מקום הקילו בזה, כי בפסח היה עיקר מאכלם תפוחי האדמה, ולא היה הזמן מספיק לקלף כמות

ס'איז מסתמא געווען א גרויסער עולם און ס'איז נישט געווען דעמאלטם קיין שיילער'ס ווי היינט.

רבינו: אזוי איז געווען א חומרא נישט צו עסן קיין שום זאך מיט קליפה. מ'האט אלעם אפגעשיילט.[101]

*

רבינו: אין צאנז האט דער עולם אויף אחרון של פסח געברענגט קנייטלעך. און מ'האט דאם אויסגעמישט און געטיילט. אפילו פון אזעלכע אידן וואם א גאנץ יאר האט ער נישט געגעסן ביי זיי, האט ער אחרון של פסח זיך יא געמישט.

א' הנוכחים: פארוואם טאקע?

רבינו: ווייל ער האט געהאלטן אז פסח זענען זיי מער נזהר.

האדמו"ר משינאווא: דער וואויידסלאווער זיידע ז"ל (אבי אמו כ"ק הגאון הצדיק רבי ישכר דוב בער הלוי ראטענבערג ז"ל אבד"ק וואודיסלוב) פלעגט זאגן אויף דעם, היינט ווען מען זאל עסן פון די גאנצע שטאט, וואלט מען געגעסן נבילות וטריפות...

הרדר"ש: מ'ברענגט אויך צו אז רבי דודל דינובער האט געזאגט אז דער טעם איז ווייל אחרון של פסח איז נאך העכער ווי גאנץ יום טוב, איז דא א גרעסערע שמירה.

רבינו: יא, אזוי זאגט מען.

גדול לכל קהל האורחים לפני הבישול (אך יתכן שבעבור הרה"ק מבעלזא בעצמו קלפו לפני הבישול).

אמנם עיי' בס' ביתו נאוה קודש - בעלזא (ח"ה עמ' תל"ד) שיש אומרים שבבעלזא לא אכלו תפוחים בפסח, ועל כן בעת השלחנות והסעודות הביאו למרן "קאמפאט צימעס" עשויים מתפוזים מבושלים, ולא מתפוחים. - ומהגאון החסיד ר' שלו' בראנדער שליט"א שמעתי, כי ראה במו עיניו בבעלזא שמכרו בפסח 'תפוחים' בחצר הבית המדרש ושל הגרויסע שטוב, האיש שמכר שם בכל השנה, וכנראה היה זה 'שטילע חומרא' ולא כולם ידעו מזה.

והגה"צ אב"ד בילגורייא זצ"ל כותב בכתביו על דבר זה, ומדגיש, כי רק תפוחים מבושלים לא אכלו, מה שאין כן תפוחים חיים אכלו בבעלזא, ומציין כי מנהג זה נתפשט בכל בתי הבעה"כ בעיירה בעלזא, ולאו דוקא בבתיהם של רבותינו, ומביא שאביו מרן מהרי"ד זי"ע נימק על כך הטעם, משום שגרעיני התפוחים בקערה דומים קצת בצורתם לחיטים, עי"ש.

101 וטעם הדבר כדי להישמר מכל חשש של נגיעת המאכל בחמץ האסור בפסח אפילו במשהו, והגאון הגדול פוסק הדור ר"מ שטערנבוך שליט"א הוסיף (בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן רכ"ה ס"ק א) שבזמנינו שמרססים הפירות וירקות בסם נגד תולעים ושאר מזיקים, גדול יותר החשש של תערובת חמץ.

אין זרע קודש (לאחרון של פסח) זאגט ער אז דאם וואם מ׳מישט זיך אחרון של פסח, דאם ווייזט אז מ׳פסל׳ט נישט קיין אנדערן איד. נאנין פסח האט דאם אויסגעזעהן אזוי ווי א פירוד, דער האט נישט געגעסן וואם דער אנדערער האט יא געגעסן, וועגן דעם מאכט מען שפעטער א אחדות פארקערט ווי ביז יעצט.[102]

אבער אחרון של פסח האט מען בכלל מיקל געווען אין די אלע חומרות.[103]

אחרון של פסח האט מען אויך געגעסן פשוט׳ע מצות.[104]

אבער ס׳איז אינטערעסאנט, נאר די תלמידי בעל שם האבן געמאכט א חומרא פון געבראקטס.[105] די אשכנזים האבן

102

עיי׳ בזרע קודש שכתב: ...כי יו״ט האחרון של פסח מורה על התחברות ישראל שאין מחמירים כל כך, ואין אחד מחמיר יותר מחבירו, ויכול כ״א לאכול עם חבירו, אז מורה מה פעלנו באכילת מצה שבאנו להתחברות וכו׳, עיי״ש באריכות.

103

ומקור הדברים הוא בס׳ דרך פיקודיך כל דבר שאדם עושה מצד החומרא יותר משורת הדין, מהראוי שלא להחזיק בחומרא הזו ביום אחרון של פסח, דכיון שנוהג החומרא הזו גם ביום האחרון, א״כ מחזיק הדבר לחמץ גמור, ולא ניחא למארייהו לומר הכי, עכ״ל.

עוד טעם איתא בספה״ק בארות המים בשם הרה״ק ר׳ הערש מרימאנוב זי״ע, שהימים האחרונים כמו אחרון של פסח, הם בבחי׳ ״ממוצע״ בין הימים הקדושים והנעלים של יו״ט ובין ימי החול, ע״כ מקילין כבר באחרון של פסח בדברים שהחמירו ביו״ט גופא, כגון לאכול מצה שרוי׳ה, וכן הוא הטעם שבשמיני עצרת אוכלין בסוכה בלי ברכת לישב בסוכה, כדי לא לירד בפתע פתאום מאיגרא רמא דהיינו מהיו״ט לימי החול.

104

עיי׳ בס׳ מעדני שמואל (קיז אות כו) המנהג הוא במדינתנו שכל הנזהרים לאכול מצה שמורה בפסח משעת קצירה, וכן הנזהרים שלא לאכול בפסח מצות על ידי שרייה ובישול, מכל מקום ביום טוב האחרון של פסח אין נזהרים בכל זה, ושמעתי בשם גדולי הצדיקים שמשנים הקודמים שגם הם נהגו כן, והשתמשו ביום טוב האחרון במצה שאינה שמורה משעת קצירה בכל הכלים של מצה שמורה, ולשנה הבאה שוב השתמשו באותן הכלים הנ״ל במצה שמורה כבשל אשתקד.

ובס׳ לקוטי מהרי״ח (מא ב) כתב: וכן המנהג אצל כמה צדיקים חסידים ופרושים שאוכלים באחרון של פסח מצה מחיטים שאינם שמורים משעת קצירה אף שנזהרים בזה כל ימי הפסח, וכן מובא שבשביעי של פסח לעת ערב היה המגיד מקאזניץ ממתין ומצפה לאכילת המצות הפשוטות.

וכן מובא מנהג זו בקונטרס המנהגים דקוידנוב (אות עב), מנהגי בית אהרן קארלין (עמ׳ ז), אוצר החיים צאנז (אות שפא), דרכי חיים ושלום (אות תקמו תרכא). ועיי׳ בס׳ מיכל המים שבאחש״פ היה הגה״ק רא״ד מבוטשאטש מצוה לחסידיו שיתנו מצות פשוטים בתוך הרוטב.

105

חסידים ואנשי מעשה מעולם הקפידו לא לאכול מצה שרויה בפסח, הנקרא בלשוניו ״געבראקטס״, מאוד הקפידו על חומרא זו, חוץ מאחרון של פסח בחוץ לארץ שאז הקילו לאוכלו.

״געבראקטס״ הוא כינוי למצה שכבר נאפה כהלכתו, ואח״כ הכניסוהו במים, אשר מדינא דגמרא אין שום איסור לעשותו וליכא כלל חשש חימוץ, ואדרבה בגמ׳ (פסחים ל״ט) איתא, אלו דברים שאין באין לידי חימוץ האפוי והמבושל, עכ״ד. ופירש״י (שם) כלומר אפויה, אפילו הוא מבשלו אח״כ אינו מחמיץ, עיי״ש. ותו בגמ׳ (שם מא.) מובא ״שיוצאין ידי חובת מצה ברקיק השרויה בתבשיל לאחר אפייתו״ ומשמע להדיא דאפשר אפילו לקיים בו מצוות אכילת כזית מצה, אעפ״כ קימו וקיבלו החסידים עליהם ועל זרעם להיות אוסרי״ם לאכול ״געבראקטס״ דהיינו מצה שרויה.

אחד מהמקורות הראשונים לאוסרו, מובא בשו״ע הרב (בתשובה סי׳ ו) ונצטט כאן תוכ״ד: באמת כי גם שאינו איסור גמור וברור מדינא, אעפ״כ המחמיר תבוא עליו הברכה, ואינו מן המתמיהין לאמור שהוא חומרא בלא שום טעם, אלא טעמא רבא אית בהו להזהר מחשש איסור דאורייתא, כי עינינו הרואות בהרבה מצות שיש עליהם מעט קמח אחר האפיה, וזה בא מחמת שהעיסה לא נילושה יפה יפה, וע״כ אי אפשר להכחיש מה שאנו רואין בחוש, והמשהו קמח שהוא על המצה, שמותחמץ במרק כשמפררים את המצה לתוך המרק כנהוג בשבת, יש בזה חשש איסור דאורייתא כי אין כאן תערובת כלל.

אבל במצה טחונה שעושין ממנה עגולים (קיידלעך) בזה יש לדון אולי הוא תערובת, ותלוי באשלי רברבי במחלוקת הפוסקים ביו״ד סי׳ ק״ד גבי תערובת יבש בלח.

והא דלא הזכירו המפרשים חומרא זו, היינו משום שזה לא מצוי כלל אלא בעיסה קשה שהיא נילושה יפה, ובדורות הראשונים היו שוהין הרבה בלישה וגלגול עד שהי׳ נילוש יפה, עד לפני כעשרים שנה נתפשטה זהירות זו בישראל קדושים למהר מאוד מאוד בלישה, מזה נצמח חסרון זו שמצוי קמח על הרבה מצות מעליהם כנראה בחוש למדקדקים באמת, ומ״מ אין למחות - מסיים השו״ע הרב - בהמון עם המקילים כיון שיש להם על מה שיסמוכו, אבל לפי מה שכתב האריי״ל להחמיר כל החומרות בפסח פשיטא שיש להחמיר, ומ״מ ביו״ט האחרון המקיל משום שמחת יו״ט לא הפסיד, ובמי פירות פשיטא דאין להחמיר כלל כל הפסח. עכ״ד.

והנה יש ארבע טעמים בדבר החומרא הזאת, א) סברת התניא משום קמח הנשאר מעל המצות, ב) סברת המחצית השקל משום גושי קמח שנשארים בתוך המצות, ג) סברת הראב״ן דדלמא אתי למיטעי בקמח, ד) סברת העולת שבת דע״י הבישול יהא הקמח חוזר וניעור.

וכמה נפק״מ יש בין ד׳ טעמים אלה, לטעמו של התניא נמצא דגם שרויה בצונן אסור, ואדרבה חמירא טפי, כי אם הוא ברותחין יש מקום להתיר, דהוי כחלוטה, אבל בצונן פשיטא דאסור, (וכן בשו״ת דברי ישראל מביא שהגר״א ציוה זאת לסניף להתיר לאכול קיידלע״ך ברותחין, וכן מובא שהחזו״א ועוד גאונים התירו מצה שרויה דייקא ברותחין).

ועוד לטעם הנ״ל, יש שכתבו שאין לחוש אלא במצה שלימה כמות

געגעסן געבראקטם גאנץ פסח.[106]

האדמו"ר משינאווא: דער חתם סופר.

רבינו: יא, כידוע, הגם דער חתם סופר אליינ'ס שרייבט אין א תשובה (שו"ת חת"ס יו"ד סי' רכ"ב) אז ס'איז א מצוה נישט צו עסן מצה שרוי'.[107]

שהיא, אבל במצה כתושה או טחונה ליכא למיחש, דאפילו אם המצא תמצא באחת מעט קמח הרי ע"י הכתישה בוודאי נעשה אבק דק, ובלבל מאוד עד שבוודאי לא ימצא קורט מהקמח במקום אחד, שיהא נופל עליו שם חימוץ כלל, דנראה בחוש ששנים או שלשה גרגירים דקים מהקמח או אפילו יותר מעט אינו כלל בגדר חימוץ, וכן כתב השערי תשובה (סי' ת"ס) (אמנם במהרי"ל מבואר להדיא דאפי' גרגר אחד מחמיץ, שכתב - כשנאפו המצות מאוד מאוד יזהרו שלא יבא עליהן קמח, "אפי' כמלוא עוקן מחט" דנתחמץ במאכל, עיי"ש).

ועוד דיש אומרים דלטעם זה מותר לשרות במי פירות, וכמו שכתב התניא בעצמו שבמי פירות אין להחמיר כלל, וכ"כ בשע"ת (שם).

אמנם גם בזה יש חולקין שסוברין דאפילו במי פירות יש להחמיר, דאפשר שעל ידיהם יתעורר כח המים בהמצות, ועם המי פירות יתחר להחמיץ, וכ"כ הפמ"ג (סוף סי' תס"ו).

106 עיי' בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' כ"ח) כתב שהחסידים מחמירין לא לאכול מצה שרויה, אבל אביו (הגאון החכם צבי ז"ל) תירץ כל החומרות, וסבר "שמשום חשש רחוק כי האי אין למנוע שמחת יו"ט"

וכ"כ היעב"ץ בספרו מור וקציעה (סי' תס) שלית לחוש להמחמירין, וראינו מחסידי עולם שאכלוהו.

ועי' בס' מעשה רב (סי' קס"ו) שמביא שהמנהג הגר"א הי' לאכול קניידלע"ך בפסח, ואין לחוש שמא נשאר מקום שלא נאפה יפה.

ועיי' בשו"ת דברי ישראל מביא שהגאון ר' יהודא אסאד ז"ל ג"כ אכל קניידלעך בפסח ולא חשש לכל הטעמים של האוסרין שהבאנו לעיל, עיי"ש.

ומספרים פעם ראה הרה"ק מראפשיץ ז"ל יהודי א' שבכל מנהגיו ותהלוכותיו כל השנה התנהג בחסידות ולא כמנהגי בני אשכנז, אבל בפסח בשביל נוחיותו אכל געבראקטס, באמרו שמתנהג כבני אשכנז, ביקש הרה"ק הנ"ל שיביאו לו מחזור של ראש השנה, והראה לאיש הנ"ל הפייט "אנסיכה" (שבני אשכנז אומרים אותו במוסף של ר"ה אחרי התקיעות של מלכיות, והוא פייט ארוך מאוד), ואמר לו בנועם שפתיו: קניידלעך עסטו, און "אנסיכה" זאגסטו נישט? (פי' שרמז לו שהוא עושה מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל, וכשנוח לו הוא חסיד, ואם לאו הוא אשכנזי) ודפח"ח.

107 וולש"ק שם (סי' רכ"ב): ...ה"נ דמצוה הוא ופרישות שלא לאכול מצה שרוי' בפסח.

ובמנהגי חתם סופר (סימן י' סעיף כ"ח) כתב: בימי הפסח לא רצה לברך על פת בשחרית, רק שתה אחר הקידוש משקה ורחץ פיו, "ואכל שנים שלשה עגולים מתוך הרוטב (שקורין קניידע"ל)", עיי"ש.

אבער ס'איז אהנגענומען אז דער חתם סופר האט געגעסן, דער מהרש"ג שרייבט אזוי אין א תשובה (שו"ת מהרש"ג ח"א סי' נ"ו), און אסאך זייער ערליכע אידן, אשכנזים, האבן געגעסן געבראקטם. זיי האבן נישט פארשטאנען אנדערש, אז נישט איז עס נישט קיין שמחת יום טוב.[108] און נאר די חסידים, נאך ביי די ערשטע רבי'ם זיי האבן איינגעפירט די חומרא.[109]

ובשו"ת בצל החכמה (חלק ו' סי' מ) מיישב הסתירה, דקודם כל לא נתכוין שיש בזה מצווה, דהרי אם מצווה היא אינה פרישות, ואי פרישות היא אינה מצווה, אלא בוודאי כוונתו שהיא נדנוד מצווה של פרישות.

ועוד שבשו"ת שבט סופר (או"ח סעי' כ"ז) כ' שהחת"ס במנהגיו לא רצה לשנות ממה שקיבל מרבו החסיד שבכהונה הגאון ר' נתן אדלער זצוק"ל גם אם היה נוטה לדעת אחרת, עיי"ש, ולפי"ז לא קשה ולא מידי, עיי"ש.

108 עיין בהגדה לב העברי בדרשה לשבה"ג שכ': ובאשר מרן רבינו חת"ס זיע"א אשר אמרו שלא הי' נוהר מן המצה שרויה כנהוג, כי היה אומר אין כדאי בחשש כזה לדחות עונג שבת ויום טוב.

וכן הביא בס' הלכתא רבתא לשבתא להגאון משימאני ז"ל (ע' קכ"א): שבבירור ידענו שהתם סופר אכל מצה שרויה, כן אמרו לי בני בית של חת"ס, וע"ש עוד בהג"ה וז"ל: ובפ"ב עיר מולדתי נהגו לאכול מצה שרויה, כי כן ראו תלמידי ח"ס ז"ל מח"ס ז"ל שאכל שרוי' כל ימי פסח.

וראה גם בספר הנ"ל (ע' קצ"ח) שכ': הנה הגאון מוהר"ר משה יוסף האפמאנן סיפר לי שאביו הגאון מו"ה מיכאל ז"ל שאל את חת"ס ז"ל בענין שרויה, אם להחמיר שלא לאכול שרויה, והשיב לו, דאין צריך להחמיר, דעיקר החשש שלא לאכול שרויה דלמא נשאר במצה קמח ונאפה עליו ואח"כ נתנוהו ברוטב כמג"א (סי' תס"ג סק"ד), ועיין בח"י (שם סק"ב) והח"ס לא חש לקמחא.

וכן שמעתי ממורי ורבי הגה"צ ממאטעסדארף ז"ל ששמע מפי הגה"צ רבי עקיבא סופר ז"ל אבד"ק פרשבורג שמקובל אצלו מאבותיו שכן נהג הח"ס ז"ל.

109 ומקובל בין החסידים (וכן מובא בכתבי ר' יאשע שור"ב) שהבעש"ט הקד וש ג"כ לא נהג בחומרא זו, וכל חמיר"א זו נובע מהמגיד ממעזריטש זי"ע והוא הורה לנו הדרך בזה, (וכן בשו"ת פני יצחק מהגאון ר' אייזיק מווישטעפסק ז"ל כתב שכך היה דרכם של רבותינו ממעזריטש לא לאכול געבראקטם, עיי"ש)

ויש שהסבירו פשרן של דברים בטוב טעם ודעת, דהשו"ע הרב כתב (כדמובא לעיל) דהא שהפוסקים לא אסרו מצה שרויה, כי אז לא היה שייך החומרא כי אז היה שוהין הרבה בשעת לישתן ולא נשאר קמח על המצה, אבל לפני עשרים שנה התחיל להיזהר לגמור הלישה במהירות, ומזה יצא החשש שכמה פעמים נשאר קמח על העיסה, וכו' וכו'.

האדמו"ר משינאווא: אינטערעסאנט, אז דער מהר"ם א"ש האט אויפגעהערט צו עסן געבראקטס (כ"מ בס' זכרון יהודא).

רבינו: איך האלט אז דאס איז ווייל ער איז געקומען קיין אונגוואר. דער מהר"ם א"ש איז טאקע געווען א תלמיד פונעם חתם סופר, ער איז נתגדל געווארן אין אויבערלאנד.[110] אבער אין אונגוואר איז דאך שוין געווען חסידים.[111] און ער איז געווען זייער נאענט מיטן ישמח משה, אונגוואר איז דאך נישט ווייט פון אוהעל. ער האט אויך מספיד געווען דעם ישמח משה בפניו, ער איז געקומען צו די לויה – און אין אונגוואר איז שוין געווען חסידים בימיו, האט ער געהאט א גוטע נטיה צו חסידות, האט ער אנגענומען די חסידישע הומרא.[112]

והנה השו"ע הרב כתב תשובה זו אחר שנת תקנ"ב, כי הבעל התניא חותם עצמו "במו"ה ר' ברוך זלה"ה" ואביו הרי נפטר בשנת תקנ"ב, נמצא דהשינוי דהיינו ללוש המצה בוריזות ובמהירות גדולה, נעשה רק בחייו של המגיד ממעזריטש, כי הרי כותב שהשינוי נעשה בערך לפני עשרים שנה, נמצא דבדורו של הבעש"ט הקדוש לא היה שייך טעם זו כי אז עדיין לשו המצות יפה יפה, עד שלא היה נשאר קמח מעל המצות, א"כ אפשר לומר שאילו היה בדורו של הבעש"ט חסרון זו בוודאי היה אוסרו, ונחמד הוא.

110 אגב, עיי' בס' גדול בישראל - טענקא (עמ' רט"ו) שהרה"ק בעל הקול אריה כשהיה בן י"ד שנים כבר היה נחשב מתלמידי החת"ס, ופעם בליל פסח כשהיה יושב אצל שלחן רבו, ונתנו שם לאכול מצה שרויה כידוע המנהג והקפידא אצל אשכנזים אף החשובים והגדולים כמרן החתם סופר, אבל היות שהוא היה ממשפחת החסידים שלא היו רגילין לאכלו לא ידע כיצד יתנהג ומה לעשות, והתחיל לבכות.

ושאל לו רבו מה קרה, ואמר לו הקול אריה ספיקתו שהיות שאצל אבותיו אין אוכלין זה, איני יודע אם יאכל עכשיו, אמר לו החת"ס: ביי מיר קענסטו עסן!, וכך עשה דאכל, אבל רק שם אכל וכשלא היה שם לא אכל בשום פעם, מפני שהבין מה שאמר לו רבו 'ביי מיר', דהיינו רק אצל רבו יוכל לשנות ממנהג אבותיו.

111 המהר"מ א"ש נתקבל לאב"ד אונגוואר בשנת תקצ"ה והיה שם עד פטירתו בשנת תרי"ב.

112 לתועלת הקוראים נציין גודל הערצתו של המהר"ם א"ש וקשריו עם צדיקי הדור.

עיי' בס' מפי ספרים וסופרים (על אבות עמ' ת) שהגה"צ רבי אהרן מאיר פרידלענדער ז"ל בעמח"ס 'אברך' למד בצעירותו בישיבתו של הגאון מהר"ם א"ש ז"ל באונגוואר, ואע"פ שהיה צעיר בהרבה משאר תלמידי הישיבה, נתקבל בתלמיד מן המנין מחמת גאונותו ותפיסתו החדה והמהירה, וגם שם היה נחשב בין האריות שבחבורה.

לימים איקלע הרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב ז"ל לשהות באונגוואר, והחליט רבי אהרן מאיר לנסוע אליו ליהנות ולהתחמם באורו הגדול, ושאר הבחורים לא ראו בעין יפה שהצעיר שנכנס לישיבה מסתופף אצל אדמו"ר של חסידים, והלכו להלשין עליו לפני מהר"ם א"ש ששמע דבריהם ולא הגיב עליהם מאומה, כשחזר הבחור לישיבה קרא לו ראש הישיבה, ושאלו בלשון חיבה: מאיר־טשע היכן היית, נענה והשיב שהיה אצל יהודי הדומה למלאך ה' צבאות, חייך המהר"ם א"ש ושאל בדרך צחות, מאיר־טשע כבר ראית מלאך, כאומר מנא לך שהוא דומה למלאך, וכי כבר ראית מלאכי עליון למען תדע שיהא הוא דומה להם.

לא עבר זמן הרבה והרבי ר' הירש איקלע לבקר באונגוואר מקום מגורי מהר"ם א"ש, ודיברו מקורבי הרה"ק מרימנוב על לבו שיפגשנו, ונענה לבקשתם והגיע לבקרו, ואכן יצא מכליו מרוב התפעלות בגדלותו וקדושתו, ולאחר שיצא את פני הקודש חזר לישיבתו וקרא את רבי מאיר, ואמר לו, מאיר־טשע די האסט רעכט, מאקע א מלאך ה' צבקות.

ועיי' עוד בס' אלה מסעי שמרן רבינו בעל הברך משה ז"ל סיפר מפגישתו של המהר"ם א"ש עם הרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב ז"ל, וד"ת שאמר הרה"ק אז, עיי"ש.

*

כן המהר"ם א"ש היה מעריץ גדול של הרה"ק העטרת צבי מזידטשויב ז"ל, ואף נמנה בין המסכימים על הספר הק' 'עטרת צבי' על הזוה"ק.

ובתשובתו להרה"ק מקאמארנא ששאלו אודות בני עירו שרצו לבטל א' מתקנת ה'עטרת צבי' בעירם (מובא בשו"ת אמרי אש א"ח סי' י"ט) מכנה את העטרת צבי "איש אלהים קדוש הגאון מהר"ן ז"ל" וכתב, שאין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חברו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין, וידעתי שלא ימצא מי שישקול עצמו בזמנינו, אשר ישאהו לבו לחשוב עצמו כהרב הגדול ז"ל...

*

כן ידוע שהרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן ז"ל לא נפגש עם המהר"ם א"ש מימיו, אולם למרות זאת ראה ברוח קודשו את גדולתו וקדושתו, ושאל תדיר את האנשים שהגיעו אליו מאונגארין אודותיו, והיה אומר כדרכו במליצת קודשו: צוויי מייער"ן יש לו להקב"ה בגינתו, אנכי, ורבי מאיר מאונגוואר.

*

כן ידוע גודל הערצתו של מרן הק' מצאנז אל המהר"ם א"ש, שכותב אודותיו בתוארים מופלגים, ראה לדוגמא (בח"א יו"ד סי' מ"ה) שם כתב: ...הוא מבואר בחתם סופר ובתשובות מהר"ם א"ש תלמידו לפסול מקוה כזו, וא"כ מי הוא המיקל נגד הני תרי אריוותא עילאין.

ובח"א (חו"מ סי' ה) כתב אקבל עלי באימה וביראה דברי אחד מגדולי דורנו ואומר כאשר יפסוק כן יקום למעשה, אשלח את דברי ודברי המשיג לאחד מגדולי דורנו... ושלח את שאלתו להכרעת המהר"ם א"ש שהשיב לו בשו"ת 'אמרי אש' (חו"מ סי' ד) ובהסכמתו לשו"ת

אמרי אש' כתב מרן הק' מצאנו: ...מה אני ליתן הסכמה על ספר מאדם הגדול בענקים, והלא שבחו מלא ארץ וצדקתו ויראתו יביעו כל, וגודל חכמתו ידוע בשער בת רבים מתשובותיו שנדפסו בחייו, וגם תלמידיו רבו גדולי הדור, ומה אנכי להעיד על אשר לא אבוא על תבונתו... ומאידך אף המהר"ם א"ש העריצו מאוד ומכנהו בתשובות שהשיב לו בכינויים מופלגים.

[ועיי' בס' שיחתן של עבדי אבות (ח"א עמ' מ"ה) פעם היה אא"ז הדברי חיים באונגוואר מקום משכן כבוד הגאון מהר"מ א"ש זצ"ל, ובעת סעודה גדולה שנעשה לכבוד האורח הדגול נתכבד הדברי חיים בדברי תורה ואמר פלפול חריף כדרכו בקודש (במיוחד בהזדמנות כזו לידע ולהודיע שיש תורה בין החסידים להוציא לזות שפתיים שנתגבש אצל רבים באמצעות לזות המשכילים שונאי היהדות הנאמנה מהרפיה ומגדפיה), והמהר"ם א"ש הפסיקו להדברי חיים בקושיות על דבריו, והדברי חיים לא השיבו כלום והמשיך הלאה, אח"כ אמר המהר"מ א"ש זצ"ל פלפול.

המהר"ם א"ש ז"ל מחמת זקנותו וחולשתו פייס את הדברי חיים על שאינו יכול ללוותו כראוי לכבודו, ושלח אחריו את בנו הגאון רבי מנחם זצ"ל, ובעת שנפרדו אמר הדברי חיים להגאון רבי מנחם א"ש ז"ל שבעה מקומות בש"ס בבלי וירושלמי לעיין בהם ישובים לקושיות אביו, וסתירות על דברי אביו, שלא אמרם במקום בכדי שלא לבייש את הרב בפני צבור קהלו, ועיי' בס' י"ג אורות (ח"א) שג"כ מביא עובדא זו].

*

אגב, עיי' בס' דברים ערבים שהרה"ק ר' צבי הירש מליסקא ז"ל בעמח"ס אך פרי תבואה הגיע פעם להגה"ק ר' מאיר א"ש זיע"א, ורצה הרה"ק מליסקא ליתן לו קוויטל ופדיון נפש, ולא רצה המהר"ם א"ש לקבלם הימנו, באמרו שאצלם אין נהוג דברים אלו. אמר לו הרה"ק מליסקא, שהרה"ק הרר"א מליזענסק זיע"א כותב בספרו הק' נועם אלימלך (פר' קרח) שאצל דתן ואבירם כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי, ופי' הרה"ק הרר"א את הפסוק, דהיינו שלא לקח מהם שום חפץ, ולכן לא היה יכול לעשות להם טובה ולהצילם, שאילו היה לוקח בעצמו איזה חפץ או פדיון מהם היה יכול לעשות להם טובה.

אמר לו הגה"ק המהר"ם א"ש שהוא רוצה לראות את המאמר בספר עצמו, ניתי ספר ונחזי, והראה לו הרה"ק מליסקא את הדברים בספה"ק נוע"א, וכראות הגה"ק המהר"ם א"ש את הדברים, ענה ואמר לו, שאם הרר"א כותב כך מוכרח הוא לקחת קוויטל הימנו, כי שמע מרבו הגדול הגה"ק החתם סופר זיע"א ששמע מרבו הגה"ק ר' נתן אדלר זיע"א שהפוילישע חסידים אין להם דרך ארץ.

וזאת על פי מעשה שהיה הרה"ק ר' נתן אדלר ז"ל היה עולה ומתעלה תמיד בעליית נשמה למעלה בשמי מעל, ותמיד אימת שבא היה כבר מוצא שם את הרה"ק הרר"א מליזענסק ז"ל ואת אחיו הרה"ק הרר"ז מהאניפאלי ז"ל, פעם אחת הקדים לבוא שם למעלה בזמן מוקדם מאוד בעת שעוד היו השערים סגורים, והוא היה שם מהראשונים שבאו, ותיכף כשפתחו את השערים נכנס פנימה, אך גם אז כבר מצא שם בפנים את הרה"ק הרר"א והרה"ק הרר"ז ז"ל, ולכאורה האיך יתכן שכבר היו אז בפנים, כי הרי עד אז היו השערים סגורים, אלא שהפוילישע חסידים אין להם דרך ארץ.

הרד"ש: זיי ברענגען אז איינער פון די משפחה פונעם חתם סופר האט אים פארגעהאלטן פארוואס ער איז פרום געווארן ביי דעם?, האט ער געזאגט אז ווען ער איז געקומען קיין אונגוואר, האט ער געזעהן אז ס'איז דא צוויי כיתות אידן, איבערא'ל איז דא יראים ושלמים. אבער ער האט געזעהן אז ביי די זייט וואס עסן נישט קין געבראקטס איז דא מער יראים, און ביי די אנדערע זייט איז דא מער די קלים.

רבינו: דעמאלטס שטימט עס מיט דעם וואס כ'האב געזאגט, ער האט געזעהן די חסידים.

האדמו"ר משינאווא: די טאכטער פונעם חתם סופר האט אים דאס געפרענגט.

רבינו: פארוואס ער עסט נישט קיין געבראקטס, האט ער געזאגט, אז ער זעט אז רוב פון די ערליכע אידן עסן נישט.

האדמו"ר משינאווא: יא, און רוב פון די אנדערע עסן יא, ממילא וויל ער אויך גיין מיט דעם.

רבינו: דער ייטב לב איז געקומען קיין סיגוט, אין סיגוט איז דאך געווען קאסובער חסידים, און אין קאסוב האט מען געהאט אנדערע כלים אויף געבראקטס אחרון של פסח,[113]

וסיים הגה"ק המהר"ם א"ש, מאחר שהגה"ק ר' נתן אדלר ז"ל רבו של רבי הגה"ק החתם סופר ז"ל אמר על הרה"ק הרר"א דברים כאלו, והוא כותב דברים נשגבים אלו בגודל ענין שהצדיק יקח חפץ מבני אדם, מוכרח אני לקבל את הקוויטל והפדיון ממך, ולקח הגה"ק המהר"ם א"ש את הקוויטל מהרה"ק מליסקא, עיי"ש.

113

הרבה צדיקים מחמת טעמים הנ"ל ועוד טעמים שהיו כמוסים עמהם, הקפידו לאכול שרויה באחרון של פסח, ומסופר על הרה"ק ה"גוטער יוד" מניישטאט (בנו של המאור ושמש ז"ע) הי' אומר לפני שאכל מצה שרויה בהתלהבות ורשפי אש, "לשם יחוד קוב"ה ושכינתי'ה הריני מקיים מנהג ישראל שתורה היא" וכו'..

בס' אמונת ישראל מובא שהרה"ק מקאזניץ זי"ע הי' במוצאי ז' של פסח, ממתין ומצפה לכלות היו"ט ולצאת הכוכבים, כדי שיוכל לקיים המנהג ישראל לאכול מצה שרוי'ה באחרון של פסח.

ומנהג ראפשיץ הי', שכל הבעה"ב של העיר היו מביאים קנידלעך לשולחנו הטהור של הרה"ק מראפשיץ באחרון של פסח, והרה"ק וחסידיו אכלו מזה.

ובס' י"ג אורות (ח"ב פרק ז) הביא מנהגו של הרה"ק מראפשיץ, וכתב שהרה"ק מראפשיץ הנ"ל, אמר פעם בדרך צחות בדרכו בקודש, שמהקנידלעך מכיר את טיב בעליו – והסביר – שהקנידלעך הרי עושים עם שומן אווזים, נמצא שאם הבעה"ב קם בבוקר בהשכמה לומר תהלים ונותן ג"כ מזון לאווזים ומפטמם, אז נתוסף להם הרבה

מ׳האט נישט די כלים פון פסח.[114] און דער ייטב לב איז דאך געקומען פון גאליציע, ער האט נישט געהאט די חומרא. מ׳האט נענוצט די געהעריגע כלים, און איבער א יאר האט מען עס געגוצט געהעריג אויף פסח.

האט ער געזען אז ס׳איז דא חסידישע אידן אין שטאט וואם זיי האבן אזא חומרא, האט ער געהייסן האבן אנדערע כלים. ער האט געזאגט, ׳ער וויל נישט די בעלי בתים זאלן זיין פרומער פונעם רב, ס׳איז נישט קיין גוטע זאך. אז ס׳איז דא בעלי בתים אין שטאט וואם האבן א חומרא מוז עם דער רב אויך טוהן...׳

איך האלט אז דאם איז געווען די סברא פונעם מהר״ם אש. ער האט אויך אזוי פארשטאנען, ס׳איז נישט גוט אז די חסידים זענען פרומער פון אים.

באמת, דער מהר״ם אש האט מחמיר געווען אחרון של פסח אויך, ער האט געהאלטן אז ס׳איז א זילותא פונעם יום טוב שני (כן מובא בס׳ זכרון יהודה).[115]

ס׳איז דא אין שערי תשובה (סוס״י ת״ם) שרייבט ער, אז ביידע סארט אידן סיי די וואם עסן קניידלעך גאנץ יום טוב, און סיי די וואם עסן נישט גאנץ קניידלעך אין יום טוב, אויף ביידע ׳אני קורא עליהם ועמך כולם צדיקים׳, ווייל די מיינען שמחת יום טוב און די מיינען נזהר צו זיין פון חמץ.[116]

ער איז געווען א געוואלדיגער גרויסער מענטש, דער מהר״ם א״ש. ער איז געווען א תלמיד פונעם חתם סופר נאך פאר פרעשבורג. און ס׳איז דא אין חתם סופר מערערע תשובות צו אים, און שפעטער אין די שפעטערע יארן האט דער חתם סופר אים אויפגעהערט צו שרייבן ׳תלמידי׳. ער פלעגט אים אמאל שרייבן אויף אים ׳תלמידי׳ און שפעטער האט ער אויפגעהערט. דער חתם סופר האט געזאגט ׳ער איז אזוי גרוים׳, ער קען שוין נישט שרייבן אויף אים ׳תלמידי׳. און דעם מהר״ם א״ש האט וויי געטוהן אז דער רבי שרייבט אים שוין נישט ׳תלמידי׳. ווייל אז דער רבי שרייבט אים ׳תלמידי׳ איז טייטש אז דער רבי איז זיך מתייחם מיט אים, דער רבי זעט אים וויי זיין תלמיד, און יעצט אז ער שרייבט שוין נישט ׳תלמידי׳, האט אים עם וויי געטוהן. האט ער געשריבן פארץ רבי׳ן אז דער רבי איז א ׳זקן ששכח תלמיד״ו׳, אזא מליצה האט ער געשריבן אז ער האט פארגעסן ביים שרייבן אויף אים, דעם ׳תלמידי׳ אז ער איז א תלמיד.[117]

שומן, נמצא שהקניידלעך האלו מעולים, אבל אם הבעה״ב ישן עד הבוקר ומרעיב את האווזים, אזי אין להם די שומן, ונמצא שהקניידלעך גרועים, - בסוד קדושים רבה אמונתך.

ומקובל שהרה״ק מראפשיץ אמר פעם טעם לאכילת קניידלעך באחרון של פסח, שיהי׳ הודמנות לברך ברכת בורא מיני מזונות, שלא יכולין לברך בכל ימי הפסח.

ומחמת סיבה זו נהג הרה״ק ר׳ יהושע׳לע דזיקובער ז״ל (בעל העטרת ישועה), בליל אחרון של פסח, מיד לאחר קידוש מקודם שנטל ידיו ללחם משנה, הביאו לפניו קניידלעך ובירך ברכת בורא מיני מזונות.

114

ויש לציין דהנה היו צדיקים שהשתמשו בכלים מיוחדים באחרון של פסח, כי אז המנהג לאכול געברקאטס, ולא השתמשו בכלים רגילים של ימי הפסח, והוא מפני שהקפידו שיעברו שנים עשר חודש שלימים על הכלים לפני שישתמשו בהם עוד הפעם בפסח הבאה, ובשנה מעוברת לא הקפידו על זה (מאחר שכבר עברו יותר מי״ב חדשים).

וכן כ׳ בס׳ דרכי חיים ושלום (אות תקע״ב) ובס׳ מנהגי קארלין, וכ״כ בס׳ אוהב שלום (חלק המנהגים עמ׳ ס) שהרה״ק ר״ש מקאמינקא נהג שאף באחרון של פסח לא אכל מצה שרויה משום שהקפידו שיעברו שנים עשר חודש שלימים על הכלים, אך בפסח שקודם שנת העיבור לא חששו והיו אוכלים שרויה באחרון של פסח. אולם רוב הצדיקים לא הקפידו על זה כלל וכפי שהעיד המעדני שמואל (סי׳ קיז סכ״ו), ובטעם הדבר על פי מש״כ בשו״ת מהרי״א הלוי (ח״א סי׳ ל״א) משם זקינו החכם צבי (סי׳ עה) דגם אם חסר איזה ימים ג״כ מיקרי ישן י״ב חודש, וכבר נתייבש והוי כעפרא בעלמא וכ״כ בברכת הפסח ובסמא דחיי״.

אולם היו צדיקים שבכל זאת החמירו על עצמם ושלפני הפסח היו מכשירים את כל כלי הפסח עיי׳ בס׳ ילקוט אוהב ישראל (אות מ״ד), וכ״ה מנהג סקווירא.

115

כן נהוג בבית צדיקי נאדבורנא שהקפידו לא לאכול געבראקטס אפי׳ באחרון של פסח, כי קבלה בידים שהרה״ק ר׳ ארון לייב מפערמישלאן ז״ל אמר שהוזהר מפי אליהו הנביא זכור לטוב שני דברים, א) לא להקל באחרון של פסח בשום חומרא שנהוג בפסח, חוץ מלטבול כזית המוציא במלח ב) שלא ישנה בשמיני עצרת וישב בסוכה כמו בכל ימי חג הסוכות.

וכן כ׳ החיד״א וכן איתא בשם הפרי חדש, שאחרון של פסח הוא כשאר ימים של פסח לענין חומרות של חמץ.

116

עי׳ שם לשונו: בין המחמירים ובין המקילים, אלו ואלו עושים לשם שמים. אלו דעתם לפרוש משימצא דשימצא חימצא ובר חימצא, בכדי להיזהר מחמץ כל שהוא בכל חומר האפשר. ואלו משום מניעת שמחת יום טוב, שלא ערב להם לחם מצה חריבה. ועל אלו ועל אלו שלבם לשמים קורא אני ועמך כולם צדיקים.

117

עי׳ בהקדמת דרשות חתם סופר שהחתם סופר אמר לבנו הגה״ק רבי שמעון מקראקא ז״ל אודות המהר״ם א״ש ׳ער איז מיר איבערן קאפ געוואקסן׳ לוא היה לי זמן רב כמוהו הייתי גם אני בקי כמותו בקדשים וטהרות.

האדמו"ר משינאווא: נו, און ס'האט געהאלפן?

רבינו: ניין...

הרה"ש: רבי עקיבא איגר האט אויך נישט געוואלט שרייבן פאר קיינעם 'תלמידי', אזא ענין האט ער זיך געהאלטן, אז ער האט געשריבן 'תלמידי' ער האט געזאגט 'איני יודע מי למד יותר ממני', ער וויסט נישט ווער ס'האט געלערנט פון וועמען.[118]

דער חתם סופר און רבי עקיבא איגר זענען געווען גערוקט איין יאר אין די עלטער.

רבינו: יא, אויך זייער פטירה איז געווען אינגאנצן דררי יאר אפגערוקט.

ס'איז אינטערסאנט, וועז רבי עקיבא איגר איז נפטר געווארן (ביום י"ג תשרי תקצ"ז) – דאם איז געווען דררי יאר פאר די פטירה פונעם חתם סופר (שנלב"ע ביום כ"ה תשרי ת"ר) – האט דער חתם סופר געהייסן פארץ כתב סופר אז ער זאל צוגרייטן א הספד מספיד צו זיין דעם זיידן אין שוהל, למעשה האט ער נישט געזאגט דעם הספד, כ'וויים נישט די סיבה – ער האט אים אבער געהייסן צוגרייטן א הספר, אבער וועז דער חתם סופר איז נפטר געווארן האט ער דעמאלטם געזאגט שטיקלעך פון יענעם הספד אלין א הספד אויפן חתם סופר.[119]

118

עיין בהקדמת שו"ת רע"א ח"א במכתב הגרע"א לבנו המו"ל "עוד אבקש מבני שי' הלא תראה רבים מהשואלים אשר תדע כי למדו בישיבתי וכו' אל תכנה את מי מהם בשם תלמיד וכו' כי מעודי לא קראתי לאדם תלמיד כי אמרתי מי יודע מי למד יותר ממני אף כי עכשיו שרבים מהם גדלו הצליחו בלימודם ועשו פרי". ע"כ.

עיין בס' תולדות בעל ויחי יוסף מפאפא ז"ל (עמ' רפ"ד) שהגה"צ הנ"ל כותב לא' מתלמידיו הסיפור של החתם סופר והמהר"ם א"ש, וכותב לו: ובתשו' "זכרון יהודה" (מהגאון רבי יהודא גרינוואלד ז"ל) דקדקתי שהוא כותב בכל פעם לתלמידו בלשון "להתלמיד" החשוב ולא בלשון "תלמידי", ונראה דהוא ג"כ מטעם זה.

אגב, מן הענין לציין מה שכ' בשו"ת "תרומת הדשן" (ח"ב סי' רל"ז) שכתב "מה שכתבת מאיזה טעם רגילין העולם לומר זה רבו של זה בשביל שלמד ממנו זמן אחד תוספות או פירוש, ואפשר שהרב שמע מן התלמיד יותר חידושים ממה ששמע הוא ממנו אין לדקדק כל כך אחר זה המנהג כי מנהג אבותינו תורה היא, וקצת ראיה יש לי לזה מתוס' דברכות".

119

עיי' בס' סנה בוער באש (עמ' שנ"ו) שכותב: עם פטירתו וסלוקו לחיי העולם הבא של חותנו וזקינו רבינו עקיבא איגר שלח מרן החת"ס את נכבדי הקהילה אל בנו הכתב סופר לכבדו שישא דברי קינה והספד על מות זקינו גאון האדיר, ואכן הסכים רבינו הכתב סופר להעלות על הכתב דברי הספד נרגשים ביותר על זקינו ושלח את הקונטרס לאביו הגדול ואמר "יראה כבוד אבי שפקודתו שמורה רוחי להספיד את זקיני זצ"ל, אבל רק בכתב בלבד, אבל לישא הספידא בבי כנישתא רבתי לא אוכל בשום אופן, כי אינני ראוי לעמוד במקום קדוש אתריה דמר אבי".

120

עי' דרשות חתם סופר (ח"ב דף שפ"ו:) הספד על פטירת אשתי הצדיקת הרבנית מ' שרל' זצ"ל ביום ג' ח"י אדר שני פ' שמיני תקצ"ב לפ"ק. עיי"ש את כל דברי ההספד המיוסד על כל פסוקי 'אשת חיל' מהכל ועד כלה.

אגב, בס' מאורן של ישראל על הגרעק"א (עמ' קמ"ו) צעיין דבר פלא שעל מציבת הרבנית הנ"ל לא נזכר כלל שהיא בתו של הגרעק"א, וזה נוסח מציבתה: "פ"ט הרבנית הצדקת המפורסמת המיוחסת מ' שרל שהיתה אשת הראב"ד מהרמ"ס נ"י, נפטרה ונקברה ביום ג ח"י אדר שני תקב"ן לפ"ק, תנצב"ה".

121

ויש לציין שבדרשות חת"ס (ח"ב דף ש"ע) מובא דברי הספד שמרן החת"ס נשא על חותנו הגרעק"א וז"ל שם: בעזה"י אור ליום ה' פ' וישלח תקצ"ח לפ"ק. דרוש שדרשתי יום א' פ' וישלח י"ב כסליו ביום שמועה כי ביום י"ג תשרי העבר נלקח ארון אלקים האאון מו"ח זצ"ל שהי' אבד"ק פאזען יע"א. והוא ז"ל פקד וציוה שלא להספידו ומ"מ דרשתי יום א' פ' וישלח הנ"ל דרשה זאת.

וכן כותב שם באמצע דברי ההספד: הנה נהפך ההספד "כי סגר עלי המדבר", אך במקום הספד ימחול לי כי אשיב על דבריו...

ובדרשות חת"ס החדש מובא בהג"ה שתלמידי החת"ס דייקו שהחת"ס כתב בראש דברי ההספד על חותנו 'דרוש שדרשתי', לא כתב 'דרוש והספד' כפי שנהג לכתוב על שאר דברי ההספד המובאים שם, כי הוא ציוה שלא להספידו ע"כ הוא מכנה את דבריו רק דרוש בעלמא, ועיי"ש בתוכ"ד הקדושים.

וועז דער חתם סופר האט התונה געהאט מיט רבי עקיבא איגר'ס טאכטער, ביי ביידע איז עס שוין געווען א זיווג שני, ער איז שוין געווען א מיטל–יעריגער מענטש, ער איז געווען אסאך עלטער פון איר. אבער די רביצין איז אווענק פאר אים, רבי עקיבא איגר'ס טאכטער, ער האט איר מספיד געווען 'אשת חיל', ס'איז דא דער הספד וואס ער האט איר מספיד געווען, ער האט אויסגעטייטשט אויף איר דעם גאנצן 'אשת חיל'.[120]

זיין הספד אויפ'ן שווער, אויף רבי עקיבא איגר, דאם איז געווען צוויי חדשים שפעטער, מ'האט אים נישט אויסגעזאגט גלייך.[121]

א' הנוכחים: ער טייטשט דארט דעם פסוק 'ותמת דבורה מינקת רבקה' (בראשית לה, ח).

רבינו: יא, ער זאגט דארט אז פון איר האט מען געקענט משיג זיין די גרויסקייט פון רבקה אמינו. האט ער געזאגט

פאר זיינע קינדער, זיי האבן דאך קיינמאל נישט געקענט רבי עקיבא איגר, האט ער געזאגט זיי זאלן זיך מתבונן זיין אין די צדקות פון זייער מאמע – רבי עקיבא איגר'ס טאכטער – אזוי וועלן זיי אביסל משיג זיין גודל קדושת פון זייער זיידן רבי עקיבא איגר.[122]

די וועלט זאגט נאך אז רבי עקיבא איגר איז אמאל געקומען קיין פרעשבורג באזוכן דעם חתם סופר, און די טאכטער, דעם חתם סופר'ס רביצין, זי האט שוין נישט געלעבט, ער האט חתונה געהאט נאכאמאל, ער האט געהאט א דריטע רביצין. און מ'האט קיינמאל נישט דערציילט פאר רבי עקיבא איגר אז די טאכטער איז אוועק. און יעצט איז געווארן א פראבלעם, אז ער קומט קיין פרעשבורג באזוכן דעם איידעם, וועט ער דאך קומען באזוכן זיין טאכטער, און ער וועט איר נישט טרעפן. איז מען געגאנגען פרעגן דעם חתם סופר, וואם מ'זאל טוהן? האט ער געזאגט, מ'זאל גארנישט נישט זאגן, ער וועט נישט וויסן, ער וועט נישט דערקענען. און אזוי איז טאקע געווען, און ער האט נישט באמערקט אז דאם איז נישט זיין טאכטער.

אין סיגעט איז געווען דער ערך ש"ץ, ער איז געווען דער דיין אין סיגעט.[123] ער איז געווען א תלמיד פון ייטב לב נאך פון אוהעל, ער איז געווען א גרויסער מתמיד, אן אויסער געווענליכער מתמיד. ער האט התונה געמאכט קינדער איז ער נאר געגאנגען צו די חופה. ער האט געזאגט אז ער איז נישט מחויב צו גיין צו די התונה. און ביי די אייניקלעך איז ער שוין נישט געגאנגען צו די חופה אויך נישט, ער איז בכלל נישט געגאנגען צו די שמחה.

ער האט געהאט קינדער, און ער האט געהאט טעכטער, און ס'איז געווען א באשטימטע ציים וואם די מענטשן פון שטאט זענען אים געקומען פרעגן שאלות, און אמאל איז זיין טאכטער אריין געקומען אין שטוב, ער האט געהערט איינעם אריינקומען הייבט ער אויף די אויגן און ער זעהט א מיידל, האט ער געמיינט אז דאם מיידל איז געקומען פרעגן א שאלה, זאגט ער, 'יא, וואם איז די שאלה?', רופט זיך זיך אהן 'איך האב נישט קיין שאלה', זאגט ער 'נו וואם טוהסטו דא?', ער האט נישט געכאפט אז דאם איז זיין טאכטער.

האדמו"ר משינאווא: דער ציעשנובער רב (הגה"ק רבי שמחה ישכר בער הלברשטאם ז"ל בנו של הגה"ק הדברי יחזקאל ז"ל משינאווא) האט געזאגט אויפן פעטער רבי ברוך גארליצער (בנו של מרן הדברי חיים ז"ל ותתן מרן הייטב לב ז"ל), אז ער איז בטוח אז ער ווייסט נישט וויפיל קינדער ער האט, מכח זיין דביקות אין אויבערשטן...

רבי לייבוש טארניגראדער (אביו של מרן הדברי חיים ז"ל) איז דאך געווען ביים ערשטן רבי אברהם משה פשעווארסקער, און עס איז דארט אדורך געגאנגען זיין טאכטער, און דער רבי אברהם משה האט זיך דערשראקן, האט די רביצין געזאגט ס'איז דאך אונזער טאכטער, האט ער געזאגט 'אזוי, דארף מען דאך א שידוך טוהן, און ער דארף האבן אזויפיל און אזויפיל געלט'.

רבי לייבוש טארניגראדער איז דעמאלטס דארטן געווען, און ער איז געווען אויפ'ן וועג צו מסחר, האט ער ארוים געגומען דאם גאנצע געלט איינעם סכום וואם האט אויסגעפעלט, און אים אהין געגעבן וויפיל ער האט געדארפט. האט אים רבי אברהם משה אנגעוואונטשן, אז אין דעם זכות וועט ער האבן א קינד וואם וועט באלייכטן די גאנצע וועלט. דער צאנזער רב איז געבוירן געווארן פון די ברכה.

אזוי ווייט איז ער געווען אויסגעטוהן פון די וועלט אז ער

---

122 וז"ל שם בתו"ד: ונבוא אל המכון בעזה"י כי היו פה עם יעקב נשי יעקב הם כלותיה ובני יעקב שהם בני בניה, כולם שמעו תמיד יעקב מספר צדקתה וחסידותה וקדושתה והיו כולם מצפים לראות פניה ולהכיר אשה קדושה כזאת, והנה פתאום נכזבה תוחלתם כי בא בשורה כי מתה, ולא הי' אפשר ליעקב להמשיל להם משל בהספידו מי דומה לאשה זאת, ולא היה יכול להלהיב לבבם ולעוררם... על כן הזמין הקב"ה הצדיקת המינקת שהיתה ג"כ מופלאה בחסידות אבל פשיטא שלא הגיעה לקרסולי רבקה, ועכ"פ הראה לבניו שהם בני בניה של רבקה ולנשיו שהן כלותיה, ראו ושפטו לפי ערך המינקת הזאת מה היתה הגבירה, ומפני כן הזמין הקב"ה המינקת לכאן. ויען מקום קבורה של דבורה מוכן מאז ומעולם תחת האלון, והקב"ה רצה שע"י הספד של דבורה ירבה כבוד רבקה בחמום ההספד, ע"כ ציוה לו הקב"ה עלה בית קל ושב שם כי ידע שם מקום מיתת דבורה, ושם בשורת רבקה ויוספדו שניהם בחימום ההוא.

כן אנחנו היום הזה פה בניו וחתניו ובני אחיו ואחיותיו של אדונינו הקדוש זצ"ל, והמה כולם היו מיחלים ומצפים יום יום מתי נזכה לראות פניו ולא זכיתם לראותו, ולהספידו סגר עלינו הדלת, ולהעריך אליו דמיון אל מי נדמהו מי שוה לו ואת מי אערוך אליו, הזוכרים אתם את צדקות אמכם בתו זצ"ל - אין להעריך ואין לספר איה שוקל איה סופר"...

123 הגאון הגדול בקש"ת רבי שלמה יודא [לייב] טאבאק ז"ל, מח"ס ערך ש"י על ד' חלקי שו"ע ועה"ת ומועדים, ושו"ת תשורת ש"י על ד' חלקי שו"ע, שנתמנה ע"י רבו מרן הייטב לב ז"ל לדון ולהורות בדבר ה' זו הלכה בכל מקצועות התורה בק"ק סיגעט יצ"ו, ושם מנו"כ באוהל הסמוך ומחובר לאוהל מנוחת קדשם של רבותיה"ק מרנן הייט"ל הקדוי"ט והעצ"ח ז"ל. נלב"ע י"א טבת תרס"ח לפ"ק.

האט נישט געווואוסט אז ס׳איז זיין טאכטער.

הרד״ש: דער רבי האט היינט דערמאנט דעם תרגום יונתן אז פרעה האט געזאגט די בכורים.[124]

דער לאנדאנער רב הרב פאדווא פארענטפערט מיט דעם א מורא׳דיגע קשיא, פארוואס די מספר פון די בכורים איז געווען אזוי ווייניג, ס׳איז געווען זעקס הונדערט טויזענט איידן, און נישט מער ווי צוויי און צוואנציג טויזענט בכורים. אבער מיט דעם תרגום יונתן שטימט עס, אז פרעה האט אויסגעזאגט די בכורים.

רבינו: ס׳איז א אינטערסאנטע זאך, דער תרגום יונתן זאגט, עס שטייט אין מדרש אז ער האט געזאגט, זאגט ער, אז ער האט געזאגט בכורים. ס׳איז אינטערסאנט. און דעמאלטס פארשטייט מען די מכת בכורות. וואס איז געווען ביי מכת בכורות? ומת כל בכור. פארוואס נאר דער עלטסטער?, און וואס איז מיט׳ן צווייטן?, וואס איז מיט׳ן דריטן?, נאר דאס איז מידתו של הקב״ה, מידה כנגד מידה. אזוי זאגט דער תרגום יונתן...

האדמו״ר משינאווא: ר׳ דוד שלמה [לאוב] איז פון רבינ׳ס חשובע תלמידים ביי אונז אין מאנסי.

רבינו: ס׳איז א שיינע אידישע שטאט מאנסי. עס וואוינען דארט אסאך ערליכע אידן, אסאך יראים ושלמים, געהויבענע אידן. ס׳איז נאר א געמישטע שטאט.

הרד״ש: דער רבי זאגט אליין אז ס׳איז דא א הויכער ציבור, שינאווא איז פון די הויכע מאנסי...

האדמו״ר משינאווא: ס׳איז א בחינה ווי ס׳שטייט ׳פליגי דידיה אדידיה׳ מ׳קען זיין אויסגעמישט און זיין עקסטער.

רבינו: מ׳זעהט אז מאנסי ווערט בעסער. מיט וואס זעהט מען אז מאנסי ווערט בעסער? די שוואכערע ציען זיך אוועק פון דארט. אזוי זעהט מען די שוואכערע ציען זיך אוועק. דאס איז א סימן, אז ס׳איז זיי נישט אזוי באקוועם. און דאס איז א גוטער סימן. די שוואכערע גייען שוין אוועק אפילו פון עירמאנט (הסמוכה למאנסי) אויך.

האדמו״ר משינאווא: יא, מ׳דארף מרבה זיין דעם כח הקדושה.

רבינו: יא, ס׳איז היינט זייער א שווערע וועלט, און יעדער דארף זעהן צו טוהן פעולות, מרבה צו זיין די קדושה, מעלין בקודש.

הרד״ש: דער טאטע דער שינאווער רבי ז״ל איז געווען זייער נאנט מיט להבחל״ח אונזער רב רבי אברהם הערש (הגה״צ רב דקהלתינו מאנסי שליט״א). יעדע שאלה האט ער געשיקט פרעגן הרב וואזנער.

האדמו״ר משינאווא: מ׳האט געקענט נתפעל ווערן פון זיין ענינות.

רבינו: ער האט געהאט א שיבה טובה, ער האט זוכה געווען צו זקנה, אסאך שיינע מעשיות האב איך געהערט פון אים.

האדמו״ר משינאווא מסר לרבינו ספר שחו״ל מדברי תורתו של אביו האדמו״ר משינאווא זצ״ל

ואמר: תיכף נאך די שבעה האט מען שוין אנגעהויבן יעדע וואך ארויסצוגעבן א קונטרס אויף די סדרה.

מ׳האט עס געלאזט דערווייל אויף אידיש כלשונו, מ׳וועט עס נאך איבערדרוקן אויף לשון קודש אויך.

ונפרד רבינו ממנו בברכה: דער אויבערשטער זאל העלפן, מ׳זאל קענען זיצן מיט הרחבת הדעת און דינען דעם באשעפער, מ׳זאל זיין אן עובד ה׳ מיט הרחבה, און משפיע זיין פאר אידישע קינדער השפעות קדושות ברוחניות ובגשמיות, און א חג כשר ושמח.

האדמו״ר משינאווא: אמן. דער רבי זאל זיין געזונט און שטארק, לאורך ימים ושנים.

רבינו העניק לו ספר לב אהרן לפסח

האדמו״ר משינאווא: א יישר כח און א גוט יום טוב.

ונפרדו לשלום

---

124 בתוך דברות קודש אצל מעמד מצות פדיון "פטר חמור", שהתקיימה ביום ג׳ דחוה"מ פסח תשפ"ה לפ"ק, במעמד אלופי אלפי ישראל בהיכלי ביהמ"ד הגדול בקרית יואל יצ"ו.

והאריך רבינו בדברי דרוש לכבוד המאורע, ובתו"ד אמר ליישב גם לשיטת רבי נחוניא בן הקנה דגם במיתה בידי שמים אמרינן קם ליה בדרבה מינה. ויש לומר על פי מה שנאמר (שמות ב כג) וימת מלך מצרים, ואיתא במדרש (שמות רבה א, לד) וימת מלך מצרים, שנצטרע והמצורע חשוב כמת, ויאנחו בני ישראל, למה נתאנחו, לפי שאמרו הרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"נ בערב וק"נ בבוקר, ורחץ בדמיהם שתי פעמים ביום. ובתרגום יונתן שם בפסוק זה איתא, ופקיד לקטלא בוכרייא דבני ישראל למסחי בדמיהון, הרי שהיו הילדים בכורי ישראל.

ולפי זה יש לומר כי מכת בכורות היה מדה כנגד מדה להמית בכורי מצרים, ורכוש מצרים היה שכר עבודה כמבואר בגמרא (סנהדרין צא.), או הענקה כמבואר בספרי (הובא ברש"י פ' ראה), והרי כתבו בתוס' (פתיחות ל: ד"ה רב אשי) דלשיטת הריב"א דהיכי דהוי מיתה ליה ותשלומין ליה, חייב לשלם ולא אמרינן קם ליה בדרבה מיניה, עי"ש. והכי נמי מכת בכורות היה בשביל הריגת בכורי ישראל, וחיוב תשלומי ממון היה בשביל שהיו כל בני ישראל עבדים להם, וכיון דהוי מיתה ליה ותשלומין ליה חייבין לשלם.

לקראת
יומא דהילולא קדישא
של מרן רביה"ק
בעל ברך משה
זיעוועכי"א

שיחת קודש של כ"ק מרן רביה"ק בעל ברך משה זי"ע

שיחת קודש עם כ"ק אדמו"ר בעל דברי שלמה מבאבוב זצ"ל

אצל סעודת שבע ברכות של הגה"צ רבי **חיים צבי טייטלבוים** שליט"א
רב דביהמ"ד ישראל שלום בקרית יואל יצ"ו
יום א' שלח תשנ"ד לפ"ק

רבינו שליט"א: וואו האט דער באבוב'ער רב (הקדושת ציון) חתונה געהאט?[1]

אדמו"ר מבאבוב זי"ל: דער זיידע (המהרש"א מראצפערט ז"ל) האט געוואוינט אין טורנא אפאר יאר, וועז מיין טאטע איז א חתן געווארן האט רבי שלום אליעזר געוואוינט אין טורנא[2], און אינצווישן האט רבי שלום אליעזר געמופט קיין ראצפערט, און די חתונה איז שוין געווען אין ראצפערט.

---

1 בתו השלישית של הרה"ק רבי שלו' אליעזר ז"ל הרבנית הצדקנית מרת חיה פראדל ע"ה היתה מחברתו הטהורה של כ"ק מרן אדמו"ר רבי בן ציון הלברשטאם ז"ל הי"ד אבד"ק באבוב בעל מחבר ספר קדושת ציון בנו של כ"ק מרן אדמו"ר רבי שלמה ז"ל אבד"ק באבוב ובעל מחבר ספר עטרת שלמה נכד מרן בעל דברי חיים בן בנו הרה"ק רבי מאיר נתן ז"ל.

2 ויש להעתיק מה שמתואר בס' דער קדושת ציון פון באבוב' (עמ' 55): דער הייליגער שינאווער פעטער ז"ל איז געווען א מבין און געקענט זיין פלימעניק, טראצדעם וואס דער קדושת ציון איז געווען א הצנע לכת, ער האט מחשיב געווען גודל ערכו, און האט געהאט א געהויבענעם מיינונג איבער אים, האט ער דעריבער מציע געווען פאר זיין ברודער הרה"ק ר' שלום אליעזר'ל ראצפערטער ז"ל אים צו נעמען פאר אן איידעם פאר זיין חשובע און גאר ערליכע טאכטער חיה פראדל, צולייגנדיג אז וועז ער וואלט געהאט א טאכטער וואלט ער אים געמומען פאר זיך פאר אן איידעם, און ראטנדיג נישט אריסצולאזן אזא שידוך פון אונטער די הענט.

רבי שלום אליעזר'ל האט דאן געפרעגט זיין גרויסן שוויגער הרה"ק רבי מאטלי האנסטייפלער ז"ל זיין חוות דעת אויפן שידוך, האט דער שוויגער געענטפערט, נישט יעדן טאג טרעפט זיך אזא גוטן שידוך, זאלסט עס טוען בשעה טובה ומוצלחת.

ער האט אויך געפרעגט חוות דעתו פון ברודער הרה"ק דער קרייזער רב ז"ל און זיך שואל עצה געווען צי ער זאל טוען דעם שידוך, דער קרייזער רב האט צוגעשטימט צום שידוך, און צוגעגעבן ער האט דאך א גאלדענעם שלעסל אויף זיין מויל.

דער שידוך איז דאן צושטאנד געקומען אין טארנא וואו רבי שלום אליעזדל האט דאן געוואוינט און מען האט געבראכן טעלער.

צוויי שבתות פאר די חתונה איז פארגעקומען דער אויפרופן אין באבוב מיט די באטייליגונג פון א ריזיגן עולם חסידים, זייענדיג א זעלטענע געלעגנהייט א שמחה בים רבינס בן יחיד.

נאך שבת האט זיך די משפחה ארויסגעלאזט אין וועג אריין קיין ראצפערט אין אונגארן, וואו רבי שלום אליעזר'ל האט דיך דאן אריבערגעצויגן וואוינען וואו די חתונה וועט פארקומען. אונטערוועגנס האט מען זיך אפגעשטעלט אין א דארף, וואו מען האט זיך אויפגעהאלטן ביז איבער שבת מיט גאר א קליינעם עולם פון בערך צוואנציג אידן, וואו רבינו (רבי שלמה מבאבוב ז"ל) האט געפראווט מיט'ן זעלבן חיות און ברען ווי דער פריערדיגער גרויסער שבת.

נאך שבת איז מען ארויסגעפארן קיין ראצפערט לכבוד דעם גרויסן טאג דינסטאג פרשת שלח כ"א סיון תרנ"ט, דער חתונה איז געווען ברב עם הדרת מלך מיט די באטייליגונג פון פיל רבנים גדולי ישראל אנשים חשובים און א ריזן עולם חסידים, מ'איז זיך צוואמגעקומען פון אלע געגנטער ארום, זיך מיטצופרייען מיט די גרויסע מחותנים.

לכבוד די חתונה האט דער קדושת ציון מחבר געווען א לעבעדיגן דערהויבענעם ניגון מלא שמחה וועלכע מען האט געזונגען ביי זיין מצוה טאנץ, ועיי"ש שמאריך לתאר ימי השמחה.

רבינו ז"ל: מיין טאטע'ס התונה איז נאך געווען אין טורנא.

רבינו שליט"א: דער זיידע רבי שלום אליעזר איז געקומען קיין ראצפערט איז שוין געווען תר"ע צו ע"א?

רבינו ז"ל: פריער.

רבינו שליט"א: פריער? וועלעכע יאר איז ער געקומען?.

רבינו ז"ל: תר"ס.

רבינו שליט"א: אין טורנא האט ער געוואוינט אסאך יאר. ער האט געגעסן צעהן יאר קעסט אין הארנסטייפל, נאכדעם איז ער געקומען[3], ער האט זיך באזעצט אין

בעזהי"ת

צהלו ורנו כי ישבת

קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה

אקרא לבאהבי וחשו סהרה לבוא על יום כלימה ופסחה אפריון
כרוז הי' הבתולה הבלה הטהללה והמשבלה

ס' חי' פראדיל תחי'

עב"ג הה"ח חרש בנש"ק

כש"ס בן ציון שליט"א

נכתרב ב"א הנאון הצדיק המפורסם בנזינא קרייסא בקט"ה
מו' שלמה האלברשטאם שליט"א אב"ד דעיר באבוב יצ"א.

אשר הה' אי"ה לס"ם ובשמוש"ע ביום ג' שכפל בו מי סב ז' שלח
ב"א סיק סיכנא מבא א"ך טוב לישראל בשבת זאת הבלה.
והחתנה הוי' אי"ה פה עיר ראצפערטה וגא לבוא לקדה חבל
בשמחתו והנו גם אהם בשמחתם באושרם וחזה אבהוינו הקדושים דלה
רבנו לי ולכל הנמים לשבת על שבחתי לורמץ בכל מיני השמה
והעלחה בשמחה.

הנני ידידכם הכנפה להרבה קרן ישראל

הה' שלום אליעזר הלברשטאם

כן הרב הגאון הקדוש רבינכה"ק מצאנז הלהה.

אדרבנ"ב הלי בשבר קוף.

ועיין בס' חדוותא דמלכה (עמ' ק"ד) שהרה"ח הישיש ר' ישראל בריף ע"ה סיפר שבימי נעוריו זכה להיות על שבת שבע ברכות של כ"ק מרן הקדושת ציון ז"ל בראצפערט פ' שלח בחודש סיון תרנ"ט, על ש"ק הי' שם כינוס צדיקים לבית צאנז המחותנים כ"ק מרן אדמו"ר הראשון ז"ל והרה"ק ר' שלום אליעזר"ל מראצפערט ז"ל והותנו הרה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל ז"ל והרה"ק ר' ישעי'לי טשחויבער ז"ל והרה"ק ר' אלעזר"ל אושפיצינער ז"ל, והמון גדול באו על שב"ק, ולפי האומדים הי' שם למעלה מעשרת אלפים חסידים על ש"ק, ונתאסף המון גדול כזה, כיון שבאותו זמן הי' גזירות וצרות שונות על אחבנ"י, ורצו להגיש פתקאותיהם לפני הצדיקים להתברך בדבר ישועה.

במוצש"ק נערך שבע ברכות ברוב פאר והדר, אבל במשך רוב השבע ברכות היו שורות שורות של המונים שעמדו צפופים להגיש פתקאותיהם לפני א' מן הצדיקים, כל אחד הגיש הקוויטל שלו לפני הצדיק שהזדמן לישב בראש השורה שעמד בו, והבכיות והיללות עלו עד לב השמים.

ר' ישראל הנ"ל שהי' אז ילד עמד עם אביו, ואירע שעמד בשורה המוליך לר' מאטל'י הארנסטייפלער ז"ל, ובערך בשעה ד' באשמורות הבוקר הגיעו כמעט לפניו, וראו על השלחן גל של קוויטלעך. ופתאום צוה הרה"ק להגבאי שיפסיק מלקבל אנשים, וראו איך שר' מאטל'י פותח הבעקיטשע שלו, ומתיר כפתורי השפענצע"ר, ואח"כ מתיר כפתורי החלוק שלו עד שגילה את לבו, והם עמדו משתוממים, ולא ידעו מה מתרחש כאן.

והנה פתח הרה"ק את פיו ואמר: רבונו של עולם קוק אריין אין מיין הארץ אריין, איך קען שוין ניט. ובכה מאין הפוגות, ואחר שישב רוחו מעט, המשיך לקבל פתקאות.

בשהי' הללוהו בתף ובמחול לשק

לפול טוב

קול ששון וקול שמחה | קול חתן וקול כלה

קול אומרים הודו לה'

חי' ה' ואתך אלק צורי, | ב וחך קהל רב אהללנו בחריה.
י' ום מה הגיעני בשלום וחיים, | ר את בשורתיך באמנך פרי קדש הלילים,
י' ום שמחת בני מחברי ויקרני: | כ לי שלא מרכה כתורה ולחוק"ה:
ם ובל מפחדות ולל צרים, | ה' תי' הדר לבשם בשרים והלילים:
צ הללי פיהו אשפיע גם לבנם, | ם גל אהבי אקרא אחו ובשו:
ב שמחני קרי חבל אחבשך שמרי, | י' ושר חיים ובחי לבני בניהם.
י' צות ה' חשרי גם באהליכם: | מ בטח ובטח אפחה שלם תשכיב:
סוף אחכם ואסיה בחוך חציכו: | א שכה שלכם השב בהנים:

הוא יום שמחת בני התריף ושנן צמח תהלה לעבי

כמוכ"ל חיים צבי יס"ו

עב"ג הבתולה הבלה השהוללה חפר מעץ חדים

מנה ברכה סמא המ"י

בת הה"ג מרה שלום אליעזר האלברשטאם במערנא
בן אדמו"ר הגאון הקדוש מצאנז זצוקללה"ה.

אשר נחג אי"ה למל מוב בשמה מובה ומצלחת הי' בהנלותך
כערב. פרב סיק הבעל בעיר מארנאוו (גאליציען).

חנני יום טוב ליפא טיטלבוים
אבדקק מקום הגלילי.

[3] עיי' בס' הנ"ל (עמ' ל"ט) שרבי שלו' אליעזר התגורר מקודם ליד חותנו בעיירת הארנסטייפל, ואחרי כעשר שנים בשנת תרמ"ו הוכרח לעזוב את מדינת רוסיא, כיון שיום אחד הגיע לביתו שליח מטעם הממשלה, ובפיו אזהרה נחרצת שתיכף ומיד ייצא מהמדינה, כיון שאין לו אזרחות רוסית, מרוב פחד רבינו ארז מיד את הפציו ועקר מהמדינה ושב

טורנא. וועו ער איז געקומען קיין אונגערן האט ער זיך נישט דאס ערשטע באזעצט אין ראצפערט.[4]

למולדתו למדינת גאליציא שהיתה אז שייכת למלכות עסטרייך, תקופה קצרה הוא שהה בשינאווא בצל אחיו הגדול מרן הרה"ק משינאווא ז"ל, ואח"כ התיישב בעיר טארנא שהיתה מעוז גדול של חסידי צאנז ואוהדיה.

4 להלן העתק מכ"ע מהזיקי הדת כ"ח שבט תרנ"ה בו התפרסם תעודת כשרות מהרה"ק רבי שלום אליעזר ז"ל על יין כשר מתקופת מגוריו בטארנא:

בעה"י טארנאוו נ' מרחשוון תרנ"ה לס"ק.

הנה האמת ניתן לכתוב איך שהרב החריף מהר' מנחם נרשון נ"י המכונה מאשקאוויטש הוא חתן הרב הגאון מוה' יהושע בריך ריינפעלד נ"י אב"ד דק"ק סיגעטשוירסץ יע"א הנקראת בלשון אונגארן נאלסצטש. והרב מהר' מנחם נרשון הנ"ל ח' בשנה זאת במדינת אימאליין. (זיצילין, קאסטעלאמארע אלקאמא) לעשות שם יין כשר. ובמיינתו אינו צריך לרא"י ועדות כי הוא נודע שם ע"י כבוד חותנו הרב הגאון הנ"ל שהוא מפורסם גדול שם במדינת אונגארן — אמנם באשר רצינו למכור את היין גם פה במדינת גאליצ'ין וזה הוא מקום שאין מכירין אותי עיב דרש מאתי להעיד עליו לבני יודע ובכירי. ואני נדרשתי לבקשתו ואמר בפני קהל ועדה כי הרב מהר' מנחם נרשון הנ"ל הוא תלמיד חכם וירא שמים ואיש אמונים. כי אנכי יודע אותו היטב גם את כל בית חותנו הרב הגאון הנ"ל ונפש היפה יכול לסמוך עליו בעסק הזה בלי שום פיקפוק רברי הכותב וחותם יום הנ"ל

הי"ק שלום אליעזר האלבערשטאם

בהר"ר הצדיק מצאנז זי"ל

ואקח רשות להעיד שיכולו לדיוש עלי נם אצל אדמו"ר הרב הגאון מוהר"ר דק"ק שינאוו שליט"א. נם יין שמדונתינו מרינת אונגארן מן המובחרים אוכל לשתה להקונים הנכבדים.

אדרעס שלי:

MOSKOVITS GEZA Weinhandler Galszecs [Ungarn].

עיי' בס' הנ"ל (עמ' מ"ג) למעלה מעשור דר הרה"ק המהרש"א בעיר טארנא, ובשנות תר"נ המאוחרות עבר לגור במדינת אונגארן על פי הפצרות חסידים והשתדלויות נמרצות של ידידיו וחסידיו הנאמנים הרה"ח ר' מיכל קארפונקעל ר' משה קעסטנבוים מחסידי הרה"ק מגארליץ ז"ל החסיד הנודע ר' יעקב יוחנן גראס מאורבע ע"ה ועוד.

ועיי' בס' הנ"ל (עמ' מ"ח) שהרה"ק התיישב בעיר בערעגסאו, אבל לא לזמן רב, רק כשנתיים שלש, כי לא איתדיר ליה שם, מאחר שבני אונגארן עדיין לא הורגלו אז באדמורי"ם ולא ידעו להחשיבו ולהחזיקו כראוי, וכחצי שנה הוא גר בטעגלאש, ורק בשנת תרנ"ט עבר לגור בראצפערט.

ועיי' בס' נפלאים מעשיך (ח"א) שסיפר הרב החסיד המפורסם רבי יעקב יוסף לעפקאוויטש ע"ה שהרה"ק רש"א ז"ל התגורר תקופה קצרה בעיירת טעגלהאש קודם בואו לראצפערט, וכל חסידי צאנז שגרו בגלילות אלו ששו ושמחו על שזכו שהרה"ק יבוא לדור במחיצתם וישפיע בהוד קדושתו עליהם וכל הגולה נעשה כמדורת אש, וכשהגיע לגור שם יצא חותנו הנגיד החסיד רבי יעקב יוחנן גראס ע"ה מכפר אורבע לקראתו מלובש בבגדי שבת ושני לפידים של אש בידיו, והיה

רבינו ז"ל: מיין טאטע האט חתונה געהאט תרנ"ו.

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: תרנ"ז האט אוהעלער רב חתונה געהאט, רבי דוד'ל אוהעלער[5]. אים האט מען דאך געגעבן דאם אוהעלער רבנות, ווייל רבי משה יוסף (ט"ב) האט געהאט נסתלק געווארן, און די טאכטער, איז געווען א גרושה, רבי דוד'ל'ס חתונה איז געווען אין באבוב, ס'געווען די נאכט פון קידוש החמה, ס'געווען א רבי'שע חתונה, איז די עולם איז געגאנגען פון די חתונה, אין די שטרייטלעך, צו קידוש החמה.[6]

רבינו שליט"א: ער איז נסתלק געווארן תרנ"ז, דער אוהעלער רב (הרה"ק רבי משה יוסף).[7]

מלא התרגשות: אז דעם הייליגער רב'ס א קינד קומט וואוינען בייי אונזער געגענט.

5 ה"ה הגה"צ רבי דוד מייזליש ז"ל אב"ד אוהעל בעמח"ס בנין דוד, שנשא את בתו של הרה"ק רבי משה יוסף טייטלבוים ז"ל אב"ד אוהעל בן מרן הייטב לב ז"ל, והי' חתנו של הרה"ק רבי דוד מקשאנוב בן מרן הדברי חיים ז"ל.

6 ועעתיק מה שכ' בנו הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש מווייטצען ז"ל בהקדמות הספר בנין דוד:

... הנה כ"ק זקיני הק' מאוהעל (הרה"ק רבי משה יוסף) כאשר בא לביתו מן התנאים דרש ברבים בקלויז באוהעל, ונתן שבח והודיה שהשי"ת עזר לו ומצא את אשר עם לבבו, חתן אשר לא נמצא כמוהו ואמר עליו עתידות גדולות, וקבע זמן החתונה לחודש ניסן תרנ"ז באוהעל.

אולם בעונינו הרבים בחודש טבת היה על שב"ק בעיר בעקעטש-טשאבא ופתע פתאום שבק לן חיים בן נ"ב שנה ביום כ"ד טבת, ונשארה אשתו זקינתי הצדיקת מרת הינדא ע"ה שבורה, ולפי כוחה לא היה ביכלתה לעשות החתונה ביום המיועד, אז עמד בנה (הוא חותנו מוויזניץ ראשון) הגה"צ מוה"ר חיים יעקב ט"ב ז"ל אבד"ק לימאאוו, שהוא היה חתן זקיני הגה"ק האדמו"ר מבאבוב ז"ל, והציע לפני אמו זקינתי שיעשה החתונה בעתה ובומנה בבאבוב, ובאשר היה נגד רצונה לדחות זמן החתונה לכן הסכימה לזה בכל לבבה ונפשה הטוב.

וכן היה החתונה בבית חו"ז הגה"ק מרן שלמה האלברשטאם אדמו"ר מבאבוב ז"ל בלילה שהיה לאחריתו קידוש החמה, ולא יאומן כי יסופר גודל החתונה אשר בה השתתפו גדולי רבנים ואדמורי"ם ובעל בתים שבמדינה וחוצה לה, חסידים ואנשי מעשה מכל הצדדים... עכ"ד.

7 מענין פטירתו הפתאומית של הרה"ק רבי משה יוסף ז"ל, יסופר כי איזה שבועות קודם לכן ביום י"ב כסלו תרנ"ז בהספידו את הגה"צ רבי נפתלי הכהן שווארץ ז"ל אבדק"ק מאד (בנו ומ"מ של הגה"ק בעל קול ארי' ז"ל) האריך בדברים חמים לבאר כי מיתה פתאומית הוא דבר גדול שאין לו צער כלל ומוטב ממיתה ע"י חולי, ומזליהו חזי שגם הוא מת בהמיתה אשר חשק בה כאשר נאסף אל עמיו בפתע פתאום כאשר נסע לסיום הש"ס במאקאווא, ובשובו עכבוהו ללון בעיר בעקעש-טשאבא, ולמחרתו כרע ושכב לדאבון לב כל ישראל.

רבינו ז"ל: דער באבוב'ער רב איז געווען אויף פעטער זושא'ס עם[8] חתונה, ניין?

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: יא, איך בין געווען אויף די חתונה, איך געדענק די חתונה.

רבינו ז"ל: וואו איז עס געווען, אין ראצפערט צו אין באטור?

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: אין באטור.

אונז זעמיר געווען אויפן שבת אויפרופן אין ראצפערט, און דערנאך איז מען געפארן צו די חתונה קיין באטור, די חתונה איז געווען אין באטור.

רבינו שליט"א: מסתם איז דער עצי חיים, דער זיידע, אויך געווען אויף די חתונה?

רבינו ז"ל: אויך דארט געווען, יא זיכער.

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: זיכער, יא.

רבינו ז"ל: רבי מאטעלע (מוהארנסטייפל) האט שוין נישט געלעבט דעמאלטם ביי רבי זושא'עם חתונה, ער איז אינגערהייט אוועק (ביום כ"ב אלול שנת תרס"ג בהיותו כבן ס"ג שנים).

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: דער עצי חיים איז געווען בערך א האלב יאר אין ראצפערט צוזאמען מיטן טאטן זכרונו לברכה.[9]

רבינו ז"ל: יא?, א האלב יאר איז ער געווען אין ראצפערט?.

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: יא. דער זיידע זכרונו לברכה (אדמו"ר הראשון) האט מיט אים (הקדושת ציון) מיטגעשיקט א איד, ער האט געהייסן רבי ישראל יצחק (מאסם ע"ה), ער האט געהייסן א גרויסע למדן, ער זאל זיצן אזן לערנען מיט אים דורך די צייט, ווילאנג ער וועט זיין דארט.[10]

דער רבי ישראל יצחק איז געווען א גרויסער תלמיד חכם, דער זיידע זכרונו לברכה (אדמו"ר הראשון מבאבוב) האט דאך

וסיפר מרן רבינו בעל ברך משה ז"ל, כי רבי משה יוסף פעל גדולות ונצורות והפליא לעשות בדרשותיו הנלהבים בנועם שפתיו ורבים השיב מעון והחזירם בתשובה שלימה, ודודו הגה"ק משינאווא ז"ל (אחי חותנו הגה"ק רבי דוד מקשאנוב ז"ל) ציוה לו שיפסיק בדרשותיו כי בכח אמרותיו אשר פלחו כליות ונמסו לבבות בני ישראל כמעט שנוטל ע"ז את כח הבחירה מבני אדם ומעורר על עצמו קטרוגים כי הבעל דבר טען שאין הוא יכול למלאות תפקידו, ובחודש טבת כאשר הגיע רבי משה יוסף לעיר בעקעש-טשאבא ראה שכבר הודיעו בחוצות העיר כי בשב"ק ידרוש דרשת התעוררות לתושבי העיר, והיה נבוך בדעתו כדת מה לעשות, ושלח דילוג רב טעלעגראמע לדודו הגה"ק משינאווא ז"ל בשאלתו אם מותר לו לדרוש בשבת זו, ומכיון שלא הגיע לו תשובה לפני שבת, עשה פשרה ואמר בדרשתו בשב"ק רק דבר הלכה, ואחרי שב"ק הגיע לו טעלעגראמע שלא ידרוש כי בנפשו הדבר, וכמה ימים לאחר מכן נסתלק בפתע פתאום לבית עולמו.

8 בנו השני של הרה"ק המהרש"א היה הרה"צ רבי משולם זוסיא יצחק ז"ל הי"ד, וקראו לו בחיבה רבי זושא'לע, שמו נקרא בישראל על שם רבי הרה"ק רבי משולם זוסיא מטלומוטש ז"ל אבי הרה"ק מהארנסטייפל חותן רבי שלו' אליעזר ז"ל, הוא למד בבחרותו אצל גיסו הקדושת ציון מבאבוב ז"ל ושם נתעלה בתורה ויראה.

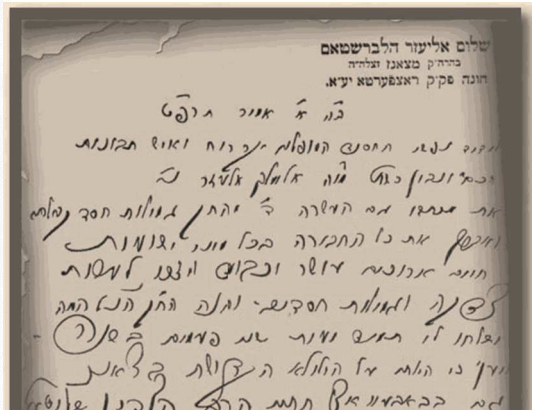
כשהגיע לפרקו הוא נשא בקיץ תרע"א את מרת רחל ע"ה בתו של הגה"צ רבי נפתלי טייטלבוים ז"ל אבד"ק נירבאטור חתן רבי משה יוסף טייסלבוים מאוהעל שהיה חתן הרה"ק מקשאנוב, ונולדו להם בן אחד ר' חיים וחמש בנות.

ובזיווג שני נשא את בת רבי יודא לייביש ערליך שהיה נכד הרה"ק מזידיטשויב, וחתן בזיוו"ר של רבי משה יוסף טייסלבוים הנ"ל.

ויש לציין שבירחון 'בית ועד לחכמים' מנחם אב תרפ"ה (סימן תתיל"ב) נדפס ממנו חידושי תורה, וכן יש לו תשובה בשו"ת לבושי מרדכי (סי' רט"ו).

9 אחרי כחצי שנה חזר הקדושת ציון לגור בבאבוב סמוך לאביו הגדול, ועזר לו בניהול הרבנות והישיבה, שם גם העניקו לו בני הקהילה את הכבוד לשמש בה כ'רב הצעיר', ובתמוז שנת תרס"ה נסתלק אביו והכתירוהו כאב"ד במקום אביו הק'.

10 להלן מכתב מהרה"ק רבי שלום אליעזר ז"ל משנת תרפ"ט, בו כותב בזה"ל: "הייתי על הילולא הקדושה בצאנז גם בבאבעוו אצל חתני הרב הצדיק שליט"א":

שלום אליעזר הלברשטאם
בהרה"ק מצאנז זצללה"ה
חונה פה ק' ראצפערטא יע"א.

געזאגט שיעורים אין ווישניצא, אין די ישיבה, און דער איז געווען א בחור א למדן, און דער זיידע זכרונו לברכה פלעג זיך מיט אים פארקוקן די שיעור, ער האט אים פארגלעלערנט, און ער איז מיטגעפארן קיין ראצפערט און געבליבן דארטן מיטן טאטן זכרונו לברכה אין ראצפערט, און ער האט מיט אים געלערנט.[11]

אויף די מומע חנה'לעם חתונה[12] איז דער זיידע ר' מאטעלע הארנסטייפלער זכרונו לברכה געקומען פון רוסלאנד.

רבינו ז"ל: ס'איז דא א הסכמה וואם ער האט געגעבן דעמאלטם.[13]

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: דאם איז געווען א גאנץ מופת...

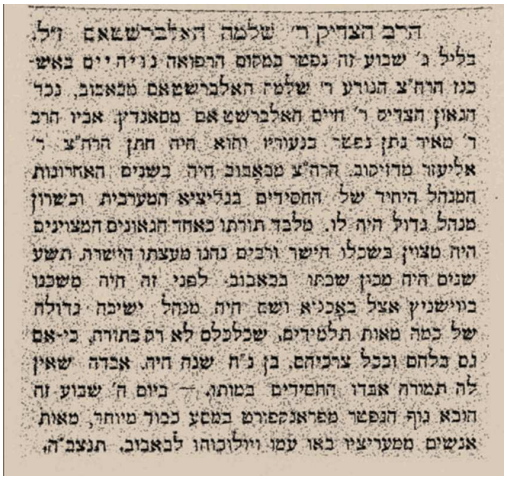
ווען מ'איז ארויס צוגעגאנגען נאך די חופה, תיכף, האט דער זיידע ר' מאטעלע זכרונו לברכה געזאגט צו די באבע – צו רבי שלום אליעזר'ל'ס רביצין – די טאכטער "דו ווייסט? ביי מיר איז פארהאן – ער האט זיי געזאגט – ביי מיר איז פארהאן די בוך פון ר' מאטעלע טשערנאבל'ער, א סגולה פאר חשוכי בנים.[14]

די באבע האט שיעור געהאלט'ט, שוין באלד נאך די חופה זאגט ער...

זי האט אסאך יארן נישט געהאט קיין קינדער, און ער האט דאך געהאט א סגולה פון רבי מאטעלע טשערנאבל'ער וואם איז געווען נפלאות.[15]

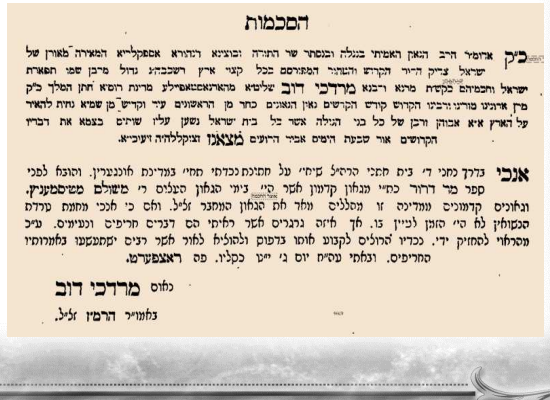
11 מודעה על הסתלקות הרה"ק המהר"ש מבאבוב ובו כתוב על שניהל ישיבה בווישניצא של כמה מאות תלמידים:

הרב הצדיק ר' שלמה האלברשטאם זי"ל.
בליל ג' שבוע זה נפטר במקום הרפואה ניו יארק כ"ק הרה"צ הגדול ר' שלמה האלברשטאם מבאבוב, נכד הגאון הצדיק ר' חיים האלברשטאם מסאנדז. אביו הרב ר' מאיר נתן נפטר בעודהיו והוא היה חתן הרה"צ ר' אליעזר מדזיכוב. הרה"צ מבאבוב היה בשנים האחרונות המנהל היחיד של החסידים בגליציא המערבית וכשרון מנהל גדול היה לו. מלבד תורתו כאחד הגאונים המצויינים היה מצוין בשכלו חישר ורבים נהנו מעצתו הישרה. תשע שנים היה מכין שכתו בבאבוב. לפני זה היה משכנו בוישניץ אצל באבניא ושם היה מנהל ישיבה גדולה של כמה מאות תלמידים, שבלעלם לא רם בתודת. בי-אם גם בלחם ובכל צרכיהם. בן נ"ח שנה היה. אבדה שאין לה תמורה אבדו החסידים במותו. — ביום ה' שבוע זה הגיעה גוף הנפטר מפראנקפורט במטץ בכוד מיוחד, מאות אנשים ממעריציו באו עמו ויילוכוהו לבאבוב. תנצב"ה.

12 ה"ה הרבנית חנה דבורה ע"ה בתו הבכורה של הרה"ק רש"א נישאה לא' מנכדי המגיד הק' מטריסק ז"ל, ובזיווג שני נישאה להרה"צ רבי מנחם יודא ראזענפעלד ז"ל בנו של הרה"צ רבי שלו' (השני) מקאמינקא, בנו של הרה"ק רבי יהושע מקאמינקא בן הרה"ק רבי שלו' מקאמינקא.

13 להלן הסכמת הגה"ק מהארנאסטייפל ז"ל על הספר 'מר דרור' מיום ג' י"ט כסלו בראצפערט, בו מזכיר "אנכי בדרך נחני ה' בית חתני הרה"צ שיחי' על התונת נכדתי תחי' במדינת אונגארין":

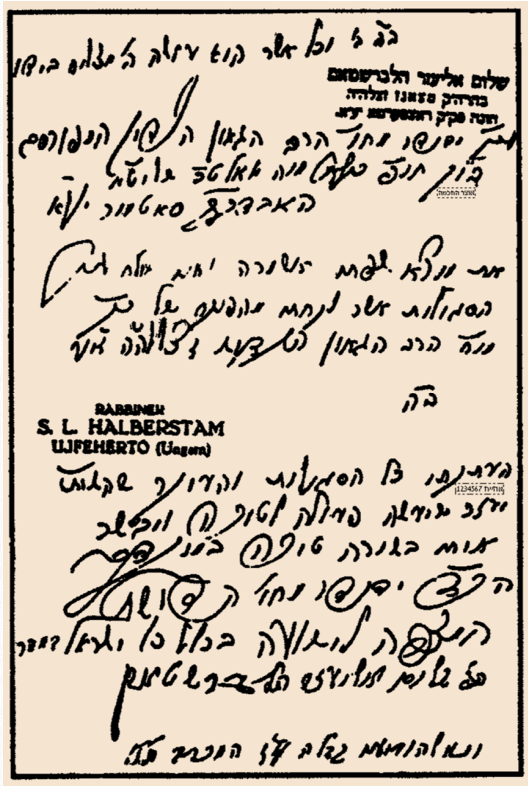
הסכמות

כ"ק אדמו"ר הרב הגאון האמיתי בעלה ומחבר שר התורה וכוצינא רבתרא אפפקלייא המארה מאורן של ישראל צייין ה"ר הקדוש והטהור המפורסם בכל קצוי ארץ רשכבה"ג נדול מרבן שפי תפארת ישראל וחכמתם במקדח מרוא ר"בנא **מרדכי דוב** שליטיא מראשאסטאפילע מרינת רוסיא יתן חלקך בג"ע מרן אדמו"ר מוהרבו הקדוש קודש הקדושים נאון הנאונים כוהר מן הראשונים עיר וקדיש מן שמיא נחית להאיר על הארץ אי"א אבוהן ורבן של כל בני הגולה אשר בל בית ישראל נשען עליו שיחיים בצפא את רבויי הקדושים אור שבעת הימים אביר היעקב **מצאנז** זצוקללהה"ה דעוכ"א.

אנכי בדרך נחני ה' בית חתני הרה"ג ש"ח, על חתונת נכדתי מחי' בעדינת הונגארין. והוכה לפני ספר מר דרור כתוי מנחלן קדמון לחזר בי' ציוני הנחלן הנעלם ני **משולם** משטמנעץ. וגילוים קדמוניס ועתדיים זו מסלנים ומלר לת הנחלן הנמצר ז"ל. ולת כי לתכי מחמת עדלת הכמוחין לא ה' הזמן לניין זו. לך ליזה נהגיים לחזר רלוני הם דברים חריפים ונעניינים. ע"כ מהלתי לחחזיק ידי. ככדיו הרולים לקנוע לומו בדפוס ולהופיע לאור לחזר רבים יחמנעמו נחמרומיו החריפים. וכחתי עה"מ יום ני' י"ט כקליו. פה **ראצפערט**.

נחום **מרדכי דוב**
נחתונ"ר הרמ"ן זלי"ל.

14 להלן מכתב שכ' הרה"ק רש"א למרן רביה"ק ז"ל בו הוא כותב לו הסגולה לחשוכי בנים שקיבל מחותנו הק':

שלום אליעזר האלברשטאם
בהרהק מאנו זצללהה
חתנו מקק האמשרשטאם יצו"א

RABBINER
S. L. HALBERSTAM
UJFEHERTO (Ungarn)

15 ועיי' בס' רבינו הקדוש מראצפערט (עמ' שס"ח) שג"כ מביא העובדא, כאשר התקיימה החתונה של הרה"צ רבי מנחם יהודה עם בת הרה"ק רבי שלום אליעזר זצוק"ל מראצפערט, עוד היה הרה"ק רבי מרדכי מהארנסטייפל זצוק"ל בחיים, והשתתף בשמחת החתונה, כאשר עמדו תחת החופה לחש הצדיק מהארנסטייפל באזני בתו - אם הכלה, שיש לו בביתו ספר סגולות ושם בתוכה סגולה לחשוכי בנים.

רבינו שליט"א: רבי מאטעלע איז נסתלק געווארן תרס"ג.

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: יא.

רבינו ז"ל: ס'איז דא א הספד אין ערוגת הבושם (פר' תצוה).[16]

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: דער באבוב'ער זיידע זכרונו לברכה איז נסתלק געווארן ס"ה.

כ"ק אדמו"ר מקוויאשד ז"ל: פון ערוגת הבשם איז דא א תשובה (או"ח סי' נ"א) אז ער האט זוכה געווען צו זעהן ר' מאטעלע'ן אויף א התונה, ער איז געווען דעמאלטם אין אונגארין.[17] [18]

האם מיאנה לשמוע דברים באלו בעידן חדוה כשעומדים תחת החופה, והלב מלא תפלה ותקוה שהחתן והכלה יעמידו בית בישראל, והסיחה דעתה מזה.

כאשר עבר זמן מסוים, והזוג עדיין לא נושעו בזרע של קיימא, נזכרה הרבנית הצדיקת בדברי אביה אשר בינתיים כבר נקרא לישיבה של מעלה, ושלחה אל אחיה הרה"צ ר לייבל'י ז"ל אשר לו נפל הספר בירושה, שישאיל לה את הספר.

כאשר פתחו מצאו בו את הסגולה האמורה לחשוכי בנים, לאכול את העין של מין דג הנקרא יראק', המה כן עשו אבל ללא הועיל, אז עלה בדעתם שיתכן שגם בדג זה עצמו יש כמה מינים שונים, ואולי הכוונה דוקא על אותו המין הנמצא ברוסיא.

ויהי הדבר לפלא, שבאותו פרק בא לפניהם אחד החסידים לקבל ברכת פרידה שנוסע לעיר לאנדאן, בידעם ששם ישנו 'אקווריום' עם מבחר גדול של כל מיני דגים, ביקשו ממנו שיקח מכל סוג 'ראק', וישלח אליהם לכאן, ונתקל שם בקשיים שונים, החסיד ניסה בלאנדאן להשיגו.

רבינו (רש"א) עמד על בקשתו, כיון שאם חותנו הציע להם לנסות את הסגולה הזאת, ודאי שצריכים להשיג אותה והיא תעזור, הוא הצליח בסוף למלא את בקשתם, ואכן פעלה הסגולה ונלדה להם בת, היא מרת אסתר הענדיל ע"ה, עב"ד.

16 באותו שנה שנפטר הרה"ק הנ"ל הזכירו הערוגת הבושם בתוך דרשתו ביום ז' אדר וזה לשונו: דרוש לו' אדר להספידן של צדיקים ה"ה הגה"צ מופה"ד מו"ה מרדכי מאטיל בעה"מ חיבור לטהרה ושו"ת עמק שאלה... כמה נעדר האור וכמה חשכו עינינו מז' אדר לאשתקד עד ז' אדר הזה, בחודש אלול נסתלק הגאון הקדוש בקי בגלה ובנסתר מאור הגולה מו"ה מרדכי מאטיל ז"ל בעהמ"ס חיבור לטהרה, והוא עמוק בחריפות ובקיאות, ולפני איזה שנים הי' כאן במדינתינו, וכל גדולי המדינה חרדו לקראתו, וגם אני זכיתי לקבל פניו, והייתי משובתי שבת בחצרות קדשו, חכיתי לשמוע מפיו זקוקין דנורא ובעירין דאשאי, וגם מחיבורו הנ"ל מתנוצצים ניצוצי קדושה, ובו נראה גודל ענות צדקו שלא פירסם שמו על חיבורו... ע"ש.

17 בתשובתו של הערוגת הבושם להג"מ יוסף אלימלך כהנא אב"ד זשאדאן בדבר היתר שטר מכירה על מלאכת עבודת שדות מזמירו, וז"ל: ...ועובדא ידענא לפני איזהו שנים כשהיה הרב הגאון הצדיק מו"ה מרדכי מאטל'י ז"ל בעל המחבר ס' חיבור למהרה במדינתנו בק"ק ראצפערט, וזכיתי להיות משובתי שב"ק אצלו לקבל פני זקן וגדול הדור ז"ל, והוא נתאכסן בבית גביר אחד מהזיק גיט [שדות], וביקש ממנו אותו הגביר לתת לו היתר שטר מכירה לעבוד עבודת קרקעותיו בשב"ק, וכבר הבטיח לו, ושוב כשבאתי אצלו התייעץ עמי בענין הזה, ונתווכחתי עמו בדבר הזה, ונענה לי ראשו ושויא נפשיה הדרנא...

ויש לציין מה שמובא בס' תולדות הערוגת הבושם (ח"ב עמ' קצ"א) פעם אחת היה רבינו (הערוגה"ב) משובתי שבת בעיר ראצפערט לקבל פני האדמו"ר רבי מרדכי דוב מהורנוסטייפו ז"ל בעל ספר חיבור לטהרה וחתן בעל דברי חיים מצאנז, רבינו התאכסן אז בביתו של הנגיד, בו התאכסן גם הרב מהורנוסטייפל, לפני קידוש התבודד האדמו"ר כמה שעות, ורבינו הרכין ראשו והציץ בחור המפתח שבדלת, כדי לראות ולהסתכל בפני הרב מהורנוסטייפל ובמעשיו.

ועי"ש עוד שהרב מהורנוסטייפל היה נחבא אל הכלים מאד מאד, ובשעה שיצא לאור ספרו 'חיבור לטהרה', היה רבינו מתפלא כיצד היה יכול להסתיר עצמו כל כך בהיותו אצלו משובתי שב"ק.

18 שער ספר ערוגת הבושם שיש עליו חתימת הרה"צ רבי מרדכי דוב האלברשטאם ז"ל בנו של הרה"צ רבי אלישע ה"ש מגארליץ חתן הרה"ק רבי מאטעל'י מהארנסטייפל ז"ל:

ספר
ערוגת הבשם
על התורה
חדושי אגדה על השנה חלשה תורה אשר השאיר אחריו ברכה הרב הגאון הצדיק המפורסם בכל קצוי ארץ בתורתו וצדקתו חסדותו ופרישותו מרן משה בן הרב הגדול הצדיק חריף עמום השפורסם בשם שוב מוהר עמרם זצללה"ה. נדפס בשנת ערוגת הבשם לשק חוסט בדפוס המשובח והמפואר של הנגיד מוהר משה חיים ווינשטיין נ"י
חלק שני
HUSZT,
DRUCK VON MÓR WEINSTEIN

19 אגב, עיין בס' ביתו נאוה קודש (חודש ניסן עמ' ד"ש): סיפר לי הגאון החסיד רבי משה ניישלאס ז"ל כי הצה"ק רבי שלום אליעזר הי"ד מראצפערט בנו של הרה"ק הדברי חיים מצאנז ז"ל נתן לו פעם חלה מי"ב חלות, ואמר לו בדבריו שהגה"צ בעל הערוגת הבושם זצוק"ל היה מצוה לשרוף את החלות של תריסר נהמיה עם החמץ (עיין בשו"ת ערוגת

רבינו שליט"א: אלע אונגארישע גדולי ישראל זענען געקומען קיין ראצפערט מקבל פנים זיין.[20]

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: ער איז דאך געווען א גדול, א גאון.[21]

רבינו ז"ל: דער נאמאדער רב איז אויך געווען ביי די התונה[22], ער איז געווען א אינגערמאן א בעל הוראה, האט ער אים געפרעגט עפעס א שאלה, און דער מהרש"ם האט

הבושם אור"ח סימן קי"ב), והמשיך הצה"ק מראצפערט והפטיר, אולם לי היה אבא שהיה רבי, והיה מצוה לעשות מהם פחמים, (כדי שיצאו מכלל ראוי לאכילת כלב), ולהצניע אותם, כי אכתי הקדושה נשארת בהם.

20 עיין לעיל לשונו של הערוגת הבושם בהספידו על הרה"ק ...ולפני איזה שנים הי' כאן במדינתינו, וכל גדולי המדינה הרדו לקראתו...

ועיי"ש נפלאים מעשיך (ח"א) הרה"ק רבי ר' מאטעלע ז"ל התגורר בעיר ראצפערט בערך ג' שבועות ליד חתנו [וגיסו] הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע, וכל גדולי וגאוני אונגארין ששו כמוצא שלל רב על שאינה ה' למקומם אותו גאון וקדוש, ובידם היכולת לבוא להציע כל ספיקותיהם ושאלותיהם, ואכן כל דבר קשה הביאו לפניו.

ושמעתי מזקיני החסיד המפורסם רבי יעקב יוסף לעפקאוויטש ע"ה שפעם הגיע הגה"ק רבי שאול בראך זצ"ל אב"ד קאשוי אליו לבקרו ודיברו ביניהם בדברי תורה, ובתוך הדברים הציע איזה שאלה לפניו, נענה לו רבי ר' מאטעלע על אתר 'איר האט פארזוהן א רינגעלע', דהיינו שהתשובה על שאלתו מדובר בתוך מאמר המוסגר בא' מהנושאי כלים בשולחן ערוך, וכולם נשתוממו מגודל ועוצם חכמת תורתו.

ועיין בס' זכרון שמואל מהגה"צ רבי שמואל בראך ז"ל אב"ד ניר-מאדא (עמ' מ"א): נישואי אחד מבני הרה"ק רבי שלום אליעזר האלברשטאם ז"ל מראצפערט בן מרן הקדוש בעל דברי חיים מצאנז ז"ל התקיימה בארץ הגר, הגאון הקדוש המפורסם אדמו"ר רבי מרדכי דוב טוועריסקי זצוק"ל בעל עמק שאלה מהארנסטייפל שהי' חותן הה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט ז"ל וחתנו החביב של מרן רבשכבה"ג בעל דברי חיים ז"ל הי' או עוד בחיים, ובא מארץ רוסיא להשתתף בחתונת נכדו, והתאספו רבים שרצו לראות פני קדשו, כי שמעו של 'מרדכי' הלך בכל המדינות בעוצם גאונותו וקדושתו, גם זקינינו ששימש אז כבר כאב"ד ור"מ בעיר נירמאדא בא לקבל פני הצדיק.

כשהגיע לאכסניית הגה"ק מהארנסטייפל ז"ל הי' שם צפיפות ודוחק גדול מהציבור שנתקבצו לקבל פניו, והגבאים התנצלו והודיעו שכעת לא יוכל לקבל פני הצדיק, אולם בעבור איזה זמן פנו הגבאים לזקינינו, ואמרו לו שהרבי קורא אותו, ונכנס אל הקודש פנימה לבדו, וקרבות מיוחדת הראה לו אותו צדיק, וכדרכן של ת"ח נתהווה שיחה במו"מ של הלכה ובשאר ענינים העומדים על הפרק.

החופה התקיימה בערב שבת קודש, והסעודה נערכה במוצש"ק ברוב פאר, ובעת הסעודה הושיבו הגבאים את זקינינו אצל הגה"ק מהארנסטייפל ז"ל, בשעת הסעודה רצה הרה"ק בעל עמק שאלה לעשן ציגאר או פייף כדרכו בקודש, ורצה זקינינו להדליק לו הציגאר ולשמש תלמיד חכם גדול בישראל כמותו, אולם הרה"ק לא הניחו, כי לא רצה להשתמש עם תלמיד חכם גדול כהרב הגאון מנירמאדא, אבל זקינינו התעקש, ורצה דוקא לשמש האי סבא קדישא, והתווכחו זה עם זה, עד שאמר הרה"ק מהארנסטייפל בזה"ל: פייער פאר פייער, והניחו להצית אש הציגאר לשביעת רצון זקינינו ז"ל ששמח במצות שימוש גדול וקדוש.

---

21 להלן מכתב מהרה"ק מהארנסטייפל בענין אכילת פלפלין בפסח ומזכיר הוות דעתו של רש"א שהיה מתגורר אז בטורנא:

בע"ה.

שלום רב לכבוד ידידי הרב הגאון חריף ושנון ווח"ס רב תבונה כש"ת הר"ר משה נחום נ"י הרב דעיר קאמינקא.

שלום וכה"ט לו סלה.

אחד"ש כבוד ידידי אבקשו כאשר ששמעתי ע"י מכתב מחתני שליט"א הרב המפורסם מטורנא א מחו"ל אשר יש חשש חמץ בפלפלין שעושים מפסולת הפלפלין הנהדקים עושים ע"י מאשין דוגמת פלפלין בתערובת חמץ בהם, וכן כתוב גם במכתבי העתים כזה. ולזאת כאשר כרומ"ע יש לו הכרה עם רבני פולין ימחלו נא לחקור אחר זה ואבקש מכבוד רמ"ע להודיעני בהקדם. ואבוא בחותמי ברכות שישפע שפע חיים של טובה ויחוג חהמ"צ בכשרון.

הנני המברכו בכל הטוב.

כ מרדכי דוב באמו"ר הרמ"ז זצ"ל

חתני הרב שי' כותב אשר שם לא ישתמשו בזה על פסח.

22 הרה"ק מוהר"ר אברהם יהושע פריינד ז"ל מנאסאד שהי' מגדולי חסידי צאנז ובניו הקדושים סיפר, כי בעת שהשיא הה"ק הרבי ר' שלו' אליעזר ז"ל בן רבינו הקדוש מצאנז את בתו להה"צ הר"ר מנדעל'י מקאמינקא, בא חותנו הגה"ק מוהר"ר מאטלי מהארנסטייפל ז"ל להחתונה, החתונה נערכה בראצפערט ונכחו שם מאות רבנים וגאוני הארץ, ובראשם זקן החבורה הגה"ק מהארנסטייפלע זקינה של הכלה.

בשבת קודש בעת הקידוש, כאשר הסיבו יחדיו הה"ק מנאסאד (שהי' אז עדיין רב בראגנע) עם העצי חיים שהי' גם חתנו של הה"ק הרש"א, נתעוררה ביניהם פלפול בדין אם לברך על המחי' לפני הסעודה או שברכהמ"ז פוטר אותה, כמי שפוטר על הגפן, וחד אמר הכי וחד אמר הכי, ולא הכריעו ביניהם.

עד שהחליטו ביניהם שילכו לשאול את פי קדשו של זקן החבורה הגה"ק רבי מאטל'י, וכן עשו העצי חיים שהי' בעל נכדת הגה"ק הציע לפניו את השאלה, והפסק יצא מלפני הגה"ק כדעת העצי חיים, אברך אחד שעמד באותו מעמד נמנם בלשונו שהרב מראגנע חלק על העצי חיים בזה, ונשמע הדבר לאוזני הגה"ק, נחרד הגה"ק מרוב ענוותנותו ואמר: אויב אזוי האב איך גארניט געזאגט, כי אני לא ממונה על ההוראה, ורב הממונה על ההוראה יש לו סייעתא דשמיא לפסוק אליבא דהלכתא, ואם יש רב הפוסק באופן אחר אז לא אמרתי כלום, כי אני לא ממונה על ההוראה.

הה"ק מנאסאד שתמיד נתבטל מלוא קומתו לפני כ"א מבניו הקדושים של בעל הדברי חיים הי' די בעובדא זו להטריד את מנוחתו, ותיכף למחרת השכים לפתחו של הגה"ק רבי מאטל'י, והסיר מעליו לקבל נזיפה על אשר הי' ח"ו כמורה הלכה בפני רבו, והרגיעו הגה"ק שוב כבראשונה, שאדרבה לו יאתה לפסוק הלכה לאמתה, כיון שהוא עטור כתר רבנות במדינה זו, ואין לו לשום לב כלל למה שהוא פסק אחרת, ע"ש.

דאך מתיר געווען, האט ער געזאגט "ער גייט דאך אויף קוליעס".[23]

אזא לשון האט ער געזאגט "ער גייט אויף קוליעס", אויף שטעקענעס (בלשון רוסיא), כ'האב אליין געהערט פון נאסאדער רב דערציילן.

מ'האט געהאט טענות אויפ'ן מהרש"ם מיט די קולות.[24]

---

23 מכתב מהרש"א מראצפערט להזק את הגה"ק מנאסוויד במלחמתו נגד שוחט א' בגלילותיו:

רלג.

אודות שו"ב שנפסל ע"י חגת"צ ראי' פריינד זצ"ל אב"ד אינטערדאם ונאסאד[1]

ב"ה ראצפערטא.

שלמא רבא ונפישא, לגברא חסידא קדישא, ה"ה ידידי וידי"נ כל ישראל הרב הגאון הצדיק האי חסיד האי ענינו בוצ"ק חו"פ כקש"ת מוה"ר **אברהם יהושע** שליט"א אבד"ק **אונטערדאם** יע"א[2].

מכתב קדשו לנכון הגיענו ומר לי מאוד על שפלות תה"ק, אוי לי שכך עלתה בימינו. והנה עוד כאשר ראיתי אתמול העלה המרה המחללים כבוד התוה"ק ומדברים בלשון מדברת גדולות עפל ועוז תחת לשונם שתוכם רצוף איבה ושנאה וקנאה אוי להם ואוי לנפשם מעלבונה של תורה, אמרתי לא עת לחשות ואם אחזיק בפלך השתיקה יקרנו עון, ותה"י לי ח"ו למכשול ולפוקה. ורציתי להעריך מכתב אל כבודו אך היום הקדמנו מכתבו, וראיתי שבעוה"ר ספר תורה שרוי בצער. ע"כ הנני אומר לו שאדרבה זה כבוד תוה"ק שת"ל לא אלמן ישראל ובדבר שנוגע לתה"ק לא תגורו כתיב, להציל נפשות ישראל מאכילת נבילות וטריפות. הלא החובה על נפשינו לעמוד הדת על תילה בס"נ כי אם לא אז יהרס הדעת ח"ו, אשרי לו ואשרי לנפשו שזכה לכך ולא יצער נפשו כלל. כי כבר אירע כך, שבאו פרעלים וחיללו כבוד תוה"ק. אך שקר לא קאי, ואמת מארץ תצמח. ובטח כל מי שיראת ד' נוגע בלבבו ימלא ידו אליו ויבוא לעזרת ה', ויבושו ויכלמו כל חפצי רעתו וישמחו כל חפצי טובותינו ותנוח בזה דעתו הקדושה. והנני שולח מכתב מיוחד שאם רוצה יפרסמו בשער בת רבים.

דברי ידידו ואוהבו בלו"נ,

הק' שלום אליעזר ה"ש

בההגה"ק מצאנז זי"ע וצוקלה"ה

24 עיי' בס' 'המהרש"ם הפוסק האחרון' (עמ' 20): כנודע נחשב מהרש"ם למקיל בשאלות איסור והיתר ועגונות, סה"ד לי' ר' אהרן יהושע לנדוי ז"ל הגבאי הראשי של הרה"ק ר' ישכר בער ז"ל מבעלז, כי 'הקולות' של מהרש"ם היו הסיבה כי גבה טורא בין מהרש"ם ובין הצדיקים מגזע בעלז וסאנז, אין בחפצי למסור פרטים ע"ז כי מעולם לא שמעתי ממהרש"ם דיבור קל על זה. אך זאת אזכור שהראיתי לר' אהרן יהושע תשובות במהרש"ם שכתב 'במקום שנהגו איסור אין רצוני להתיר', או 'כל ההתירים פורחים באוויר'...

ועיין בתשו' מהרש"ם (ח"ו סי' ע"ג) שדן בענין סירכא בטריפות, שהוא הקיל ואוני רוסיא פסקו לאיסור, וכותב: ...אך מאז בימי ילדותי בהיותי בזלאטשוב שהיה שם הגאון בעל שו"ת מהר"י אשכנזי לרב, והיה אלוף נעורי, והוא היה חתן ותלמיד הגאון מליסא ז"ל, וכל הוראותיו בכולא דהיתרא בכמה וכמה הלכות היו עפ"י מורו הנ"ל, הוא הנהיג כן, וכן הגאבד"ק סטאניסלוב בעל שו"ת בר ליואי הנהיג כן, וגם הגה"צ אבד"ק אלעסק נהגו כן...

וע"ע 'המהרש"ם הפוסק האחרון' (עמ' 22): סיפר לי המגיד מקולומייא ר' יצחק וועבער ז"ל: פ"א היה מהרש"ם על שבת בטשורטקוב אצל האדמו"ר ר' דוד משה ז"ל בישבו על השלחן עמדו מאחוריו מאות אנשים צפופים ודוחקים וסמכו על מהרש"ם, ר' צבי רפפורט ע"ה **אדמו"ר מבאבוב ז"ל:** ער שרייבט דאך אליין.[25]

רבינו ז"ל: יא.

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: ס'געדרוקט א בריוועלע.

רבינו ז"ל: פארוואס ער איז מיקל.[26]

הרים הגבאי קולו של האנשים, הלא אתם מונחים על כתפיו של הרב מברעזאן, ועוד מעט תדחקו אותו, המהרש"ם אמר להגבאי בחיוך, הנח להם, אם הם אינם נביאים בני נביאים הם, ויודעים שכדאי אני ב"ה שיסמכו עלי.

ישב לשמאלו של המהרש"ם רב א' בעל פיפיות והלה לחש באזני המהרש"ם: רב מבערזאן, התלויים מאחוריכם סומכים עליכם, כי יודעים שהרב מבערזאן הוא מקיל גדול, ושיוכל לטהר את השרץ בק"ן טעמים... והמהרש"ם ענה לעומתו: אמנם מקיל אני, ובעמדי לאחר ק"כ שנה למשפט, השרצים יתנו לי מנוחה, כי הלא אני התרתי אותם, אבל אוי להם לאותם רבנים שלאחר ק"כ שנה יבואו עניים מרודים, וידרשו מהם משפט על שעוותו את דיניהם, ע"ש.

ועיי' בדרכי תשובה (הל' מקוואות סי' ר"א ס"ד) שמערער על פסקו של המהרש"ם בענין מקוה בצרפת, ע"ש.

וכדאי לציין כאן מה שמובא בס' אורחות רבינו הקהילת יעקב (עמ' ע"ש) [ונקדים שבשנת תשכ"ה הוציא הגרש"ז אויערבאך ז"ל קונטרס עם קולות גדולות בעניני טהרה, והרבה מגדולי הרבנים יצאו נגדו חוצץ, וא' מהם היה הגאון בעל הקהילת יעקב ז"ל, והגאון מטשעבין ז"ל יצא להגן על כבודו], וכה מספר: מרן הגאון מטשיבין מפאת חולשתו לא עיין בהלכה זו כמו שכתב, ולא חוה כל דעה, וכשדיבר אתי מרן הגאון זצוק"ל על הפגיעה בכבוד הגאון רש"ז ז"ל בגלל הצעתו החדשה בהלכה, סיפר לי (אני כותב מהזכרון) שהוא זוכר בזמנו התחיל להדפיס הגאון מהרש"ם ז"ל את ספרו 'דעת תורה על טריפות' שהוא מלא קולות, ויצאו כנגדו גדולי הדור, ביניהם הגאון הגדול ריי"ש נאטנזון ז"ל, ובקשוהו שלא ידפיס, ומה שהדפיס שיגגזו, וכמדומה שמרן הגאון אמר לי שאף התרו בו לאסור את ספרו אם לא יפסיק להדפיס, ובסוף התפשרו שעל כל עמוד מ'דעת תורה' יהי' מודפס מלמעלה באותיות גדולות 'לא להלכה ולא למעשה', ומרן הוסיף לי, שהוא עוד זוכר ס' 'דעת תורה' כזה, והמשיך מרן זצוק"ל - מה הי' הסוף, פסקי ה'דעת תורה' נתקבלו להלכה ולמעשה, ופוסקים כמוהו, ואין זכר למה שנדפס 'לא להלכה ולא למעשה' הכל בידי שמים.

25 להלן מש"כ הגאון הדרכי תשובה בו מתנצל על שהכניס בספרו פסקיו של המהרש"ם:

צריכין למורעי! הנה לא נפגעתי בחבורי 'דרכי תשובה' אף דברי המקילין וכנון ס' 'דעת תורה' וגילי דעת' אשר במחכת"ה דרכו להקל יותר מדאי בהוראה נגד דעת רבותינו גדולי האחרונים אשר מפיהן אנו חיין ומהם תצא תורה והוראה. וגנד הראות שנתפשטו לאסור, אמנם המעיין בחבורי יראה אשר במקומות שהקילו מאד בחבתי שחלילה למסור ע"ז למעשה או שהבאתי באחרונה דעת פוס' להחמיר בזה ומסלא נדחי דבריהם, ואשר הבאתי דבריהם הוא למען לא יבא שם מורה להקל כאשר ימצא בספר הנ"ל וכיוצא, ע"כ הבאתי דבריהם אלו בחבורי עם סומא דפסקא שאין למסור ע"ז למעשה כלל, וכהאי ראח"ל (עזיית פ"א משנה ה') למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין וכו'. גם כמה פעמים שאין דבריהם מבוגים או שלא ה' נראה לי לפסק כן ולא רציתי להאריך בחבתי רק עיין בס' פלוני ס' פלוני ודי בזה.

המחבר **דרכי תשובה.**

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: יא, אין די הקדמה פון די ספר דרוקט ער א בריוול מ'זאל זיך נישט סומך זיין.[27]

---

26 אגב, נציין מעשה פלא המובא בהקדמת הס' שרגא בטהרה' של הגאון רבי שמואל דוד הכהן פריעדמאן ז"ל דומ"ץ חוסט (עמ' ל"א): ואציג פה עובדא נפלאה ששמעתי מפי ש"ב הגה"צ הישיש מוהר"ר רפאל זילבער שליט"א אב"ד פריימאן מח"ס מרפא לנפש, הגה"צ מפריימאן שליט"א ראה במו עיניו כתב ביד דודי הגה"צ מוהר"ר יעקב פרידמאן ז"ל הי"ד דומ"ץ חוסט ממלא מקום אביו זקיני המחבר ז"ל, וזה תורף הכתב כפי המונח בזכרונו. וגופא דעובדא הכי הוי: פעם אחת ערך הגאון האדיר רבי שלום מרדכי הכהן מבערזשאן ז"ל תשובה בעניני טריפות והעלה במצודתו להכשיר עוף שהיתה עליו שאלה, והרבה להביא הבילות ראיות להכשיר את השאלה, ולהתיר את העוף באכילה, והראה זרוע עוזו בכוחא דהיתרא מכמה ראיות והוכחות מש"ס ופוסקים כנודע דרכו בקודש של המהרש"ם בחריפות ובקיאות נפלאה. תשובה זו בעניני טריפות הגיעה ליד זקיני הגאון רבי שמואל דוד הכהן ז"ל שהיה מקושר בידידות גדולה עם המהרש"ם, ובברכי השו"ת של המהרש"ם מוזכר זקיני הרבה פעמים במשא ומתן של הלכה עם המהרש"ם, אמנם זקיני הגאון ז"ל עקב רוח אחרת היתה עמו, ועפ"י הכרעת דעתו הגדולה אחרי עיון ובירור במצולות ים התלמוד ובנתיבות ההלכה, החליט זקני לחומרא בשאלה זו, והעלה הכרעת דעתו על הכתב בתשובה ארוכה וערוכה, ושלח תשובתו להגאון מהרש"ם, והרבה לדחות כל ראיותיו ויסודות היתרו אחת לאחת כדרכה של תורה, זה בונה וזה סותר.

וכשהגיעה תשובתו של זקיני להגאון מהרש"ם, ענה לו המהרש"ם בתשובה מאהבה: ...דע נא ידידי, כי הייתי מצווה ועומד מפי הגה"ק מבעלזא להכנס בפרצה דחוקה למצוא היתר עפ"י הלכה לעוף זה, והבנתי מדבריו כי יש בכך משום תיקון ועליה לנפש גלגול השוכן בתוך עוף זה, וגלל כן טרח ונצטער אותו צדיק לבקשני להתעמק בים התלמוד והפוסקים ולחפש אחר כל צדדי היתר עפ"י ההלכה, כדי להציל נשמה זו שנתגלגלה בעוף זה, ולואת התאמצתי למצוא מקור וראיות להתירו, ומאחר שמצאתי פתח להיתר עפ"י תורה טרחתי לעשות סניף להתיר, והבאתי ראיות חבילות חבילות לחזק פסק זה, ואם כי ידעתי כי יש להשיב על קצת דברים, וכאשר השבתני בתשובה מאהבה, מ"מ יש מקום להתיר, ובכגון דא לפי נחיצות הענין וגודל הצורך כאשר נאמר לי בלחישה מפורש יוצא מפי אותו צדיק כ"ק האדמו"ר הגה"ק מבעלזא ז"ל, שבעיני הבדולחים ראה והביט בשורש הדברים, וידע והשיג דברים שהם נעלמים מאתנו, אמרתי והחלטתי כי יש לסמוך על דיעות המתירים, ויצא הדבר מאתי בהיתר, אך במקום אחר בשאלה כגון זו מודינא לך שיש מקום להחמיר...

27 דברי הגאון המהרש"ם בפתיחה לה' טריפות בו הוא מודיע לא לסמוך עליו להלכה:

דעמאלטם איז געווען די התונה פון קאמינקער רב'ס זון, רבי מענדעלע ביסטריצער [המובא לעיל].

רבינו שליט"א: אין ביסטריץ האט ער געוואוינט.[28]

ביה ביסטריטץ א' עקב ש' תרע"ח

שוכטים

הננו מתכבדים בזה להודיע כי כ"ק מרן הה"צ וכו'

מוהר"ר שלו' אליעזר שליט"א מראצפערטא יצ"ו

בן מרן הגה"ק וכו' רשכבהנ"ז מוהר"ר חיים הלברשטם זצוקללה"ה מצאנז יע"א ישכות אצלינו יום ש"ק פ' ראה הבעל"ט ונקוה כי בוא תבואו לקבל פני הדר"ק ובזכות זה נושע בשפע ברכה והצלחה וכ"ט.

ביהמ"ד רחסידים דפה

28 ויש לציין שהרה"צ רבי מנחם יודא (הנקרא ר' מענדעלע) התגורר מקודם ליד חותנו בטורנא ואח"כ בראצפערט, ובשנות תר"פ קבע מושבו בעיר ביסטריץ, ושם היה לו ביהמ"ד לתורה ולתפילה.

עיי' בס' זרעא קדישא – מעליץ (עמ' ת"ח) שמתאר תולדות חייו של רבי מענדל הנ"ל:

סיפר לי הרה"ח מוה"ר ישראל דוד פריעדמאן הי"ו מילידי ק"ק ביסטריץ יע"א כעת בב"פ, שהי' מתפלל בילדותו בבית מדרשו של כ"ק הגה"צ מו"ה מנחם מענדיל הלוי מביסטריץ ז"ל הי"ד, וזכה לראות עבודתו הקדושה הטהורה והאמיתית בלי כחל ושרק בחמימות ובחסידות כדרך חסידי קמאי, וזכה להיות אצלו בלילי פסח ולילי חנוכה ועוד, והי' עוזר לו על כל חומרותיו בחג הפסח [אחת מהנה שלא השתמש בהגה"פ בכלי כסף אלא בכלי זכוכית].

אחד מחסידיו הרב ר' משה לייב לעפקאוויטש ע"ה לא הי' גומר שום מו"מ עם שום סוחר, עד שהלה הפריש איזה סכום לר' מענדל, ומזה הי' מתפרנס בכבוד.

פעם אחת הי' בבית מדרשו נגיד גדול מאוד, שהי' אז מסרב לאיזה ד"ת, והוציא את הס"ת ועלה בעצמו כהן, ואח"כ קרא ללוי את ר' מענדל, באמרו יעמוד מו"ה מנחם יהודה בן מו"ה שלו' הלוי (כך הי' שמו), אבל ר' מענדל לא רצה לעלות ולהחזיק בידו, ולא ענה, והתחיל הנגיד לצעוק: מיין געלט איז גוט, און מיין עלי' נישט!. לפי שהי' תומך בביתו, אבל ר' מענדל לא גר מפניו ולא עלה, וכמדומה להמספר הנ"ל שבתו של הנגיד ההוא שחל"ח אז.

איש אחד חשוך בנים ל"ע הזכיר א"ע אצל ר' מענדל ואצל הרה"ק מו"ה אברהם יהושע מנאסאד ז"ל ונושע, ואמר אח"כ הה"ק מנאסאד, זה המופת אינה שלי, אלא של הה"ק ר' מענדל ז"ל הי"ד.

לדתוודע ולידלות כי את אשר קראתי שם חיבורי זה נילוי דעת יען כי היא רק נילוי דעת לבד והלילה לשום מורה לסמיך עלי בשום שצדדתי להקל נגד איזו מחברי יהיה מי שיהיה עד אשר ישים עינו בטעמי ההלכה ברעיית ואם ימצא הן בעיניו או היא יהה ובפרט שהלילה לשום שרב לסמך עלי להקל זולת בהסכמת ה"ב או המורה שבעיר כי לא בי הוא ואין עמדי ואת אשר נפיתי קו להקל לא בגין רשית רחי אלא מפני שהתורה חסה וכר ועוד מעם הכסוס בלבי הסקיבל בידי מעמדי עולם אדירי התורה ולא אוכל לכתוב מפני מריבי עסיבי אילם רק לישא וליתן באתי ולהציע דברי לפני חכמי ישראל יראי ד' והם יבחרו המוב בעיניהם וכתורה יעשו ומי אשר יסמך עלי בלא עיון במקום אשר לא יעלו חיו דברי לרצון לא בי האשם ואני את נפשי הצלתי ויהיו נא אמרי לרצון לפני אדון כל:

אדמו"ר מבאבוב ז"ל [המשיך את הסיפור מופת שהתחיל מקודם]: יא. ס'געווען ביי זיין חתונה וואס דער זייד רבי מאטעלע זכרונו לברכה האט געזאגט צו די טאכטער, צו די באבע, אז ס'איז דא אין די בוך פון די סגולות איז דא א סגולה, און דער בוך איז געווען ביי רבי לייבעלע (ה"ה הרה"צ רבי בן ציון יודא לייב פוזערסקי ז"ל), ווייל ער האט דאך שוין געהאט נסתלק געווארן, איז זי געפארן קיין רוסלאנד צו רבי לייבעלע, און זי האט געזאגט דער טאטע האט מיר געזאגט איך זאל נעמען די סגולה פון דעם בוך.[29]

ער האט מורא געהאט, זאגט ער, כ'האב אזא אוצר פון טאטן, זיינע סגולות, האב איך מורא צו גיבן, האט זי געזאגט כ'וועל דיר גיבן א טייער משכון, זי האט אריינגעלייגט צירונג מיט זאכן, איר צירונג, און מ'האט געזומען די סגולה[30], מ'איז עם נאכגעגאנגען, און ס'איז דורך דריי יאר, ס'האט גארנישט געפועל'ט.

דער זיידע רבי שלום אליעזר זכרונו לברכה האט געהערט אז דארט איז דא אויגן פון א 'ראק', א שרץ הים, איז איינם פון די זאכן דאם האט מען געדארפט ווייקן און שפריצן, פארשידענע זאכן. האט ער געקלערט אז דאם איז נישט די ריכטיגע, ווייל ס'איז דאך דא פארשידענע, – פונקט אזוי ווי ס'איז דא העכט און קארפ פארשידענע מינים, איז דא 'ראק'עס' אויך פארשידענע מינים – האט ער געקלערט, אז ס'איז נישט דאם רעכטע מין וואס מ'דארף האבן.

האט ער געשיקט א שליח קיין רוסלאנד, אז מ'זאל ברענגען ראקעס פון ניעפער, און מ'האט געברענגט פון דארט, מ'האט דאם געזומען, און דעמאלטם איז זי געהאלפן געווארן.[31]

---

29 ועיי' בס' בית המלכות - באבוב (עמ' 187) שהאדמו"ר מבאבוב ז"ל סיפר בספר הסגולות היה כתוב הוראות איך לעשות הסגולות, למשל דברים שצריך לקנות באפטיי"ק היה כתוב בשפה הרוסית.

ובתשו' מאור יהושע להה"ק מנאסאד (סי' ג) כתב אליו בזה"ל: שוי"ר וכ"ט כו' הה"ק הצדיק כו' בקש"ת וכו' שבתא טבא עם כל המסתופפים בצל קדשו. הק' אברהם יהושע בן חנה מלכה.

הרה"ח הנ"ל הי"ו הי' עמו בגעטא ביסטריץ, ואחרי חג השבועות שנת תש"ד לפ"ק נלקחו לאוישוויץ, ושם נשרפו הה"צ ר' מענדל ומשפחתו עקה"ש הי"ד, עכ"ד.

אגב, עיין בס' נפלאים מעשיך (ה"א): בעיר ביסטריץ היה גר הרב הצדיק רבי מענדעלע שהיה חתנו של הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט ז"ל ולא היה לו לחם לאכול ובגד ללבוש והחקות גדולה שררה בביתו, וש"ב הרה"ח ר' משה לייב לעפקאוויטש הי"ד גם היה מקום מגוריו בביסטריץ והיה לו שם בית מסחר של טעקסטיל, והרבה סוחרים היו באים אליו להציע סחורתם, והוא נהג מנהג טוב שכל אחד שנכנס אליו להתעסק בעניני מסחר היה מבקש מקודם ליתן מעות עבור צרכי רבי מענדעלע כדי להחזיקו ולהחיותו, ועי"ז נתאסף אצלו בכל שבוע סכום מעות שהיה מכניס לו לצרכי שבת ולכדי מחייתו וכדו'.

פעם באתה הרבנית של רבי מענדעלע אל בית אמה לבקרה, ואז סיפרה לה מגודל חסדו של ר' משה לייב שדואג על כל הצטרכותם במסירות נפלאה, ואמרה: דער משה לייב איז ממש פאר אונז באשאפן געווארן.

נענתה הרבנית מראצפערט: בתי, הבה ואספרה לך מה שאירע עמדי, כשגרנו בעיירת טורנא לא היה לנו אפי' כדי מחייתינו, והיה שם יהודי אחד שנכמרו רחמיו והיה דואג תמיד עבור צרכינו, ופעם כשנסעתי לאבי ז"ל [ה"ה הרה"ק רבי מאטעלע ז"ל] סיפרתי לו את החסד שעושה עמנו האיש הלזה, ואמרתי לו "ער איז ממש פאר אונז באשאפן", ענה לי אבי מורי "איי, מיין קינד ער איז דען באשאפן געווארן פאר דיר?, דו ביזט באשאפן געווארן פאר אים", דהיינו שאתם נבראתם כדי לזכות אותו האיש במצוה נעלה זו, בבחי' מה שאמרו חז"ל יותר ממה שהבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עם הבעה"ב, ע"ש.

30 אגב, בס' מגן אבות - באבוב (עמ' תק"צ) סיפר כ"ק מרן אדמו"ר מהר"ש זצוק"ל ששמע מזקינתו הרבנית הצ' מראצפערט מרת שרה מרים ע"ה: אביה הרה"ק רבי מרדכי דוב מהארנסטייפל ז"ל היה נותן איזה סגולות לחסידיו, ופעם אחת באתה אשה לבקש סגולה על דבר קטטות שנעשו בביתה, אמר לה הרה"ק מהארנסטייפל, אמסור לך סגולה, והיא שבמשך שלשה ערבי שבתות תסכבי על פתחי שכינות ביתך, ותבקשי שיואילו להרשות לך לרחוץ את הלאקשין ברעט שלהן (בימיהם היו אופים לאקשין בביתם וגם אפו את החלות ועל כן נאלצו לרחוץ את הברעט בערב שבת).

פקודתו שמרה רוחה, וביקשה רשות מאחת השכינות לרחוץ את הברעט בעת שעשתה את עבודתה נאמנה בבית השכן, שמעה איך שבעל הבית בא אל ביתו והקפיד על אשתו 'חנה מדוע לא אפית עדיין את החלות וכו', וכן היה בערב שבת הבאה כשקבלה רשות לרחוץ את הברעט בבית השכן השני, חזר ונשנה הדבר גם אצלם שביקש הבעל מאשתו שתתן לה את מלבושיו של שבת, והיא ענתה שעדיין לא כבסה את הבגדים, והבעל כעס עליה, הלא עוד מעט ופנה יום וכדומה, וגם בערב שבת השלישי ראתה קטטות כאלו בבית אחר (כי בימים ההם היו עסוקים וטרודים מאד במלאכתם בערב שבת ומלבד הכנת מאכלי שבת הרי היו מכינים גם עצים להסקה וכיכסו בידיהן את המלבושים וכדומה), עד שהחרה בלבה ואמרה, אחרי ראותי את כל הנעשה בבית זולתי, נוכחתי לדעת שבעלי הוא איש הכשר וישר ביותר, ואיני צריכה עוד לשום סגולה, והכל על מקומו בא בשלום.

31 ועיי' בס' בית המלכות - באבוב (עמ' 188) שמובא הסיפור שסיפר האדמו"ר מבאבוב עם עוד פרטים, דהיינו, באחד הימים בא אל זקיני יהודי מהעיר פעסט, וביקש ברכה שצריך לנסוע ללאנדאן לצורך מסחר, ויאמר לו זקיני הרש"א, הנני צריך לאיזה דבר נחוץ, ואם תשתדל עבורי להשיג לי מבוקשי, הריני מבטיח לך שתצליח בכל דרכיך, בעיר הבירה לאנדאן יש 'אקוואריום' של דגים ושרצי המים, ושם מביאים מים מרוסלאנד, כי יש מיני דגים שיכולים לחיות רק במים שרגילים, ובמים זרים אחר שתי שבועות הם מתים, וענגלאנד

רבינו שליט"א: אינטערעסאנט, אז דער זיידע (העצי חיים) איז דאך געווארן א חתן ביי רבי שלום אליעזר'ל, האט דער זיידע רבי שלום אליעזר'ל געהאט א ספק אינעם שידוך, ווייל דער קדושת יום טוב האט געוואלט התונה מאכן זאפארט, האט רבי שלום אליעזר'ל אנגעפרעגט דעם זיידן רבי מאטעלע צו ער זאל טוהן דעם שידוך, זי איז נאך געווען זייער אינג, די באבע איז נאך געווען א א אינג מיידל.

רבינו ז"ל: זי האט התונה געהאט ביי די פופצן יאר, מיין מאמע, דער טאטע איז אלט געווען זעכצן יאר, און דער זיידע האט געזאגט ער וויל התונה מאכן ווען ער ווערט זעכצן יאר.

איז ער געפארן צום שווער, וויאזוי זיך אן עצה צו געבן, ער האט געוואלט זעהר שטארק דעם שידוך, דער טאטע איז דאך געווען קודם א חתן ביים בארדיוב'ער רב, די כלה איז געשטארבן[32].

רבינו ז"ל: דער טאטע איז געווען א איידעם ביי רבי משה'לע.

[והמשיך את הסיפור שהתחיל רבינו שליט"א] דער זיידע (הקדושת יו"ט) האט אזוי געוואלט, האט ער געזאגט פארן זיידן זכרונו לברכה (רש"א), ער וויל התונה מאכן ביי זעכצן יאר, איז ער געגאנגען פרעגן דעם שווער. האט ער געזאגט "וועט זי נישט האבן אפאר יאר קינדער, וואם קען שוין זיין?", האט זי טאקע נישט געהאט.

נאכדעם איז זי געווען אין קרעניץ, און שינאווא רב איז געווען אין קרעניץ[33], האט ער געהייסן אנטון זיין גארטל פאר מיין מאמע. נאכדעם האט ער צוגענעמען, און תיכף ווען זי איז אהיימגעקומען האט עם גענוצט.[34]

רבינו שליט"א: הייסט דאם כאלאטל גארטל?

רבינו ז"ל: יא.

אין קרעניץ פלעגן צו פארן, ווער ס'האט נישט געהאט קיין קינדער, מ'האט געהאלטן אז די בעדער זענען גוט צו דעם. האט זי (אמנו הרבנית ברכה סימא ע"ה) דערציילט, יעדער האט געזאגט אז זי איז געהאלפן געווארן אין קרעניץ, אין באד, האט זי געזאגט, כ'וויים דאך וויאזוי כ'בין געהאלפן געווארן, דעם שינאווער רב'ס גארטל, כ'האב זיך דאך געזעגנט ביי אים.[35]

זי איז געווען אזא חסידות'טע פונעם שינאווער רב זכרונו לברכה, כ'האב איר אסאך מאל געהערט רעדן, זי פלעגט אייביג זאגן "דער הייליגער פעטער".

היתה מדינה עשירה, ומביאים חביות עם מים משאר מקומות, תכנס לאקוואריום, ותאמר להממונה שאתה צריך רוסישע 'ראקעס' שהובא מרוסלאנד, ותשלם ככל אשר יושת עליך, ותביא אלי אותו הדג, וזקיני הבטיח לו שאם יביא הראקע"ס יושע בכל משאלותיו, ויהיה לו הצלחה במסחרו.

הלה נסע והביא הדג, ואז עשו הסגולה ונושעו, ונולדה להם בת, וקראו אותה 'אסתר הענדל'.

דודי ר' מענדל'י השתדך עם אחיו ר' איציק'ל ריישער, לבנו החתן קראו 'רפאל', ולמד בבאבוב, והלך עם קאלפיק.

אגב, עיין בס' מתן שבת (מהרב נפתלי הירצקא מוועדעלין ז"ל בשנת תרצ"ו): דגים הנקראים בל"א שלייע"ן או ציגיינע"ר פיש, שמעתי מפה קודש הצה"ק מהרש"א שליט"א מראצפערט בנו של מרן רשכבה"ג בעל דברי חיים זללה"ה, להעיד בשם חותנו הגאון הנורא בעל חיבור לטהרה ז"ל, שמקובל מאבותיו הקוה"ט אשר בארץ העליון ה"ה מהר"ן ומהר"ם מטשערנאבל זללה"ה ז"ל, שהם היו מקובלים עד אליהו זכור לטוב שהיו אוכלים הדגים הנ"ל בכל חדשי השנה, חוץ מתמוז אב, עד כאן שמעתי.

32 ידוע שאמר אז הרה"ק מבארדיוב ז"ל שיותר מצטער על זה שאבד את העצ"ח ממה שמצטער בפטירת בתו ר"ל.

ומן הראוי לציין כי בעת קישור החיתון עם בתו של הרה"ק מבארדיוב קיבל מרן העצי חיים "התן זייגער" במתנה כנהוג, ואחר שנפטרה הכלה שמר על השעון, וברבות השנים כשלקח את הגה"צ מסלאטפינא ז"ל כחתן לבתו נתן לו השעון הזה במתנה, באומרו כי בכך רצה להשיב את הפקדון, כי הגה"צ מסלאטפינא היה נכדו של הרה"ק מבארדיוב.

33 כידוע שהרה"ק נסע לשם הרבה פעמים, עיין בס' בנין דוד (ליקוטים על ש"ס) עובדא שהיה להרה"ק רבי משה יוסף ט"ב ז"ל מאוהעל כשנסע לקרעניץ להרה"ק משינאווא.

ועיי' בס' דברי יחזקאל השלם (עמ' שס"ו) שהגאון רבי פנחס צימעטבוים ז"ל ראב"ד גרויסווארדיין נסע להרה"ק לקרעניץ.

ועיי' בס' זכרון סופרים (עמ' רע"ז) שהגאון רבי זוסמאן סופר ז"ל בעמח"ס עט סופר הגיע לבקר את הרה"ק משינאווא בקרעניץ.

ועיי' בס' י"ג אורות (ח"א עמ' קס"ו) שהרה"ק משינאווא פגש שם את הרבנית בתו של הרה"ק רבי אשר מראפשיץ ז"ל.

34 אגב, בשו"ת אבני צדק ממרן הייטב לב (או"ח סי' י"ב) כתב וז"ל: "... שאמרתי שאשתו תעשה מפה חדשה לס"ת והמפה הישנה תטול לעצמה ותכרוך בה וכו', הן אמת כי לא מלבי אמרתי זה, כי מנהג מתפשט בעולם עשות ככה, שקבלה בידם שזהו שמירה וסגולה להגן על האשה... עיי"ש מש"כ ליישב מנהג העולם. [וע"ע בשו"ת טוב טעם ודעת (תליתאי ח"ב מ"ו) ושו"ת תשורת ש"י (סי' קל"ד)].

35 עיי' בס' אלה מסעי (עמ' פ"ו) שסיפר מרן רבינו ז"ל שבעת ההוא כאשר הגיע מרן העצי חיים לקרעניץ, ישב הרב משינאווא, ודיבר עם אחד מבני משפחתו מן התלאות והסבלות אשר היו לו למרן הקדושת יו"ט עד שזכה להפקד בזש"ק, וכאשר הגיע העצי חיים אצלם, נענה הרב הקדוש משינאווא ואמר, הביטו וראו, אם מתכוונים לשם שמים זוכים לבנים כאלו, ובל"ק: או מ' מיינט עס ערליך האט מען אזוינע קינדער.

רבינו שליט"א: דער זיידע רבי שלום אליעזר אליינם איז געווען א גרויסער חסיד פונעם שינאווער רב, ער האט אסאך געריידט עובדות פונעם שינאווער רב.[36]

כ'האב געהערט אז רבי חיימל'[37] איז בר מצוה געווארן האט ער (אביו הרש"א) אים געשיקט צו די בר מצוה קיין שינאווא.

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: רבי חיימ'ל פון סאטמאר, כ'געדענק רבי חיימ'ל.

רבינו ז"ל: יא יא, ער איז א אינגער מענטש געווען.[38]

אדמו"ר מבאבוב ז"ל: דער זיידע רבי מאטעלע זכרונו לברכה איז דאך געקומען קיין באבוב ווען מיין שוועסטער, דאם ערשטע קינד, איז געבוירן געווארן, דאם ערשטע אור אייניקל.[39]

ס'איז דא א מאמר אז מ'איז זוכה צו זעהן אן אור אייניקל אינו רואה פני גיהנם.[40]

---

[36] עיין בס' רבינו הקדוש מראצפערט (עמ' רמ"א) שהגה"צ רבי משה נתן נטע לעמבערגער ז"ל אבד"ק מאקאווא סיפר, ששמע מפה קודש רבינו (רש"א) ז"ל, שאינו מספר מאביו הק' רק דברים שראה או שמע מאביו הק', ומאחיו הרב משינאווא ז"ל, ומלבד זה אינו מקבל סיפורים על אביו הק ז"ל, ועיין בס' הנ"ל שמביא כמה עובדות שסיפר הרש"א על אחיו הק' משינאווא.

ועיי' בס' לקט הקמח החדש (או"ח סימן ד ס"ק לא) אני שמעתי מהה"צ ר' שלום אליעזר הי"ד בן מרן דברי חיים ז"ל בשם אחיו הגה"ק משינאווע, לשפוך מי נטילה לסעודה סגולה לאריכות ימים.

ובתוך א' השיחים סיפר מרן רבינו שליט"א: דער טאטע ז"ל (מרן רביה"ק בעל ברך משה) האט געפלעגט דערציילן, אז אין ראצפערט איז געווען א שאפע ביים זיידן ביי רבי שלום אליעזר, דער זיידע האט דאס מיט געברענגט קיין ראצפערט פון טורנא, ער האט דאך געוואוינט קודם אין טורנא, ער האט מיט געברענגט די מעבל קיין ראצפערט, די שאפע האט געהאט א דעקל, אזא דיקע דעקל פון האלץ, און ער האט געווינן פאר'ן טאטן ז"ל אז די שאפע האט א שפאלט אויפן דעקל, האט דער זיידע געזאגט אז דער שינאווער רב איז אמאל געווען אין טורנא און ער איז בי אים איינגעשטאנען, און ער האט געזאגט אינדערפרי ברכת התורה, און ער איז געשטאנען בי די שאפע און האט אזוי שטארק געהאקט און געקלאפט דערויף מיט זיין הייליגע האנט, אז ס'איז געווארן א שפאלט אין די האלץ, מיין טאטע ז"ל האט געזאגט און געווינן 'אזוי דיק איז דאס געווען'.

[37] ה"ה הרה"צ רבי חיים האלבערשטאם ז"ל, דומ"ץ בסאטמאר, בן הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט ז"ל.

[38] עיי' בס' רבינו הקדוש מראצפערט (עמ' ש"ג) שגברה עליו מחלתו ונעשה חולה מסוכן, עד שביום י"ט בסלו שנת תש"ב לפ"ק הסתלק לעולמו כשהוא רק בן חמישים ושבע שנים.

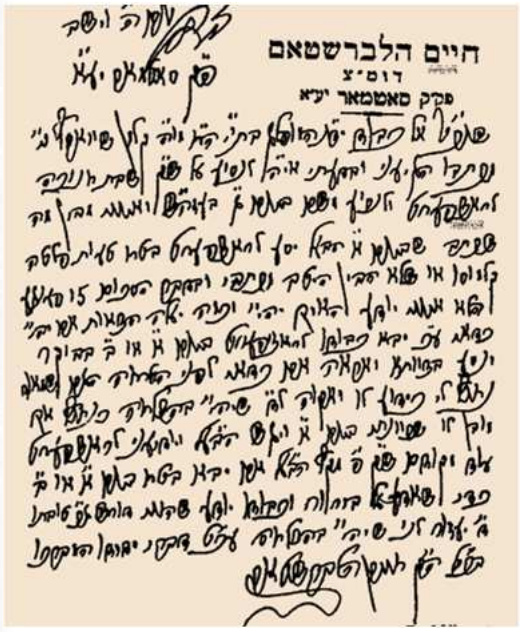
הר"ר יוסף הענדלער הי"ו מארה"ב מספר, שבעודו שוכב ערש על דוי שלחו טעלעגראם לאביו (הרש"א) שיבוא, וכשנפטר לא ידעו אין להודיעו, ושלחו ילד שיאמר לו כי מחכים לרבי בהלויה.

רבינו קם ולא אמר רק "אזוי האלט מען שוין", ולקח הרעזשוואלקע והלך, אבי ז"ל היה שם וסיפר, שראו בחוש את כחו הגדול, שלמרות שרבי חיימל היה מאוד אהוב עליו בכל זאת הוא קיבל עליו את דין שמים באהבה גמורה.

וסיפר הרה"ח ר' יהודה שטערן שלמד בסאטמאר ונכח שם, מספר שכאשר רבינו הגיע להלויה וירד מהעגלה, היו שפתותיו מרחשין (בראשית לז) הילד איננו ואני אנה אני בא...

ועיי"ש עוד באריכות שמרן רבינו הק' ז"ל הספידו בבכי תמרורים, ואח"כ דיבר הרש"א לרביה"ק דברי חיזוק, וראו עבודתו באמונה ובחיזוק למעלה מהשגת אנוש.

להלן אגרת בכתב ידו של רבי חיים'ל "ובדעתי אי"ה לנסוע על ש"ק שבת הנוכה לראצפערט...":

[39] עיין בס' 'דער קדושת ציון' (עמ' 55) שהרבנית דבורה לאה נולדה ביום י"ב אב שנת תר"ס, ואז הגיע הרה"ק מהארנסטייפל לעיר באבוב, והרה"ק רבי שלמה ז"ל היה מאוד מרוגש מביקורו של דודו הק', והלך ללוותו עד האכסניא, ואח"כ חזר הרה"ק רבי מאטעל'י ללוותו בחזרה לאכסנייתו, וכך השתעשעו כל הלילה, ודיברו אודות הליכות צדיקי בית טשערנאביל.

[40] הנה תלמיד התרומת הדשן בספרו לקט יושר (עמ' נ"ב) כתב מי שיש לו בן למול, ואינו רוצה להיות בעל ברית, ורוצה לכבד אחרים משום הבאת שלום, ומשום שיש בו כבוד הבריות, חייב ליתן לאביו קודם אבי זקנו להיות בעל הברית, אבל אם הוא ברצון אביו יוכל לתת לזקנו, והמנהג לתת לזקנו, משום שהעולם אומרים מי שהוא בעל ברית לבן נינו, אינו רואה פני גיהנם ע"ש. ויש אומרים שמכאן נובע מאמר העולם שהרואה פני דור רביעי אינו רואה פני גיהנם.

כ׳ווייס נישט פארוואס ער האט מורא געהאט פארן גיהנם... אבער פון רוסלאנד צו פארן קיין באבוב.

רבינו שליט״א: דער טאטע האט א בריוו פון רבי מאטעלע צום זיידן, א תשובה.

רבינו ז״ל: יא, כ׳האב די כתב יד, אינגאנצן געשריבן.[41]

אדמו״ר מבאבוב ז״ל: ס׳געווען א גרויסע אהבה צווישן דעם זיידן רבי מאטעלע מיטן באבוב׳ער זיידן זכרונו לברכה.

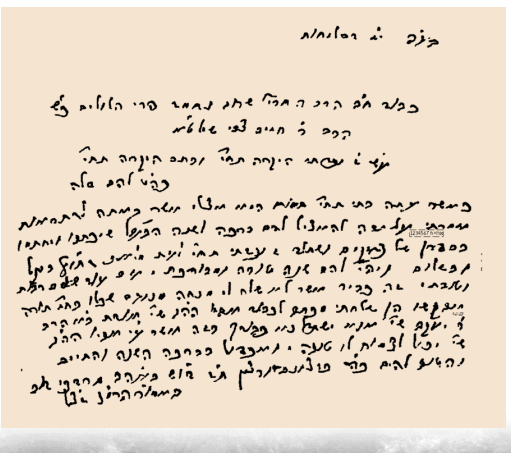
כ׳האב געהערט פון טאטן זכרונו לברכה, אז דער זיידע רבי מאטעלע איז געזעצן און געריידט שפעט ביינאכט מיטן באבוב׳ער זיידן (הרה״ק המהר״ש), נאכדעם איז רבי מאטעלע זיך געגאנגען אויף די אכסניא, זיי זענען אהינגעקומען דארט האבן זיי זיך געזעצט רעדן, און זיי האבן געשמועסט אפשר א האלבע שעה. נאכדעם איז דער זיידע זכרונו לברכה אהיים געגאנגען פון די אכסניא, און דער זיידע רבי מאטעלע איז געגאנגען באלייטן[42] דעם זיידן זכרונו לברכה, זיי זענען אריינגעקומען, צוריק אהיים, עוסק בעוועון, געשמועסט. נאכדעם איז דער באבוב׳ער זיידע מיטגעגאנגען מיטן זיידן רבי מאטעלע אויף די אכסניא, דררי מאל געגאנגען באלייטן אהין און צוריק, זיי האבן זיך נישט געקענט אפרייסן אריינער פון צווייטן, א האלבע נאכט געגאנגען באלייטן אהין און צוריק איינער דעם צווייטן.

אך עיין כס׳ נפלאים מעשיך (עמ׳ ל״ד, להרה״ג אברהם שלום חי חמוי זצוק״ל מחכמי לייווארנא הס׳ נדפס בשנת תרמ״א בעיר קושטא) **שכתב וז״ל: ידוע שמחת האדם ותענוגו לראות בנים ובני בנים עד דור רביעי מבניו, ומלבד השמחה, ג״כ זכיה גדולה היא, וניצל מדינא של גיהנם כמו שכתבו המפרשים יעו״ש.**

ועיי׳ בס׳ אוצר המלכות (עמ׳ לו) **שהאדמו״ר רבי נפתלי האלברשטאם ז״ל מבאבוב דיבר פעם אודות מאמר העולם שהרואה דור רביעי אינו רואה פני גיהנם, נענה ואמר:**

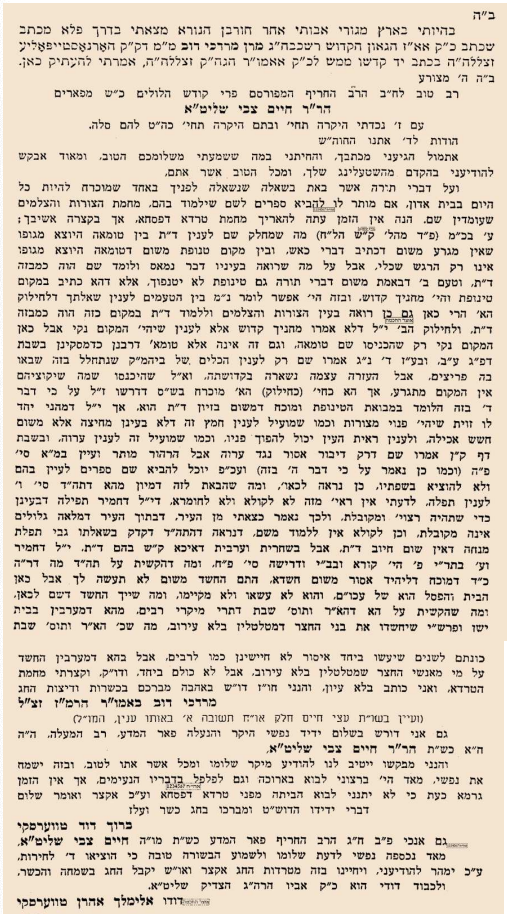
איך האב געהערט פון מיין רבין, רבי מרדכי סלאנימער ז״ל, וועז מען האט אים מבשר געווען אויף די געבורט פון זיין ערשטן אור איניקל, האט ער זיך באקלאגט, דער וואס זעהט דעם דור רביעי אינו רואה פני גיהנם, ממילא יעצט האב איך שוין נישט אויף וואס זיך צו פארלאזן, ווייל גיהנם לייטערט אויס, אז מען זאל זיין ראוי אריינצוגיין אין גן עדן, אבער אן גיהנם, ווי קען מען זיין ראוי, דערביבער מוז איך מיך יעצט אליין נעמען ארבעטן צו זיין ראוי אריינצוגיין אין גן עדן.

41 להלן כתי״ק של הגה״ק מהארנאסטייפל ז״ל ממכתבו הנ״ל אשר שלח למרן הגה״ק העצי חיים ז״ל:

תשואות חן למערכת "בהיכלא דמלכא" שהעניקו לנו את השיחת קודש בטובת עין כדי להדפיסה לתועלת הקוראים

ולהלן הדברים אשר הדפיס רבינו הברך משה ז״ל בראש ספר עצי חיים שהוציא לאור:

42 כוונתו לתיבת "באגלייטן, ויש שהעירו שכן הי׳ נהוג בפי חסידים לא לומר "באגלייטן" לפי שבתיבה זו השתמשו רק לבר מינן ר״ל.

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב ע"י

ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר

פנחס משה

לאנדא

הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' בבארא פארק יע"א

לע"נ זקינתו האה"ח מרת **זיסל** ב"ד **צבי אלימלך הכהן** ז"ל

נלב"ע י"ג ניסן תשפ"א לפ"ק

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח

מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

מדור

שביעי של פסח

א לקח טוב

ב דבש תמרים

ג קדו"ש י'א'מרו ל'ו'

ד פרפראות

ויושע ה' ביום ההוא, שיש ימים שהקב"ה משפיע טוב לעמו ישראל, ומגלה להם אהבתו והיום היותר המסוגל הוא יומא דפסחא, וזהו ויושע ה' ביום ההוא, כי היום עצמו המליץ טוב על ישראל כי בריאתו היתה רק בגללם, לפיכך "ויושע ה'" נושעו ישראל באמצעות טענת היום "ביום ההוא".

(קדושת לוי)

ויושע ה' ביום ההוא וגו' וירא ישראל את היד הגדולה וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ויש להבין איך אפשר להיות ירא מאתו ית"ש קודם האמונה שהאיך ירא את ד' אם אינו מאמין במציאות הבורא יתברך שמו רק הענין ע"ד שכתוב בספרים על מה שאמרו חז"ל במדרש שתפסו אומנות אבותיכם בידיהם הפי' שמה שויצעקו בני ישראל אל ה' הוא הי' ע"ד מצות אנשים מלומדה ירושת אבות שמלמדים שכשבא צרה צריך לצעוק אל השם יתברך כדרך מי שלומד מאבותיו איזה אומנות אבל לא השיגו זה בשכלם רק מנהג אבותיהם בידיהם ובאמת כן צריך האדם להתחיל בעבודתו ית"ש על דרך זה ולבוא ליראה מאתו ית"ש על דרך זה מקבלת אבותיו שמסרו לו שיש אלקי שמעניש לעבור על מצותיו ונותן שכר למקיימין ועל ידי זה יבוא ליראה ואח"כ ילך ממדריגה למדריגה עד שבעצמו ישכיל ויבין אמיתות מציאותו ית"ש מצד פעולותיו הנגלים שנראה בהם רב גדולתו ית"ש והנה עכ"ז גם לאחר השגה צריך להיות בבחי' אמונה כי בחכמתו א"א להשיג רק עד מקום שיד שכלו מגעת ובאמת לית מחשבה תפיסה בי' יתברך שמו ולכן גם אחר שמשיג בחכמתו צריך להיות האמונה ג"כ וזאת היא אמונה שלימה הבאה אחר החכמה הזאת, וז"ש וירא העם את ד' מתחילה מחמת אמונה שהי' להם מהאבות ואח"כ ויאמינו בה' מחמת השגתם אמיתות מציאותו ית"ש כמ"ש וירא ישראל את היד וכו' ויאמינו בה'.

(זרע קודש)

אז ישיר משה את השירה הזאת, בקשתם של ישראל היתה שיזכו לומר תמיד שירה זו, באותה התלהבות שאמרו בקריעת ים סוף, "ויאמרו" היינו אז בקשו "לאמר" שיוכלו בכל פעם להגיד ולשבח להקב"ה באותה התלהבות.

(תפארת שלמה)

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו ד' איש מלחמה ד' שמו. יש לפרש דהנה מבואר בשל"ה הקדוש עה"פ איש כמתנת ידו כברכת ד' אלקיך אשר נתן לך דהנה בכל דבר צריך האדם לעשות מה שבכחו אמנם אל יאמר שהוא עושה זאת משום דאלמלא הקדוש ברוך הוא עזרו לא הי' יכול לו וזה איש כמתנת ידו כאלו עשה אל באמת לא עשה הכל וגם כברכת ה' וגו' שלא תאמר שהשי"ת עשה זאת מעצמו כי הוא אינו עושה בלי סיעת האדם וזהו כברכת כאילו הי' ברכת ד' והנה גבי קריעת ים סוף הי' ג"כ ע"י ישראל שהתחילו לירד לתוך הים ואח"כ השי"ת קרע להם וזה שאמרו עזי דהיינו כחי מה שעשו ישראל וגם וזמרת יה דהיינו כה השי"ת ויהי לי לישועה זה הי' לי לישועה וזה ג"כ זה אלי ואנוהו דהיינו מצד פעולותיו וגם מצד אלקי אבי וזה ד' איש מלחמה דהיינו על ידו וגם ד' שמו דהיינו ע"י ישראל שע"י פעולותיהם עושים שמות להש"ת דהיינו אם עושים איזה רחמנות אז השי"ת עושה ג"כ רחמים ונקרא רחום כיוצא בזה.

(אך פרי תבואה)

מי כמוכה באלים ה', דהטעם למה בקע השי"ת הים, דהשי"ת רצה להשפיל אלוהי מצרים, ולהראות שהם לא אלוהים, והמצריים היו עובדים לנילוס ובעת בקיעת הים אמרו חכמינו ז"ל (שמו"ר כא. ו) שנבקע כל מימי ששת ימי בראשית, וממילא נבקע גם נילוס, ובזה הכירו המצריים שהשם יתברך הוא ה' אחד, ונמצא על ידי עבודה זרה שלהם היה ניכר אחדות הבורא יתברך, וזהו מי כמוכה באלים ה', כלומר ע"י האלילים ניכר שאתה ה' כנ"ל.

(קדושת לוי)

וירא ישראל את מצרים מת וכו' וירא ישראל את היד הגדולה וכו' ויל"ד כיון שראו את היד הגדולה אז ויראו הוא יראה במדת הגבורה הל"ל ויאהבו והנראה עפי"מ שמקובל לרבותינו כשהנם נעשה לאדם בזכותו זוכה הוא בעצמו לראות במפלת אויביו ומעתה יתפרשו וירא ישראל את מצרים מת וכו' הנה הם בעצמם זכו לראות במפלת אויביהם ויירא ישראל ראיה שניה שאין זה מצד זכותם רק זה הוא מתגברות יד הגדולה וכשהבינו זאת שאין זה מצד זכותם אז ויייראו העם את ה'.

(בני יששכר)

ה' ימלוך לעולם ועד, נאמר בלשון עתיד, ימלוך, כי אין רבותא להמליכו ית' באותה שעה של קריעת ים סוף שבה היה שידוד מערכות הטבע, שאז כולם מודים בגדולתו ית' אלא "ימלוך" בלשון עתיד, גם כאשר הטבע נוהג כדרכו הים שם לאיתנו, גם אז "ימלוך".

(שם משמואל)

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. ויובן לפי מש"כ בשמ"י לבאר המדרש והנה מצרים נוסע אחריהם זה שר של מצרים וש"ה יונתי בחגוי הסלע וכו' השמיענו את קולך, דהנה כתב בשלה"ק על מה שאמרה רחל ליעקב הבה לי בנים שחשבה כי השי"ת מנע ממנה פרי בטן מפני שמתאוה לתפילתן של צדיקים, והשיב לה יעקב שזה הוא דווקא באי"י שהוא תחת יד הקב"ה בעצמו אבל בחו"ל הניתן תחת שרי מעלה אין הקב"ה מייסר את הצדיק מפני שחושק לתפילתו שמא יפסיקוהו עוברי דרכים אלו שרים החיצונים ולא תגיע תפילתו למעלה, וי"ש לה יעקב התחת אלוקים אנכי, פי' וכי אני באי"י הניתן תחת יד הקב"ה בעצמו, וזהו והנה מצרים נוסע אחריהם היינו שרו של מצרים נוסע אחריהם שהפילו הי' לארץ והוסר ממשלתו אז ממילא השמעוני את קולך בתפילה, ולא יעכבו אותו שרים החיצונים, ע"כ, והנה מבואר במדרש שחשר היה נדמה לפרעה כמין סוסים שהיא תוקף מרכבה טמאה, והיינו אשירה לה' אף שהוא בחו"ל והשירה הוא דבר יקר ויש לחוש כנ"ל, מ"מ כי גאה גאה, דהיינו כתרגומו שהשפיל הסטי"א, סו"ס ורוכבו דייקא רמה בים, ואז השי"ת הוא המנהיג ולכך אשירה לה' בעצמו.

(ישמח משה)

☆

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ויאמרו לאמר אשירה לה'. וצ"ב מה שכפל ויאמרו לאמר, ואפי"ל בו רמז מה ששמעתי מפי מוזלה"ה שהגה"ק הר"ר שמעלקא זללה"ה כשהיה עומד בתפלה בשבתות ויו"ט בפרט בימים נוראים בעת העבודה כשאמר וכך היה מונה אמר או"א וכדומה היה מכוון הכוונות והסודות בין תיבה לתיבה ואז היה מאריך ומנגן ניגונים חדשים פלאי פלאים אשר לא שמע אותן ולא שמעו אוזן אדם מעולם והוא לא ידע כלל מה הוא מנגן ואיזה ניגון מנגן כי היה משוטט במחשבתו דבוק בעולם העליון והקול יוצא מפיו בניגונים נפלאים וערבים לשומעיהן ומקבליהן חכו ממתקים וכולו מחמדים, עכ"ד, והמשכיל יבין אשר אין זה כי"א מתת אלקים, וזה יתכן להעמים הכי בקרא אז ישיר משה ובני ישראל, אכן אותה השירה לא על ידם היתה, כי ויאמרו לאמר שנתכוונו רק לאמר באמירה שהיה בלב כמבואר ברמב"ן בכוונותיו וסודותיו, אשירה לה' ומאת ה' היתה זאת כי אשירה בשיר וניגון לא בכוונה מאתו כי"א הוא לה', כלומר של ה'.

(ייטב פנים)

☆

אז ישיר משה. ובמדרש ההי"ד שחורה אני ונאוה, וילי"פ עפי"מ שפי' רשזי"ל אז ישיר משה עלה בלבו שישיר דלכאורה מאי קמ"ל בזה, אכן י"ל שכבר נודע דברי הרמב"ם שהבחירה והידיעה סותרין אהדדי שהרי הקב"ה יודע כל מה שיהיה מקודם לכן אם יהיה צדיק או רשע, עי"ש, אך כבר הרעישו הקדמונים עפי"י משל שאי אפשר בשום דבר להיות צבוע בשני צבעונים כמו שחור ואדום זה על גבי זה, ויהיו נראים שניהם ביחד, ואצל הבוי"ת הוא כל יכול, וי"ש אז ישיר ופרש"י עלה בלבו שישיר, א"כ בוודאי הוא רצון השי"ת וכיון שהשי"ת ידע מראש בטלה הבחירה, על כן אמרה תורה ויאמרו לאמר ר"ל שהוצרכו לאמר שיאמרו שירה וא"כ נשמע שהבחירה חפשית היה בידם לאמר או לא, אך קשה האיך יתכן בי הפכים, ע"ז אמר המדרש שחורה אני ונאוה שהם בי הפכים לרמז שהבוי"ת כל יכול.

(קדושת יו"ט)

☆

אשירה לה' כי גאה גאה וכו' זה אלי ואנוהו ופרש"י כי גאה גאה על כל השירות וכל מה שאקלם בו עוד יש תוספת, זה אלי ואנוהו בכבודו נגלה עליהן והי' מראין אותו באצבע, וילי"פ בהקדם דברי הישמח משה שהקשה איך אנו משבחין ומפארין ומהללין בהרבה שבחות וקילוסין וכי מסיימהו לכולא שבחי דמרך, ותי' עפי"ד המדרש ואף שבחו של הקב"ה אומרים מקצתו בפניו וא"כ שיטת המדרש דלא כדעת ר' חנינא שהוא אמר וכי מסיימהו לכולא שבחי דמרך, ומבואר דמותר להלל ולקלס את השי"ת בהרבה שבחים משום דאומרים רק מקצת שבחו בפניו, ולפי"ז אם לא היה השראת השכינה לא היה מותר להלל ולקלס משום דלא הוי בפניו ושיך שוב לומר וכי סיימתינהו, וזהו ביאור הכתוב אשירה לה' כי גאה גאה וכפרש"י על כל השירות והקילוסין עוד יש תוספת, וא"כ האיך נשיר לה' לשבחו הא שייך למימר וכי סיימתינהו, ועל כן אמרו כולם זה

אלי בכבודו נגלה עליהם והיה מראין אותו באצבע הרי שהיה עליהם השראת השכינה, ולכן מותר לשיר בשבחים וקילוסים דהוי מקצת שבחו בפניו.

(עצי חיים)

☆

ויאמר ה' אל מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ובמד"ר איתא ההי"ד והיה טרם יקראו ואני אענה, וצ"ב, ויבואר בהקדם משי"כ בבני יששכר לפרש מאמרינו בתפילת שחרית עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם בכל דור ודור, דהנה החילוק שבין עזרה לישועה, שלשון עזר יוצדק על העזרה בלי בקשה מקודם, ולשון ישועה הוא אחרי הבקשה, כמ"ש צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה, והנה אבותינו שהיו צדיקים גדולים הנה היתה עזרתם גם בטרם התפללו, אבל בניהם אחריהם עכ"פ אחר התפילה יש לנו ישועה, וזהו עזר"ת אבותינ"ו אתה הוא מעולם טרם יקראו, מגן ומושיע להם ולבניהם, שלבניהם לא הייתי אלא בבחי' מושיע עוד הם מדברים ואני אשמע, עכ"ד, והאריך בקדושת יו"ט דאנן יתמי דיתמי תש כוחינו עד שאין בנו התגברות כדי להתפלל ולהתחנן ומההכרח הוא שהשי"ת יפן ברחמים עלינו בבחינת אבותינו טרם שנקרא יענו, עי"ש, וידוע שמישועתן של צדיקים נעשה ציונר לכל הדורות מעין ישועה זו כשיצטרכו, ובזה יבואר ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי ואף שהשי"ת מתאוה לתפלתן של צדיקים, אבל בשביל תקנת דורות הבאים שיחסר להם כח התפלה, ע"כ מנעו מתפילתו כדי שיוושעו בבחינת עזרה בלי בקשה וכח זה יושפע לדורות הבאים בזכותו, וע"כ הסמיך המדרש הכתוב והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע וזה תליא במדריגתן של ישראל, ואם יגיע זמן שיצטרכו להתפלל ויחסר להם כח התפלה לכן מנעו הש"ת מתפילתו לחמשיך ישועה לדורות תמיד בכל מצב.

(דברי יואל)

☆

במדרש איתא בזכות יעקב אני קורע להם את הים וכו'. ונראה לפי מה דאיתא במדרש שכאשר הלך משה לקרוע את הים לא קיבל עליו הים לחקרע, אמר לו אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בשישי, הרי לן שטענת הים היתה שהראשון ראשון חשוב ביותר, ולכן לא רצה להקרע בפני משה המאוחר ממנו, אמנם אצל יעקב אבינו מצינו דאדרבה האחרון אחרון חביב כמ"ש וישם את השפחות ואת ילדיהם ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים, ופרש"י אחרון אחרון חביב, וזהו שדרש במדרש בזכות יעקב אני קורע להם את הים, כי מיעקב אבינו מוכח דאחרון אחרון חביב ואם כן הרי משה רבינו חשוב יותר מן הנהם וצריך הים להבקע לפניו.

(ברך משה)

☆

אז ישיר משה. ופרש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר וכו' כל מה שאקלם עוד יש בו תוספות. ויובן בהקדם דברי הייטי"ל לפרש כוונת המאמר צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, שכאשר עם לבבו כן יאמר בפיו אלא בשעת אמירה אין רצונו משיג עשות יותר ממאמרו, אך בשעת המעשה כיון שעושה המעט שאמר שוב מצוה גוררת מצוה כי נזדכך גופו ונפשו עד שהוא משיג עשות יותר ממאמרו, ע"כ עושה הרבה מכח עשות המעט מקודם, ובזה יובן דברי רשז"ל אז ישיר משה אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר, לא כתב שר בלשון עבר, אלא ישיר בלשון עתיד, והיינו שע"י שהתחיל לשיר והם אמרו רק כפי שהשיגו, ומכח אמירת השירה להי נזדככו גופם להשיג עוד והתחיל לשיר עוד מכח המעט שמקודם, וז"ש אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר לפי השגתו, אבל מכח השירה הזאת אשירה להי כל מה שאקלם עוד יש בו תוספות השגה שיוכל לקלם יותר ממה שעלה בדעתו מקודם.

*

הי' ילחם לכם ואתם תחרישון ובמדרש איתא ואתם תחרישון מלומר שירה, ויש להבין הענין מדוע לא היו בני ישראל יכולים לומר אז שירה רק אחי"כ נשתנה הענין ואמרו שירה. ונראה עפ"י דברי דוי"ז וללה"ה בחידושי תורה לפסח בהא דאיתא במכילתא וירא ישראל את מצרים מת, מתים לא נאמר אלא מת, מתים ולא מתים, כענין שנאמר ויהי בצאת נפשה כי מתה וכי מתה היתה אלא מתה ולא מתה, ע"כ, ולכאורי למה עשה הי ככה גם שיהיי המצרי חי כשנפלט מן הים ולא עושה הקב"ה ניסא למגנא, וי"ל משום דהמצריים היו מקשטין את סוסיהם ומרכבותיהם באבנים טובות ומרגליות וכל כליהם היו של ע"ז, וישראל א"א לבטל ע"ז של עכו"ם ולכן מן הצורך שיהיו המצריים חיים עדיין ויבטלו הם את הע"ז ויוכלו להנות מנכסיהם ע"כ. והנה כתב רשז"ל עה"פ וכצאתי מן העיר אפרוש את כפי, אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גילולים, ומעתה מובן על נכון דברי המדרש ואתם תחרישון מלומר שירה דלא יכלו לומר שירה שהרי אז עדיין היו כל רכושם של המצריים גלולים וע"ז אבל אחי"כ בעת וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים שביטלו המצריים את העבודה זרה שלהם אז ישיר משה ובני ישראל שאז כבר היו יכולים לומר שירה.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

אז ישיר משה ובני ישראל וגו' אשירה לה'. אי' בגמ' (סוטה ל:) בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכו' ויש להבין הלשון נתנו עיניהם, ונל"פ עפי"מ דאי' בגמ' (חולין צ"א:) חביבין ישראל יותר ממלאכי השרת, כי המלאכים אין מזכירין את השם אלא אחר שלש תיבות (קדוש קדוש קדוש) וישראל מזכירין אחר שתי תיבות (שמע ישראל) והקשו שם הלא גם אצל המלאכים מצאנו אחר ב' תיבות (ברוך כבוד), ותירצו, ההיא אופנים אומרים, והמה חשובים יותר ממלאכי השרת, עי"ש, והנה כאן הזכירו ישראל את שם ה' אחר תיבה ראשונה "אשירה לה'" (כי פסוק ראשון "אז ישיר" אינו אלא סיפור מעשה, והתחלת השירה היא מ"אשירה לה'"), וא"כ לכאורה תמוה האיך עשו כן, והלא לא מצינו מעלה גדולה כזו, וי"ל דאיתא במדרש ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו', כי כולם היו רואין את השכינה, והיו מראין באצבע "זה אלי ואנוהו", עוד אי' במדרש שאפילו האופנים אין ראוים לראות את השכינה, נמצא שישראל על הים היו חביבין יותר מהאופנים, ולכך הזכירו אז את שם ה' אחר תיבה ראשונה, אמנם לדורות דיינו שנהיה שוים אל האופנים, ובזה מדויק לשון הגמ' נתנו עיניה"ם לומר שירה, כי ישראל היו מסופקים אם להזכיר שם ה' אחר תיבה הראשונה או לא, ורק אחרי שנתנו עיניה"ם וראו את השכינה, הבינו שהיו אז במעלה יותר מן האופנים, ובזה מיושב גם אמרם ז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל", ולכאורה הלא הפסוק "זה אלי ואנוהו נאמר בשירת האנשים, ומנין שגם הנשים זכו לראות השכינה, ברם לפי האמור שלכן הזכירו את השם אחר תיבה אחת, משום שזכו לראות כבוד השכינה, א"כ דון מינה לגבי נשים שגם בהן מצאנו שהזכירו את השם אחר תיבה אחת, דכתיב "ותען להם מרים שירו לה'", א"כ שפיר מוכח שגם הן זכו לראות השכינה וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל.

(מעשה רוקח)

אז ישיר משה ובני ישראל וגו' אשירה לה'. ופרש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר ופי' דהנה יש חילוק בין אם ניצול האדם בזכות עצמו לבין ניצל בזכות אחרים דאם ניצל בזכות עצמו יזכה גם לראות במפלת שונאיו אבל הניצל בזכות אחרים דיו בזה שהוא ניצל אבל לא יזכה לראות במפלת שונאיו, וזהו כוונת דהע"ה (תהלים קי"ח ז') ה' ל"י בעוזרי היינו בזכות עצמי אז ואני אראה בשונאי דאז אוכל לראות במפלת שונאי, ומהאי טעמא כתיב גבי לוט אל תביט אחריך דכיון שניצל רק בזכות אברהם ולא בזכות עצמו לכן לא הי' רשאי לראות במפלת סדום, ובזה אפשר לפרש דברי רשי"ל בפ' נח דיש דורשים לשבח ויש דורשים לגנאי, ובפסוק צוהר תעשה לתיבה כתב רש"י יש אמרים חלון ויש אומרים אבן טובה, ולפי הנ"ל י"ל דהני תרי פלוגתא מישך שייכי אהדדי דמאן דדריש לשבח א"כ ניצל בזכות עצמו וממילא יוכל לראות במפלת שונאיו ולדידיה יתפרש צוהר חלון ומאן דדריש לגנאי יפרש צוהר אבן טובה המאיר לפנים אבל לא יוכל לראות לחוץ (ובזה יל"פ מאמה"כ בפרשתן התיצבו וראו"ו את ישועת ה', ולמה, מפני שה' ילחם לכ"ם דהיינו בזכותכם ולכן תוכלו לראות במפלת שונאיכם. פנינים יקרים) אמנם יש עוד חילוק ביניהם דאם ניצל בזכות עצמו יכול לומר שירה משא"כ אם ניצל בזכות אחרים אינו יכול לומר שירה, וז"ש דהע"ה (תהלים י"ג ו') ואני בחסד"ך בטחתי, ר"ל שאיני ניצל בזכות עצמי רק ע"י חסדך, אז רק יגל לב"י בישועתך, אבל שירה בפה לא אוכל לומר, אשירה לה', מתי אוכל לומר שירה לה', כי גמל על"י, דהיינו כשגמול הטוב באה עלי ובזכותי, וז"ש רש"י אז ישיר משה אז כשרא"ה הנס עלה בלבו שישי"ר, דמזה שראה הנס וזכה לראות במפלת שונאיו הבין שהיתה ההצלה בזכות עצמם ולכן עלה בלבו שישיר דבלא זה לא יוכל לומר שירה, ובזה יובן דברי הגמ' נתנו עיניה"ם לומר שיר"ה דכיון שזכו לראות בעיניהם את מפלתן של מצרים מזה הבינו שהם יכולים לומר שירה.

(דברי מהרי"א)

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה. להלן בפרשה ויאמר כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור, הביא רש"י נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק, והענין מה שקיצץ הקב"ה בשמו שלא יהא שלם הוא בשביל ישראל כדי שיחוש לגאלם, כענין שנאמר (יחזקאל כ' יד) ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הוצאתים לעיניהם, ויעשה נקמה בהם בשביל שמו הקדוש. וזהו שרמז כאן עזי וזמרת י"ה וזמרת מלשון לזמר עריצים (פירש"י) כלומר מה שהשם נחתך ואינו שלם, הוא בשביל ויהי לי לישועה ישועתם של ישראל.

(ראשי בשמים)

תביאמו ותטעמו. ופרש"י התנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא נאמר תביאנו, והקשה הרא"ש ממה דאיתא בגמ' (ב"ב קי"ט:) תביאנו לא נאמר אלא תביאמו מלמד שמתנבאין ואינם יודעים מה מתנבאין היינו שכל ישראל התנבאו על עצמם שאינם נכנסים לארץ ולא רק משה התנבא על עצמו, וי"ל שזה תלוי בפלוגתא (סוטה לד:) כיצד אמרו ישראל שירה בים ר' עקיבא סבר כגדול המקרא את ההלל היינו משה אמר אשירה לה' והם ענו אחריו אשירה לד' וכן בכל פסוק שמשה אמר ענו אחריו אשירה לד', ור' אליעזר בנו של ריה"ג סבר כקטן המקרא את ההלל היינו על כל פסוק שמשה היה אומר הם היו אומרים אותו פסוק אחריו, א"כ

לפי דברי ר' עקיבא כגדול המקרא נמצא שרק משה אמר "תביאמו ותטעמו" והוא התנבא על עצמו, ולדברי ר' אליעזר כקטן המקרא את ההלל א"כ גם ישראל אמרו "תביאמו ותטעמו" לכן התנבאו גם ישראל על עצמן, וא"ש דדברי רשי"ז מוסב הולך לפי דברי ר"ע, ודברי הגמ' אתיא כר"א.

(לויית חן)

ד' ימלוך לעולם ועד. איתא במכילתא ד' ימלוך לעולם ועד מפני כי בא סוס פרעה, וי"ל ע"פ מה שהקשה ב"פענח רזא" דוד אמר בתהלים "ודרך רשעים יאות ימלך ד"" תחילה ימלוך ואח"כ ד' ואילו משה אמר "ד' ימלוך", תחילה ד' ואח"כ ימלוך, ותירץ שם דדוד אמר לפניו "ודרך רשעים יאות" והוא רצה לרחק שם ד' מן הרשעים לכן אמר תחילה ימלוך ורק אח"כ ד', ומשה אמר לאחמ"כ "כי בא סוס פרעה" ג"כ רצה לרחק שם ד' מסוס פרעה לכן אמר תחילה שם ד' ורק אח"כ ימלוך, וזה כוונת המכילתא שהיה קשה לו למה אמר משה ד' ימלוך, והשיב מפני כי בא סוס פרעה ורצה לרחק שם ד' מסוס פרעה.

(כסף נבחר)

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה וכו'. ובגמ' איתא (מגילה יד:) אחות אהרן ולא אחות משה, אמר ר"נ אמר רב שהיתה התנבאית כשהיא אחות אהרן, ואומרת עתידה אמי שתלד בן שישיע את ישראל, ובשעה שהשליכוהו ליאור, עמד אביה וטפחה על ראשה, ואמר לה בתי היכן נבואתך, עכ"ד הגמ', והנה לכאורה עדיין צ"ב וכי בשביל זה "אחות אהרן" היא ולא אחות משה, אלא י"ל דכוונת הגמ' היא, אחות אהרן, היינו כל זמן שהיתה אחות אהרן היתה נביאה, אבל כאשר נהייתה אחות משה, שנולד משה, פסקה נביאה מאתה, וזה וטפחה על ראשה, ואמר לה בתי היכן נבואתך, כי נסתלקה ממנה רוח הקודש, וזהו שעמדה מרחוק, והנה לכאורה קשה למה יצאו דווקא הנשים בתופים ובמחולות, והאנשים לא יצאו בכלי שיר, אמנם ידוע כי כלי השיר הם לעורר שמחה כדי שיחול רוח הקודש, כדכתיב (מ"ב ג טו) והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה', וישראל היו אז במעלה נשגבה, וחל עליהם רוה"ק בלי התעוררות כלי שיר, אבל הנשים הוצרכו להכנת כלי שיר שיחול עליהם רוה"ק, ואם תאמר, הא מרים כבר היתה נביאה וחל עליה רוח הקודש, ולמה הוצרכה לכלי שיר, לזה אמר ותקח מרים "הנביאה אחות אהרן", שלא היתה נביאה אלא בהיותה אחות אהרן בלבד, ולכן לקחה את התוף בידה.

(יערות דבש)

ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים וכו'. ולכאורה צ"ב למה אמרו הנשים שירה הלא כל הנס של קריעת ים סוף הי' מדה כנגד מדה על אשר הטביעו את בני ישראל לים סוף, ופרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואם כן מה להם לנשים בנס זה, וכמו"כ קשה דהנה רש"י פי' כתיב רמה וכתיב ירה, שהוגבהו למעלה ונפלו ונשתברו, וצ"ב הלא בהשלכת זכרים ליאור לא הגביהם כדי להשפילם למטה , והקב"ה משלם לאיש מדה כנגד מדה, ונראה דקושיא חדא מתורצת בחברתא, דמטעם השלכת הזכרים הי' די ב"ירה בים", אך הגבהת הנקיבות להחשיבם הי' כדי להורידם לשאול תחתית להשיאם למצרים ע"ד נשאתני ותשליכני (תהלים קב יא), על כן "רמה בים", ובזה מיושב מפני מה אמרה מרים עם הנשים דייקא פסוק זה "סוס ורוכבו רמה בים", כיון שזה הי' רק מפני הנשים, ולכן לא אמרו "ירה בים" אלא "רמה בים", כנ"ל.

(חתם סופר)

ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס. וקשה דהיה לו לומר ותען "להן" מרים לשון נקבה כי הרי היא דברה אל הנשים, וי"ל דהנה בגמרא (סוכה נ:) יש פלוגתא אי עיקר שירה בפה או בכלי, והנה ישראל כשאמרו שירה בים אמרו רק בפה ולא בכלי לפיכך "ותקח מרים הנביאה את "התוף" (הכלי) בידה וכו' ותען "להם" (לישראל), ומרים אמרה להם שעיקר שירה היא בכלי ואז אמרו גם ישראל השיר בכלי, ובזה גם יבואר מאמה"כ (תהלים ס"ח כ"ו) "קדמו שרים" שהקדימו לשיר בפה, "אחר נוגנים", ואח"כ נוגנים בכלי ולמה לא היה בתחילה בכלי, "בתוך עלמות תופפות", אחרי שהנשים נגנו עם תוף נוכחו לדעת שעיקר שירה בכלי לכן לקחו גם הם הכלי והיה אחר נוגנים.

(קרבן מנחה)

כשנכנסו המצרים בתוך הים בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם ה' מעשי ידי טובעיזבים ואתם אומרים שירה ולכאו' קשה דהול"ל מעשי ידי נטבעים בים, ואפ"ל דהנה בסנהריב איתא בקרא ויהי בחצי הלילה ויגל אזנם וכו', ואיתא בזוה"ק שהקב"ה פתח את אזנם של סנחריב וחיילותיו ושמעו שירת המלאכים, ומרוב מתיקותם מתו עיי"ש. ואפ"ל דכאן ג"כ "בקשו המלאכים לומר שירה" דהיינו שרצו שהקב"ה יגלה אזנם וע"י השירה שישמעו ימותו כמו בסנחריב אמר להם הקב"ה מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה דהייט שהמצרים הרי טבעו את ילדי ישראל בנילוס, וע"כ אני רוצה לשלם להם מדה כנגד מדה ולטובעם בים ואתם רוצים לומר שירה, ואתי שפיר דהלשון מעשי ידי טובעין קאי על המצרים שטבעו את זכרי ישראל בנילוס ודפח"ח.

(הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע)

הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור, במדרש איתא הים ראה וינוס, מה ראה, בריתא דר' ישמעאל ראה, וצ"ב, עוד צ"ב מדוע לגבי הים נאמר ראה וינוס בלשון עבר, ואילו לגבי הירדן נאמר יסוב לאחור בלשון עתיד, ונראה לבאר דהנה ר' ישמעאל אומר בשלוש עשרה מדות התורה נדרשת בהם ובהם קל וחומר ואם כן נוכל לומר שהים למד שצריך לנוס מפני ישראל בקל וחומר מהירדן שעתיד להתייבש מפני יהושע, תלמידו של משה, וקל וחומר שצריך לנוס מפני משה רבו, וזה הים ראה כי הירדן יסוב בעתיד לאחור, ומכח קל וחומר נקרע הים מפני משה.

(הגש"פ קרבן פסח)

איתא במדרש (ילקוט שמעוני רמז רמ"א) **דרש רבי יוסי הגלילי, בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה, עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו, כיון שראו את השכינה אמרו "זה אלי ואנוהו", שנאמר** (תהלים ח ג) **מפי עוללים ויונקים יסדת עוז,** ע"כ, ולכאורה יש כאן כמה תמיהות, א' הלשון נתנו עיניהם לומר שירה, וכי בעינים מדברים, ב' מהו "וכיצד אמרו שירה הלא מפורש בתורה כיצד אמרו שירה, וי"ל עפי"מ דאיתא בגמ' (ערכין י:) אין אומרין שירה על נס שבחוצה לארץ, והטעם לכך, ביאר שם המהרש"א, לפי כשנכנסו לא"י נתקדשה הארץ, והקב"ה דורש אותה תמיד, והנס שם נעשה ע"י הקב"ה בעצמו, ולא עפ"י שליח, ולכן ראוי לומר עליו הלל ושירה, משא"כ בנס שבחו"ל שנעשה ע"פ שליח או ע"י מלאך, עיי"ש, והנה אי' בגמ' (סוטה יא:) שהנשים היו יולדות בניהן בשדה תחת התפוח והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה שמשפרת את הולד וכו' וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה, שנאמר "זה אלי ואנוהו", ולפי"ז אתי שפיר דברי המדרש בשעה שעלו ישראל מן הים "נתנו עיניהם" לומר שירה, כלומר שהיו מסופקים אם הנס נעשה ע"פ מלאך ולא יאמרו עליו שירה או שנעשה ע"י הקב"ה ויאמרו שירה, ומקשה "וכיצד אמרו שירה", הא קיי"ל דאין אומרין שירה על נס שבחו"ל, משום שנעשה ע"י שליח, ומתרץ שהתינוקת היו מכירין אותו ואמרו "זה קלי ואנוהו", ומזה הבינו ישראל שנעשה ע"י הקב"ה בכבודו, שנאמר "מפי עוללים ויונקים", שע"י היונקים אמרו ישראל שירה.

(בנין שאול)

הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור, במדרש איתא הים ראה וינוס, מה ראה, ברייתא דר' ישמעאל ראה, וצ"ב, ונראה דהנה במראה הסנה נאמר למשה (שמות ג יב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, ופירש"י וז"ל "וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים וכו' הרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה", נמצא שיציאתם ממצרים היתה על שם סופם שיקבלו התורה, והנה מדה היי"ב מי"ג מדות בברייתר דרבי ישמעאל היא "דבר הלמד מעניו ודבר הלמד מסופו", והנה איתא במדרש (שמו"ר כ"א ז') ששרו של ים ה' טוען הללו והללו עובדי ע"ז ולכן מתחילה לא רצה הים להיבקע, אך כיון שראה ברייתא דרבי ישמעאל והמדה היי"ב "דבר הלמד מסופו", שעל שם מדה זו יצאו ממצרים, אז וינוס, בראותו שאינם נידונים אלא על שם סופם שיקבלו התורה, ומטעם זה נקרע הים ליי"ב גזרים, לרמז שאת המדה היי"ב שבברייתא זו ראה וינוס.

(אמרי יהודה, ברעזאן)

הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור, במדרש איתא הים ראה וינוס, מה ראה, ברייתא דר' ישמעאל ראה, וצ"ב, ויל"פ עפ"י הידוע שנחלקו הקדמונים על הא דאיתא בגמ' ויעבור ה' על פניו, מלמד שנתעטף הקב"ה כש"ץ ואמר אם יעשו בני לפני כסדר הזה אני מוחל להם דמה הכוונה כ"ז שיעשו, אי בעי' עשי' ממש בפועל הי"ג מדות של רחמים, או דדי באמירה, ויש הוכחה דדי באמירה, דהא המדה הראשונה הוא אל וזה לא שייך בעשי' וע"כ דדי באמירה, ועפי"ז פי' ההפלאה ז"ל "אל" ממדת אל הורית לנו "לומר" שלש עשרה, דדי באמירת י"ג מדות של רחמים ולא בעי' עשי', והנה בצאת ישראל ממצרים הי' קטרוג גדול על ישראל כדאיתא במדרש (שמו"ר כ"א ז') ששרו של ים ה' טוען הללו והללו עובדי ע"ז, וי"ל דאז אמרו מדת אל כדי לעורר הי"ג מדות של רחמים, ולכן אמרו זה "אלי" ואנוהו, ומזה חזי' דדי באמירה ולא בעי' עשי' בפועל ממש, ועי"ז ניצולו מהקטרוג, וידוע מה דאיתא בספרי קודש דהי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מכוון נגד הי"ג מדות של רחמים, ובכן יתבאר המדרש הים ראה וינוס דהים לא רצה להקרע מפני הקטרוג דמה נשתנו אלו מאלו, מה ראה, ברייתא דריבי ישמעאל ראה דשם איתא י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דמכוון נגד הי"ג מדות של רחמים, ועי"ז ניצולו מהקטרוג וכנ"ל.

(הגש"פ מים חיים)

הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור, ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן מלפני אדון חולי ארץ. וי"ל דהנה מדרך העולם דאם שונא רודף את חבירו אז מי שגדול יותר בורח לאט, דאינו מפחד כ"כ ומי שקטן יותר רץ ונס ומהר, וכאן ראינו ההיפך דהים שהוא גדול ראה וינוס, והירדן שהוא קטן יסוב לאחור, וכמו"כ ההרים תרקדו כאילים, והגבעות רק כבני צאן, והתירוץ ע"ז, דבאמת דאצל בנ"א מי שגדול יותר אינו מפחד כ"כ, אבל אצל הקב"ה מי שגדול יותר מפחד יותר מהדר גאונו, וזהו מלפני אדון חולי ארץ וא"ש.

(הגה"ק ר' יוסף שאול נאטנזאהן בעל שואל ומשיב זצ"ל)

הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור, ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן מלפני אדון חולי ארץ. ונראה עפי"מ דאי' בגמ' (ע"ז מה.) אמר רבי עקיבא כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נישאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים, וכבר הקשו המפו' א"כ איך הותר לבנות את בית המקדש על הר המוריה, ותירצו שההר עצמו לא נאסר, כדאי' בגמ' (סנהדרין מז:) על ההרים אלוהיהם ולא ההרים אלוהיהם, אך לכאורה קשה לפי מה דאיתא בגמ' (חולין טז.) דתלוש ולבסוף חיברו הרי הוא כתלוש, אם כן בשעת קריעת ים סוף רקדו ההרים והגבעות ונעקרו ממקומם, והרי זה כתלוש ולבסוף חיברו, ולכאורה נאסרו בכך, ושוב תחזור הקושיא למקומה איך הותר לבנות את בית המקדש על הר, אלא שכל זה דוקא אם ההרים בלבד רקדו ונעקרו, אבל אם ההרים והארץ רקדו יחד אין זה תלוש בכלל, ובזה יתבאר הפסוק "מה לך הים כי תנוס וכו' ההרים תרקדו כאילים", והלא על ידי זה תיאסרו, ועל כך משיב הפסוק "מלפני אדון חולי ארץ", ומאחר שכל הארץ התחלחלה מפחד ה' ומהדר גאונו, ממילא לא נאסרו ההרים.

(הגש"פ הלילה דפסחא)

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב ע"י

ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר

אהרן משה שלאגער

הי"ו

חבר הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

לע"נ אביו הרה"ח ר' **אברהם** ב"ר **אהרן משה יודא** ז"ל

נלב"ע כ"ד אדר א'

ולע"נ אמו האה"ח מרת **שרה לאה** ב"ר **מרדכי צבי הכהן** ע"ה

נלב"ע ל' שבט

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח

מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

מאמר "על שפת הים"

א

**בזכות שיעמדו על מקומם להמתין על ישועת ה',
יזכו לראות את הישועה בעיניהם**

ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' (יד, יג). יש לבאר הלשון 'התיצבו וראו'.

ויבוא על נכון על פי מה שכתב **בשבט מיישראל** (מזמור כז) כי רק הגילוי בזכות עצמו אומר שירה, אבל מי שאינו גילוי בזכות עצמו אינו אומר שירה, כמו שדרשו חז"ל אצל דוד המלך (מועד קטן טז, ב) שלא היה לו לומר שירה כיון שלא גילוי בזכות עצמו, עכ"ד. וכיוצא בזה אמרו המלאכים ללוט (בראשית יט, יז) 'המלט על נפשך אל תביט אחריך', ופירש"י אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול, ואינך כדאי לראות בפורענותם. ובזה כתב **מ"ז זללה"ה בייטב לב** (פ' בשלח) לבאר אמרינו (בתפלת ערבית) 'את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע 'ורלו' בגיו גבורתו', ומזה שזכו לראות בתפלת שונאיהם הוכיחו לעצמם שנושעים בזכות עצמם, ועל כן 'שבחו והודו לשמו', עכ"ד.

וזהו שהבטיח משה לבני ישראל שאם **התיצבו**, היינו שיעמדו ויתמידו על 'ישועת הוי"ה' לבדו ולא יעשו כלום בעצמם, אלא כדרך התורה שמתחילים על ישועת ה' ואין דוחקים את הקץ, אז **'וראו' את ישועת ה'**, פי' יזכו לראות ישועת ה' בעיניהם, מאחר שיזכו לישועה בזכות עצמם שהתחילו על ישועת ה'. וכך הוה שכל המרבע כיתות שבישראל (מכילתא פ' בשלח פ"ב, ולקוטו בשלח רמז לגג) עשו כליווי ה' ביד משה, ומתוך כך זכו לראות בעיניהם את ישועת ה'.

(ס"ג בשלח תשי"ז)

ב

**ממה שלא נעשה המשפט אלא במצרים לבד, נראה
דשלימות התגלות מלכותו תהיה רק לעתיד לבוא**

ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו וגו' (יד, טז). איתא במדרש (מובא ביפמת משה פ' בשלח, ועי' ילקוט בשלח רמז רלד) בתחה שעה אמרו (שמות טו, יח) 'ה' ימלוך לעולם ועד'. והוא משולל הבנה.

ויתבאר על פי מה שכתב **בחור החייס הקדוש** (פ' בשלח) במה שאמרו ישראל (שמות טו, יח-יט) 'ה' ימלוך לעולם ועד', ולא אמרו 'ה' מלך', כי זה הוסיפו נתינת טעם (טו, יט) 'כי בא סוס פרעה וגו', כלומר כי לכך שלא נעשה עכשיו המשפט שלא בחומה אחת, ממלכת פרעה מלך מצרים, ועדיין לא נכחדו שאר כל האלהות אשר חומות העולם יעבדו אותם, מזה נראה שעדיין אין ה' מלך כי אין מלכותו ניכרת לעולם, מה שאין כן לעתיד לבא כי יעשה ה' משפט בכל הגוים אז יהיה ה' למלך על כל הארץ וימלוך לעולם ועד, עכ"ד.

[**ולפי** דבריו מבואר מאליו מה דאיתא במדרש (מכילתא פרשת השירה פ"י) **ה' ימלוך לעולם ועד,**

מפני מה, כי בא סום פרעה וגו', שבא לייסד למה לא אמרו ה' מלך', על זה אמר הטעם כי בא סום 'פרעה' לבד, ולא נאבדו עמו שאר כל הרשעים, על כן לא ניכר עדיין מלכותו בכל העולם, ובשביל זה רק ה' ימלוך לעתיד לבא (ס"ג יתרו תס"כ).

ועל דרך זה יתבאר המדרש שאמר לו הקב"ה למשה **ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו**, כדי לאבד את כל חיל עם מצרים מקרב הארץ, וכמו שגמר לומר 'ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבואו אחריהם ואכבדה בפרעה וגו', **באותה שעה אמרו ה' 'ימלוך לעולם ועד**, כי יען אשר אינו מאבד עתה אלא חומה אלו ולא שאר החומות, אם כן אין מלכותו ית' ניכרת עדיין בכל העולם, ולכן עדיין אינו מלך על כל הארץ, רק לעתיד לבא ימלוך ה' לעולם ועד.

(שביעי של פסח תס"כ)

ג

באותו הלילה היתה שמירה עליונה שיהיה הלילה מאיר בלי פגע רע, ונשארו קדושים וטהורים

ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והמושך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד, כ).

ונראה לפרש בדרך רמז על פי מה שכתב **בתפארת שלמה** (רמזי פוריס) לבאר מה שנאמר (שמות יז, ט) 'ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי וגו'. ויש להבין מפני מה הרחיב הזמן על יום מחר, הלא אין מעצור להוושע תיכף בתוך היום. והעניין הוא כי סודם קליפת עמלק הוא מדמעת העשוקים ויצוני קדושה הנפזרים בין החיצונים על ידי מקרה לילה ח"ו, ולכן השכיל משה רבינו נגדו ואמר 'צא הלחם בעמלק מחר', כי לקח את עצמו בזה גדול על כלל ישראל שיהיו כולם מזהירים בלילה הזאת ממקרה רעה ח"ו, ובזה נחלש כוחו של עמלק, עכדה"ק.

[**ובעין** זה כתב עוד (ר"פ בשלח) על הכתוב (שם יג, יט) 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו', פי' שלמותא בני ישראל לקח משה עמו כח קדושת היסוד שבעצמותיו של יוסף הצדיק, ובזה זכו בני ישראל לגאולה, עיש"ד. נמצא שכח הקדושה של משה רבינו וכל קדושיו עמו שהיו בימים ההם השפיעו קדושה על שאר כל ישראל, ועל ידי זה היתה להם הצלה ויאורה].

והנה גם קליפת מצרים היתה זימה, כי המצריים היו שטופים בזימה (פסיקתא רבתי פכ"ו), וכל כוחם לשלוט על ישראל היה על ידי שהכניסו בהם מחשבות רעות והרהורים רעים, ובזה נכשלו במקרה לילה ר"ל, ועל דרך שאמרו חז"ל (כתובות מו, ו) 'ונשמרת מכל דבר רע' (דברים כג, י), אל יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. לך בחותם הלילה שכבר הגיע קץ היאוש שבני ישראל יתגברו על קליפת מצרים, אז שלח הקב"ה עזרו מקודם לבני ישראל, **'ויאר את הלילה**, שהיה הלילה מאיר להם בלי פגע רע, 'לילן החצן נעהאט ץ לעכטיגע נאכט', **ולא קרב זה אל זה כל הלילה**, שלא היה שום התקרבות מקליפת מצרים אל בני ישראל, אלא נשארו ישראל קדושים וטהורים, ובכח זה התגברו על כח הקליפה להחליטו מכל וכל עד היסוד בה, ויצאו משעבוד לגאולה ומחפילה לאור גדול.

(ס"ג בשלח תסי"ז ותשכ"ה)

ד

הקריאה מעורר הזמן שיעמוד לנו זכות ישראל סבא להאיר לנו מתוך החושך

ויאר את הלילה (יד, כ). חזו הוי בייס יש אין געווען 'ויאר את הלילה', וואן מיין זענען

געמטענען ווייס יס סוף מון דער צורע כל עולמים האט געהאלפן, ס׳איז געווען דער זכות פון משה ואהרן מון פועמס כלל ישראל, ישראל סבא, יעקב מצינו מיז דאדט געווען, ווילע ישראל׳ (שמות יד, לא), שטייט מין מדרש (ברמשית רבה נה, ג), ישראל סבא, יעקב מצינו מיז דאדט געווען מון ער האט עס געזעהן, די קריאה מיז מעורר דעס זמן, **ויאר את ׳הלילה׳**, ׳לילה׳ מיז מרמז מויפ׳ן גלות (סנהדרין לד, ע וברש״י שם), יעקב מצינו ווען ליידט מיט מיט צרות ישראל, יעקב מצינו ווארט, ער ווייל שוין זיהן ווען מוז ווען מיר געהאלפן ווערן, מז מוז ווען מיר מוין דאדט האלטן די דעס לעכטיגקייט מזוי ווי ווען מידן זענען מרוים פועמס יס, דער צורע כל עולמים זאל העלפן ס׳זאל מוין מוז מגין זיין.

(מתוך ס״ג בשלח תשכ״ב)

ה

המצריים טעו והלכו אל תוך הים בחרבה, ואחר כך שב הים לאיתנו ונטבעו בתוכו

עוד לגלוה מילין לייסב קושית המרכבת המשנה, על פי מה דאיתא במדרש (שמות רבה כב, ע) שאמרו המצריים בוהו ונדוגס במים שאינו יכול להניע מותס עליו, אמר להס הקב״ה רשעים כבר נשבעתי שאיני מביא מבול לעולס, אבל מה אעשה לכס הני מביא אתכס למבול, וכל אחד ואחד מני גורכו למבולו, והוא שדוד אומר (תהלים סג, יא) ׳יגירוהו על ידי חרב וגו׳, אלו המצריים הרשעים שגרמן הקב״ה למרבו של יס.

ולפי זה יתכן לומר דאין הכי נמי שלא הניפו מי היס את המצריים מתוך לגבולו, שהרי לפי שבועת המבול אי אפשר שיביא מבול על המצריים וכאמור, אבל מתחילה יצא היס תוך לגבולו ושיבב את המצריים, ועל ידי זה נגרמו ליכנס אל תוך היס, ברואות אין שהמים מסבבים אותס מימין ומשמאל, ולעומת זה המים שבתוך היס נתייבשו והיו למרבה, על כן טעו והלכו אל תוך היס ביבשה, ואחר כך שב היס לאיתנו והמצריים נטבעו בתוכו.

(יום שביעי של פסח תשי״ג)

ו

נעשה שביל מיוחד לכל אחד ואחד כדי שיוכלו להתודות על עוונותיהם

במדרש (תנחומא בשלח י) שאלה ניסים נעשה להס על היס וכו׳, ונעשה גזרים שנאמר (תהלים קלו, יג) ׳לגוזר יס סוף לגזרים׳. עוד יש במדרש שנקרע היס לשנים רבוע גזרים, וכל אים הלך בשביל המיוחד לו. ויש להבין הא כללא ידענא דלא עביד קוב״ה ניסא למגנא (ברכות נח, ע), ולאיזה צורך נקרע היס לשנים רבוע גזרים, שביל מיוחד לכל אחד מישראל.

ויש לומר בנועם הדבר על דרך שאנינו (תנחומא פ״ה מ״ה) שאלה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש וכו׳, עומדים לפופים ומשתחוים רווחים. ובילאר **בשביל עובדיה מבלטורא** בשעת השתחויה נעשה להס נס ומשתחוים בריוח כל אחד רחוק מחבירו מרבע אמות, כדי שלא ישמע את חבירו כשהוא מתודה ומזכיר עוונותיו.

והנה כי כן יש לומר בשעה שעברו ישראל את היס שהיה התגלות גדול כלישנא במדרש (מכילתא פרשת בשלח פ״ג) לאתה שפתה על היס מה שלא ראו ישעיה ויחזקאל, אס כן בודאי היה אז התעוררות תשובה גדולה ובני ישראל שבו לה׳ והתודו על עוונותיהם בכל לבבם ונפשם, ועל כן כדי שלא ישמע אחד את וידוי של חבירו, עשה הקב״ה נס שנגזר היס לגזרים הרבה ועשה שביל מיוחד לכל אחד ואחד.

(הגש״פ דבני יואל פיסקא לגוזר יס סוף)

ז

הערב רב לא עברו בתוך חים

במדרש (תנחומא בשלח י) עשרה ניסים נעשה להם על הים וכו', ועשה גזרים שנאמר (תהלים קלו, יג) לגוזר ים סוף לגזרים. וכתב **רבינו עובדיה מברטנורא** (מסכת פ"ה מ"ד) דהיינו שנגזר הים לשנים עשר גזרים, כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו. ולפי זה רצוי להתבונן מה היה בתוספת שעה עם הערב רב, ובשלמה דרך הלכו הם, דזה ודאי לא ניתן להאמר שהערב רב הלכו בדרך אחד עם אחד מן השבטים, שהרי אם הקב"ה הוסיף לעשות גם כזה שיקרע היה לשנים עשר גזרים כדי שילכו כל שבט ושבט בדרך המיוחד לו לבדו, כל שכן שלא ניתן להערב רב שיתמצרו בדרך אחד עם בני ישראל, ואם כן איך עברו הם את הים.

ונראה לייסד על פי מה שהעלו **המוספות** (ערכין טו, ע"ב ד"ה כשם) שישראל לא עברו הים לרחבו מעבר לעבר, רק הלכו כחצי גורן עגולה, וילמו בתוכו לד שנכנסו. ולפי זה יתכן לומר דאין הכי נמי שהערב רב לא עברו כלל בתוך הים ביבשה, כי לא המתינו בחלהים ולא בטחו בישועתו שיעשה להם גם שיעמוד הים כך כחומה בצורה עד שיעברו כולם, ועל כן מיהו לרדת אל הים, ומשנו שאחר כך יחזרו למצרים בחין בריחה אחרת, אבל אחר שחזרו ועלו בני ישראל מן הים אל היבשה בתוכו לד עמו שירדו, אז חזרו הערב רב ונטרפו שניה אל ישראל והלכו עמהם במדבר.

(ליל שביעי של פסח תשכ"ג, ויום אחרון של פסח תשכ"ו)

ח

זיווג הגון בצירוף השפעת פרנסה, ופרנסה בשפע גדול ועשירות, זה קשה מאוד להשיג

בגמרא (פסחים קיח, ע) קשיס מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, ואמרו עוד (סוטה ב, ע) קשין לזווגן כקריעת ים סוף. ויש להקשות היאך אמרו חז"ל בדרך כלל שמזונותיו של אדם וזווגן קשיס כקריעת ים סוף, הלא עיניו רואות אבל רוב בני אדם שזיווגם עולה להם בניקל, וכן יש הרבה בני אדם אשר מצליחים במסחרם ומזונותיהם עולה להם בניקל, והיופלק לכולם כולם כאחד לומר שקשין עניים אלו כקריעת ים סוף.

אך ביאור הענין בדרך רמז מוסר, שבאמת אם אדם אינו מצפה לגדולות ועפלאות ממנו, אלא מחפש זיווג פשוט והגון הרצוי לו, זה אפשר למצוא בניקל קלת, אולם אם מחפשים זיווג הגון בצירוף השפעת פרנסה כמו שהיה אצל קריעת ים סוף שנטלו בני ישראל מביזת הים, אז קשה להשיגו. וזה שאמרו **קשין לזווגן**, ואימתי הדבר קשה, בזמן שהוא **כקריעת ים סוף** בכ"ף הדמיון, שרוצה להשיג הזיווג דוקא גם בצירוף ביזת הים כמו שהיה בשעת קריעת ים סוף.

וכמו כן הוא בענין פרנסתו של אדם, שאם האדם מוכן להכניע רוחו וגאותו, להתפרנס בפרנסה כפי הצורך, אז לא יקשה כל כך להשיגו, אבל אם רוצים דוקא להשיג שפע גדול של פרנסה ועשירות, זהו קשה מאוד, וזה שאמרו **קשיס מזונותיו של אדם**, ואימתי הוא קשה, כשהוא **כקריעת ים סוף**, היינו כשמתאוה ומבקש להשפעה גדולה כמו ביזת הים בשעת קריעת ים סוף.

(מחזור דברי יואל עמוד תמלד)

מתוך הספר החדש 'קדושת יואל' לשלש רגלים

שמחים בבנין שלם

בנין בית רחל החדש

פולקאם גרייט
צו נתחנך
ווערן בעז"ה

דעם זומער הבעל"ט

